

Eduard Petiška

STARÉ ŘECKÉ BÁJE A POVĚSTI.

PROMÉTHEUS

Modrá obloha se zhlížela ve vodách a vody byly plné ryb. V povětrí létala hejna ptáků a na zemi se pásla na lukách stáda. Ale nikdo stáda nehlídal, nikdo nelovil ryby a nikdo nenaslouchal ptačímu zpěvu. Na zemi chyběl člověk.

Smutně bloudil po zemi Prométheus, potomek božského rodu Titánů, a marně hledal živé bytosti, které by chodily vzpřímeně jako on a které by se mu podobaly tváří. Viděl však hlínu, dávající život trávě, rostlinám a stromům, a spatřil husté deště, snášející se na zem. Dešťová vody udržovala v přírodě život, a tam, kde nepršelo, umíraly stromy i keře a narůstala poušť. Když Prométheus poznal sílu země a vody, smísil hlínu s dešťovou vodou a vytvořil sochu prvního člověka. Podobala se bohům. Pallas Athéna, bohyně jasného rozumu a moudrosti, vdechla neživé soše ducha a šedivá hlína zružověla, začalo v ní bušit srdce a doposud nehybné nohy a paže učinily první pohyby. Tak poslal Prométheus na svět první lidi.

Dlouho lidé nevěděli, jak užívat ducha — daru Pallas Athény. Žili jako malé děti. Viděli, ale nepoznávali, slyšeli, ale nerozuměli, chodili po zemi jako ve snu. Nedovedli pálit cihly, ani přitesávat trámy, ani stavět domy. Jako mravenci se hemžili po zemi i pod zemí v temných koutech slují. Nevěděli dokonce, že se jaro střídá s létem, léto s podzimem a podzim se zimou.

Tu se vydal Prométheus mezi lidi a učil je stavět domy, učil je číst, psát a počítat a rozumět přírodě. Naučil lidi zapřahat zvířata do jha i sestrojovat povozy, aby lidé nemusili nosit břemena na zádech. Ukázal jim, jak se stavějí lodě a jak plachty ulehčí veslařům práci. Vedl je do hlubin země za skrytými poklady. Měď, železo, stříbro i zlato začaly opouštět pod pilnými rukama horníků podzemní ložiska.

Dříve lidé neznali léku, nevěděli, co jim prospívá a co škodí. Prométheus jim poradil, jak mísit hojivé masti a uzdravující léky. Odhalil užaslým lidem všechna umění a lidé se horlivě všemu učili.

Bohové, shromáždění na hoře bohů, na Olympu, pozorovali nedůvěřivě pokolení lidí na zemi, které se naučilo od Prométhea práci, vědám i umění. Zvláště vládce všech bohů, Zeus, se mračil den ode dne víc a víc. Zavolal si Prométhea a řekl mu: „Naučil jsi lidi pracovat a myslet, ale nenaučil jsi je ještě dobře, jak mají ctít bohy a jak jim obětovat, jak se jim klanět. Víš přece, že na bozích záleží, bude-li rok úrodný nebo chudý, navštíví-li zemi mor nebo blahobyť. Bohové vládnou nad osudy lidí. I já sám vrhám své blesky, kam se mi zachce. Jdi k lidem a řekni jim, aby nám obětovali, nebo je stihne náš hněv.“

„Lidé budou přinášet bohům oběti,“ odpověděl Prométheus, „ale ty, Die, si přijď vybrat, co mají obětovat.“

A Prométheus zabil býka, maso ukryl do býčí kůže a navrch položil žaludek. Na druhou hromadu dal kosti, ale obalil je tukem tak, že je nebylo vidět. Hromada kostí obalených tukem byla větší a zdála se i lepší. Sotva Prométheus všechno připravil, ucítil Zeus příjemnou vůni chystané oběti a sestoupil z nebes na zem.

Prométheus spatřil Dia a zvolal:

„Bohové, vyberte si, který díl je vám milejší. Co, vládce bohů, vybereš, to budou smrtelní lidé obětovat.“

Zeus poznal, že ho chce Prométheus oklamat. Nedal však najevo hněv a naschvál vyvolil hromadu lesknoucí se tukem.

Prométheus přistoupil s úsměvem k hromadě a odhrnul tuk. Objevily se holé kosti. Když odkryl býčí kůži, zavonělo čerstvé maso. Od těch dob obětovali lidé bohům tuk a kosti, maso si ponechávali pro sebe.

Zeus nenechal smělý Prométheův čin bez trestu. Rozhodl se, že lidem vezme oheň. Připadla jim lepší část, maso, ať je tedy jedí syrové. Vládce bohů poručil ihned mračnům, aby lijákem uhasila všechna ohniště. Divoký vítr rozmetal horký popel a odnesl jej do moře. Tak ztratili lidé oheň, který potřebovali nutně k životu a práci. Nemohli péci chléb ani vařit, kovárny zpustly a dílny osiřely. Za chladných dnů a mrazivých nocí nebylo kde se ohřát.

Prométheus viděl neštěstí seslané na lidi, cítil s nimi a neopustil je. Věděl, že v Diově paláci plápolá dnem i nocí jasný oheň. Vplížil se

proto v noční tmě na horu Olymp do zlatého paláce vládce bohů. Potichu, nikým nezpozorován, vzal trochu ohně z Diova krbu a ukryl jej v duté holi. S ohněm se vesele vrátil zpátky k lidem. Přinesl jim, po čem tolik toužili.

Zase se pozvedly plameny na lidských ohništích i v dílnách a vůně vařených pokrmů a pečeného masa stoupala k nebesům a dotkla se i nosu vládce bohů. Zeus shlédl na zem a spatřil kouř stoupající z komínů. Rozhněval se zlým hněvem bohů. Ihned určil lidem nový trest. Zavolal k sobě chromého boha Héfaišta, který byl vyhlášený umělec. Bydlil pod kouřícími sopkami, kde měl své dílny. Tomu poručil, aby zhotovil sochu krásné dívky. Héfaištos poslechl a zanedlouho stála před Diem nádherná socha, jakou svět neviděl. Zeus jí vdechl život. Bohyně Athéna jí dala skvostný závoj, bělostné roucho a skvělý pás, bohyně krásy, Afrodita, jí dala nadpozemský půvab a Hermes, posel bohů, jí daroval živou řeč a milý a úlisný hlas. Potom ji ověnčili. Zeus jí vložil do rukou zlatou schránku a nazval dívku Pandorou, vším obdařenou. Lstivý Hermes odvedl Pandoru na zem k Prométheovu bratru Epimétheovi.

Prométheus často bratra varoval, aby nepřijímal od bohů žádné dary. Ale Epimétheus při pohledu na krásnou Pandoru zapomněl na všechno varování a na všechny rady. Vlídne ji přijal do domu i se zlatou schránkou. Byl zvědav, co mu bohové ve schránce posílají, a požádal dívku, aby pozvedla víko.

Pandora ochotně schránku otevřela. Se svištěním, kvílením a nářkem vylétly ze zlaté schránky zlé nemoci, bolesti, bída a strasti, zakroužily nad domem a rozletěly se po celém světě, jenž doposud neznal nic z takového zla. I Pandora se polekala a rychle víko zase přiklopila. Všechno zlé ze schránky vyletělo a zbyla v ní jen naděje. Nemoci a strasti ji přitiskly až k samému dnu, a proto jí do světa vyrazilo tak málo.

Nemoci a bída začaly obcházet lidská obydlí a v patách za nimi přicházela smrt. Bolest a těžké myšlenky budily lidi ze spánku a zlé sny jim tížily hrud'. Jen naděje, jenom naděje bylo mezi lidmi málo. Zůstala téměř celá uzamčena v Pandořině schránce.

Diův hněv se snesl i na Prométhea. Vládce bohů vyslal Héfaišta s pomocníky, aby přikovali odbojného Prométhea nejtěžšími a nejpevnějšími řetězy k vysoké skále v pohoří Kavkazu. Nerad poslechl Héfaištos rozkazu vládce bohů a přikoval Prométhea ke skále tak těsně, že se nemohl ani pohnout.

Vysoko nad propastí, v které pluly cáry mlh, visel Prométheus mezi nebem a zemí, ale nepokořil se, neprosil Dia o milost.

Když Zeus viděl, že Prométheus neprosí o milost a že hrdě nese svůj osud, vyslal za Prométheem na Kavkaz obrovského orla. Orel přilétal každého dne k upoutanému Prométheovi, trhal mu ostrým zobanem játra z těla a živil se jimi. V noci játra Prométheovi znovu narůstala a orel měl ráno připravenou novou potravu. K takovému trápení odsoudil Zeus Prométhea navěky. Uplynulo mnoho let, ale Prométheus se nepodrobil.

Po staletích, která Prométheus prožil v mukách a osamění, spatřil hrdinu připoutaného ke kavkazské skále Hérakles, syn Dia, vládce bohů. Ubíral se tudy na cestě za zlatými jablky Hesperidek. Právě přilétal orel, aby se nasytil. Hérakles odložil kyj, napjal luk, namířil a jedinou ranou zabil zlého dravce. Potom rozdrtil Prométheovy okovy a daroval mu svobodu. Aby však byl Zeus usmířen a splnila se jeho kletba, musil Prométheus nosit železný prsten, v němž byl zachycen kousek kamene z kavkazské skály. Tak byl Prométheus navěky připoután, jak Zeus určil.

A od těch dob nosí lidé prsteny s kamenem na památku Prométheova činu. Nosí je dodnes, i když už dávno zapomněli na Prométhea, který se nechtěl pokořit před bohy a v neštěstí stál věrně při lidech.

K vládci bohů, Diovi, se donesla pověst o tom, jak jsou lidé zkažení a jak se neštítí ani zločinů. Řekl si, že sestoupí na zem. Chtěl se přesvědčit na vlastní oči, zda lidé opravdu loupí a vraždí a uctívají lež místo pravdy a posmívají se bohům.

S lítostí a rozhořčením poznával všude, kam se na své pouti dostal, že lidé jsou ještě horší, než vyprávěly pověsti. Jeden druhému kradl a přitom mu lhal do očí, hostitelé přepadali své hosty ve spánku a pobíjeli je, děti se těšily na smrt svých rodičů a s touhou očekávaly dědictví, ženy vařily jedy svým mužům a bratr napínal luk proti bratrovi. Diovi bylo lépe, když procházel skalnatými, liduprázdnými končinami než v městech a vesnicích mezi lidmi.

Jednoho večera došel Zeus k paláci arkadského krále, který se jmenoval Lykáón. Lidé poznali, že se blíží bůh, a začali se modlit. Král Lykáón se však lidem posmíval. Uvidíme, myslil si Lykáón, je-li ten pocestný bohem. Vyzkouším ho. Měl v paláci jako rukojmí muže z kmene Molossů. Jednoho z nich zabil a dal ho uvařit. Až se pocestný nasytí lidského masa a upadne do hlubokého spánku, chtěl Lykáón zavraždit i jeho.

Služebníci předložili Diovi mýsy s kouřícím pokrmem. Zeus poznal, jakou neblahou hostinu mu král uchystal, a zahořel hněvem. Seslal na palác zločinného krále Lykáóna blesk a ohlušující hrom se rozlehl po celém království. Odevšad vyšlehly plameny a lačně polykaly králův majetek. Lykáón sám vyrazil ve smrtelných úzkostech z hořícího domu a prchal před Diovým hněvem. Otvíral ústa, ale oněměl děsem. Když se mu konečně vrátil hlas a chtěl křičet, vydralo se mu z úst vytí. Padl na všechny čtyři a cítil, jak mu nohy a ruce a celé tělo obrůstá srstí, jak se mu protahuje obličej. Z Lykáóna se stal vlk, věčně toužící po krvi. Od těch dob obchází stáda pasoucí se na loukách a oči mu divoce jiskří jako dříve, dokud ještě byl králem.

Zeus se vrátil na nebesa a svolal sněm bohů. Bohové spěchali po Mléčné dráze do mramorové síně, kde na trůně seděl Zeus, rozhněvaný a zamyšlený. Sotva se shromáždili, zahřměl hlas vládce bohů. Vyprávěl jim o tom, co na zemi spatřil a zažil.

„Jeden palác jsem už rozdrtil bleskem,“ řekl, „ale je třeba potrestat všechny lidi. Chtěl jsem sežehnout zemi ohněm svých blesků, obávám se však, že by od takového obrovského požáru chytilo ovzduší i širá nebesa. Vždyť všichni známe věštbu, že přijde doba, kdy země, moře i nebesa vzplanou a svět zajde v plamenech. Proto sešlu na zem potopu a omyji tvář země od špatností a nehodného lidského pokolení.“

A Zeus dá uzavřít do jeskyň severák s větry rozhánějícími mraky a vypustí jižní vítr. Jižní vítr zamává mokřými křídly a vzletne, na čele mu sedí hustá mlha a z šedivých vousů mu stéká déšť. Pravicí tiskne a trhá temná mračna a vypouští vodní přívaly. Bůh vod Poseidon pomáhá svému bratru Diovi. Svolá bohy všech řek a poručí jim, aby dali proudům vystoupit z břehů, aby strhávali hráze a poslali vlny do lidských příbytků.

Tu vystoupí řeky z řečišť a zatopí vesnice i města, přikryjí oblili, keře i stromy a hladina stoupá nad střechy domů a brzy zmizí pod vodou i špičky věží. Lidé se snaží spasit se plaváním, ale zalykají se bičujícím deštěm a jen málokomu se podaří dosáhnout vrcholků hor. Brzy však stoupne voda i nad vrcholky hor a spláchne lidi do hlubin nového nekonečného moře. Jiní lidé nasedli do člunů a do lodí a zápasí na vzdutých vlnách o holý život. Ztroskotávají na skalnatých mělčinách, jež před nedávném ještě byly hřebeny nejvyšších pohoří. Zvědavé ryby plují hluboko pod hladinou v korunách stromů a prohánějí se v domech a chrámech, jejichž okna a dveře vylomily rozbouřené vlny. Jeleni, kanci a vlci zápasí marně s vlnami a lesy obývají delfíni. Země se stala jediným mořem. Leckterý pták unavený letem padl do vody, když neměl, kde by odpočinul. Koho nepohltily vlny, zemřel hladu.

V krajině Fókis se zvedala nad vodní plání ještě hora Parnas. K této hoře zamířil malý člun, v kterém se plavil Deukalión, syn Prométheův, s manželkou Pyrrhou. Prométheus je včas varoval a dal jim pevný člun. Jakmile Zeus zpozoroval, že z celého lidstva zbývají jen Deukalión a Pyrrha, lidé spravedliví, poctiví a bohabojní, rozptýlil mraky a ukázal nebesům zem a oblohu zemi. Také Poseidon odložil trojzubců vidlici, kterou čeřil moře, zavolal svého syna

Tritona a rozkázal mu, aby zatroubil na obrovskou lasturu. Triton uměl na ni troubit tak mocně, že naplnil troubením ovzduší celého světa. Zatroubil a vody začaly ustupovat, řeky vstoupily do svých řečišť a moře dostalo opět břehy.

Deukalión s Pyrrhou přistáli u hory Parnas, padli na kolena a děkovali bohům za záchranu. Pak se rozhlédli kolem sebe a viděli jen pustou zemi. Lesy měly ve větvích ještě kusy bahna a celá krajina byla tichá, bez života. Povzdechl Deukalión:

„Milá Pyrrho, zbyli jsme jediní z celého lidstva. Co si počneme? Kéž bych dovedl jako můj otec Prométheus dát hlíně tvar člověka a vdechnout jí život!“

Se slzami v očích se modlili Deukalión a Pyrrha na stupních polorozpadlého, mechem zarostlého chrámu bohyně Themis, matky Prométheovy. Prosili, aby jim pomohla vzkřísit na mrtvé zemi opět život. Dojatá bohyně jim poradila:

„Vyjděte z chrámu, zahalte hlavy a házejte za sebe kosti veliké matky.“

Zamyšlení vyšli z chrámu. Nedovedli pochopit, že by na nich bohyně žádala, aby rušili klid mrtvých předků. Přemýšleli dlouho. Náhle Deukalióna napadlo, že velikou matkou mínila bohyně zemi.

„Země je velikou matkou nás všech,“ řekl Deukalión, „a kosti veliké matky mohou být jen kameny v hlíně.“

Pochyboval však, že by kameny mohly oživit zemský povrch. Přesto nasbíral s Pyrrhou kameny a házel je za sebe. Stal se zázrak. Sotva kameny za jejich zády dopadly na zem, začaly ztrácet svou tvrdost, a co v nich bylo vlhkého, stalo se masem a počalo narůstat do tvaru lidského těla. Co bylo v kamenech tvrdé a nepoddajné, změnilo se v kosti, co bylo v kameni žílou, dalo vznik žílám v lidském těle. Kameny vržené Deukaliónem braly na sebe podobu mužů, kameny hozené Pyrrhou se proměnily v ženy.

Tak vznikl nový lidský rod, houževnatý v práci a odolávající útrapám a strastem. Zrodil se z kamene a jako kámen byl nepoddajný a tvrdý.

FAETHÓN

Mladý Faethón přiběhl jednoho dne s pláčem ke své matce.

„Nikdo mi nevěří, že mým otcem je bůh,“ vzlykal. „Hrál jsem si s chlapci, a smáli se mi. Prý se jen tak chlubím.“

Matka ho objala a utěšovala: „Tvým otcem, synáčku, je opravdu bůh. Podívej se nahoru na oblohu. To slunce, které na nebi hoří, svítí a září, to je tvůj otec. Vidí, jak si hraješ s chlapci, jak se koupáš v řece, vidí všechno, co se na zemi děje. Tvůj otec je bůh slunce Hélios.“

Faethón se podíval na oblohu a zatoužil po otci. „Půjdu k němu,“ řekl matce, „chci ho navštívit“

Matka mu nezabraňovala.

„Jen jdi,“ pohladila ho po vlasech, „jistě tě rád uvidí. Musíš se vydat přímo na východ, až přijdeš k vysoké skále. Na skálu vede stezka a na konci stezky, na vrcholu skály se vypíná sluneční hrad tvého otce Hélia.“

Nedočkavý Faethón se rychle připravil a vyrazil na cestu. Šel a šel stále na východ, až přišel k vysoké skále. Hrad boha slunce se třpytil do dálky a vysoké zlaté sloupy, na nichž stál, vyšlehovaly k obloze jako plameny. Dvoukřídlá vrata do hradu, vytepaná ze stříbrných paprsků, svítla Faethontovi vstříc, ačkoli na zem pod vysokou skálou se už dávno snesla noc.

Faethón vstoupil do slunečního hradu a musil se zastavit a přimhouřit oči před tak velikou záplavou světla. Uprostřed síně seděl na trůně posázeném drahými kameny sám bůh Hélios. Kolem něho stály Hodiny, Dny, Měsíce, Roky a Staletí. Když si Faethón trochu zvykl na třpyt a záři, rozeznal vedle otcova trůnu zvláštní postavy. Stálo tam usmívající se mladé Jaro s věnečkem ve vlasech, Léto s věncem klasů, Podzim potřísněný šťávou z hroznů vína a ledová Zima s šedivými a rozčuchanými vlasy. A tu už zazněl hradem hlas boha Hélia jako zvon: „Vítám tě, synu Faethonte. Pročpak jsi přišel za mnou až sem?“

Faethón přemohl ostych a odvážně pokročil k otci:

„Na zemi se mi posmívají. Prý jenom lžu a chlubím se. Mým otcem prý není bůh. Prosím tě, můžeš-li, ukaž všem, že jsem opravdu tvým synem.“

Hélios sňal z hlavy jiskřící paprsky, vyzval Faethona, aby šel blíž, objal ho a políbil.

„Jsi můj syn, Faethóne,“ řekl, „a chci ti to dokázat. Přej si cokoli chceš, a já ti to splním.“

Faethón se pyšně usmál:

„Vím, že projíždíš každý den oblohu od východu k západu na zlatém voze taženém zázračnými koňmi. Přál bych si aspoň jednou řídit ten vůz.“

Hélios se zalekl a litoval svého slibu.

„Jen to ne,“ domlouval synovi, „přej si něco jiného. Jsi mladý a neudržíš otěže divokých koní. Cesta slunečního vozu je obtížná. Ráno stoupá vůz strmě na oblohu, a když se dostane na vrchol nebes, dostávám i já sám závrať z té polední výšky. Pak se před vozem prostírá srázná cesta dolů do mořských vln. Je třeba mít silnou ruku, aby se vůz s koňmi i jezdcem nezřítíl střemhlav do hlubiny.“

Ať říkal sluneční bůh, co chtěl, Faethón se nedal přemluvit. Dychtil dokázat svým přátelům a všem lidem na zemi, že je synem samého slunce. A bůh nemohl svůj slib zrušit.

S povzdechem vzal Hélios syna kolem ramenou a odvedl ho k zlatému vozu, vrhajícímu do všech stran oslnivou záři. Zatímco Faethón žasl nad nádhernou podívanou, otevřela Jitřenka na východě nachová vrata a ukázala síně plné růží. Noc uprchlá před červánkem a nastal čas zapřáhnout ohnivé koně do slunečního vozu.

Sluneční bůh potřel Faethonovi tváře kouzelnou masťou, aby ho ochránil před žárem, a dal mu poslední rady:

„Milý synu, když už se nedáš odvrátit od nebezpečné jízdy, dej aspoň pozor, abys nejel s vozem příliš vysoko, spálil bys nebe, pojedáš-li příliš nízko, sežehneš zemi. Proto se drž uprostřed mezi nebem a zemí. Nepoužívej biče, koně se ženou sami vpřed. Cestu poznáš snadno, spatříš stopy mých kol, drž se jich.“

Faethón kývá hlavou, ale ani neposlouchá, co otec povídá. Už se vyhoupne na vůz, uchopí otěže a radostně vyrazí v cvalu z otcova

hradu. Třpytný vůz roztrhne mlhu a pod kopyty slunečních koní zajiskří vzduch. Zprvu koně cválají navyklou dráhou, že Faethonovi jen vlají vlasy okolo hlavy. Pak poznají, že je vede cizí nepevná ruka a že vůz je lehčí než jindy. Vymknou se mladému veliteli a opustí vyjeté koleje. Rozkymácejí v prudké jízdě vůz a ženou se, kudy jim napadne. Zděšený Faethón se podívá z nebeských výšin dolů na zem. Hluboko pod ním leží hory, řeky a města ozářená světlem jeho vozu. Faethón se zachvěje a zmocní se ho závrať. Otěže mu vyklouznou z rukou a dopadnou volně na hřbety koní. Koně se vzpínají a vrážejí do hvězd a pak se řítí dýmajícími mračny opět k zemi. Všude tam, kde se sluneční vůz přiblíží k povrchu země, vyšlehnou plameny. Půda vysychá a praská, v hlíně se otvírají černé trhliny. Král podzemních hlubin s úzkostí pozoruje světlo, které se mu valí rozpukanou zemskou kůrou do jeho království věčné tmy. Tráva, obilí a stromy hoří, města se proměňují v popel. Se sykotem se vypařují řeky, i hory se rozžhaví do bělá a rozpadají se v prach. Faethón vidí trosky hořícího světa. Rozpálený vzduch bodá do úst a do plic, vůz pod ním je celý žhavý. V Africe, kde se sluneční vůz nakloní k zemi, zčerná plet' celým národům a vzniknou obrovské pouště. I moře se vaří a ryby se skrývají na dno. Zmučená země vysílá prosby k vládci bohů Diovi, aby ji zbavil utrpení. Zeus vyslyší prosby matky země, vymrští blesk a srazí Faethona ze slunečního vozu. Koně se splaší a vytrhnou se ze jha, vůz zamíří jinam a koně také jinam. Faethón se zřítí bez ducha rozžhaveným prostorem na zem.

Mrtvého Faethóna našly vodní víly a pohrbily ho. Otec Hélios zahalil v hlubokém smutku tvář a uprostřed dne nastala noc, ozařovaná jen požáry, šlehajícími ze země k nebesům.

Faethonova matka dlouho putovala po světě a hledala hrob svého syna. Když jej našla, s pláčem objímala hlínu, pod níž ležel její syn. Veliký žal padl na Faethonovy sestry. Bědovaly a naříkaly po celé měsíce. Náhle ucítily, že nemohou z místa, nohy jim vrůstají do země, rvou si ve smutku vlasy a místo vlasů jim šustí pod prsty listí. Obrůstají snítkami a mění se v olše. Matka je chce ochránit a strhává z nich pučící ratolesti. Z čerstvých ran vytrysknou krůpěje a na slunci tuhnou v jantar. Sestry se žalem proměnily v olše.

Sluneční bůh truchlí podnes pro svého syna. Večer po západu slunce kanou z hvězd, ze stříbrných očí noční oblohy, slzy. Lidé jim říkají rosa.

ORFEUS

V řecké krajině nazývané Thrákie žil před dávnými lety slavný pěvec Orfeus. Hrával na lyru a dovedl k tomu tak krásně zpívat, že jeho zpěvu nikdo neodolal. I ptáci umlkali a naslouchali jeho písním a zvířata opouštěla les a táhla za ním. Vlk běžel vedle beránka, liška se zajícem, a nikdo nikomu neublížil. I hadi vylézali z děr a naslouchali a kamení uhýbalo zpívajícímu Orfeovi z cesty. Řeky se jeho zpěvem zastavovaly a ryby se vynořovaly nad hladinu, aby, lépe slyšely jeho píseň.

Lidé mu naslouchali, smáli se i plakali, podle toho, jaký byl jeho zpěv. Zapomínali na své starosti a musili jednat tak, jak tomu chtěla jeho píseň. Na místa a na hostiny, kde Orfeus zpíval, přicházeli i bohové. Sestupovali po Mléčné dráze na zem za jeho hlasem.

Také vodní víly, Najády, vystupovaly z vln, sotva zaslechly Orfeův zpěv. Do jedné z nich se Orfeus zamiloval, odvedl si ji domů a oženil se s ní. Víla se jmenovala Eurydika a byla líbezná jako Orfeovy písně.

Krátký čas žili spolu šťastni. Jednoho dne musil Orfeus odejít z domu a Eurydika osaměla. V samotě zatoužila po zelených hebkých loukách, kde zurčí prameny a říčky. Tam bydlily v třpytivých vodách její družky, Najády. Vzpomínala na ně a usmyslila si, že je navštíví.

Vyběhla ven a těšila se, jak své přítelkyně překvapí. Pospíchala nejkratší cestou loukami. Tu ji v noze prudce zabořilo a bodavá bolest se jí rozlila po celém těle. Pohlédla na zem a spatřila mihnout se travinami jedovatého hada. Ve mdlobách klesla na louku. Hadí jed byl krutý, zastavil jí srdce. Eurydika zemřela a neprobudil ji ani pláč jejích družek, vodních vil, ani Orfeovo zoufalství, když se s ní zase shledal.

Orfeus pohřbil mrtvou Eurydiku a s ní i všechny radostné písně. Smutně bloudil po světě a lidem se při jeho nových písních už jen slzy hnuly po tvářích. Listí na stromech vzdychalo a divoké šelmy vycházely z lesních houštin s vlhkýma očima.

Nikde na zemi nenacházel Orfeus pokoje. Bez ustání myslil na svou Eurydiku a na štěstí, které ztratil. Čas nedovedl zmírnit jeho

bolest a smutek. Po dlouhém neklidném putování se odhodlal, že sestoupí pod zem do podsvětní říše, kam odcházejí stíny zemřelých. V podsvětí vládl bůh Hádes s manželkou Persefonou lidským duším, jejichž těla na zemi zemřela. Podsvětní bohy chtěl Orfeus prosit, aby mu vrátili jeho Eurydiku, aby jí dovolili porušit zákon smrti a navrátit se na zem mezi živé lidi.

Orfeus zamířil na západ, neboť tam někde v dálce se v černých skalách skrýval vchod do podsvětí. Šel, a když se mu zdálo, že zabloudil, začal smutnou píseň o mrtvé Eurydice. Píseň obměkčila i stromy. Ukazovaly mu větvemi cestu a milosrdná tráva sklonila stébla na stranu, kudy vedla cesta do podsvětí.

Konečně spatřil Orfeus řadu nehybných cypřišů a spoustu černých skal, ztrácejících se v šedivé mlčenlivé mlze. Vnořil se do té mrtvé mlhy. Náhle se před ním rozsvítily tři páry ohnivých očí a ozval se divoký štěkot. To vítal Orfea trojhlavý pes Kerberos, strašný hlídač v bráně vedoucí do podsvětí. Ucítil živého člověka. Ale Orfeus se dal do zpěvu a ve všech třech krvavých tlamách zmlkl štěkot. Obrovský pes uleh a propustil Orfea do království smrti. Zpívaje krácel Orfeus srážnou stezkou dolů, vyhýbal se místům, z nichž šlehaly plameny, ale i plameny strnuly a jejich žár se zmírnil, sotva k nim dolehl jeho hlas.

Orfeus se vmísil do tichého zástupu vzdušných stínů. Ty všechny pospíchaly na břeh temné řeky Styx. Brzy přijel člun se starcem Charónem, který převážel šedé postavy do podsvětí.

Orfeus vyskočil do loďky za dušemi mrtvých, ale Charón poznal, že do loďky vstoupil živý člověk. Nechtěl Orfea převézt na druhý břeh. Nešťastný Orfeus začal zpívat a rozplakal i starého Charóna. Už Orfea nevyháněl.

Loď přirazila k břehu a duše mrtvých odcházely k soudu. Orfeus se však vydal hledat vládce podsvětí. Přešel louku, po níž bloudily stíny těch, kdo na světě nebyli ani dobří, ani zlí, spatřil končinu blažených, elysium, kde se radovaly duše dobrých lidí, i chmurný Tartaros. Tam si trápením a mukami odpýkávaly duše zemřelých zlých skutky spáchané za života na zemi. Kamkoli v tartaru Orfeus se zpěvem vstoupil, mizelo utrpení, dokud zněl jeho hlas. Týrané duše

zapomínaly na své útrapy a jen naslouchaly. Stín mrtvého krále Tantara zapomněl na svůj věčný hlad a žízeň, kterými ho bohové potrestali, stín krále Sisyfa si odpočinul na chvíli od své namáhavé a marné práce.

Uprostřed království mrtvých seděl na černém trůně vládce podsvětí, zamračený Hádes. Černé vlasy mu splývaly na čelo a v bílém obličejí svítily chladné oči. Vedle něho seděla Persefona v černých šatech a její tvář z nich vystupovala jako bledý měsíc z nočního mračna. Orfea zamrazilo při tom pohledu, ale jeho láska byla silnější než strach. Zazpíval před mocnými vladaři.

Zpíval o své lásce k Eurydice a o smrti, která předčasně odvedla její duši do říše snů. O své bolesti zpíval, o smutku bez konce a bez hranic. Prosil bohy podsvětí, aby mu dovolili odvést Eurydiku opět na zem. Stejně nikdo ze smrtelníků neujde poslední cestě do jejich panství. I Orfeus s Eurydikou přijdou jednou do říše mrtvých.

Hádes i Persefona dojati poslouchali jeho zpěv.

„Splním ti tvé přání,“ řekl Hádes, když Orfeus dozpíval. „Eurydika se může vrátit mezi živé lidi. Ty se však cestou z podsvětí na manželku neohlížej. Ohlédneš-li se po ní, než vyjdete na zemský povrch, zmizí ti a vrátí se mezi stíny a už ji neuvidíš.“

Orfeus radostně poděkoval a na pokyn vládce podsvětí se zvolna přiblížil stín Eurydiky, aby následoval manžela nahoru na svět.

Šli známou stezkou k povrchu země, vstoupili na Charónovu loď a dali se převézt.

Kráčeli krajinou nesmírného ticha. Orfeus šel napřed a naslouchal, zda neuslyší za sebou krok Eurydiky. Slyšel jen svoje kročeje a zachvátila ho hrozná úzkost. Snad se Eurydika opozdila, nezná cestu a zbloudila v podsvětí, snad se jí přihodilo něco zlého. Ve strachu zapomene Orfeus na slib a otočí se. Před očima se mu rozplyne obraz Eurydiky a milovaná žena umírá podruhé. Lehký vánek se dotkne Orfeova čela jako poslední políbení a pak stojí na stezce uprostřed ticha sám a sám. Zoufalství přepadne Orfea, běží po stezce dolů jako šílený, volá Eurydiku a bez dechu doběhne k řece a k Charónovu člunu. Ale nadarmo tentokrát prosí převozníka, aby ho převezl na druhý břeh.

Sedm dní bloudil Orfeus po břehu podsvětní řeky a zkoušel dostat se znovu do království smrti. Po sedm dní mu byly pokrmem jenom slzy. Všechno bylo marné. Smutně se vrátil zpátky na zem a odešel do pustých hor. Na holé horské pláni zpíval skálám a větru o svém neštěstí. Stromy v údolí ho uslyšely a daly se do pohybu za jeho hlasem. Než dokončil Orfeus píseň, stál kolem něho hustý háj. Holý svah hory se zazelenal houštinami a ptactvo a zvěř zabydlily mladý porost. Orfeus zpíval a jeho píseň kroužila nad vrcholky stromů a vítr ji roznášel k lidským příbytkům. Kdekoli ji lidé zaslechli, zmlkli a s pohnutím naslouchali.

Tehdy se krajinou potuloval zástup bakchantek, ctitelek boha vína a bujného veselí Bakcha. Opilé a pološílené vtrhly ženy do háje, v němž Orfeus zpíval své žalostné písně. Jeho smutný zpěv podráždil rozjařené ženy a jedna z nich po něm vrhla Thyrsos, hůl obtočenou révou; jiná zvedla kámen a mrštila jím po pěvci. Ale Thyrsos i kámen dopadly před Orfea, sraženy mocí jeho zpěvu. Zdivočelé ženy začaly zvedat jedna po druhé kameny a v jejich křiku zanikal Orfeův zpěv. Tu teprve zasáhly kameny cíl a zbarvily se Orfeovou krví. Zpěv umlkal a zhasl s jeho životem. Bakchantky opojené zlým skutkem pobíly i zvěř, která Orfea obklopovala a ještě se neprohrála z okouzlení.

Zvěst o Orfeově záhubě se roznesla po celé zemi. Netruchlili pro něho jen lidé, oplakávala ho celá příroda.

Stromy na znamení smutku odvrhly listy, skály slzely a hladiny řek stoupily, jak do nich stékal pláč celé země. Lesní a vodní víly si rozpustily vlasy a oblékly černá roucha.

Orfeova duše sestoupila do podsvětí. Teď se převozník Charón nezdráhal převézt pěvce do říše mrtvých. Stín přicházel mezi stíny. Už z dálky poznal Orfeus svou Eurydiku a spěchal k ní. Mohl se na ni dívat i ohlížet se za ní, neztrácela se mu.

Bůh Bakchus nenechal zlý čin bez trestu. Proměnil nohy zločinných žen v kořeny a jejich těla v kmeny a větve stále zmítané větrem.

Tělo Orfeovo pohřbily Múzy, bohyně umění a moudrosti. Hlava, kterou bakchantky Orfeovi urvaly, plula s lyrou na vlnách řeky

Hebru a doplula do moře až na ostrov Lesbos. Od té doby zpívali i slavíci na ostrově krásněji než jinde a ostrov rodil slavné pěvce. I nejslavnější řecká básnířka Sapfó se tam narodila.

Orfeova lyra plující po řece ještě potichu zněla a mrtvá hlava naposledy tiše zpívala. Vlny a břehy opakovaly její tichý zpěv. Podnes zpívají řeky, co si zapamatovaly z písně mrtvého Orfea.

Založení théb

Ve fénickém městě Sidonu panoval kdysi král Agenor. Jeho dcera Europa byla široko daleko známa svou krásou nejen mezi lidmi, ale i u bohů. Sám vládce bohů Zeus si ji zamiloval.

Jednou zrána se procházela krásná Europa s družkami po rozkvetlých loukách na mořském břehu. Dívky trhaly květiny a pak usedly do stínu košatých stromů a vily věnce. Když zvedly od vití věnců zrak, vydechly překvapením. Před nimi stál nádherný bělostný býk s malými rohy, průzračnými jako křišťál. Tvářil se tak mírně, že z Europy i z dívek brzy spadl strach. Europa mu podala hrst květin k růžové tlamě a její družky mu ověnčily rohy. Býk si s dívkami pohrával, přitancil na lesklých kopýtkách k Europě, sklonil šíji a poklekl na přední nohy, jako by ji vybízel k projíždce. Europa se smíchem usedla na podivuhodného býka a zavolala na družky, aby si přisedly k ní. Ale býk nečekal, až k němu přistoupí ostatní dívky, zvedl se a dal se s Europou na hřbetě na útěk přímo do mořských vln. Zděšená Europa naříkala a plakala. Nebylo jí to však nic platné. Býk plaval na širé moře a břeh s bědujícími dívkami se jí za chvíli ztratil z očí. Na všechny strany se rozprostírala jen hladina modrého moře.

Zapadlo slunce, na nebi i ve vlnách se zatřpytily první hvězdy a býk s Europou stále ještě plaval. V temnotě před nimi se ukázal černý stín neznámého pobřeží. Býk doplaval k pevnině a vystoupil s umdlévající dívkou na suchou zemi. Jemně uložil Europu na měkký trávník a zmizel. Z teplé noční tmy se vynořila bohyně lásky Afrodita. Naklonila se nad vystrašenou dívkou a utěšovala ji.

„Neboj se,“ řekla tiše, „nic zlého se ti nestane. Sám vládce bohů Zeus se proměnil v býka a unesl tě, protože si tě zamiloval. Tvé jméno bude nesmrtelné. Světadíl, který tě přijal, bude se navěky nazývat tvým jménem, Europo.“

Tak žila Europa s Diem, ukrytá v daleké krajině. Její otec, král Agénor, hluboce pro ni truchlil. Vysílal posly, aby mu o zmizelé dceři přinesli aspoň nějakou zprávu. A poslové se vraceli a mlčeli. Žádný z nich nepotěšil krále ani malou nadějí. Proto si dal zavolat svého syna Kadma.

„Jdi,“ řekl, „vyhledej a přiveď mi svou sestru Europu. Prohledej celý svět a utiš můj zármutek. Ale bez ní, bez ní se mi nevracej!“

Kadmos svolal své nejstatečnější bojovníky, vybral si z nich družinu a vydal se do světa za svou sestrou. Putoval známými krajinami do krajin méně známých a cizích, stále dál a dál. Cestou se vyptával na Europu, ale nikdo o ní nevěděl. Mnoho pobřeží přešli, mnoho řek přebrodili, a všechno bylo marné.

Jednoho dne zabloudil i se svým průvodem a dostal se na neznámou cestu. Šli po ní a po dlouhé době potkali pocestného. Vyptávali se ho, kam cesta vede, a dověděli se, že se tou cestou dostanou do Delf.

„Vidím, že jste z daleka,“ řekl pocestný, „snad jste se vydali za dobrodružstvím, snad někoho hledáte. Ať tak nebo tak, jste-li už na cestě do Delf, zeptejte se delfské věštírny na radu. Možná že vám sami bozi ukázali tuhle cestu.“

Kadoios se zaradoval. Už dávno slyšel o Delfách. V slavné delfské věštírně seděla nad skalní rozsedlinou na vysoké trojnožce věštkyňe Pýthie. Vdechovala páry vystupující z rozsedliny a opojena vykřikovala nesrozumitelné věštby, které kněz zapisoval a sestavoval prosebníkům odpovědi.

Kadmos poděkoval pocestnému, a když dorazili do Delf, vyhledal věštírnu a zeptal se na radu. Kněz předal Kadmovi tuto věštbu:

„Nepátrej po ztracené sestře a nevracej se do vlasti. Na osamělé louce najdeš jalovici, která ještě nenesla jha. Jdi za ní a tam, kde si odpočine, postav město a nazvi je Théby.“

Kadmos uposlechl vůle bohů. Šel se svými druhy hledat osamělou louku, aby splnil, co věštba předpověděla. Zanedlouho našel louku i mladou krávu, pasoucí se na šťavnaté trávě. Následoval ji a přebrodil v jejích stopách říčku a přešel rozlehlá luka. Konečně se kráva zastavila, ohlédla se na Kadma a jeho průvodce, zdvihla hlavu a táhle zabučela. Zvolna se položila a Kadmos padl na kolena a radostně políbil cizí zemi, která se mu teď měla stát domovem. Průvodcům nakázal, aby donesli čisté pramenité vody k oběti.

Les, do něhož Kadmovi druhové vstoupili, nepoznal ještě ostří sekyry. Prodírali se hustými houštinami za šuměním pramene.

Vyvěral ze skály, byl bohatý a čirý, přeskakoval vlhké kameny a šířil kolem sebe příjemný chlad. Poklekli, aby nabrali vody.

V tom se ozval ve skalní sluji hřmot a supění. Křoví nad pramenem se rozhrnulo a ohromení muži spatřili obrovského šupinatého draka s krvavým hřbenem, táhnoucím se od hlavy až k ocasu. Obludě šlehalo z očí plameny a celá byla plná jedu. Rozevřela tlamu s třemi kmitajícími jazyky a třemi řadami zubů a vydechla na ně otravný mrak svého dechu. Koho nezadusila dechem, toho rozmačkala šupinatým tělem a roztrhala v drápech.

Slunce vystoupilo na vrchol své dráhy a zkrátilo stíny, ale Kadmovi druhové se nevraceli. Kadmos se začal obávat, že se jim přihodilo něco zlého. Vzal proto meč a oštěp a šel je hledat. Našel v houštinách prosekanou pěšinu a dostal se až ke skále s pramenem. Tam ležela jeho družina pobita a nad mrtvými kýval zlověstně hlavou hrozný drak.

Kadmos se podíval drakovi neohroženě do očí podlitých krví a zvolal:

„Bud’ budu, věrní druhové, vaším mstitelem, nebo vaším druhem i ve smrti!“

Shýbl se pro veliký balvan a mrštil jej na draka. Takový balvan by jistě pobořil i pevné městské hradby, ale drakovi neublížil. Odrazil se od jeho šupinatého krunýře a jen roznítil jeho vztek. Vzepjal se proti útočníkovi. Kadmos vrhl oštěp a prorazil ostrým hrotem drakův krunýř. Drak stočil hlavu k hřbetu, zahryzl se do oštěpu a přelomil jej. Hrot nemohl vyrvat, utkvěl pevně v ráně. Bolestí rozzuřený drak se obrátil na Kadma, roztáhl smrtící tlamu a chtěl černým jedovatým dechem hrdinu usmrtit. Kadmos poznal včas drakův úmysl a uskočil za mohutný strom. Připravil si druhý oštěp a vrazil jej do drakova hrdla takovou silou, že probodl draka i blízký dub zároveň. Drak se zazmítal a vytrhl dub i s kořeny. Z hrdla se mu vyřinula proudem krev a ve chvílce bylo všechno kolem červené, traviny, mech i větve stromů. Umírající obluda uhodila naposled ocasem vpravo a vlevo, přerazila s praskotem několik stromů a ztichla.

Zatímco si Kadmos prohlížel zabitého draka a žasl nad jeho obrovitým tělem, snesla se k němu bohyně Pallas Athéna.

„Zasej zuby mrtvého draka,“ rozkázala mu.

Kadmos zkyprl půdu oštěpem a do vyrytých brázd zasel dračí zuby. Pojednou se začaly hroudy nad dračí setbou pohybovat, z hlíny vyrazily hroty mečů a oštěpů, chocholy, přílby, hlavy, hrdla a hrudi, paže třímající zbraně. Celé pole se zaplnilo bojovníky s pozvednutými zbraněmi. Kadmos se polekal vojska a chopil se meče.

Ale jeden z válečníků na něho křikl:

„Nevměšuj se v náš boj! To je naše věc!“ a máchl mečem po nejbližším bojovníku. Ten ho probodl dobře mířeným oštěpem. Před Kadmovým zrakem propukla bitva a bojovníci se pobíjeli navzájem. Nemohlo tomu být jinak. Vždyť se zrodili ze zubů draka, který byl synem Area, boha války.

Pláň se pokryla padlými muži. Jen pět jich zbylo z celého množství a ti uzavřeli mezi sebou mír. Byli silní a udatní, neboť uhájili život v tuhém boji.

S nimi založil Kadmos hrad a město Théby.

PENTHEUS

Thébský král Pentheus byl synem Kadmovy dcery a jednoho z oněch pěti vítězů, kteří zbyli naživu z dračí setby. Nezapřel krev svého bojovného otce. Těšil ho jen pohled na dobře vyzbrojené válečníky. Ze všech lidí miloval nejvíc ty, kdo dovedli nejdál vrhat oštěp, a ze všech věcí měl nejraději meč, na němž neosychala krev. Řinčení zbraní mu bylo nejsladší hudbou. Vším ostatním opovrhoval. Znal radost, ale jen radost z boje, znal veselí, ale jen kruté veselí válečníků, a dopřával lidem volnost, ale jen v nepřátelském území, kam přišli se zbraní v ruce. Neuznával bohy, pohrdal věštbami a spoléhal jenom na zbroj a na silné paže.

Ale i do této chmurné krajiny válečných příprav a násilí přitáhl se svým průvodem veselý bůh radosti, volnosti a vína. Bakchus nebo Dionýsos mu říkali. Přijel do blízkých hájů na vozíku taženém tygry, obklopený družinou mužů a žen, a všichni chválili zpěvem a tancem radosti života. Mezi nimi poskakovali satyrové, bůžkové s lidskou hlavou a špičatýma ušima. Jejich kozlečí nohy s kopýtky dusaly do taktu veselé písně.

Mnoho thébských žen si rozpustilo vlasy a spěchalo za Dionýsovou družinou do lesů. I mužové ověnčení břečťanem opouštěli město a odcházeli k Dionýsovi vzdát chválu životu.

Když se o tom dověděl Pentheus, hněvivě vybuchl. Nechápal, jak mohou muži zapomenout na zbraně a přidávat se k Dionýsovi. Pro něho nebyl Dionýsos bohem, ale zbabělým podvodníkem, který neumí vládnout mečem, nedovede jezdit na koni ani bojovat. Nenáviděl volnost a veselí, a zpěv a tanec pokládal za zženštilost. Jaképak oslavy života, přemítal zlostně, život má cenu jen tehdy, můžeme-li jej nasadit za vítězství v bitvě.

Zavolal služebníky a vydal jim rozkaz:

„Běžte do lesů! Jakýsi Dionýsos chce dobýt Théb zpěvem a tancem. Bylo by mi opravdu milejší, kdyby jich někdo dobyl ohněm a železem. Běžte a přiveďte mi toho Dionýsa v poutech!“

Zděsili se starci, když uslyšeli tu řeč, a slepý věstec Teiresias varoval pošetilého krále. Pentheus neustoupil. Jeho vztek se řtil s hukotem a bez rozmyslu jako prudký horský potok, a kde se mu někdo postavil do cesty, vzkypěl a zpěnil se, jako když potok narazí na kámen, který mu vadí v toku.

Sluhové se zanedlouho vrátili a vlekli za sebou neznámého muže s rukama spoutanýma na zádech.

„Tenhle že je Dionýsos?“ rozkřikl se král Pentheus.

„Dionýsa jsme nenašli,“ omlouvali se služebníci pokorně králi, „vedeme jen jednoho z jeho průvodců.“

„Ať jsi kdokoliv,“ rozhodl Pentheus, „zemřeš pro výstrahu těm druhým. Dříve mi však pověz, proč jsi Dionýsa oslavoval.“

„Jsem Akoites,“ vyprávěl bez bázně mladý muž, „otec mi nezanechal ani pole, ani býky. Byl jen chudý rybář, moře mu dávalo

živobytí. Tak i mně zanechal jen tu vodu. Ale já nechtěl rybařit stále na stejném břehu. Vydal jsem se na moře, naučil jsem se vést loď podle hvězd a stal jsem se lodníkem. Jednou jsme přistáli u neznámého pobřeží, abychom nabrali čerstvé pitné vody. Vystoupil jsem na návrší a obhlížel jsem krajinu. Tu spatřím lodníka, jak vleče k naší lodi nějakého cizího hezkého chlapce. Chlapec se potácel jako zmožený spánkem nebo vínem. Oděv i tvář toho hochy byly tak zvláštní, že jsem ani na chvíli nepochyboval o tom, že je to nějaký bůh. Ale plavci se mi vysmívali a těšili se, že chlapce prodají do otroctví. Za takovou pěknou kořist prý jistě dostanou spoustu peněz. Dostal jsem se s nimi do hádky a křikem se vzbudil i chlapec, který do té chvíle vyspával na palubě. Promnul si oči a zeptal se: vrší a obhlížel jsem krajinu. Tu spatřím lodníka, jak vleče k naší lodi nějakého cizího hezkého chlapce. Chlapec se potácel jako zmožený spánkem nebo vínem. Oděv i tvář toho hochy byly tak zvláštní, že jsem ani na chvíli nepochyboval o tom, že je to nějaký bůh. Ale plavci se mi vysmívali a těšili se, že chlapce prodají do otroctví. Za takovou pěknou kořist prý jistě dostanou spoustu peněz. Dostal jsem se s nimi do hádky a křikem se vzbudil i chlapec, který do té chvíle vyspával na palubě. Promnul si oči a zeptal se: ‚Kde to jsem? Kam mě vezete?’

A kam bys chtěl?’ posmívali se mu lodníci, jen řekni, kam chceš, a my tě tam odvezeme.’

‚Odvezte mě na ostrov Naxos,’ odpověděl hoch, ‚tam jsem doma.’

Zamířil jsem tedy v tu stranu, kde ležel Naxos. Ale plavci mě odstrčili. Sami se ujali kormidla a řídili loď v opačnou stranu. Nechtěli splnit slib a vezli chlapce do otroctví.

Prosil jsem je, aby nerušili daný slib. Smáli se a řekli mi, abych se staral o sebe, o kormidlo že se postarají sami. Také chlapec poznal, že loď zamířila jinam, a předstíral pláč a žádal je znovu, aby ho odvezli na Naxos. Pláč a prosby jako by jen poháněly vesla dál od chlapcova domova.

Náhle se však stala podivuhodná věc. Přísahám ti, králi, že mluvím pravdu. Náhle se loď zastavila, ačkoli nebyla zakotvena a lodníci se opírali do vesel, co měli sil. Spustili plachty a znovu veslovali, až se

z nich lil pot. Přemýšlím, čím by to mohlo být, a spatřím div. Z vln vyrazejí šlahouny břechťanu a ovíjejí jako hadi vesla, drží je pevně a plazí se po veslech vzhůru. Už drží břechťan všechna vesla a pne se po stožáru výš, celá loď obrůstá listím. Na přídi stojí chlapec v celé slávě, ověnčen révovými listy, obklopen tygry a pantery. Byl to sám bůh Dionýsos.

Podívám se na vyděšené lodníky a vidím, že začínají na těle tmavnout, paže se jim zkracují a na kůži jim narůstají šupiny. Mění se mi před očima v delfíny a jejich hladká těla se smekají z paluby jedno za druhým do mořských vln. Z dvaceti lodníků jsem zbyl na lodi sám a s úzkostí jsem čekal, kdy se také mně promění ruce v ploutve a kdy mě přijme moře.

Ale Dionýsos se na mne podíval s úsměvem a vyzval mě, abych se chopil kormidla. Zamířili jsme na Naxos a tam jsem vstoupil do jeho služeb.“

„Dost!“ ozval se král Pentheus. „Už mám dost tvých pohádek. Pryč s tebou do vězení a na mučidla!“

Strážci odvedli zajatce do vězení a šli přichystat nástroje k mučení. Zatím však, co je chystali, otevřely se dveře žaláře a neviditelné ruce zbavily vězně okovů. Když se strážci vrátili pro svou oběť, bylo vězení prázdné.

K Dionýsovi odešla pak i králova matka a jiné ženy z paláce. Rozezlený Pentheus se vyřítil z paláce za nimi. Chtěl vlastní rukou potrestat Dionýsovy přívržence. Cestou byl stížen zvláštním šílenstvím. Spatřil na obloze dvě slunce, a když se ohlédl, spatřil za sebou dvě města místo jednoho. Stromy, louka, skály — všechno se mu míhalo před očima. Slyšel smích a zpěv veselící se Dionýsovy družiny, ale nerozpoznal, kde jsou lidé, kteří zpívají. Dovrávorál k vysoké sosně, roztřesenýma rukama se chytil větví a vyšplhal se nahoru. Myslí, že bude mít shora lepší rozhled.

Ovzduším se rozlehl hromový hlas:

„Podívejte, tam na sosně sedí náš největší nepřítel.“

Celá Dionýsova družina pohlédla vzhůru. Opojeni vínem a očarováni Dionýsem nepoznali krále a domnívali se, že ve větvích sosny sedí nějaký dravec. Začali házet na vrchol sosny kamení a

větvě a tak dlouho ryli kameny a dřevy kolem stromu, až obnažili kořeny a sosna padla k zemi i s králem Pentheem.

Všichni se na něho vrhli s holemi a počínali si, jako by král byl divá šelma. I králova matka, zaslepena Dionýsem, bila svého syna.

Tak zahynul král Pentheus, a lidé ho nelitovali. Vrátili se k prostému způsobu života a jen na jeho obranu brali do rukou meč.

MIDAS

Ve Frýgii v Malé Asii vládl před dávnými časy král Midas, veliký ctitel boha Dionýsa. Bydlil ve skvělém hradě a byl nesmírně bohatý. Sám o sobě si myslel, že je i nesmírně chytrý, že všemu rozumí a o všem že dovede nejlépe rozhodnout jen on. A jak to už bývá, poněvadž byl králem a měl moc, nikdo mu jeho domýšlivost nevyvracel.

Jednou přivedli rolníci ke králi opilého starce, který se sotva držel na nohou.

Žalovali na něho, že prý ho našli v královských vinicích, jak trhá nejkrásnější a největší hrozny. Nemusili ani žalovat. Holohlavý, od pití tlustý stařec měl bradu i ruce potřísněny šťávou zralých hroznů, i na zeleném věnci na hlavě měl temné krůpěje a věnec byl celý pomačkaný.

Midas ihned poznal ve starci Dionýsova druha Siléna. Silénos patřil do družiny veselého boha. Kdysi Dionýsa jako malého chlapce vchoval a od té doby ho neopouštěl. Král Midas slavně a s radostí přivítal vzácného hosta. Rozkázal připravit nejlepší jídla, donést měchy nejznamenitějšího vína a sezval pěvce a hudebníky, aby při slavnostní hostině zpívali a hráli.

Po deset dní a deset nocí hodoval Silénos s králem a pozvanými hosty. Stříbrné číše po celou tu dobu nevysychaly a místo vína míšeného s vodou se pilo nemíšené, které nutilo všechny hosty k smíchu a veselí. Služebníci živilo po deset dní plameny na ohništích a rozně neměly čas vychladnout. Stoly se prohýbaly a praskaly pod tíhou plných mís a celý palác bzučel jako úl a za dne i za noci se nesly z královského sídla zvuky píšťal a lyry a rozmarný zpěv.

Jedenáctého dne sestavil král z rozjařených hodovníků průvod. Silénovi daroval osla, neboť věděl, že Silénos nejraději jezdí na oslu. Ostatní doprovázeli milého hosta na koních, na vozech i pěšky a s jásotem a se zpěvem vyjeli do sousední země, kde se tehdy Dionýsos zdržoval. Potkali boha Dionýsa, jedoucího na zlatém voze taženém tygry. Hledal svého pěstouna Siléna. Potěšilo ho, když spatřil Siléna na oslu v tak slavném průvodu ověnčeného listím a kvítím. “Přej si, co chceš,” zvolal bůh na krále, „za tuhle službu ti splním přání. Jaký bys chtěl dar?“

Midas se Dionýsovi poklonil a zatvářil se, jak nejchytřejší dovedl: „Ach učiň, aby se všechno, čeho se dotknu, proměnilo ve zlato.“ Dionýsos se královu přání usmál a řekl: “Mohl sis, králi, zvolit lepší dar. Co sis přál, to se ti splní.” Midas se šťasten vracel domů. Pochvaloval si svou chytrost. Nikdy nebude na světě bohatšího krále než on. Nedočkavě zkouší už cestou, je-li pravda, co mu bůh slíbil. Ulomí ze stromu snítku a sotva věří svým očím. Snítka i s lístky žlutě zazáří, je z ryzího zlata. Zdvihne ze země kámen a v dlani drží třpytivé zlato. Dotkne se hroudou hlíny a hrouda je ze zlata. Jde kolem pole, utrhne několik zralých klasů a mezi prsty mu zazvoní zlato. Prochází královskou zahradou, vztáhne ruku po jablku a do dlaně mu vklouzne zlaté jablko.

Bez sebe štěstím běží Midas do hradu, a sotva se dotkne dveří, zalesknou se zlatem.

Odhrne závěs a závěs ztuhne ve zlatou stěnu. Poručí vystrojit bohatou hostinu. Omývá si ruce a s blaženým smíchem pozoruje, jak mu mezi prsty protéká tekuté zlato. Usedne za stůl a vezme do ruky chléb. Ale než donese sousto k ústům, drží v prstech místo chleba kousek ryzího zlata. Sáhne po pečení, pečené maso se zatřpytí a

promění se v zlato. I zavolá král služebníky a chce se dát od nich krmit. Služebníci mu podají pokrm k ústům, a jak se pokrm dotkne jeho rtů, už mu mezi zuby zazvoní zlato. I víno mu houstne v ústech ve zlato.

Uprostřed spousty zlata se zmocní krále děs. Hrozí se svého přání a vidí, jak ho obchází číhající smrt. Zemře hladu a žízní.

Chvěje se strachem a rychle dá osedlat koně. Tryskem ujíždí za Dionýsem a zděšen pozoruje, jak se mu uzda v prstech mění ve zlato.

Veselý zpěv mu označil místo, kde Dionýsos se svým zástupem spočinul. Midas seskočil z koně a padl před bohem na kolena:

„Odpusť mi, milostivý Dionýse, mé přání,“ naříkal před bohem, „a zbav mě mého utrpení!“

Dionýsos se nad nešťastným králem slitoval a poradil mu.

„Jdi k řece Paktolu,“ promluvil bůh, „a ponoř se celý do jejích vln. Tak smyješ ze sebe nešťastné přání.“

Midas bez meškání pospíšil k řece a celý se do ní pohroužil a omyl si i hlavu a vlasy. Od těch dob nacházeli lidé v řece zlatý písek a říkali o ní, že je zlatonosná.

Král byl rád, že se zbavil hrozného daru, a zlato už nechtěl ani vidět. Raději se procházel po lukách a hájích a naslouchal, jak Pan, bůh pastvin a ochránce stád, hraje na syrinx, na rákosovou píšťalu. Kozonohý, rohatý bůh Pan, celý pokrytý srstí, poskakoval po lesích, honil se za nymfami a plašil pocestné. A když usedl do stínu stromu, pískal na svůj nástroj o sedmi píšťálách samé veselé písničky. Ty se královi nadevšecko líbily.

Pan viděl, jak se jeho písničky líbí, a začal se domýšlet, že hraje lépe než vůdce Múz Apollón. Vyzval proto božstvo pohoří Tmólos, aby rozsoudilo, kdo lépe hraje, zda on, nebo Apollón.

Tmólos svolil a odhrnul z obrovských uší větve prastarých stromů.

Nejprve zahrál bůh Pan divokou barbarskou písničku. Na okraji lesa stál král Midas a s potěšením naslouchal zvukům píšťal, které se překřikovaly jako štěbetavé hlasy ptáku, hvízdaly jako vítr ve skalách a poskakovaly vzduchem jako vlnky řek po kamenech.

Pan dohrál a Tmólos vyběhl boha Apollóna. Apollón odhrnul nachovou řízu a uchopil levicí nádhernou lyru. Měkce udeřil do strun

a struny začaly lahodně zpívat. Ztichlým večerem se nesly k nebi sladké tóny, jako by se vznášely na jemných stříbrných perutích.

Tmólos dojat Apollónovou písní vybídl Pana, aby před jeho lyrou sklonil svůj syrx. Apollónovy nebeské písně zvítězily nad Panovým písničkami.

Midas s nevolí vyslechl rozsudek. Protože si myslel, že všemu rozumí a že je povolán o všem rozhodovat, vyhrkl: „To není možné. Panova písnička je stokrát hezčí. Mně se líbí. A když se líbí, musí být přece lepší. Copak nemáš uši?“

Popuzený Apollón přistoupil ke králi a vzal jeho uši do prstů. Uši začaly hned měnit tvar, protáhly se a pokryly se bělavou srstí.

„Teď máš uši, jaké ti patří,“ řekl rozhněvaný bůh a zmizel.

Midas si sáhl na hlavu a nahmatal dlouhé oslí uši. Pozdě litoval, že se pletl do sporu, kterému nerozuměl. Běžel domů a oslí uši ho byly přes hlavu.

Doma si uvázal na hlavu veliký turban a uši pod ním schoval. Ale po čase mu narostly tak dlouhé vlasy, že je nemohl pod turban složit. Tehdy si zavolal služebníka, který mu dříve vždycky stříhal vlasy, a odhalil mu své tajemství.

„Teď známe to smutné tajemství jen my dva,“ řekl Midas služebníkově. „Nikomu je neprozrad! Zaplatil bys mi to životem.“

Služebník se třásl po celém těle, bál se někomu prozradit, co spatřil na králově hlavě. Tajemství ho však tížilo, příliš tížilo, než aby je mohl unést. Uvažoval a uvažoval, jak by se té tíhy zbavil, a pak mu v noci, kdy nemohl spát, něco napadlo.

Zrána, vyšel za město k řece a na osamělém místě vyhloubil do země jamku a zašeptal do ní:

„Král Midas má oslí uši.“

Jamku zase přikryl hlínou a domníval se, že tak navěky pohřbil své tajemství. Ulevilo se mu. Spokojeně se vrátil do města a od té chvíle ho už nic netížilo. Krále chodil stříhat jako dříve.

Do roka na tom místě u řeky vyrostlo husté rákosí, a když se do něho opřel vítr, šumělo a šeptalo:

„Král Midas má oslí uši.“

Tak se o králově tajemství dověděli všichni lidé. Konečně jednou označili bohové hloupost zjevným znamením, myslili si s uspokojením. Ale bohužel, ne každého hloupého domýšlivce obdaruje Apollón tak velkolepým darem.

TANTALOS

V Lýdii, v krajině, která dnes patří Turecku, panoval za starých časů král Tantalos. Nebylo bohatšího krále nad Tantala. Hora Sipylos mu dávala zlato, jeho pole se táhla na dvanáct dní cesty a klasy na nich byly dvakrát tak těžké než na ostatních polích. Na travnatých stráních hlídaly houfy pastevců obrovská stáda dobytka.

I bohové obdařili Tantala svou přízní. Dovolili mu, aby s nimi zasedl na Olympu za stůl a účastnil se jejich hostin a poslouchal, o čem nesmrtelní bohové hovoří.

Přesto byl Tantalos obyčejný smrtelník. I jemu předla sudička Klóthó nit života, sudička Lachesis ji rozvíjela a třetí, Atropos, čekala, až mu ji přestřihne. Ale na smrt Tantalos nemyslí.

„Chodím na hostiny bohů,“ říkal si, „a ničím se od nich neliším. Nalévají mi do poháru božský nektar, jím s nimi božskou ambrózii a vím, co si povídají. Nikdo z lidí nemůže pochybovat o tom, že jsem také bohem.“ Nejsi vševědoucí — ozvalo se v Tantalovi svědomí. „To nejsem,“ připustil Tantalos, „ale kdo ví, jsou-li vševědoucí bohové. Vyzkouším je a přesvědčím se o tom.“

Tehdy právě ukradl nějaký smělý chlapík v Diově chrámu na Krétě drahocenného zlatého psa. Přinesl ho Tantalovi, neboť věděl, že se král bohů nebojí. Král Tantalos skryl ukradený předmět u sebe. Zanedlouho přišel do paláce rozhořčený kněz.

„Králi,“ řekl, „nebývá zvykem vladařů, že se spolčují s rouhavými zloději. Vrať do chrámu, co ti nepatří.“

„Nevím, o čem mluvíš,“ odpověděl král.

„Jen si skrývej kradenou věc,“ blýskl kněz očima, „sebe před hněvem bohů neskryješ.“

„Kdybych byl provedl něco zlého,“ usmíval se Tantalos, „jistě by o tom vševědoucí bohové už věděli a potrestali by mě.“

A král Tantalos odpřisáhl, že zlatou sošku nemá. Kněz odešel s nepořízenou a král byl přesvědčen, že se bohové jenom tak tváří, jako by byli vševědoucí. Ve skutečnosti nevědí o nic víc než smrtelní lidé.

Zatím bohové věděli dobře o každém Tantalově činu, ale čekali, zda zaslepený král přece jen nedá přednost pravdě před lží, poctivosti před zlodějstvím a spravedlnosti před krivdou.

Tantalova zpupnost rostla a rostla. Už mu nestačilo, že sám směl pít nektar a jíst ambrózii. Kradl božský nápoj a pokrm ze stolu bohů a nosil jej z Olympu na zem, lidem. Každým skutkem se vysmíval božím a lidským zákonům a nakonec si vymyslel hrozný a neslýchaný čin.

Zabil svého syna Pelopa a pozval bohy na hostinu k sobě do paláce. Při hostině jim předložil maso vlastního syna. Démétér, bohyně rolnictví, snědla v zamyšlení kousek předloženého pokrmu, ale ostatní bohové zděšeně vyskočili od tabule.

I Tantalos se ulekl, poznal, že bohové jsou vševědoucí, a začal se jim klanět a prosit o slitování. Novým zločinem však dovršil míru zlých skutků. Zeus, vládce bohů, bez váhání srazil nelidského Tantara do nejhlubšího podsvětí, do tartaru. Za zlé činy spáchané zaživa odsoudil Tantara k věčnému trápení.

V říši mrtvých stojí Tantalos v čisté svěží vodě a trýzní ho krutá žízeň. Kdykoliv se sehne, aby zavlažil vyprahlé, rozpukané rty, voda mu zmizí pod rukama a nahmatá suchý písek. Na dosah roste na

větvích nádherné ovoce, a Tantalos nemůže utišit mučivý hlad. Jakmile vztáhne ruku po hrušce, fíku nebo granátovém jablku, zvedne náhlý vítr větve a ovoce zmizí do výšky. Nad Tantalovou hlavou visí obrovský balvan a hrozí každou chvíli zřícením. Věčná smrtelná úzkost stiská Tantalovi hrdlo. Trojími mukami trpí král Tantalos v říši stínů.

Pozůstatky Tantalova syna Pelopa vhodili bohové do kotle. Sudička Klóthó vyňala z kotle Pelopa ještě krásnějšího, než býval, a vzkřísila ho k životu. Chyběl z něho jen kousek na lopatce, který snědla roztržitá Démétér. Snědený kousek nahradili bohové kouskem slonové kosti. Všichni z toho rodu mívali pak bílou skvrnu na lopatce.

NIOBA

Nioba byla královnou v Thébách a široko daleko nebylo nad ni šťastnější ženy. O jejím manželovi, králi Amfiónovi, a o tom, jak dovede hrát na lyru, hovořili lidé po celém Řecku od jednoho mořského břehu k druhému. Když stavěli v Thébách městské hradby, stačilo, aby král Amfión zahrál na lyru jednu ze svých překrásných písní, a skály se začaly samy trhat a balvany putovaly za sladkým zvukem lyry až k Amfiónovi. Před ním se řadily samy bez cizí pomoci v hradbu.

Otec Nioby byl Tantalos. I na jeho přátelství s bohy byla Nioba pyšná. Královské sýpky byly plné, stáda tučná a pokladnice v paláci přetékaly zlatem a stříbrem. Niobe nic nechybělo. Ale ze všeho nejvíce byla pyšná na svých sedm urostlých synů a sedm krásných dcer.

Jednou si všechny zbožné thébské ženy vpletly do vlasů vavřín a chystaly veliké oběti bohyni Létu a jejím dětem Apollónovi a Artemidě. Hněvivě pozorovala Nioba přípravy k oběti a hněv ji vyhnal z paláce. Vyšla se svým průvodem do ulic. Její nádherné roucho protkávané zlatem a husté lesklé vlasy splývající na ramena připomínaly spíše bohyni než smrtelnou ženu. A jako bohyně se také ubírala zástupem modlících se Thébanek, které sypaly do posvátných ohňů kadidlo.

„Zešilely jste?“ zavolala na ně. „Obětujete bohům, které jste nikdy neviděli! Proč neobětujete mně? Znáte mě přece lépe než Létu. Můj manžel je slavný král Amfión. Můj otec byl král Tantalos, chodíval na hostiny bohů a jedl s nimi ambrózii a pil nektar. Pokladů mám víc, než leckterá bohyně kdy viděla. I děti mám víc než Létu. Mám sedm synů a sedm dcer a Létu jen syna Apollóna a dceru Artemidu. Mám vznešený rod, bohatství a mnoho dětí. Ať se mi rovná štěstím některá bohyně! I kdyby mého štěstí ubylo, stále bych ho měla dost. Jděte pryč od oltářů a zanechte obětí! Modlete se k té, která si toho zaslouží!“

Ženy se polekaly hněvu královny, odložily vavřín z vlasů a opustily oltáře, ale cestou domů odprošovaly tichou modlitbou bohyni Létu.

Léta stála na vrcholku hory a její božské oči viděly všechno, co se v Thébách udalo. Srdce jí začalo prudce bít v hrudi, když spatřila, jak Nioba odhání zbožné ženy od oltářů.

„Děti,“ řekla bohovi Apollónovi a bohyni Artemidě, „já, vaše matka, jsem byla potupena obyčejnou smrtelnicí. Smělá Nioba zahнала od mých oltářů thébské ženy. Svých dvakrát sedm dětí stavěla nad vás a posmívala se mi!“

Léta chtěla ve svých nárcích pokračovat, ale Apollón zvolal: „Zanech, matko, nářku, tím bys jen odkládala trest.“ Apollón s Artemidou se zahalili do mraku jako do pláště a skryti lidským očím snesli se blankytným vzduchem až do blízkosti thébských hradeb.

Před hradbami se cvičilo v zápasech a bojových hrách sedm Niobiných synů. Nejstarší z nich cválal stále v kruhu na statném koni a pevně přidržel zpěněnému zvířeti uzdu. Náhle bolestně vykřikl a skácel se z koně. V hrudi se mu chvěl Apollónův šíp.

Druhý syn zaslechl zařinčení toulce a svist šípu. Rozhlédl se a poděsil se tmavého mraku stojícího nehybně na obloze. Popustil uzdu a pobídl koně. Na útěku ho zastihl Apollónův šíp a proklál mu šíjí.

Dva mladší synové zápasili hrud' na hrudi. Napjatá tětiva vymrští smrtonosný šíp. Oba probodání stejnou střelou padnou na zem a společně vydechnou duši. Pátý syn jim běží na pomoc, a než se dotkne jejich těl, zasažen skácí se mrtev k zemi. Šestého syna zasáhl šíp do nohy. Zatímco se snažil vytáhnout jej z rány, projel mu jiný šíp hrdlem a s krví mu unikl z těla i život.

Nejmłodší syn zdvihl ruce k nebi a prosil bohy, aby ho ušetřili. Apollón byl dojat, ale střelu už odvolat nemohl. Zahynul i nejmladší syn.

Zpráva o tom hrozném vraždění se rozletí do Théb jako zlá vichřice. Král Amfión, šílený žalem, uchopí meč a probodne si hrud'. Nioba vyběhne z paláce a utíká před hradby, kde leží sedm mrtvých

synů. Objímá je se slzami v očích, zasypává je naposled polibky, a pýcha v ní znovu vzplane. Obrátí vlhké oči k nebi a vzkřikne:

„Ukrutná Léto, jen se pas na mé bolesti a raduj se, že se svými sedmi syny pochovám i svůj život. Stejně mi zbývá víc než tobě! Ještě mám sedm krásných dcer!“

Jen to dořekla, zadrnčela napjatá tětíva luku a jedna ze sedmi dcer, které stály kolem své matky, padla zasažena šípem na chladnoucí mrtvolu svého bratra. Bohyně Artemis napne znovu luk a druhá z dcer se loučí se životem. Ať prchají nebo ať se skrývají, všude je dostihne šíp trestající bohyně.

Zbyla jen poslední, nejmladší dcera a Nioba ji zakryla svým tělem a přikryla rouchem. Poprvé vztáhla ruce k prosbě, aby jí bohyně ponechala aspoň tu jednu jedinou dceru. Zatímco prosila, zemřela jí dcera v náručí.

Nioba osiřela mezi mrtvými dětmi. Jen tráva kolem ní tiše šeptala: Kdo ze smrtelných lidí může před smrtí spoléhat na štěstí, které ho potkalo?

Bez hnutí, ponořena do svého žalu, hleděla Nioba před sebe. Z tváří jí zvolna ustoupila krev, vlasy ztěžkly, žádný vánek je nerozčechral. V kamenném obličejí se proměnily oči v kámen. I paže a nohy zkameněly, i tělo i krev a žíly v těle jsou kámen.

Ohromný víchř se stočí před Théby, obejmě zkamenělou Niobu a odnese ji do její lidské vlasti. Tam se k nové podivné skále sbíhají lidé. Skála má podobu ženy a z kamenných očí se jí neustávají řinout dva prameny nevysychajících slz.

Když Zeus poslal Tantara do říše stínů, osiřel královský trůn. Vlády se ujal mladý Pelops, ale dlouho, nevládl. Král sousední země dychtil po Tantalově bohatství, vtrhl do země a vyhnal Pelopa z otcova paláce. Pelops se vydal se svým věrným sluhou na cestu. Putovali, až se dostali do Řecka. Procházeli chudými krajinami, kde pole rodila jen kamení, i bohatými městy s bílými domy a mramorovými sochami. Jednoho večera stanuli před mohutnými hradbami velikého města. Prošli a rozhlíželi se, kde by dostali nocleh. V posledních paprscích dohasínajícího slunce došli až ke královskému paláci. Strnuli nad tím, co spatřili. Před palácem stálo třináct kůlů a na každém z nich byla naražena lidská hlava.

Nějaký stařec se zastavil blízko nich, zpozoroval jejich zděšení a oslovil je.

„Divíte se?“ řekl. „Ty všechny připravila o život jedna jediná věštba.“

„Neznám boha, který by vydal tak ukrutnou věštbu,“ namítl Pelops.

„Tak smrt se ti zdá ukrutná?“ usmál se dobromyslně stařec, „ale ukrutná se zdá i našemu králi, a proto raději usmrcuje, než aby sám byl usmrčen.“

„Mluvíš, jako bys věštil, jako Pýthie,“ řekl rozmrzele sluha starci, „pověz raději rovnou, co se u vás ve městě děje.“

Hovorný stařec přikývl a rozpovídal se:

„U nás v Pise vládne král Oinomaos. Má krásnou dceru. Hippodamie se jmenuje. Oinomaos se kdysi zeptal věštírny na svůj osud a dostal věštbu: Muž, který si vezme tvou dceru za ženu, bude příčinou tvé smrti. Kdo by se nebál o svůj život? I Oinomaos se bojí. Proto nutí každého nápadníka krásné Hippodamie k závodům. Závodí se na vozech tažených koňmi. Oinomaos má koně rychlejší než severák. Nápadníkovi dá náskok, ještě obětuje Diovi a pak se teprve pustí za cizincem. Trať závodu vede z Pisy až k Poseidonovu oltáři v Korintské úžině. Kdyby tam nápadník dojel dřív, dostal by Hippodamii za ženu. Ale když Oinomaos nápadníka dohoní, smí ho probodnout oštěpem. Doposud král každého nápadníka dohonil. Ty hlavy na kůlech jsou hlavy nápadníků. Král tím chce zastrašit všech-

ny, kdo by se chtěli o závod pokusit. A snad se mu to podaří. Už delší čas se nikdo nepřihlásil.“

„To si myslím,“ řekl Pelopův sluha, „na život si musí každý dát pozor. Ztratíš ho jednou a víckrát ho nenajdeš.“

Zamyšlený Pelops mlčel.

„Jdete jistě z daleka,“ prohlížel si stařec Pelopa a sluhu. „Jestli hledáte nocleh, mohu vám nabídnout pohostinství.“

„Slyšíš, pane,“ obrátil se sluha k Pelopovi a rozveselil se, „už si brzy odpočineme.“

Pelops se probрал ze zamyšlení a všichni tři se vydali k starcovu domu.

Té noci nemohl Pelops usnout. Vykradl se ven z domu a zvláštní touha ho vábila ke královskému paláci. Na nebi plul veliký bílý měsíc, palác se leskl v jeho paprscích a kůly s lebkami nebohých nápadníků vrhaly dlouhé smutné stíny. Pelops přemýšlel, jaká asi je ta Hippodamie, když tolik nápadníků pro ni už zemřelo. Vtom se otevřela v palácové zdi vrátka a objevila se dívka v tmavém šatu. Pelops se přitiskl za výstupek zdi a pozoroval ji. Její bledá a krásná tvář závodila s krásou jiskřících hvězd na nebi. Prošla kolem kůlů a dlouze vzdychla. Pak zmizela stejnou cestou, jakou přišla. Pelops rozrušen podivnou příhodou se vrátil do domu a převaloval se na loži až do rána.

Sluneční paprsky zalechtaly sluhu na tváři, probudil se a začal hlasitě uvažovat:

„Milý pane, uděláme nejlépe, když vyrazíme hned ráno na cestu. Celou noc se mi zdálo o popravených. Myslím, že tu nejsme bezpečni. Pojdme, rozloučíme se a odejdeme z města.“

„Dnes v noci,“ řekl Pelops, „jsem viděl Hippodamii. Je krásná a smutná. Půjdu ke králi Oinomaovi a požádám o její ruku. Budu s ním závodit a musím závod vyhrát. Zbavím Hippodamii smutku a odejdu s ní ze země, aby se věštba nesplnila. Netoužím po králově smrti.“

„Cožpak se na nás rozhněvali bohové,“ bědoval sluha, „že ti, pane, vnukli takovou myšlenku?“ Vyskočil z lůžka a běžel pro starce, aby Pelopa přemluvil. Marně. Pelops byl rozhodnut.

Sluneční vůz teprve začal stoupat na obloze a Tantalův syn už stál před králem Oinomaem. Oinomaos Pelopa vyslechl, a poněvadž se mu urostlý a srdnatý mladík líbil, zrazoval ho od jeho úmyslu. Pelops však neustoupil. Poprvé bylo Oinomaovi zatěžko vykupovat svůj život smrtí cizího mladíka.

„Když jinak nedáš, připrav se,“ skončil Oinomaos rozmluvu, „zítra budeme spolu závodit.“

V síni paláce spatřil Pelops Hippodamii. Za denního světla se zdála Pelopovi ještě krásnější než při svitu měsíce. Pohlédla na Pelopa truchlivě a hned si zakryla tvář. I jí se líbil mladý cizinec jako dosud žádný z jejích nápadníků.

Sluha čekal na Pelopa před palácem. Sotva se dověděl, že jeho pán bude zítra závodit, oplakával svého velitele, jako by už byl mrtvý. I Pelops pochyboval o svém vítězství. Koně, s kterými Oinomaos závodil, mu daroval sám bůh války Áres. Těžko je předhonit koňmi z pozemských stájí.

Zmítán úzkostí odešel Pelops na břeh řeky tekoucí do moře. Tam vzýval boha moří Poseidona a prosil ho o přispění. Prosil Poseidona tak vroucně, že ho bůh vyslyšel.

Řeka zahučela jako bouře a z rozbouřených vln vyrazili s řehtáním okřídlení koně a od kopyt jim sršely jiskry. Za sebou táhli lehký vůz, třípytící se jako pěna na vrcholcích vln. Pelops žasl, děkoval Poseidonovi a slíbil mu bohatou oběť.

V novém voze s nezvyklým spřežením se rozjel příštího dne ke králi Oinomaovi. Oinomaos už svého soupeře vyhlížel. Z dálky poznal Poseidonovy koně a v rozrušení zapomněl i na oběť, kterou obvykle konal předtím, než vyrazil. Nedopřál Pelopovi tak veliký náskok jako jeho předchůdcům, nasedl netrpělivě do vozu a začal Pelopa pronásledovat.

Pelopovo spřežení letělo kupředu a jen obláčky zvířeného prachu ukazovaly, kudy Pelops projel. Před očima měl obraz smutné Hippodamie a touha vysvobodit ji ze zármutku ho nesla k cíli stále rychleji. Za ním se hnál vůz krále s koňmi rychlejšími než severák. Král měl před očima vlastní smrt a věděl, že jí unikne jen tehdy, dohoní-li Pelopa. Proto pobízel své koně, co měl sil. Vzdálenost mezi

oběma vozy se zmenšovala, v králi rostla naděje a v Pelopovi zoufalství. Už byl Pelops docela blízko cíle, když ho král dohonil a zvedl ruku s oštěpem. Vtom narazilo kolo královského vozu na kámen a rozsypalo se. Vůz se nahnul, překotil, král padl hlavou na balvan a rozrazil si lebku. Zemřel právě ve chvíli, kdy Pelops míjel se svým vozem cíl.

Vítězný Pelops se vrátil do Pisy. Radostně ho uvítal věrný sluha a lid v něm pozdravoval nového krále. Pelops dal slavně pohřbít mrtvolu krále Oinomaa a oženil se s Hippodamií. Stal se proslulým králem. Poloostrov, na němž vyhrál závody s králem Oinomaem, dostal po něm jméno. Říkáme mu Peloponnésos. V městě Olympii založil na památku svého vítězství slavné olympijské hry.

Ale šťastný Pelops nebyl. Po vítězném závodu se dostal do hádky s Oinomaovým sluhou Myrtillem.

„Nebýt mne,“ křičel Myrtilos, „byla by tvá hlava před palácem na kůlu jako čtrnáctá. Já uvolnil na Oinomaově voze zákolníky, a proto král spadl a zabil se. A ty mi teď vyplat' odměnu!“

Pelops rozhořčen, že se Myrtilos chlubí vraždou a požaduje za ni plat, svrhl nevěrného sluhu ze skály do moře. Umírající Myrtilos Pelopa proklel. Tak byl nešťastný Tantalův rod stižen novou kletbou.

O ZLATÉM ROUNU

Žil kdysi v Řecku král, který měl manželku z božského rodu. Narodili se jim chlapec a děvčátko. Chlapci dali jméno Frixos a děvčátku říkali Hellé. Děti byly hezké a zdravé a král mohl nesmrtelným bohům děkovat, že mu dopřáli klid a štěstí uprostřed

rodiny. Nevážil si však štěstí, které měl, a toužil po jiném. Vyhnal manželku z domu a oženil se znovu. Tak dostali Frixos a Hellé macechu. Macecha chlapce a děvčátko nenáviděla, hubovala je od rána do večera a týrala. Děti před ní utíkaly a schovávaly se raději v zahradě za královským palácem. Když je macecha nemohla najít, zlobila se tím víc a žalovala králi, jaké jsou to toulavé děti.

Ještě horší časy dětem nastaly, když se maceše narodili dva synové. Nevěděla, co nejhoršího by si na Frixu a Hellé vymyslela a co by o nich králi nalhala. Trestala je sama a přála si, aby je král trestal také a ještě přísněji, než je trestala ona. Bála se, že se její synové budou dělit o králův majetek s nenáviděnými dětmi, a přemýšlela, jak to zařídit, aby její vlastní děti dostaly celé království. Za bílým čelem jí narůstaly černé myšlenky. Rozhodla se, že děti zahubí. Věděla, že by jí král nedovolil děti zahubit, a proto krutý čin lstivě a dlouho připravovala.

Svolala tajně ženy té krajiny a řekla jim:

„Vím, jak jste pracovité, a přece nejste bohaté. Pracujete vy a vaše rodiny, a sotva naplníte sýpky obilím. Dověděla jsem se způsob, jak ztrojnásobíte úrodu na svých polích. Ráda vám to kouzlo prozradím. Dříve než vyjdete se setbou na pole, musíte zrno upražit. Uvidíte, že na vaši sklizeň nepostačí sýpky. Kouzlo nikomu neprozradíte, ani svým mužům. Kdybyste někomu o tom pověděly, nic by se vám nepodařilo a za vyzrazené tajemství by vás stihl trest nesmrtelných bohů.“

Ženy poděkovaly královně za radu a radostně se rozešly do svých domovů. Viděly už, jak se k nim blíží bohatství na zlatém voze plném zlatých klasů. Nikomu se s tajemstvím nesvěřily. Před setbou potají obilí upražily a těšily se na sklizeň.

Pole se brzy vesele zazelenala, ale z hlíny nevyrážely štíhlé zelené jazyky osení, nýbrž jen plevel a bodláčí. V celém kraji bylo po úrodě. Ženy mlčely, a nikdo nevěděl, proč osetá pole neprobouzejí setbu k životu jako každý rok. V zemi vypukl hrozný hlad.

Lstivá královna poradila královi, aby vyslal do delfské věštírny posla zeptat se, proč bohové seslali na jeho zemi tak neslýchaný hladomor. Usouzený král určil posla. Než se vydal posel na cestu,

zavolala si ho královna a nasypala mu do hrstí zlato. Přitom mu řekla:

„Zde máš první díl své odměny, a když dobře vykonáš, co ti uložím, dostaneš ještě jednou tolik. Nechod' do Delf. Vydej se jen tím směrem, ale zdržuj se v lesích. Až uplyne doba, kdy by ses vracel z Delf, vrať se k nám do paláce a oznam králi tuto věštbu: Hlad z tvé země odejde a pole budou zase rodit, dostane-li se bohům oběti. Tou obětí ať je Frixos a Hellé.“

Posel opojený pokladem, který držel v hrstech, horlivě všechno slíbil. Předstíral odchod do Delf, a zatím se toulal po lesích. Z lesa se vrátil do královského paláce a přednesl králi hroznou věštbu. Král nechtěl o splnění takové věštby ani slyšet. Macecha dostala strach, že by král mohl před činem couvnout, a poštvala hladovějící ženy.

„Jděte,“ volala, „a přinut'te krále, aby splnil, co věštba přikazuje, jinak pomřeme všichni hlady. Já chtěla vaše dobro, ať chce vaše dobro i král. Dokud Frixos a Hellé žijí, nebude usmířen hněv bohů.“

Po takové řeči se srotily před palácem zástupy lidu a žádaly na královi, aby se nezdráhal uposlechnout božského výroku. Davy se bouřily, volaly a hrozily. Král musil povolit.

Macecha dala děti na noc uzavřít v komoře, aby snad před obřadem neutekly. Druhý den ráno měly být obětovány.

Všem se zdála noc dlouhá. Macecha nemohla spát radostí, že se jí už zítra ukrutné dílo podaří, král nemohl usnout žalem a děti se tiskly k sobě v noční tmě a úzkostí sotva dýchaly.

Jakmile se jitřní paprsky dotkly obzoru, hrnuly se k místu oběti zástupy lidí. Lid se těšil, že oběť sejme prokletí z polí a že bude konec hladu a nouzi.

Frixa a Hellé vyvedli z komory, ověnčili je a odvedli k oltáři. Zástupy utichly. Frixos se naposledy rozhlédl kolem sebe a zdvihl oči k modrému nebi. Tu spatřil na obloze třpytivý oblak. Oblak rostl a rostl, snesl se k zemi a zahalil zástupy i oltář a skryl v sobě obě děti. Z bělostné mlhy vyskočil zlatý beran a poklekl před ustrašeného Frixa a Hellé. V mlze se ozval tichý hlas jejich božské matky:

„Děti moje, přišla jsem vás zachránit. Jen se posaďte na berana a nebojte se.“

Frixos se osmělil, sáhl na zázračné zvíře, z kterého vycházela záře, usedl na ně a uchopil je za rohy. Za něj se posadila na zlatou beránčí vlnu jeho sestřička Hellé. Jakmile usedli beranovi na hřbet, beran se vznesl vzhůru k nebi. Odnášel je pryč od zlé královny a obětního oltáře.

„Držte se pevně,“ uslyšely děti jako z veliké dálky hlas své matky.

Letěly tichem ranní oblohy. Zlatý beran plul vzduchem jako pták. Leckterý pocestný zvedl ruku k očím a zahleděl se do výšky. Žasl a myslil si, že na obloze vychází nové slunce. Zlaté beránčí rouno zářilo na všechny strany.

Děti přeletěly pevninu a pod nimi se rozprostřelo moře se skalnatými ostrovy a tečkami lodí.

Frixos objímal pevně berana kolem krku a radil sestře:

„Dej pozor, sestřičko, nedívej se do hloubky pod sebou, ať nespadneš.“

Hellé poslechla bratra a dívala se před sebe na míjející obláčky. Dlouho se dívala kupředu, až se jí zdálo, že beran stojí na místě, že visí mezi oblohou a zemí a obláčky že plují kolem něho. Chtěla se přesvědčit, zda opravdu letí, a podívala se dolů, do hloubky. Zatočila se jí hlava z výšky a rychlosti, jakou beran letěl. Ruce se jí smekly ze zlaté vlny, sjela ze zlatého hřbetu a padala, padala dolů do moře. Frixos za ní vztáhl ruce a málem by byl spadl také. Rychle se spustil na beranu níž, ale sestru pohltily vlny. Už ji nespátlil. Moře, v němž našla Hellé smrt, dostalo po ní jméno, moře Hellino, Hellespont.

Smutně letěl Frixos dál sám a sám. K večeru spatřil na obzoru hory. Vypadaly jako řada obrů a bílé sněhové čepice na vrcholcích ohnivě zářily v zapadajícím slunci. Pod horami se rozkládala úrodná země. Zlatý beran zamířil k nejkrásnějšímu městu té země a snesl se na hebký trávník před mramorovým palácem. Frixos sestoupil z berana a rozhlížel se.

Vinná réva ovíjela štíhlé mramorové sloupy paláce a ve čtyřech stinných loubích šuměly čtyři vodotrysky. Ale nebyla v nich jen voda. Z první kašny tryskalo do výšky čerstvé chladné mléko, z druhé tryskalo sladké víno, z třetí drahocenný olej a teprve čtvrtá

vysílala k nebi proud křišťálové vody. Ani voda nebyla obyčejná. V létě byla ledově chladná a v zimě teplá.

Zatímco, se Frixos podívoval zázračným pramenům, vyšel na nádvoří král Aiétés a pozval chlapce do paláce. Pohostil ho a vyptával se, odkud přichází. Frixos mu vyprávěl o maceše, o zlé věštbě a o beranu i o tom, jak ztratil sestru Hellé. Jakmile král uslyšel o zlatém beranu, zatoužil ho spatřit. Frixos vyvedl krále před palác, kde na trávníku beran odpočíval. Vycházela z něho záře a pozlacovala stromy, trávu a houštiny. Král si musil zastínit oči dlaní.

„Berana obětuji Diovi za své zachránění,“ řekl Frixos, „ale zlaté rouno ti, králi, daruji.“

Král měl ze vzácného daru velikou radost. Po skončené oběti sám donesl zlaté beránčí rouno do háje, zasvěceného bohu války Áreovi, a přibil je zlatými hřeby na větev obrovského dubu. Svou dceru Médeu, která se vyznala v kouzelnictví, požádal, aby mu z hlubin země zavolala strážce zlatého rouna. Médea začala prozpěvovat čarodějné zaříkávání a do háje přilezl velký ještěr s ostrým dračím hřebenem na hřbetu a s plamennou tlamou, v níž se svíjely tři jedovaté jazyky. Drak se poslušně ovinul kolem dubu a dnem i nocí bděl nad svěřeným pokladem.

Frixos zůstal u krále Aiéta a později se oženil s jednou z jeho dcer. Léta plynula. Frixos zemřel, ale sláva zlatého rouna se roznesla po celém světě. Starý král Aiétés chodíval k dubu a těšil se pohledem na zářící rouno. Věštba mu předpověděla, že jeho rodinu stihne neštěstí, pozbude-li rouna. Proto byl rád, že mu jeho poklad hlídá takový netvor.

Mnoho odvážlivců se pokoušelo vzít králi zlaté rouno. Ale ti, kdo šli pěšky, umírali v žhavém písku pouště, oddělující Aiétovu říši od ostatního světa. Ti, kdo pluli na lodích, ztroskotávali na dlouhé a nebezpečné cestě. Ti však, kdo se přece jen do království dostali, neušli dravému a bdělému ještěrovi.

Zlaté rouno zářilo stále v Aiétově zemi, ve dne jako slunce a v noci jako měsíc. Pro ně se vydali i hrdinové, které vedl Iásón.

IÁSÓN A MÉDEA

Zemřel starý král a zanechal po sobě dva syny. Starší se jmenoval Aisón a mladší Pelias. Starší syn měl podle práva nastoupit na trůn. Ale sotva dozněly pohřební zpěvy a starý král byl spálen na hranici, lstivý a krutý Pelias zbavil Aisóna trůnu a vyhnal ho z města. Mírný Aisón žil od té doby na venkově. Ani tam nenacházel klid. Báł se, že lstivý Pelias bude usilovat o smrt jeho syna Iásóna. Proto dal vystrojit pohřební hostinu, jako by Iásón zemřel, a tajně svého syna poslal do hor k moudrému a ušlechtilému kentaurovi. Kentauři byli bytosti do půl těla lidské a druhou polovinou těla se podobali koni. Měli také čtyři nohy s koňskými kopyty. Kentaur, ke kterému Aisón svého syna poslal, byl moudrý a silný. Vycvičil a vyučil už mnohého řeckého hrdinu.

Iásón bydlil u kentaura v jeskyni a otužoval se v horách a lesích. Cvičil svou sílu a mrštnost, zápasil, běhal, střílel z luku a učil se od kentaura moudrosti. Pěstoval tělo i ducha stejným dílem, a když mu bylo dvacet let, opustil hory a vydal se ke králi Peliovi požádat ho o trůn, který násilně vzal jeho otci. Aisón byl tou dobou už mrtev.

Cestou do města přišel Iásón k rozvodněné řece. Na břehu seděla shrbená stařenka, naříkala a prosila Iásóna:

„Ach můj milý pocestný, buď tak hodný a přenes mě přes řeku. Jsi mladý a silný, já už jsem stará a vetchá.“

Iásón vzal stařenku soucitně do náručí a přenesl ji na druhou stranu. U břehu se mu zabořila noha hluboko do bahna. Teprve na suché zemi si všiml, že ztratil jeden střevíc. Nezdržoval se hledáním

střevíce a spěchal k městu. Marně se ohlížel po stařence. Zmizela. Nevěděl, že stařenka byla bohyně Héra, manželka vládce bohů Dia. Změnila svou podobu, aby poznala, má-li Iásón dobré srdce. Héře se dobrosrdečný mladík zalíbil a od toho okamžiku jej chránila na všech cestách.

S jedním střevícem na noze, oblečen v pardálí kůži a se dvěma oštěpy v ruce přišel Iásón do města. Na tržišti spatřil zástupy lidu. Všichni se chystali k slavnosti na počest boha Poseidona. Když se mezi nimi objevil urostlý hrdina s tváří jako mladý bůh, domnívali se, že se na slavnost dostavil některý z nebešťanů. Jen Pelias se zděsil. Všiml se, že příchozí má jen jeden střevíc. Vzpomněl si na starou věštbu. Varovala ho před mužem s jedním střevícem. Ten muž mu prý přinese záhubu.

Lstivě skryl své zděšení a zeptal se:

„Kdo jsi, cizince, a koho hledáš v našem městě?“

„Jsem Aisónův syn,“ řekl Iásón, „a jdu k tobě, králi. Nechci ti brát majetek, který patřil mému otci, ale přicházím tě požádat, abys mi podle práva postoupil trůn.“

„Rád ti vyhovím,“ odpověděl Pelias bez rozmýšlení, „jen mi splň jedno přání. Vyplnil bych si je sám, kdybych nebyl tak starý. Každou noc se mi zjevuje stín našeho příbuzného Frixia a žádá mě, abych jel do Kolchidy ke králi Aiétovi a přinesl od něho do Řecká zlaté rouno. Dříve prý nenalezne Frixova duše pokoje, dokud se rouno nevrátí do vlasti. Jdi a přines je. Proslavíš se a mrtvý Frixos najde v hrobě klid. Až se vrátíš s rounem, postoupím ti trůn a odevzdám ti vládu.“

Iásón souhlasil. Nevěděl, do jakého nebezpečného dobrodružství se pouští. Pelias se usmíval nad jeho ochotou a byl si jist, že nevítaný uchazeč o trůn na cestě do Kolchidy zahyne.

Iásón vyslal hlasatele do všech končin Řecká, aby svolali největší řecké hrdiny k výpravě za zlatým rounem. Kolem Iásóna se shromáždili nejstatečnější mužové. I Hérakles a Théseus byli mezi nimi. Nechyběl ani pěvec Orfeus. Zkušený stavitel postavil hrdinům pevnou loď. Dali jí po něm jméno Argó a sami se nazývali argonauty.

Před odjezdem obětovali slavně bohu Poseidonovi a všem mořským božstvům. Po oběti nasedli do lodi. Padesát veslařů se opřelo do vesel a brzy měli přístav za zády.

Projížděli neznámými vodami, mýjeli neznámé ostrovy a pevniny. Za příznivého větru napjali plachty a loď letěla hbitě kupředu. V bezvětří namáhavě veslovali a pot jim stékal z tváří. Neznámé moře bylo plné nástrah. Bouře a vichřice vrhaly loď nazpět. Bloudili v lijácích uprostřed hromů a blesků. Zlí obři usídlení na březích ostrovů vrhali za lodí balvany, až se vlny přelévaly přes palubu.

Ale bohyně Héra chránila lásóna. Její pomoc, statečnost hrdinů a Héraklovy šípy překonávaly všechna nebezpečí. Silák Hérakles argonauty brzy opustil. Vystoupil s nimi jednou na pevninu i se svým přítelem. Přítel se ztratil v lese, hrdina ho šel hledat a už se nevrátil. Vládce bohů Zeus ho povolal k jiným úkolům.

Loď plula dlouho a země zlatého rouna byla ještě daleko. Slunce pálilo, argonauty trápila žížeň a na lodi nebylo pitné vody. Proto přistáli s lodí u nejbližšího pobřeží. Břeh byl skalnatý a nehostinný. Několik plavců šlo hledat pramen. Zatímco nosili na loď pitnou vodu a plavci hasili žížeň, přiblížila se k hrdinům smutná hubená postava. Slepý stařec vrávorál mezi balvany a v slabé ruce držel hůl. Na břehu padl vysílením. Plavci vyskočili a pomohli mu na nohy.

„Jsem Fíneus,“ řekl stařec tiše chvějícím se hlasem, „bohové mě obdařili věšteckým duchem a já věštby zneužil. Pohleďte na mne. Tak trestají nesmrtelní. Bohyně pomsty mne zbavily zraku a denně posílají ke mně Harpyje, aby mi rvaly od úst jídlo. Snad právě vy mě osvobodíte od mého utrpení a zbavíte mne věčného hladu. Podle starého proroctví připluje prý k těmto břehům loď, která mi přinese vysvobození z útrap.“

Argonauti slýchali o hrozném osudu krále Fínea. Pěvci po celém Řecku o něm zpívali. Rádi mu slíbili pomoc. Naplnili misku pečeným masem a podali mu ji, aby se najedl. Jakmile stařec usedl a chystal se zvednout sousto k ústům, zašuměla ve vzduchu křídla Harpyjí, ohyzdných ptáků s hlavami stařen a tělem supa. Vztahovaly po starcově pokrmu pařáty se zahnutými drápy a rvaly mu jídlo od úst. Plavci spustili křik, ale Harpyje se nedaly vyrušit. Teprve když

na ně vytasili meče, zalekly se Harpyje lesklého ostří. Obrátily se, odkud přiletěly, a už se nevrátily.

Ted' nasýtily argonauti stařečka novým jídlem. Fíneus hltavě spolykal, co mu předložili, a hlasitě děkoval svým osvoboditelům. Aby se jim odměnil, řekl jim, co je čeká, a dal jim na cestu rady.

„Připlujete ke dvěma obrovským skálám,“ pravil, „jmenují se Symplégady. Ty skály nejsou připoutány k mořskému dnu, plují v moři a každou chvíli se srážejí. Rozdrtily by vás jako obilné zrnko. Neplujte mezi nimi dříve, dokud nevypustíte holubici. Proletí-li holubice, zaberte vesly a rychle mezi skálami projed'te. Potom se dejte přímo na východ. Tam leží Kolchis, země zlatého rouna. Aiétův palác poznáte lehko. Vypíná se nad ním mnoho věží. U hradu je háj zasvěcený bohu války Areovi a v háji hlídá zlaté rouno drak neznající spánku. Váš úkol bude těžký, ale máte na své straně bohyni Héro. Až vám bude nejhůře, bohyně lásky Afrodita vám opatří pomoc.“

Stařec zmlkl a jeho slepé oči se zadívaly do dálky, jako by na obzoru viděl věže Aiétova sídla a háj, nad nímž se vznáší v modrém vzduchu zlatá záře vycházející ze zázračného rouna.

Plavci se s Fíneem rozloučili a nedočkavě nasedali do lodí. Mocnými záběry vesel se blížili k Aiétově zemi.

Nepluli dlouho a uslyšeli z dálky ohromné dunění a rány. Před nimi se vynořily dvě obrovské skály, Symplégady. Skály na sebe narážely s ohlušujícím rachotem a vzduté vlny se rozbíhaly po moři až k lodi argonautů. Plavci zastavili rozhoupanou loď a vypustili holubici. Skály se právě od sebe vzdálily a holubice mezi nimi zmizela. Symplégady se s třeskem srazily, a když se opět od sebe oddělily, spatřili plavci holubici, vesele mávající křídly na druhé straně skal. Mířila k nejbližšímu břehu, mířila do Kolchidy. Na rozpěněním moři zbylo jen několik peříček, které skály urvaly holubici z ocásku.

Ted' vyrazili hrdinové s lodí. Mohutný vír je vtáhl mezi skály. Veslovali ze všech sil, aby se dostali z nebezpečného místa. Symplégady se už zase hnaly proti sobě a zvedly obrovskou vlnu. Na vrcholu vlny se kymácela loď argonautů. Veslaři se zoufale opřeli o

vesla, div je nepřelomili, a loď sjela z vlny dolů. Za zády hrdinů zahřměly skály, srazily se a ulomily ozdobu kormidla.

Před lodí leželo opět volné moře. Všichni zhluboka vydychli, bylo jim, jako by se vrátili z brány říše mrtvých do života.

Než dopluli do Kolchidy, našli ještě průvodce, kterých se nenadali. Na břehu osamělého ostrůvku stáli čtyři mladíci v rozedraných šatech a volali na jejich loď. Argonauti se k nim přiblížili a Iásón s několika hrdiny vystoupili na břeh.

Mladíci se k nim rozběhli a první z nich volal:

„Dobří lidé, pomozte nám. Ztroskotali jsme a vlny nás donesly na tenhle pustý ostrov.“

„Pomůžeme vám,“ řekl Iásón, „ale kdo jste a kam vás máme odvézt?“

„Jistě jste slyšeli o Frixovi,“ vyprávěl mladík, „o Frixovi, který přiletěl na zlatém beranu do Kolchidy. Král Aiétés mu dal za ženu svou dceru Chalkiopé. My jsme synové Frixa a Chalkiopé. Frixos zemřel a Chalkiopé žije u krále Aiéta. Vydali jsme se na moře, zastihla nás bouře a rozbila naši loď. Moře nás vyvrhlo na ostrov.“

Iásón se zaradoval, že může v nouzi pomoci příbuzným. Předkové Frixovi a Iásónovi pocházeli z téhož rodu. Vyzval mladíky, aby vstoupili na loď. Mají s nimi stejnou cestu. A vyprávěl, že se plaví do Kolchidy pro zlaté rouno.

Frixovi synové se polekali a zrazovali řecké hrdiny od jejich úmyslu.

„Aiétés je krutý král,“ říkali, „a mocný. Vládne početnému národu a stěží se vzdá svého pokladu.“

Argonauti se nepoděsili. Věděli už, že úkol nebude snadný, a byli rozhodnutí, nedá-li jim král zlaté rouno po dobrém, že si je vezmou násilím.

Frixovi synové dostali od plavců nové šaty a plavili se s Iásónem k břehům Kolchidy. Den a noc tepala vesla rozčeřenou hladinu. V ten den, kdy měli dorazit do Kolchidy, uslyšeli náhle nad hlavami šum obrovských křídel. Nad lodí přeletěl orel a mířil na Kavkaz k upoutanému Prométheovi, aby se nasytil. Pohyby mohutných perutí rozvířily vzduch tak silně, že se plachty napjaly jako ve větru. Za-

nedlouho uslyšeli argonauti z dálky sténání týraného Prométhea. Vzdechy utichly a orel se vracel. Zastínil křídly na chvíli slunce, přeletěl loď a zmizel za obzorem.

Navečer se ukázalo pobřeží Kolchidy. Věže Aiétova sídla se rýsovaly na červancích klesajícího slunce. Hrdinové znaveni dlouho plavbou zakotvili loď a ulehli k spánku.

Jakmile nazítří vstoupil Hélios do slunečního vozu, shromáždil Iásón argonauty k poradě. Dohodli se, že k Aiétovi půjde nejprve Iásón s dvěma hrdiny a s Frixovými syny a pokusí se prosbou a mírným způsobem získat od krále rouno. Na cestu se vydali bez odkladu. Přišli k městu a s úžasem si zvenčí prohlíželi nádhernou stavbu královského paláce. Na nádvoří spatřili čtyři zázračné studny. Stále ještě z nich tryskaly proudy mléka, vína, oleje a nezamrzající vody. Žasli, jako před mnoha lety žasl Frixos. Příchozí spatřila nejprve mladší dcera krále Médea. Vykřikla překvapením.

Výkřik zaslechla Chalkiopé a vyběhla ven z paláce. Vrhla se ke svým pohřešovaným synům s otevřenou náručí a radostně se s nimi objímala. I král Aiétés vyšel vstříc návštěvě a pozval cizince do domu. Jako stín šla Médea za nimi a nespouštěla oči z Iásóna. Urostlý hrdina s tváří mladého boha se jí na první pohled tak zalíbil, že těžko skrývala vzrušení. Nikdo si toho nevšiml. V paláci bylo rušno. Služebníci nosili na stoly mýsy s pokrmu a hrdinové jedli a pili. Při hostině vyprávěli Frixovi synové svému dědovi Aiétovi o svých dobrodružstvích, o ztroskotání a zachránění. Když skončili vyprávění, zeptal se jich Aiétés tiše, kdo jsou ti cizinci. Jeden z Frixových synů mu pošeptal: „To jsou Řekové, Iásón je vede. Přijeli do Kolchidy, aby od tebe získali zlaté rouno našeho otce Frixu. Lstivý král se zmocnil Iásónova trůnu a nechce se ho vzdát, dokud nedostane rouno. Doufá, že Iásón přijde cestou o život nebo že ho o život připravíš ty. Nejjudatnější řečtí hrdinové se plaví s ním a zakotvili loď u našich břehů.“

Aiétés při té zprávě zrudl a nyní hněvivě vybuchl:

„Děkujte bohům,“ zvolal na Řeky, „že jsem vás přijal pod střechu jako hosty, jinak bych vás dal umučit! Jdete si prý pro zlaté rouno a

tajně jistě usilujete o vládu v Kolchidě. Nevěděl jsem, že sedím u stolu se lstivými zrádci!“

Řekové vyskočili a chtěli odpovědět stejně rázně. Iásón je však zadržel a odpověděl mírně:

„Odpusť nám, králi. Nepřišli jsme do tvého domu jako lupiči. Uposlechli jsme jen příkazu svévolného krále a přicházíme tě o zlaté rouno požádat. Dáš-li nám je, jsme připraveni dokázat ti svou vděčnost. Hrozí-li ti válka, budeme se bít jako tví spojenci, potřebuješ-li silné muže a ostrý meč, nabízíme ti své paže a zbraně.“

Aiétés zamračeně sledoval Iásónovu řeč a přemítal, jak by se nepohodlných cizinců nejlépe zbavil. Ovládl se a řekl klidným hlasem: „K čemu mnoho slov? Když jste takoví stateční hrdinové, můžete si zlaté rouno odvézt. Statečnost mám rád. Ale nejdříve ji musíte dokázat zkouškou. Mám dva býky s kovovými kopyty a z nozder jim šlehá oheň. S těmi orávám pole. Do zorané hlíny zasévám dračí zuby a z nich vyrůstají bojovníci. S těmi se dávám do boje. Ráno začnu orat a večer odpočívám po vítězném boji. Dokážeš-li to, Iásóne, jako já, můžeš odplout do své vlasti se zlatým rounem.“

„Nezbývá mi nic jiného,“ odpověděl Iásón, „než se o to pokusit. Vím, že mi, králi, dáváš přetěžký úkol, ale bez zlatého rouna se vrátit nemohu.“

„Jak chceš,“ řekl král, „bylo by od tebe rozumnější, kdybys před tím úkolem couvl a se svou lodí odplul.“

Iásón se zvedl se svými druhy od stolu a odešel z paláce. Zamířili k argonautům, aby jim pověděli, jak je král Aiétés přivítal a jaké jim dal podmínky.

V okně paláce bylo vidět zastřenou tvář. Médea doprovázela pohledem Iasóna, dokud nezmizel mezi starými stromy královské zahrady. Osamělá se dala do pláče. Litovala ho a bojovala sama se sebou, má-li mladému hrdinovi pomoci proti svému otci Aiétovi, nebo má-li hrdinu ponechat osudu.

Aiétés zatím svolal předáky Kolchidy k poradě. Radil se s nimi, jak cizince zahubit. Jakmile divocí býci roztrhají Iasóna, ať se vrhnou Aiétovi poddaní na řeckou loď a zapálí ji. Cizinci, kteří neuhoří na lodi, budou pobiti na břehu.

Frixovi synové se báli o osud svých zachránců a vyhledali matku Chalkiopé. Prosili ji, aby se přimluvila u Médey. Jen Médea by mohla Iásónovi pomoci. Zná kouzla a čáry, po nichž člověka nezraní ani oheň, ani zbraň. Chalkiopé neodolala prosbám svých synů a slíbila jim, že s Médeou promluví.

Médea měla zlý sen. Zdálo se jí, že sama zvítězila nad býky a v boji s dračími ozbrojenci. Aiétés však nechtěl Iásónovi rouno vydat, neboť místo něho bojovala Médea. Vznikl prudký spor a Médea v něm dala přednost Iásónovi před otcem. Aiétés bolestně vykřikl a Médea se probudila.

Poděšena běžela k sestře Chalkiopé. Zlá předtucha sblížila obě sestry. Médea se bála o Iásóna, Chalkiopé o syny. Aiétés na Chalkiopiny syny zanevřel, domníval se, že jsou spojeni s Řeky, a proto je přivedli do Kolchidy. Stihne-li trest cizince, nemine potrestání ani její syny.

„Pomoc cizincům nějakým kouzlem,“ prosila úpěnlivě Chalkiopé Médeu, „ať Iasón v hrozném zápase zvítězí. Jeho vítězství ochrání i mé děti.“

Sestřina prosba jen posílila skrytou touhu Médey pomoci hrdinovi, který se jí zalíbil. A tak se splnilo proroctví Fíneovo, že při hrdinech bude stát bohyně lásky Afrodita.

„Neměj strach, Chalkiopé,“ řekla Médea, „život tvých synů a tvůj je mi stejně drahý jako můj. Pomohu cizinci.“

Noc sestoupila z kavkazských hor. Argonauti spali, jen Iasón bděl. Procházel se po břehu a přemýšlel o zítřejším zápase. Tu zaslechl v noční temnotě kročeje. Obezřele sáhl po meči. V slabém svitu hvězd se objevily postavy Frixových synů. Nesli mu dobrou zprávu od matky Chalkiopé. Zítra, za ranního šera, bude Iasóna očekávat v odlehlém chrámu Médea a přinese mu kouzlo, které ho ochrání.

Médea byla celou noc zmítána neklidem. „Je správné, že chci pomáhat cizinci proti vlastnímu otci? Nestihne mne kletba celého národa?“

S rodícím se dnem vzrůstala v ní odvaha. Ukryla pod šaty nádobku s čarovnou masťou a spěchala do chrámu, kde na ni už čekal Iasón. Když spatřila tmavou postavu hrdiny v ranním šeru, couvla.

„Proč se mě bojíš?“ řekl Iásón tiše. „Neboj se, přicházím si pro slíbenou pomoc a opravdu nevím, jak ti za ni poděkovat.“

Médea se plaše usmála a podala mu nádobku. Chvilí mlčeli, než se Médea odhodlala promluvit.

„Iásóne,“ řekla, „v nádobce je mast. Potři s ní celé tělo a neublíží ti ani oheň, ani zbraň. V masti je ukryta síla, staneš se silným jako nesmrtelný bůh. Ale jen na jeden den. Pak ztratí kouzlo svou moc. Proto se nevyhýbej zápasu a neodkládej jej.“

Ještě jednu radu ti dám. Až dračí setba vzejde, vrhni mezi bojovníky kámen. Svedou o kámen bitku jako psi o kus masa. Tvůj meč pak bude mít snadnou práci. Dostaneš zlaté rouno a můžeš opustit Kolchidu.“

Hovořila a slzy jí stékaly po tváři.

„Vzpomeň si v dálce, ve své vlasti, na Médeu. I já budu na tebe ráda vzpomínat“

„Nikdy na tebe nezapomenu,“ odpověděl Iásón, „a kdybys chtěla opustit Kolchidu a jet se mnou do vlasti, všichni by tě u nás doma uctívali jako bohyni. Nic by nás nerozloučilo, jen smrt.“

Médea naslouchala Iásónovým slovům s radostí. Toužila opustit Kolchidu a odplout do Řecka s Iásónem. Jen nerada se s ním rozloučila. Slunce však už jasně zářilo na obloze.

Král Aiétés vyjel za město na určené místo ve zlaté přilbě a s těžkým štítem, vyzbrojený jako do boje. Za ním se táhlo veliké množství lidu. Všichni zvědavě očekávali Iásóna.

Hrdina se zatím vykoupal a potřel tělo kouzelnou mastí. Paže se mu naplnily nadlidskou silou a do hrudi mu vstoupila nesmírná odvaha, že se až chvěl nedočkavostí pustit se do zápasu.

Argonauti odvezli Iásóna na lodi podél pobřeží až k místu, odkud bylo vidět pole vroubené zástupy lidí. Iásón vyskočil se zbraní v ruce na břeh a davy ztichly očekáváním.

Z podzemní jeskyně vyrazili neočekávaně dva ohromní býci. Kovovými kopyty rozrývali půdu a z nozder chrlili oheň a dým. Řekové zatajili vzrušením dech. Býci sklonili rohy a chystali se Iásóna porazit a rozdupat. Ale Iásón jim nastavil štít a odrážel jejich útoky, jako by vrostl do země. Necítil žár, který vydechovali,

chránila ho kouzelná mast Náhle odhodil štít, uchopil býky za rohy a ohromnou silou jim vnutil jho. Ted' byli zapraženi do pluhu, nehýbali se však z místa. Hrdina zvedl oštěp a bodáním je přinutil, aby se dali do orání.

Země pukala a rozvírala se pod těžkým pluhem. Na poli narůstaly hluboké brázdy. Když Iásón pole dooral, vypráhl býky a ti zmizeli opět v podzemní jeskyni.

Přiběhl otrok a donesl Iásónovi přílbu s dračími zuby. Hrdina přešel několikrát pole připravené pro setbu a zasel zuby. Potom si šel ke svým přátelům odpočinout, uhasit krutou žízeň a posilnit se jídlem. A již se z brázd začali vztyčovat bojovníci, jako na jaře zelené osení vyráží ze země. Místo stébel se nad prstí objevily oštěpy, meče, štíty a přílby, urputné tváře a svalnaté paže. Pole se hemžilo ozbrojenými muži.

Iásón chráněn štítem vběhl na pole a hodil do středu ozbrojenců kámen. Ihned se kolem kamene nakupili, tasili meče a dali se do bitky. Do nejběsilejšího boje se vrhl Iásón a kosil bojovníky jako vzrostlou travu. Netrvalo dlouho a brázdy se naplnily mrtvými bojovníky.

Na poli stál vzpřímen jediný muž Iásón. Z čela mu stékal pot, ale oči mu zářily. Dobyl vítězství.

Král Aiétés se mlčky a zlostně vrátil do města. Byl přesvědčen, že Iásónovi pomáhala Médea, a přísahal, že ji za ten opovážlivý čin potrestá. Rychle svolal předáky a začal se s nimi znovu radit, jak naložit s argonauty.

Zatím se den opět setkal s večerem. Aiétova porada ještě neskončila. Médea přecházela ve své komnatě se srdcem sevřeným úzkostí. Tušila, že otec připravuje argonautům nástrahy. Konečně ji touha přemohla, kouzelnou průpovědkou si otevřela palácovou bránu a vyběhla nepozorovaně do noční tmy. Na mořském pobřeží oslavovali Řekové Iásónovo vítězství a rozdělali veliký oheň. Svit ohně přivedl Médeu k argonautům.

„Zachraňte sebe i mne,“ volala, „otec vám chystá zkázu: Zlaté rouno ti, Iásóne, opatřím. Jen mi slib, že mne nikdy neopustíš.“

„Bohové jsou mi svědky,“ odpověděl Iásón, „že si tě odvedu do otcovského domu jako řádnou manželku.“

Médea vstoupila na loď a Řekové zaveslovali do blízkosti háje, v němž viselo na starém dubu zlaté rouno. Zář vycházející z rouna a rozlévající se po korunách stromů závodila se září měsíce na obloze.

Médea a Iásón vystoupili a pospíchali k háji. Drak zaslechl kroky a všechno listí v háji se rozechvělo jeho sykotem. Médea se mu blížila se zpěvem a ukolébala draka ke klidu. Dotkla se drakovy hlavy čarovnou bylinou. Ze stonku byliny vytrysklo několik krůpějí uspávající šťávy. Drak zavřel oči i tlamu a po dlouhé řadě let poprvé usnul. Médea pokynula Iásónovi a hrdina šňal z větve zlaté beránčí rouno. Vrátili se s ním šťastně na loď a Řekové je nadšeně přivítali. Divili se zlatému rounu a každý se ho chtěl aspoň dotknout. Ale Médea pobízela hrdiny ke spěchu. A tak zasedli k veslům a vyjeli na jitrní moře.

Aiétés brzy poznal, že mu cizinci ujeli se zlatým rounem a že mají s sebou na palubě Médeu. Vyrázil se svým synem Absyrtem a houfem kolchidských bojovníků na mořský břeh. Zahlédli jen špičku stožáru a kus plachty na obzoru, a i ta jim zakrátko zmizela. Rudý zlostí vehnal Aiétés své bojovníky do rychlých člunů a velení svěřil smělému Absyrtovi.

Mračno kolchidských lodic se hnalo za lodí argonautů, jako se žene oblohou hejno ptáků. Předjeli hrdiny a zastoupili jim cestu. Žádali, aby Iásón vysadil na ostrově bohyně Artemidy Médeu. Král sousední země prý rozhodne, má-li se Médea vrátit k otci nebo odplout s Řeky.

S nářkem přijala Médea zprávu, že se má cizí král stát jejím soudcem. Obávala se, že ji argonauti vydají, a připomněla Iásónovi jeho přísahu a prosila ho, aby ji neopouštěl.

„Neopustím tě,“ řekl Iásón, „ale bez lsti se z této léčky nedostaneme. Všechny kmeny podle pobřeží jsou spřáteleny s kolchidským králem a nepustí nás dál. Kdyby se nám podařilo zahubit kolchidského vůdce Absyrtu, ztratilo by loďstvo vedení a ve zmatku bychom mohli ujet“

Tu se zoufalá Médea rozhodla.

„Nemohu zpátky,“ bědovala, „musím dovršit dílo zkázy. Tuším, že zrada, kterou jsem spáchala a spáchám, dopadne jednou na mou hlavu, ale couvnout už nemohu. Sjednám si s bratrem Absyrtem tajnou schůzku a vydám ti ho do rukou.“

A Médea oznámila tajně Absyrtovi, že se s ním chce v noci sejít na Artemidině ostrově a poradit se s ním, jakou lstí získat nazpět zlaté rouno. Absyrtos netušil zradu. Připlul za noci k ostrovu jen s hrstkou bojovníků. Na ostrově se setkal s Médeou. Zatímco s ní hovořil, vyřítl se z houštiny Iásón s mečem v ruce. Médea vykřikla a odvrátila tvář. Iásón zabil Absyrta a ze všech stran se vyrojili argonauti. Obklíčili Absyrtovy průvodce a pobili je.

Nežli se kolchidské vojsko vzpamatovalo, unikli Řekové na širé moře. Kolchidáné se už domů nevrátili. Strach z Aiétova hněvu je přinutil k tomu, že se usídlili na pobřeží, u něhož kotvili.

Argonauti se vraceli do Řecka se zlatým rounem, tušili v dálce před sebou vlast a touha jim poháněla vesla. Tentokrát propluli mezi Symplégadami bez nehody. Od toho dne, kdy skály propustily jejich loď na cestě do Kolchidy, přestaly se pohybovat a zůstaly stát na místě.

U ostrova Sirén by byli plavci málem ztroskotali. Sirény, víly s překrásnými hlasy, seděly na pobřežním skalisku, a když spatřily loď, daly se do tak sladkého zpěvu, že omámení veslaři i kormidelník mimoděk zamířili k nim. Pod vodou se však skrývaly ostré útesy, o něž se už rozbila leckterá loď. Orfeus poznal hrozící nebezpečí. Začal zpívat a hrát na lyru, až zpěvem a hrou přehlušil hlasy Sirén.

Kormidelník dal lodi opět správný směr a loď byla zachráněna. Sirénám plavci unikli a už na ně číhaly jiné útrapy a nebezpečí. Statečně odolávali bouřím a slunečnímu úpalu, hladu i žízni. A bohyně Héra je neopustila.

Po dlouhé a namáhavé plavbě spatřili zase vlast. Zakotvili a králi Peliovi poslali do města po rychlém poslovi zprávu, že se vrací Iásón z daleké výpravy a přináší zlaté rouno. Sotva se to král Pelias dověděl, rozkázal zavřít městské brány a dal hradby obsadit ozbrojenci. Hrdinové se nesměli vrátit domů.

„Pomohla jsem ti, Iásóne, k zlatému rounu, pomohu ti i k trůnu, který ti patří,“ řekla Médea. Vyslovila kouzelné zaklínání a ihned se proměnila v stařenu s košíkem přes ruku. Čarovné síly ji přenesly do města. Zamířila ke královskému paláci a na nádvoří začala hlasitě vychvalovat drahé masti, líčidla a vonné oleje, které prý má v košíku na prodej.

„Běž ven,“ přikázaly královské dcery služce, „nějaká stařena tam vychvaluje své zboží. Přiveď nám ji.“

Služka přivedla přestrojenou Médeu do paláce. Královské dcery se hned začaly přebírat v košíku a Médea jim lichotila:

„Škoda že jste takové krásné a mladé. Zním vzácné kouzlo. Dovedu vracet mládí. Ale vy jste tak svěží jako vycházející hvězdy.“

„Aspoň nám to kouzlo ukaž,“ prosily zvědavé královské dcery.

„Dejte mi přivést starého berana a ráda vám ukáži, co umím,“ řekla Médea.

Ve chvílce stál před Médeou nejstarší beran z královského stáda. Médea dala nanosit vody do velikého kotle a pod kotlem zatopit. Do vařící vody vsypala hrst bylin z košíku. Síní zavanula opojná vůně. S pomocí královských dcer vhodila Médea do vřící tekutiny starého berana. Brzy se ozvalo zabečení a z páry nad kotlem vyskočil do síně mladý běloučký beránek.

„To je opravdu mocné kouzlo,“ divily se královské dcery a zavolaly otce. Král Pelias nechtěl jejich vyprávění uvěřit. Ale když Médea předvedla kouzlo i jemu, užasl a uvěřil.

„Víš co, stařeno,“ řekl Pelias, „zkus to se mnou také. Jsem už starý, a omladím-li se, nedostane Iásón nikdy můj trůn. A udělej mě hodně silného, ať se mohu s Iásónem pustit do boje.“

Dychtivý král Pelias sám vskočil do kotle a hrozně vykřikl. Nenašel ve vřelé vodě ztracené mládí. Našel v ní smrt.

Královské dcery se ohlížely zděšeně po stařence. Médea zmizela. Rozhlásila po městě, že je král Pelias mrtev, a občané měli ze zprávy velikou radost. Neměli krutého krále rádi. Sami zotvírali brány a se slávou vpustili argonauty do města. Na Médeu nečekal v nové vlasti ani klid, ani štěstí. I Iásón zapomněl na svůj slib a vyhledal si jinou nevěstu. Tak se naplnila předtucha nešťastné dcery kolchidského

krále, že zradou a zločinem nelze si dobýt na zemi štěstí. Zoufalá žalem zahubila Médea i mladou Iásónovu nevěstu. Iásón Médeu po hrozném činu hledal, ale už ji nenašel. Zdrčen vyšel z paláce. Tu se mu nad hlavou ozval podivný hřmot. Zvedl oči a spatřil ve vzduchu letící vůz tažený draky. Na voze stála Médea a vlasy jí vlály. Prchala s čarodějným spřežením daleko od Iásóna. Od té chvíle o ní už nikdo neslyšel.

HÉRAKLES

Nejslavnější řecký hrdina Hérakles byl synem nesmrtelného vládce bohů Dia a smrtelné ženy Alkmény.

Už v dětství měl Hérakles větší sílu než dospělý muž. Jednou se připlazili k lůžku malého Herakla dva velcí hadi a začali spící dítě ovíjet a obtáčet mu hrdlo.

Hérakles se s křikem probudil ze spánku, sevřel hady v pěstích a zardousil je jedním stisknutím.

Všechen lid si vyprávěl o tom divu, který se v Thébách udal. Slepý věštec Teiresias prorokoval malému chlapci hrdinský život plný práce a na konci života nesmrtelnost.

Hérakles povyrostl a do Théb se sešli nejlepší učitelé a cvičitelé. Učili mladého hrdinu nejdůležitějším vědám a umění, cvičili ho v zápase, v zacházení se zbraněmi i v jízdě na lehkých rychlých vozech. Hérakles byl chápavý žák a tomu, čemu se druzí učili dlouhý čas, naučil se za několik dní. Ale už od mladého věku byl zlostný a prchlivý. Jednou ho pokáral učitel hudby a Hérakles mu hodil na hlavu lyru s takovou prudkostí, že stařec klesl mrtev k zemi. Hérakles činu litoval, plakal pro svého učitele, bylo však pozdě litovat. Za trest musel odejít do hor k pastevcům.

V horách pásł stáda a mezi pastýři dorostl v silného mladého muže.

„Pojďte, budeme spolu zápasit,“ vyzýval často své druhy. A brzy nebylo mezi nimi nikoho, koho by v zápase neporazil.

Dravá zvěř před ním prchala, jako by věděla, že jeho šípy nikdy neminou cíl. Kde stál Hérakles, byla stáda v bezpečí. Času k přemýšlení měl na osamělých horských pastvinách mnoho. Vzpomínal na své dětství a uvažoval o Teiresiově věštbě a o budoucnosti. Zamyšlený, s hlavou v dlaních, spatřil, jak se k němu blíží dvě ženy. První z nich, oblečená v bílé roucho, šla zvolna a klidně. Druhá, v nádherných šatech posíťých zlatem a drahými kameny, kráčela tanečním krokem, cestou se upravovala, otáčela a rozhlížela. Předběhla tu první a hned Hérakla oslovila:

„Nevíš, Hérakle, jaký život si vybrat? Vyvol si mě za průvodkyni. Znáám nejpříjemnější cestu. Budeš jíst a pít, kolik budeš chtít, a jen nejlepší a nejvzácnější pochoutky. Nebude tě trápit žádná práce a žádná námaha a každý večer tě bude očekávat měkké lůžko. Cizí lidé budou pracovat a ty budeš užívat výsledků jejich pílě.“

„Kdo jsi, že můžeš tolik slibovat?“ zeptal se překvapený Hérakles.

„Říkají mi Rozkoš,“ odpověděla žena, „a mám přátele na celém světě.“

Přistoupila bíle oblečená žena a řekla:

„Nic z toho, co je dobré a co je hodno touhy, nedávají bohové lidem bez práce. Chceš-li sklízet, musíš nejdříve zasít. Chceš-li vyniknout, musíš pracovat víc než ti ostatní a odepřít si to, co si oni neodpírají. Zvolíš-li si mne, neslibuji ti lehkou cestu. Říkají mi Ctnost“

„Nestydíš se nabízet práci a námahu?“ posmívala se Rozkoš Ctnosti.

„Půjdeš-li za Rozkoší,“ řekla Héraklovi Ctnost, „budeš jíst bez hladu a pít bez žízně a nebudeš vědět, po čem bys měl toužit. Projdeš životem jak lenivý stín a nezanecháš po sobě nic, jen prázdný měch od vypitého vína. Rozhodneš-li se pro mne, vykonáš veliké dílo.“

Postavy se rozplynuly. Hrdina neváhal ani na chvíli, jakou cestu vyvolit. Rozhodl se pro ctnost.

I nadešel čas, aby se Hérakles vrátil do Théb. Těšil se, že se mu naskytne příležitost proměnit dobrou předsevzetí v činy.

Nepřátelský král Minyů posílal tou dobou jako každý rok do Théb své vyslance. Měli od Thébanů vybrat nespravedlivý poplatek. Na cestě potkali Hérakla.

„Ustup nám z cesty, jsme vyslanci a jdeme do Théb pro poplatky,“ rozkřikli se Minyové na hrdinu.

„Jsem Hérakles a opustil jsem v horách stáda, abych ochraňoval utlačované. Vraťte se ke svému králi a řekněte mu, že Théby už poplatky platit nebudou,“ zavolal hrdina na vyslance.

„Co stojíte?“ obořil se vůdce Minyů na své bojovníky. „Jeden jediný muž nás nemůže zastavit“

Bojovníci se vrhli na Hérakla, ale ten je ze sebe setřásl jako peří. Přelámal jim oštěpy a celé poselstvo pochytil a spoutal. Svázané je poslal zpátky jejich králi. Potom došel klidně do Théb. Ještě se ani ve městě neohlédl a už dorazil k thébskému králi rychlý posel krále Minyů. Nepřátelský král žádal Thébany, aby vydali Hérakla k potrestání. Bojácný thébský král by byl Hérakla vydal, kdyby nebyl narazil na odpor hrstky odvážných thébských mladíků. Vyhledali Hérakla a řekli mu:

„Nechceme se poddat vůli nepřátelského krále. Pojd' a ved' nás proti Minyům. Budeme bojovat podle tvého příkladu.“

„Jak chcete bojovat proti nepřátelskému vojsku, když nemáte zbraně,“ odpověděl Hérakles.

Tehdy v Thébách opravdu nebylo zbraní. Nepřátelští Minyové odnesli z Théb všechnu zbroj, aby měli jistotu, že město proti nim nepovstane.

Nadšení mladíků neochladlo.

„Budeme bojovat holýma rukama,“ volali, „nasbíráme kamení a utlučeme nepřítele!“

„Máme zbraně,“ vyhrkl náhle jeden z nich, „v chrámu bohyně Athény visí staré zbraně zasvěcené Athéně. Ukořistili je naši předkové ve vítězných válkách.“

Všichni se rozběhli k chrámu bohyně Athény. O překot snímali staré zbraně z chrámových stěn a se zbraní v ruce se shromáždili

kolem Hérakla. Hérakles s nimi vytáhl do hor vstříc ohlášenému vojsku krále Minyů. Vybral k boji soutěsku, kde nepřítelům nebyla jejich přesila nic platná. Nečekali dlouho. Brzy ohlásily mraky zvířeného prachu thébským pozorovatelům, že se blíží veliké vojsko. Už rozeznávali lesklé přilby a zaslechli hluk vozů. Oznámili příchod Minyů Héraklovi a hrdina sám rozestavil své bojovníky. Jako když se v horách utrhne balvan, řítí se do údolí, strhává všechno živé a ničí, co mu přijde do cesty, tak padli Thébané v soutěsce na nepřítele.

Zděšení Minyové se bránili jen chabě, a když Hérakles zabil i jejich krále, začali odhazovat zbraně a zmateně prchali zpátky do své země. Thébané nepřítele pronásledovali až do jeho hlavního města a město rozbořili. Slavně se vraceli s bohatou kořistí domů do Théb.

O Héraklově vítězství hovořilo celé Řecko a šťastní krajané ani nevěděli, jakými poctami by hrdinovi projevíli svou vděčnost. I olympští bohové měli z Hérakla radost a obdarovali ho. Apollón mu dal luk a šípy, Hefaistos toulec a Hermes meč. Tak nádherné zbraně nikdo nikdy ještě neviděl.

V Mykénách vládl Héraklův příbuzný, král Eurystheus. Zbabělý a slabošský Eurystheus záviděl Héraklovi slávu a toužil ho pokořit. Byl rodem starší, a proto žádal, aby k němu podle práva vstoupil mladší Hérakles do služby. Hérakles se vzpíral a zeptal se na radu delfské věštírny. Věštba mu ohlásila, že musí prvorozenému Eurystheovi vykonat deset prací. Potom bude volný a může od svého příbuzného odejít.

Hérakla věštba těžce ranila. Žalem ztrácel rozum a nevěděl, co činí. Jen dobrotivý čas, jenž plyne a smývá i bolesti hrdinů, zmírnil Héraklův žal. S povzdechem nastoupil cestu do Mykén.

„Konečně se velikému Héraklovi zlíbilo mě navštívit?“ přivítal ho posměšně Eurystheus. Chtěl ještě něco přidat, ale raději zmlkl. Hrdinovi žhnuly oči jako plamen. Se sklopenýma očima určil král Héraklovi první práci.

„Nejprve mi přines kůži nemejského lva,“ řekl a po očku sledoval odcházejícího hrdinu. Přál mu v duchu všechno nejhorší.

Nemejský lev byl strašná šelma. Mnoho lovců se za ním už vydalo, a nevrátil se ani jeden. Hérakles úkol neodkládal a ihned vyrazil. Cestou potkával lidi, věděli, kam hrdina míří, a šeptali si:

„Hérakles jde zabít nemejského lva. Je silák, ale kdo ví, jestli se mu to podaří. Nemejského lva dosud neporanila žádná zbraň. Je nezranitelný.“

Hrdina si ničeho nevšímal. Mlčky putoval s lesklou olympskou zbrojí do lesů, v kterých žil obávaný lev. Mečem si prosekával v houštinách cestu, až přišel na místo, kam se ani ptáci neodvažovali a kde se rozprostíralo mrtvé ticho. Zdálo se, že i listí na stromech bázně šumí. Tam se černala lví sluj. Hérakles se před ní posadil a čekal. Za soumraku se ozval v lese praskot. Lev se vracel z lovu a mocnými tlapami drtil větve. Hérakles zvedl luk a namířil do křoví. Objevil se obrovský lev, potřásající hřívou skropenou krví. Vzduchem zasvětil šíp a odrazil se od lví kůže jako od skály. Hrdina namířil znovu, ale i druhý šíp se smekl po srsti nezranitelného zvířete. Když sáhl po třetím šípu, otočil lev pomalu hlavu a spatřil střelce. Přikrčil se a chystal se ke skoku. Hérakles uhnul, a jak lev dopadl před ním na zem, udeřil ho mocně kyjem do lebky. Omráčený lev se zapotácel. Hérakles k němu přiskočil, sevřel mu hrdlo dlaněmi a zardousil ho. Z mrtvého lva stáhl kůži. Lví lebku si posadil na hlavu jako přílbu, přední tlapy si hodil přes ramena a do kůže se zahalil.

Když vstoupil ve lví kůži do mykénského paláce, vypadla Eurystheovi úlekem číše z rukou.

„Lev, lev!“ zabědoval a pádil z hodovní síně, jako by před ním stál živý nemejský lev. „Zavřete dveře do síně,“ vykřikoval na sluhy, „je tam a otvírá tlamu!“ Překlopytal schody do sklepa, ukryl se v sudě a přikryl se víkem. Dlouho trvalo, než sloužícím uvěřil, že lev je opravdu mrtvý a že Hérakles přinesl jen kůži. Teprve pak se odhodlal, nadzvedl víko a ukázal sluhům bledou vystrašenou tvář. Vylezl ze sudu a přikazoval:

„Hérakles mi do hradu už nesmí. Rozkazy mu budu posílat po sluhovi.“

Hérakles se s chutí zasmál královu strachu a lví kůži si ponechal. Chránila ho po celý život jako nejpevnější brnění.

Ještě si po cestě neodpočinul, a už tu byl králův posel a oznamoval:

„Král ti, Hérakle, rozkazuje, abys zabil hydry, která pustoší krajinu u města Lerny.“

Héraklovi nezbyvalo než se vydat na cestu. Hydra byla hrozná saň, had s devíti hlavami, z nich prostřední byla nesmrtelná. Nedaleko Lerny potkal hrdina mladého pastýře.

„Hej, příteli,“ zavolal na pastýře, „ukaz mi cestu, kudy se dostanu k hydře. Jdu ji zahubit.“

„Neradím ti to,“ řekl pastýř, „mně hydra zadávala celé stádo ovcí a mého bratra odtáhla do močálu. S tou by si dovedl poradit snad jen Hérakles.“

„Jsem Hérakles,“ odpověděl hrdina, „a saň zahubím.“

Jak uslyšel pastýř, že pocestný je Hérakles, probudila se i v něm odvaha a neohroženě doprovodil hrdinu na okraj bažiny, kde měla hydra brloh. Hérakles vystřeloval do brlohu tak dlouho hořící šípy, dokud nestvůru nevylákal na denní světlo. Vylezla se supěním a syčením a jejích devět vztyčených krků se vztekle kymácelo nad bažinou. Hrdina se rozmáchl mečem a začal jí utínat jednu hlavu po druhé. Byla to marná práce. Místo utáté hlavy naskočily dvě nové. Veliký mořský rak se připlazil hydře na pomoc a sevřel Héraklovy nohy. Hrdina roztříštil raka kyjem a zavolal na pastýře, aby mu přinesl hořící dřeva. Statečný pastýř přivlekl větve, zapálil je a podával bojujícímu Héraklovi. Hérakles utínal hydře hlavy a přejížděl rány plamenem. Na spáleném místě už nová hlava nenarosila. Tak se mu podařilo zničit všech devět hlav. Nesmrtelnou hlavu zahrabal do země a přivalil na ni kámen. Celý močál se naplnil černou jedovatou krví z hydry. Hérakles namočil do krve svoje šípy. Koho takovým šípem zasáhl, ten neušel smrti.

Pak se rozloučil s pastýřem a vrátil se do Mykén. Eurystheovi vzkázal, že úkol splnil. Eurystheus o tom však už věděl. Pověst o Héraklově činu se rozletěla po celém Řecku.

Král zachmuřeně přemýšlel, jaký by dal Héraklovi nový úkol.

Poslal Hérakla do hor, aby přinesl obrovského divokého kance, který ničil rolníkům v údolích úrodu. A Hérakles přinesl kance živého na zádech do Mykén. Poslal ho pro laň bohyně Artemidy. A Hérakles přivedl nádherné zvíře se zlatými parohy před královský palác. Poslal Hérakla, aby zahnal z Řecka stymfalské ptáky, kteří měli kovové drápy a zobáky a dovedli vystřelovat svá tvrdá pera jako šípy. A Hérakles stymfalské ptáky z Řecka vyhnal.

„Dávám Héraklovi příliš snadné úkoly,“ řekl si král. „Chytit nebo zahnat nějaké zvíře, i když je to zvíře podivuhodné, je přece jen možné. Musím si vymyslet úkol, který není možné splnit a který Hérakla zesměšní.“

Poslal k Héraklovi sluhu s rozkazem:

„Jdi ke králi Augiášovi a vyčisti mu v jednom dni chlévy.“

Augiáš měl tři tisíce kusů dobytka, a když uslyšel, proč k němu Hérakles přichází, jen se usmál. a když to bylo marné, sáhl po kyji a bušil do nezmarného Achelóa, až se rány rozléhaly celým palácem. Říční bůh zase pronásledoval Hérakla a snažil se ho nabodnout na své býčí rohy. Hérakles raději odhodil kyj, objal Achelóa v pase a začal s ním zápasit. Opřeli hrud' o hrud', na skráních jim vystoupily žíly, ale nepovolili. S propletenými údy padli na zem a tu se Héraklovi podařilo dostat se navrch. Přitiskl boha k zemi. Achelóos se proměnil v kluzkého hada a snažil se Héraklovi vysmeknout. Hrdina neuvolnil železné sevření a byl by hada rozmáčkl, kdyby se mu nebyl proměnil náhle v býka. Býk sklonil hlavu a chystal se k zuřivému útoku. Hérakles uchopil býka za roh a mrštil s ním tak mocně o zem, že mu ulomil roh. Teď uznal Achelóos svou porážku a zmizel z paláce.

Slavila se velkolepá svatba. Hérakles si vzal Deianeiru za ženu a po dlouhé době našel klid. Narodil se jim synáček, dali mu jméno Hyllos a Deianeira myslela, že nic nemůže ohrozit její štěstí. V Héraklovi však starý nepokoj jen dřímál a čas od času se probouzel, a vždycky silněji. Nedovedl vydržet stále na stejném místě. Vzpomněl si, že by mohl aspoň navštívit jednoho starého přítele. Na návštěvu se vydal s manželkou. Cestou přišli k široké řece, přes kterou přenášel pocestné kentaur. Byli kentauři dobří a moudří, takový byl i kentaur,

jenž učil Iásóna, ale byli také kentauři zlí a zlomyslní. Takový byl i kentaur, přenášející pocestné přes řeku. Hérákles nepotřeboval pomoci, vkročil do proudu sám, kentaurovi svěřil jen manželku, aby ji za odměnu přenesl na druhý břeh. Kentaur nesl Héraklovu manželku přes řeku a krásná Deianeira se mu zalíbila. Pospíšil si, a když viděl, že Hérákles zůstal pozadu, chtěl mu Deianeiru unést.

Hérákles hned poznal zradu a vystřelil za prchajícím kentaurem jedovatý šíp. Zasáhl jej na velikou dálku a kentaur padl. Z hrudi se mu valila krev. Slábnoucím hlasem řekl Deianeire: „Rád bych ti, krásná Deianeiro, dříve než zemřu, něco dal, abys poznala, že nejsem tak zlý, jak si Hérákles myslí. Rychle si nachystej do nádobky krev, která mi vytéká z rány. Kdyby na tebe Hérákles někdy zapomínal nebo tě chtěl opustit, obarví mu tou krví oděv a nikdy tě neopustí. Ale nepodřekni se, kouzlo by ztratilo moc.“

Kentaur domluvil a vydechl naposled. Deianeira mu uvěřila, nachytala teplou krev a nádobku rychle skryla, neboť se už blížil velkými skoky Hérákles. Cesta k hrdinovu příteli jim pak uběhla klidně a bez dobrodružství.

Zanedlouho po té příhodě se Hérákles vydal na válečnou výpravu proti otci Loly. Nemohl mu zapomenout dávné porušení slibu i to, že se ho odvážil obvinít z krádeže koní. Přitáhl s vojskem ke královu městu, obléhal je a dobyl. Město V Africe žil obr Antaios, syn matky Země. Jakmile spatřil Hérakla, vyšel mu naproti.

„Zastav se, poutníku,“ oslovil Antaios hrdinu. „Nepouštím dál na západ nikoho, kdo si se mnou nezměří síly.“

Hérákles viděl, že obrovi neunikne. Přijal tedy zápas. Obr i hrdina se snažili jeden druhého povalit na záda. Země duněla pod jejich patami, prudce oddechovali a čela se jim leskla potem, ale nikdo z nich nevíťezil. Kdykoli se Héraklovi podařilo Antaia povalit na zem, obrova síla jen vzrostla a hravě ze sebe hrdinu setřásl. To matka Země vdechla svému synovi vždy nové síly. Hérákles poznal, že dokud se obr dotýká země, je neporazitelný. Proto uchopil Antaia v pase, vyzdvihl ho do vzduchu a nad zemí ho zardousil.

Po vítězném zápase prošel vyprahlou africkou pevninou a stanul na břehu moře, nad úžinou, které dnes říkáme Gibraltarská. Na obou

stranách úžiny postavil na památku své cesty obrovské sloupy z kamene. Staří Řekové je nazvali Héraklovými sloupy. Slunce v té končině nesnesitelně pálilo, ožehovalo kůži a před Heraklem byl ještě veliký kus cesty. Tu se nad strádajícím hrdinou ustrnul sluneční bůh Hélios. Půjčil mu svou loďku, v níž se bůh každou noc plaví od západu na východ, kde vstupuje opět do slunečního vozu a vyjíždí s novým dnem na oblohu. V Héliově loďce Hérakles brzy doplul k zemi obra Géryóna.

Jen vystoupil na břeh a už se proti němu rozběhl se zuřivým štěkotem dvouhlavý Géryónův pes. Hérakles ho ubil kyjem a sehnal do houfu obrova stáda rozptýlená po lukách. Stáda pak hnal ve směru vycházejícího slunce, neboť tam někde leželo Řecko. Dobytčata se nerada loučila se šťavnatými pastvinami. Zastavovala se a žalostně bučela.

Bučení zaslechl Géryón a přihnál se jako bouře na svých šesti nohách. V každé ze šesti rukou třímал zbraň. Hrozivě mával oštěpy a meči a podobal se celému oddílu bojovníků. Hérakles napjal tětivu luku a vypustil na obra šíp. Zasažený obr běžel ještě kus cesty, než padl. Jed hydry, kterým byly šípy napuštěny, začal účinkovat. Jediný šíp zabil mocného obra.

Jednoho večera se před královským palácem v Mykénách ozvalo bučení obrovského stáda. Před králem Eurystheem se objevil Hérakles:

„Králi, přihnál jsem ti Géryónova dobytčata. Splnil jsem desátý úkol a teď mě propusť ze svých služeb!“

Potměšilý Eurystheus měl už připravenou výmluvu:

„Nemohu tě ještě propustit,“ řekl, „splnil jsi prozatím jen osm úkolů řádně.“

Dva úkoly ti neuznávám. Copak jsi lernejskou saň zahubil sám? Pomáhal ti pastýř. A za vyčištění Augiášova chléva sis smluvil plat“

„Ale král mi pak slíbené kusy nedal,“ namítal Hérakles.

„Kdyby je dal, byl bys je vzal,“ řekl Eurystheus, „proto ti nemohu uznat ani vyčištění chléva.“

„Dělej, jak myslíš,“ odpověděl rozmrzele Hérakles, „splnil jsem deset úkolů, splním i dvanáct.“

Eurystheus si v duchu říkal: Jen počkej, Hérakle, konečně mám pro tebe práci, proti které všechno, co jsi vykonal, vůbec nic není. Pošlu tě pro zlatá jablka ze zahrady Hesperidek.

Když Hérakles uslyšel, co po něm král žádá, rozhněval se:

„Jak mohu jít pro zlatá jablka Hesperidek? Nikdo z lidí neví, kde zahrada leží.“

„Proto je to také úkol hodný Hérakla,“ usmíval se král, ale Héraklovi se do očí nepodíval.

Hrdina opustil palác, vydal se do světa a všude se vyptával na cestu k Hesperidkám. Nikdo mu nedovedl poradit. Cestou jeho sláva ještě vzrůstala. Kdekoli sužoval lidi nějaký zlý obr nebo dravé zvíře, vždycky byl Hérakles ochoten pomoci. Jeho kyj, meč a otrávené šípy nezhálely. Tak se dostal na své pouti až do pohoří Kavkazu. Mezi horami se temně rozléhalo sténání upoutaného Prométhea. Hrdina šel za tím hlasem. Orel, týrající Prométhea, se právě chystal odletět. Hérakles napjal luk a dobře mířeným šípem orla zabil. Hbitě se vyšplhal na skálu, rozbil Prométheovi okovy a osvobodil ho.

Vděčný Prométheus objal svého zachránce, děkoval mu a zeptal se ho, jak by se mu mohl odměnit. Hérakles pověděl Prométheovi o své bludné pouti za zlatými jablky a Prométheus mu poradil.

„Musíš projít africkou krajinou, až se dostaneš k obru Atlantovi,“ řekl, „toho požádej, aby ti zlatá jablka přinesl. Sám se pro ně nevydávej. Zahradu stráží čtyři víly Hesperidky a strašný stohlavý drak Ládón. Drak nikdy neusíná a každá jeho hlava hučí a syčí jiným hlasem. Ale obr Atlas si s ním poradí.“

Hérakla Prométheova rada potěšila. Cestou do Afriky už znal. Spěchal pod žhavým africkým sluncem k obru Atlantovi. Nezdřoval se hledáním noclehu, spával pod širým nebem. Jednou zase tak spal, zahalen jen ve lví kůži, a tu cítí lehké šimrání na pažích a v obličeji. Otevře oči a vidí hejna drobných trpaslíků Pygmaiů. Jedni nesli provazy a snažili se hrdinu spoutat, druzí se šikovali jako vojsko k útoku. Lezli Héraklovi po hrudi, ohmatávali mu obličej a soukali se mu vzhůru po vlasech. Hrdina se nemohl ubránit smíchu nad vážným počínáním titěrných Pygmaiů. Rozesmál se a trpaslíci z něho padali

jako z hory, na níž vypuklo zemětřesení. Hérakles je pochytil do lví kůže a vzal je s sebou.

„Vás odnesu do Řecka,“ smál se a přehodil si lví kůži s trpaslíky přes rameno.

Tak putoval dál do krajiny Hesperidek, kde žil obr Atlas. Atlantovi určili bohové těžkou práci. Vzpíral nebeskou klenbu, aby se nezřítila na zem. Ohromného obra bylo vidět už z dálky.

„Koho tu hledáš?“ zahučel obr na Hérakla.

„Král Eurýstheus mě posílá pro zlatá jablka Hesperidek,“ řekl Hérakles, „proto jdu k tobě s prosbou, zda bys mi je nemohl přinést“

„Rád ti je přinesu,“ odpověděl obr, „ale vidíš, že držím nebesa. Nemohu své místo opustit.“

„Podržím nebeskou klenbu místo tebe,“ nabídl se mu Hérakles a vzal nebe na svá mohutná ramena.

Atlas zatím uspal v zahradě Hesperidek draka, zabil jej a vrátil se k Héraklovi s třemi zlatými jablky. Stál před hrdinou, díval se, jak se prohýbá pod tíží nebes, a zdráhal se vzít je opět na ramena.

„Hérakle, zachutnala mi volnost,“ řekl Atlas, „opravdu nemám chuť nést oblohu.“

„Dobrá,“ odpověděl lživě Hérakles, „dovol mi aspoň, abych si něčím podložil hlavu. Mám strach, že mi břemeno rozmačká lebku.“

Atlas neprohlédl lest a podepřel rameny nebesa, aby si mohl Hérakles natrhat trávu a mech.

Jakmile se hrdina zbavil tíhy nebes, shýbl se pro zlatá jablka a běžel odtud, jak nejrychleji dovedl.

Král Eurýstheus se už dávno domníval, že Hérakles přišel cestou o život. A náhle, po tolika letech, se před ním objevil hrdina živ a zdrav. Podal mu tři zlatá jablka Hesperidek a vysypal ze lví kůže trpaslíky Pygmaie. Král žasl.

Zlatá jablka dal Eurýstheus uložit v chrámu bohyně Athény. Bohyně je však opět zanesla do zahrady Hesperidek, jak určil božský zákon.

Král čím dále tím více poznával, že místo aby hrdinu pracemi pokořil, získal mu nesmírnou slávu. Lid viděl v Héraklovi ochránce a osvoboditele. Nebylo krajiny, v níž by nebyli obyvatelé Héraklovi

vděční za nějaký hrdinský čin. Už jeho jméno probouzelo nadšení a odvahu v srdcích ostatních Řeků.

„Králi,“ oslovil Hérakles Eurysthea, „očekávám tvůj poslední úkol.“

„Jdi třeba,“ rozmýšlel se král, „do podsvětí a přiveď mi pekelného psa Kerbera.“

Trojhlavý pes Kerberos hlídal vstup do říše mrtvých. Dovoľoval stínům zemřelých lidí vejít do podsvětí, ale nikoho už nepouštěl zpátky na zem. Eurýstheus měl z nápadu velikou radost. Tak nebezpečný úkol Héraklovi ještě nedal.

Hérakles se vydal na západ a touha zbavit se služby u krále ho nutila ke spěchu. Na západě se skrývala v černých skálách sluj, kudy se vstupovalo do podsvětí.

Sám vladař říše mrtvých Hádes zastoupil hrdinovi cestu.

„Stůj, Hérakle!“ zvolal. „Proč chceš sestoupit mezi stíny? Jsi živ a nepatříš do království smrti.“

„Přicházím z rozkazu krále Eurysthea,“ řekl Hérakles, „uložil mi poslední úkol. Mám přivést do Mykén Kerbera, strážce podsvětí. Podaří-li se mi to, zproští mě král služby a budu volný.“

„Kerbera chceš odvést?“ podivil se Hádes. „Odvážíš-li se toho, odveď si ho. Ale pod jednou podmínkou. Nesmíš se ho zmocnit zbraněmi.“

Hérakles souhlasil. Kerberos ho přivítal hrozným štěkotem a ze tří párů ohnivých očí mu vyšlehly plameny. Zlostně se vrhl na Hérakla. Hrdina se rozkročil a stiskl netvora v pěstích. Kerberos se zmítal a dusil, ale Hérakles nepovoloval, dokud pekelný pes nezkrotl. Zkroceného psa vyvedl na zemský povrch. Kerberos poprvé spatřil denní světlo. Z tlamy mu úzkostí začala stříkat jedovatá pěna. Kam dopadla, tam vyrostla jedovatá bylina.

Lidé v Mykénách prchali před Héraklem, táhnoucím podsvětní obludu. Eurýstheus uslyšel venku před palácem hluk a zvědavě vyšel. Při pohledu na trojhlavého psa ustrnul a roztrásl se po celém těle. Vběhl do paláce, přibouchl dveře a pevně je zamkl. Za dveřmi křičel na Hérakla, aby psa vrátil tam, kde ho vzal, a víckrát mu už nechodil na oči.

Hérakles odešel spokojen z Mykén, psa vrátil do podsvětí a byl volný. Služba mu skončila. Neskončil však jeho neklidný život, plný dobrodružství. Nikdy se neusadil na jednom místě. Cestoval po světě, kam se mu zachtělo a kam ho zavolali, aby svou silou a vtípem pomohl.

Na svých cestách přišel na hrad mocného krále, který měl krásnou dceru. Lola jí říkali. Král právě pořádal slavné závody v lukostřelbě. Vítěz závodů měl dostat krásnou Lolu za ženu. I Hérakles se přihlásil a s houfem nápadníků zkoušel štěstí. Mezi nápadníky byli zkušení lukostřelci a nejlépe střílel sám král a jeho synové. Už se zdálo, že nad všemi zvítězí král a nápadníci odtáhnou s nepořízenou. Tu vstoupil Hérakles se svým proslulým lukem a šípy. Všichni utichli a napjatě pozorovali hrdinu. Vypadalo to, jako by cíl přitahoval Héraklovy šípy. Nechybil ani jedenkrát a rozmrzelý král ho musil prohlásit vítězem. Dceru mu však nechtěl dát. Vymlouval se a vymlouval, odkládal svatbu ze dne na den, až se Hérakles rozhněval a v hněvu opustil králův hrad.

Roztrpčen nad křivdou, která se mu stala, rozhodl se, že navštíví svého přítele krále Adméta. Admétovo město nalezl v hlubokém smutku. Zdrčený král přivítal hrdinu v paláci mlčky a odvedl ho k lehátku, na němž ležela mrtvá královna Alkéstis. Celá byla zahalena bílým rouchem, jen tvář měla odhrnutou a půvabná byla jako zaživa.

„K pohřební hostině jsi přišel, milý příteli,“ promluvil Admétoš a slzy mu zalily oči. „Sám jsem byl těžce nemocen,“ vyprávěl nešťastný král rozechvělým hlasem, „a Smrt už obcházela palác, aby si mne odvedla do podsvětí. Ale bůh Apollón, můj ochránce, vyprosil na bohyni osudu, aby mi ještě nepřestříhovala nit života, když se najde někdo, kdo by dobrovolně zemřel místo mne. Má ubohá manželka, moje krásná Alkéstis, se o tom doslechla a obětovala za mne svůj život. Chtěla mi zachovat život a darovala mi dvojí smrt. Svou i mou. Od jejího skonu bloudím palácem jako stíny zemřelých podsvětím a můj pokrm i nápoj jsou jen slzy a slzy.“

Hérakla dojala králova bolest a smutek a tiše vyšel z paláce. Admétoš pohroužený do svého žalu ani nezpozoroval, že se Hérakles

vzdálil. Hrdina si vybral nejlepší vůz a nejrychlejší koně a tryskem se rozjel ke sluji, kudy se vstupuje do podsvětí. Cestu dobře znal.

S kňučením stáhl Kerberos ocas mezi nohy a couvl před hrdinou. Hérakles se vrátil do říše mrtvých, pod jeho kroky duněla země a ve skálách se objevovaly trhliny. Hádes se polekal nezvyklého hluku ve svém němém království a vyšel Héraklovi vstříc.

„Králi mrtvých,“ oslovil Hérakles vládce podsvětí, „duše půvabné Alkéstidy odešla dobrovolně do tvé říše, aby zachránila manžela. Dovol, ať se vrátí zase do svého těla.“

Hádes znepokojen pozoroval trhliny ve skálách a změřil si hlučného vetřelce. Rozvažoval chvíli a usoudil, že bude lépe, když duši královny Alkéstidy pošle zpátky, než aby mu silák Hérakles bořil stěny podsvětní říše.

„Vrátím duši královny jejímu tělu,“ řekl neochotně, „ale ty pospěš rychle z mého království a slib mi, že se tu už neukážeš.“

Hérakles to rád slíbil a vyšel z podsvětí ven do sluneční záře. Nasedl do vozu a tryskem se vracel do paláce.

Zatím plačící Admétos spatřil, jak královně růžovějí tváře. Dech jí začal zvedat hrud', řasy se zachvěly a Alkéstis otevřela oči. Usmála se na manžela. Admétos si protíral oči, domníval se, že nějaký dobrý bůh se slitoval nad jeho žalem a seslal mu lahodný sen. Tím krutější bude probuzení. Alkéstis promluvila a král poznal, že to, co pokládal za sen, je skutečnost. Vyprávěla mu, kdo jí vyprosil život, a teprve nyní si Admétos všiml, že Hérakles odešel.

Šťastní manželé přivítali Hérakla jako svého největšího dobrodince. Na jeho počest uspořádal král velikou slavnost. Celé město se radovalo, smálo a zpívalo. Po sedmi dnech se neklidný hrdina rozloučil s pohostinným Admétem a věrnou Alkéstidou a opustil palác a město. Na cestě ho dohonil bratr krásné Loly, o jejíž ruku před časem závodil v lukostřelbě.

„Hérakle, nahněvej se na mne,“ řekl hrdinovi, „ale musíš se očistit z ošklivého podezření. Po tvém odchodu z otcova hradu se ztratili z královských stájí koně a mezci a otec si myslí, že jsi je odvedl. Pojď mi pomoci najít zloděje a tak svalíš ze sebe podezření.“

V Héraklovi probudilo nespravedlivé obvinění zlou prchlivost. Uchopil ve zlosti královského syna v pase a svrhl ho do propasti. Neblahý posel si pádem zlomil vaz.

Héraklova prchlivost rozhněvala vládce bohů Dia, jeho otce. Obdařil ho silou, aby pomáhal tam, kde je třeba pomoci, a ne proto, aby ve zlosti vraždil. Potrestal hrdinu zlou horečkou. Silný Hérakles náhle zeslábl a vrávorál jako vetchý stařec. Horečka mu spalovala všechny síly. Utýraný nemocí navštívil delfskou věštinu.

Věštba mu přikázala: „Dej se prodat na tři roky do otroctví, tak usmíříš bohy.“

Skličení Hérakles vstoupil s několika přáteli na loď plující do Asie a dal se tam od nich prodat do otroctví. Silný, statný hrdina našel brzy vznešeného kupce. Koupila ho královna Omfalé. Hérakles se uzdravil a nezahálel. Pomohl královně vyhubit v její zemi loupežníky a počínal si tak statečně, že se mu královna obdivovala. Když se dověděla, že ten otrok je slavný silák Hérakles, darovala mu svobodu a zahrnula ho ve svém paláci pohodlím. V pohodlí a přepychu začal pomalu zapomínat na hrdinské ctnosti. Mužnou odvahu zaměnil za zženštilost, oblékal se jako ženy a slavný luk a kyj odpočívaly. Ale tři roky předepsané věštbou uplynuly a Hérakles se opět vzchopil. Rozpomenul se na své činy a opustil královnu i rozkošnický zahálčivý život.

Ještě jednou se Hérakles ucházel o ruku královské dcery. Tentokrát se mu zalíbila krásná Deianeira. Nebyl jediným nápadníkem. O Deianeiru se ucházel také říční bůh Achelóos, který dovedl měnit podobu. Přicházel k otci Deianeiry jako býk, jindy jako pestrý drak nebo jako člověk s býčí hlavou. Deianeira si boha ošklivila a plakala úzkostí, že si ji odvede. Hérakles přišel v pravý čas. Silný, urostlý, s vlající lví kůží na ramenou se Deianeire ihned zalíbil a přála si horoucně, aby se stal jejím mužem místo Achelóa. Král se bál některého z mocných nápadníků odmítnout, a proto Héraklovi a Achelóovi navrhl, aby spolu o jeho dceru bojovali.

Nápadníci výzvu přijali a pustili se do boje. Hérakles vystřeloval šíp za šípem,

a když to bylo marné, sáhl po kyji a bušil do nezmarného Achelóa, až se rány rozléhaly celým palácem. Říční bůh zase pronásledoval Hérakla a snažil se ho nabodnout na své býčí rohy. Hérákles raději odhodil kyj, objal Achelóa v pase a začal s ním zápasit. Opřeli hrud' o hrud', na skráních jim vystoupily žíly, ale nepovolili. S propletenými údy padli na zem a tu se Héraklovi podařilo dostat se navrch. Přitiskl boha k zemi. Achelóos se proměnil v kluzkého hada a snažil se Héraklovi vysmeknout. Hrdina neuvolnil železné sevření a byl by hada rozmáčkl, kdyby se mu nebyl proměnil náhle v býka. Býk sklonil hlavu a chystal se k zuřivému útoku. Hérákles uchopil býka za roh a mrštil s ním tak mocně o zem, že mu ulomil roh. Teď uznal Achelóos svou porážku a zmizel z paláce.

Slavila se velkolepá svatba. Hérákles si vzal Deianeiru za ženu a po dlouhé době našel klid. Narodil se jim synáček, dali mu jméno Hyllos a Deianeira myslila, že nic nemůže ohrozit její štěstí. V Héraklovi však starý nepokoj jen dřímál a čas od času se probouzel, a vždycky silněji. Nedovedl vydržet stále na stejném místě. Vzpomněl si, že by mohl aspoň navštívit jednoho starého přítele. Na návštěvu se vydal s manželkou. Cestou přišli k široké řece, přes kterou přenášel pocestné kentaur. Byli kentauři dobří a moudří, takový byl i kentaur, jenž učil Iásóna, ale byli také kentauři zlí a zlomyslní. Takový byl i kentaur, přenášející pocestné přes řeku. Hérákles nepotřeboval pomoci, vkročil do proudu sám, kentaurovi světil jen manželku, aby ji za odměnu přenesl na druhý břeh. Kentaur nesl Héraklovu manželku přes řeku a krásná Deianeira se mu zalíbila. Pospíšil si, a když viděl, že Hérákles zůstal pozadu, chtěl mu Deianeiru unést.

Hérákles hned poznal zradu a vystřelil za prchajícím kentaurem jedovatý šíp. Zasáhl jej na velikou dálku a kentaur padl. Z hrudi se mu valila krev. Slábnoucím hlasem řekl Deianeire: „Rád bych ti, krásná Deianeiro, dříve než zemřu, něco dal, abys poznala, že nejsem tak zlý, jak si Hérákles myslí. Rychle si nachystej do nádobky krev, která mi vytéká z rány. Kdyby na tebe Hérákles někdy zapomínal nebo tě chtěl opustit, obarví mu tou krví oděv a nikdy tě neopustí. Ale nepodřekni se, kouzlo by ztratilo moc.“

Kentaur domluvil a vydechl naposled. Deianeira mu uvěřila, nachytala teplou krev a nádobku rychle skryla, neboť se už blížil velkými skoky Hérakles. Cesta k hrdinovu příteli jim pak uběhla klidně a bez dobrodružství.

Zanedlouho po té příhodě se Hérakles vydal na válečnou výpravu proti otci Loly. Nemohl mu zapomenout dávné porušení slibu i to, že se ho odvážil obvinít z krádeže koní. Přitáhl s vojskem ke královu městu, obléhal je a dobyl. Město i hrad pohltily plameny a král našel v sutinách smrt. Jeho dceru Lolu Hérakles zajal a poslal s ostatními zajatci domů k manželce.

Deianeira čekala v paláci netrpělivě na zprávy. S velkou slávou přitáhl před palác poselstvo od Hérakla s průvodem zajatců.

„Dobyli jsme vítězství,“ hlásili poslové Deianeire, „podsvětí se naplnilo našimi nepřáteli. Zde ti posílá Hérakles první zajatce a brzy přijde s vojskem i on.“

Deianeira si prohlížela zajatce a zastavila se před půvabnou Lolou.

„Kdo je to?“ zeptala se jednoho z poslů a ukázala na plačící dívku.

„Ta dívka je královská dcera Lola,“ odpověděl posel, „Hérakles se kdysi o ni ucházel. Vyhrál tehdy závody ve střelbě z luku, ale král porušil slib a nechtěl mu ji za ženu dát.“

Na Deianeiru padl smutek a úzkost. Bála se, že ji Hérakles zavrhne, když si přivedl do domu Lolu. Bála se, že pro cizí královskou dceru zapomene na ni, na Deianeiru. Neradostné myšlenky ji pronásledovaly na každém kroku. V úzkostech jí přišla na mysl kentaurova rada. Vzala z úkrytu nádobku s kentaurovou krví a odešla s ní do sklepení pod palácem, aby ji nikdo neviděl. Ve sklepení obarvila krví nový šat, který přichystala pro Hérakla. Nádherně obarvený oděv předala služebníkovi. Měl jej donést s pozdravem jako dar vítěznému Héraklovi.

Dny mýjely a Hérakles se nevracel. Syn Hyllos se mu vydal naproti. Chtěl přinést nedočkávané matce nejnovější zprávy. Domů se vrátil s nářkem a bez otce. Vzlykaje vyprávěl matce, čeho byl svědkem.

Hérakles chystal po skončeném boji oběť nesmrtelným bohům. K slavnosti si oblékl nové roucho od Deianeiry. Pojednou, uprostřed

obětních obřadů, kdy už kouř oběti stoupal k nebesům, padl Hérakles k zemi v krutých bolestech. Křičel, jako by ho drásaly a trhaly zuřivé šelmy, a jeho prvním slovem bylo jméno manželky:

„Deianeira! Ty šaty, které mi poslala, mi sežehly krev i kosti v těle ... Rychle mě doneste na loď, odvezte mě, ať nezemřu v cizí zemi!“

Deianeira zděšeně poslouchala syna, v zoufalství vyběhla ze síně do své komnaty a probodla se mečem. Pozdě jí přišel Hyllos na pomoc. Její duše už byla na cestě do říše stínů.

Umírající Hérakles připlul do vlasti a dal se odnést na vrchol hory. Tam mu postavili přátelé hranici, hrdina na ni usedl a prosil, aby hranici zapálili. Nikdo z přátel se však k tomu nechtěl odhodlat. Po dlouhém zdráhání zdvihl konečně Filoktétés hořící pochodeň. Umírající hrdina mu za tu službu odkázal svůj luk a smrtící šípy. Jakmile vyšlehly z hranice plameny, sjely z oblohy ohnivé blesky a zaburácel mohutný hrom. Hustý oblak plný světla se snesl na hranici a odnesl hrdinu na Olymp. Pallas Athéna odvedla Hérakla do nebeské síně mezi bohy.

Tak se naplnila slova slepého věštce Teiresia. Po hrdinském životě plném práce čekala Hérakla nesmrtelnost.

A na zemi žila jeho nesmrtelná památka. Všude tam, kde lidem pomáhal, kde je chránil a bránil a zabavoval zla, kde hájil právo proti krivdě, vděčně na něho vzpomínali a ctili ho. Od úst k ústům kráčela pověst o statečném Héraklovi, procházela staletími a staletími až do naší doby. A my ji předáváme dnešku a zítřku.

PERSEUS

Králi Akrisiovi předpověděla věštba, že ho zabije jeho vlastní vnuk. Král se bál o život a přemýšlel, jak by tomu zabránil. Dal

zavolat otroky, kteří pro něho pracovali, a poručil jim, aby pod královským hradem vyhloubili sklepení a uzavřeli je železnými vraty. Do sklepení odvedl svou dceru Danaé a vrata pečlivě zamkl. Posílal jí do vězení jídlo, ale nepouštěl ji ven, aby se hrozná věštba nenaplnila. Nářek a vzdechy vězněné královské dcery se donesly až k sluchu vládce bohů Dia. Zeus se nad osamělou dívkou slitoval, snesl se do sklepení v podobě zlatého deště a rozzářil podzemní temnotu. Zamiloval si Danaé a netrvalo dlouho a princezně se narodil synáček. Dostal jméno Perseus.

Jednou se král Akrisios procházel po hradním nádvoří a zaslechl dětský pláč. Nejdříve myslel, že nařiká vítr kolem hradních věží. Pláč se však nesl z podzemí. Překvapený a polekaný Akrisios se rozběhl k železným vratům a odemkl sklepení. S pláčem se mu vrhla Danaé kolem krku a prosila ho, aby zachoval život malému Perseovi i jí. Král ji odstrčil a spěchal zpátky do hradu. Příliš se bál smrti a neznal slitování.

Poručil strážím dceru i vnuka vsadit do veliké bedny, bednu zatlouci a vhodit do moře. Stráže poslušně vykonaly rozkaz. Nežli se den sešel s nocí, pohrávaly si mořské vlny s bednou, v níž seděla nešťastná Danaé, objímající malého Persea. Skulinou v bednění viděla jen vzdouvající se hladinu moře a pěnu na hřebenech modrých vln.

Snesl se večer a bedna se stále potácela na nekonečných vodách, víry jí otáčely a vítr ji hnál k neznámému břehu. Po neklidné noci plné strachu se objevil na obzoru ostrov, rostl a blížil se. Vítr hnál bednu přímo k němu.

Na pobřeží ostrova chystali rybáři sítě k lovu a spatřili na vlnách podivný předmět. Naskákali do člunů a přitáhli bednu na písčinu. Zvědaví, jaký poklad bedna skrývá, vypáčili chvatně víko. Úžasem strnuli. Z bedny vystoupila mladá půvabná žena se spícím chlapcem v náručí. Bledá a chvějící se přestálým utrpením a zimou děkovala zachráncům a pověděla jim, jaký osud ji přivádí až sem.

Soucitní rybáři se divili a dali ženě a dítěti najíst a napít. Když se zachránění trochu vzpomatovali a odpočinuli si, odvedl je nejstarší rybář do města ke králi ostrova.

Král nabídl cizí královské dceři i jejímu synovi pohostinství. Tak žila Danaé s Persem na královském hradě a nic jí nechybělo. Po čase si ji vzal král za ženu a Perseus vyrůstal v paláci jako královský syn.

Na moři běžela vlna za vlnou a v království na ostrově ubíhal rok za rokem. Perseus si už dávno nehrál na trávníku v zahradě, závodil s ostatními mladíky na cvičišti, jezdil na koni a vrhal oštěp. Král znepokojen pozoroval, jak roste Perseova síla. Obával se o svůj trůn. Bylo by nejlépe, uvažoval, kdyby Perseus odešel do světa. Proto mu vyprávěl o dracích a obrech a o hrdinských Činech. Perseus nadšeně naslouchal.

„Byli slavní hrdinové,“ vykládal král Perseovi, „ale žádný z nich se doposud neodvážil přinést hlavu Medusy.“

„A co je to Medusa?“ vyzvídá Perseus.

„Daleko na západě,“ řekl král, „tam, kde už začíná věčná noc, žijí tři sestry Gorgony. Jsou obludné, křídlaté a místo vlasů mají hady. Dvě jsou nesmrtelné a třetí je smrtelná. Smrtelná Gorgona se jmenuje Medusa. Kdo se Gorgonám podívá do nehybné, ohyzdné tváře, zkamení. Kdybych měl hlavu Medusy, stačilo by ukázat ji nepřátelům, zkameněli by a vyhrál bych každou bitvu.“

Od toho rozhovoru nemyslíl Perseus na nic jiného než na Gorgony. Lákalo ho zkusit dobrodružství, jaké žádný hrdina ještě nezkusil. Daleké cesty se nebál, a je-li Medusa opravdu smrtelná, pak nad ní může zvítězit ostrým mečem a pevnou paží. Perseus nemyslíl na nebezpečí, myslel jen na své vítězství.

„Půjdu do světa,“ řekl matce, když všechno rozvážil, „půjdu do světa a přinesu hlavu Medusy.“

Matka se rozplakala. Strachovala se, že se jí Perseus z nebezpečné cesty nevrátí. Ale král Perseovo rozhodnutí schvaloval a velebil jeho sílu a odvahu. V duchu se z Perseova odchodu radoval.

Perseus neotálel. Připravil se na cestu, a dychtivý dobrodružství, ihned vyrazil. Zapadající slunce mu ukázalo směr jeho putování. Plavil se po moři a cestoval po souši. Razil si cestu ohromnými lesy plnými zvěře a ptactva, přecházel pohoří a brodil se řekami. Dlouho, předlouho putoval stále na západ.

Bohyně Pallas Athéna sledovala jeho cestu. Byla vždy ochránkyní statečných mužů a Perseova odvaha se jí líbila. Zjevila se Perseovi a oslovila ho:

„Jsi statečný, Persee, ale statečnost sama o sobě by ti nepomohla. Musíš vědět, jak si máš počínat, aby ses vrátil domů živ a zdrav. Poradím ti. Na Gorgony nesmíš pohlédnout. Těžko bys však s Medusou bojoval, kdyby ses na ni nedíval. Proto ti dám kovový štít. Leskne se jako zrcadlo a dobře v něm budeš moci Gorgony pozorovat. Jejich obraz ti neuškodí. Obyčejným mečem bys Meduse hlavu neuťal, vezmi si proto tenhle ocelový srp. Ale především musíš získat od nymf okřídlené střevíce, kouzelnou mošnu a přilbu, která dělá lidi neviditelnými. Pojd', ukáži ti cestu ke třem stařenám. Jsou to sestry Gorgon a vědí, kde nymfy žijí.

Perseus bohyni poděkoval, vzal lesklý štít a srp a šel, kam mu ukázala.

V pusté kamenité končině stála špinavá chatrč. V ní bydlily tři stařeny, sestry Gorgon. Už z dálky slyšel Perseus, jak se stařeny hádají. Měly dohromady jen jeden zub a jedno oko. Nikdy se nemohly dohodnout, která z nich si má oko a zub půjčit. Sotva si jedna stařena oko půjčila a rozhlédla se, už se na ni sápala druhá a chtěla se také podívat. Sotva se oka zmocnila druhá stařena, už jí ho brala třetí. A o zub se přely jako o oko.

„Kdo jde?“ volaly stařeny. Zaslechly Perseovy kroky, ale neviděly ho, neboť se přely o oko a žádná se ho nemohla zmocnit.

„Ať jsi kdokoliv,“ křičela první stařena, „pojd' sem a rozsud' nás!“

„Rozsud' nás, ať dostanu své oko!“ volala druhá stařena.

„Nevěř,“ ječela ta třetí, „já jsem teď na řadě. Oko mám dostat já!“

Perseus přijal z rukou stařen oko a zub a řekl:

„Proč bych vás nerozsoudil? Oko i zub si vezmu a bude po hádce.“

Stařeny se daly do nářku, tápaly kolem sebe rukama a chtěly Persea chytit. Ale bez oka byly slepé a hmataly do prázdného vzduchu. Poznaly, že Persea nechytí, a začaly prosit:

„Vrať nám oko. Splníme ti přání, když nám oko a zub vrátíš.“

„Povězte mi,“ řekl Perseus, „kudy se dostanu k nymfám, které skrývají okřídlené střevíce, kouzelnou mošnu a přílbu. Až se to dovím, vrátím vám oko a zub.“

„Přej si něco jiného,“ přemlouvaly stařeny Persea.

Perseus nechtěl vědět nic jiného a nepovolil. Stařeny dostaly strach, že by Perseus mohl odejít a oko a zub jim odnést. S bédováním a nářkem mu prozradily cestu k nymfám.

Perseus jim vrátil oko a zub a odešel z pusté krajiny cestou, kterou mu stařeny ukázaly. Čím víc se od stařen vzdaloval, tím hezčí byla krajina. Zprvu se ukázal jen tu a tam chomáč trávy a pak už se rozběhla do všech stran zelená louka. Osamělé a pokroucené stromy vystřídaly nádherné voňavé háje a v největším háji s vonnými kvetoucími keři tančily na palouku bosé nymfy. Perseus je požádal o střevíce, mošnu a přílbu a dobré nymfy mu ochotně všechno přinesly.

Perseus si připjal okřídlené střevíce, nasadil si přílbu, která ho učinila neviditelným, a přehodil si přes rameno kouzelnou mošnu. Patou se odrazil od země a vznesl se do vzduchu. Každý Perseův krok byl jako máchnutí křídel a přenášel ho rychle kupředu. Nic mu v letu nepřekáželo. Putoval nad korunami stromů a nad vrcholky hor. Voňavé háje pod ním začaly mizet, svěží louky se ztrácely a Perseus opět plul nad nehostinnou krajinou. Černaly se v ní menší a větší balvany podivných tvarů. Některé měly podobu zvířat, jiné měly podobu lidí. Všechny ty balvany bývaly kdysi živoucími bytostmi. Pohled na Gorgony je proměnil v kámen. I zabloudilí ptáci padali před Gorgonami k zemi. Staly se z nich kusy černého kamene.

Perseus odvrátil tvář od smutné kamenité krajiny a zadíval se do lesklého štítu. Viděl v něm stejný neutěšený obraz a za chvíli objevil i Gorgony. Spaly u mrtvé hladiny jezera. Hrozné hlavy Gorgon s klubky hadů místo vlasů naháněly úzkost i ve spánku.

„Neváhej,“ pobízel Persea tichý hlas bohyně Athény, „prostřední Gorgona je Medusa.“

Perseus se snesl nad spící obludy. Hadi jim na hlavách začali syčet, ucítili vetřelce.

Perseus se podíval do štítu jako do zrcadla a namířil přímo na Medusu. Zvedl i ostrý srp a jedním rázem usekl Meduse hlavu. Z Medusina hrdla vyskočil okřídlený kůň Pegasos, zamával křídly a zmizel překvapenému Perseovi v oblacích. Teď bylo třeba Medusinu hlavu odnést. Hlava byla tak veliká, že Perseus pochyboval, zda se mu vejde do mošny, i když je mošna kouzelná. Ale mošna přijala břemeno jako oblázek a netížila o nic víc, než dokud byla prázdná. S naplněnou mošnou vykročil Perseus okřídleným střevícem do vzduchu a vzlétl. Druhé dvě Gorgony, ty nesmrtelné, probudil šum. Rozhlédly se, uviděly mrtvou sestru a rozzuřily se. Pozvedly dračí křídla, zakroužily nad jezerem a hledaly viníka. Hadi na hlavách se jim svíjeli a výhružně se vztyčovali. Perseovi však nemohli uškodit. Byl neviditelný, měl na hlavě přílbu. Marně Gorgony brázdily zlostně ovzduší. Perseus jim unikl

Letěl a těšil se cestou, jak překvapí matku i krále. Na okřídlených střevících bude za chvíli doma. Vtom se přihnal bouřlivý vítr, uchopil letícího Persea a nesl ho opačným směrem. Perseus se bránil, ale vítr byl silnější než on. Zavál ho až nad africkou pevninu.

Unavený Perseus se snesl do trávy. Oči ho od větru pálily a celé tělo ho bolelo. Byl by si rád odpočinul.

„Co tu děláš?“ ozval se nad ním hromový hlas. Na pokraji lesa stál ohromný obr Atlas a nohy se mu bořily hluboko do země.

„Nech mne tu,“ prosil znavený Perseus, „trochu si odpočinu a zase poputuji dál“

„Jen jdi, odkud jsi přišel,“ zahučel Atlas. Nedůvěřivě si Persea prohlížel. „Možná že si jdeš pro zlatá jablka, kdoví? Už ať jsi odtud.“

Perseus se rozhněval a zvolal:

„Za tak milé pohostinství tě musím obdarovat!“ Odvrátil tvář a vytáhl z mošny hlavu Medusy.

Jakmile obr Atlas spatřil rozšklebenou tvář Medusy, proměnil se ve skalnatou horu. Jeho vousy a vlasy se zachytily na horských svazích jako houštiny a les. Hora se rozrostla, zmohutněla a podepřela svým hřebenem nebesa. Podnes stojí v Africe pohoří a jmenuje se Atlas.

Perseus schoval Medusinu hlavu do mošny, ulehł do trávy a usnul. Spal tvrdým spánkem hrdinů, dokud ho neprobudily paprsky žhavého afrického slunce.

Nevál ani větérek a Perseus doufal, že se dnes shledá s matkou. Pokračoval ve vzdušné cestě. Jak letěl nad zemí, kanuly z Medusiny hlavy krůpěje krve, prosakovaly mošnou a dopadaly na zem. Sotva se dotkly pevniny, měnily se v jedovaté hady. Od té doby je v Africe tolik nebezpečných hadů.

Urazil už pěkný kus cesty, když pod sebou uviděl zástupy lidí. Všichni pospíchali od mořského břehu, jako by prchali před zemětřesením. Perseus sestoupil z ovzduší na zem, vmísil se do spěchajícího davu a vyptával se, proč a kam utíkají.

„Neštěstí postihlo naši zemi,“ svěřovali se usouzení lidé Perseovi. „Naše královna Kassiopeia se chlubila, že je krásnější než všechny mořské nymfy. Rozzlobený bůh Poseidon poslal na celé království trest. Každý den vystupuje z moře strašlivá obluda, ničí nám stáda a polyká lidi. Dnes má být obludě obětována i královnina dcera Andromeda. Už ji odvedli ke skále na pobřeží. Doprovodili jsme ji tam, ale teď spěcháme, abychom neviděli její záhubu. Za chvíli se vynoří netvor z vln.“

Když to Perseus uslyšel, běžel k pobřeží a vznesl se nad moře. U skaliska stála spoutaná Andromeda a na konci písčiny její královští rodiče. Král s královnou se nemohli od milované dcery odloučit.

Náhle se moře rozčeřilo a začalo vřít. Obrovský netvor se zvedl od mořského dna, rozbouřil hladinu a ukázal Perseovi šupinaté slizké tělo. Andromeda vykřikla a její zdrcení rodiče na břehu hlasitě zabědovali. Netvor hrnul před sebou zpěněnou vlnu a plul ke skále, u níž si Andromeda zakrývala bílými dlaněmi zděšené oči.

Perseus se snesl nad netvora a netvor zuřivě chňapl po jeho stínu, který dopadl na hladinu. Tu se již pohroužil do těla obrovského mořského hada Perseův meč. Netvor vyskočil nad hladinu, ale Perseus mu unikl na okřídlených střevících. Znovu a znovu ťal Perseus obludu, až její krví zrudlo moře. Had se zmítal a bránil. Zdálo se, že mu Perseovy rány nevadí. Krví podlité oči číhaly na každý Perseův „Kdo je můj přítel, ať odvrátí tvář,“ a vytáhl z mošny

hlavu Medusy. Nastavil ji nepřátelům a odvrátil hlavu. Všichni Fíneovi přívrženci rázem znehybněli. Paže s pozdviženými oštěpy ztuhly v kámen a zkameněly i ruce s napřaženými meči. Perseus prošel houfem kamenných bojovníků a vyhledal Fínea. Zbabělý nápadník se skrýval, odvracel tvář a prosil Persea o milost.

„Byl jsi dost statečný, abys proléval cizí krev a hubil pokojné lidi,“ řekl Perseus, „taková statečnost zaslouží pomník.“ Nastavil Medusinu hlavu Fíneovi a Fíneus zmlkl a znehybněl. I kamenný Fíneus měl ve tváři bázlivý výraz a zbaběle se krčil v koutě.

Perseus dlouho v daleké zemi nepobyl. Toužil spatřit svou matku. Vstoupil s Andromedou na loď a odplul na ostrov, odkud před časem vyrazil za dobrodružstvím.

Král jen těžko skryl rozmrzelost, když uviděl, že se Perseus vrátil z cesty zdrav a že si přivedl mladou ženu.

„Snad jsi nepřinesl dokonce hlavu Medusy?“ přivítal ho posměchem.

„Přinesl,“ odpověděl Perseus s úsměvem.

„Věděl jsem, že jsi odvážný,“ řekl král jizlivě, „ale nevěděl jsem, že jsi tak odvážný lhář.“

„Chceš, králi, hlavu Medusy vidět?“ otázal se Perseus. „Neradím ti to. Kdo ji spatří, zkamení.“

„Boží vědí, komu jsi hlavu usekl,“ posmíval se král, „snad beranovi nebo ovci.“

Persea králova řeč rozhněvala. Odvrátil hlavu, otevřel mošnu a ukázal králi hlavu Medusy. Nevěřící král zkameněl.

Matka se dověděla od sloužících, že se Perseus vrátil, a běžela mu naproti. Radostně syna objala a přivítala se s jeho ženou.

„Dej si pozor na krále,“ varovala Persea, „chce tě zničit.“

„Už se nemáme čeho bát,“ řekl Perseus a vyprávěl matce, co se stalo.

Perseus se stal králem. Žil s milovanou Andromedou a s matkou na ostrově, ale staré věštbě přece neušel.

Sprátený panovník pozval Persea na slavnostní hry do svého města. Perseus se jich zúčastnil a vrhl disk tak nešťastně, že padl mezi diváky a rozrazil lebku nějakému starci. Usmrcený stařec byl

Perseův děd Akrisios, který před lety dal vhodit dceru a vnuka v bedně do moře. Ze strachu před věštbou prchl děd z hradu a bloudil v přestrojení po světě. Ale osud ho našel a věštba se naplnila. Hluboce sklíčen pohřbil Perseus nešťastného děda a vrátil se do svého království. Moudře vládl král Perseus. Kouzelné dary vrátil bohyni Athéně, jen mošnu s hlavou Medusy si ještě nějaký čas ponechal. Žádný nepřítel se neodvážil vtrhnout do jeho země. Hlava Medusy bránila sladký mír.

DAIDALOS A IKAROS

V těch dávných a dávných dobách nebylo v Athénách ani v celém Řecku většího umělce nad Daidala. Byl stavitelem i sochařem a dovedl podivuhodně zpracovávat kov i dřevo. Kdo spatřil jeho stavby, byl na pochybách, zda je to dílo člověka nebo nesmrtelného boha. O jeho sochách se říkalo, že žijí jako lidé.

Často bylo Daidala vídat mezi sloupy rozestavěných chrámů, obklopeného houfem učedníků z nejvznešenějších athénských rodin. Ale nejchytřejší z jeho učedníků neměl vznešené a mocné rodiče. Nejnadanějším byl chudý syn Daidalovy sestry Talós. Zatímco ostatní chlapci měli po otcích zvučná a slavná jména, Talós dovedl své jméno proslavit sám. Nebylo mu víc než dvanáct let a už vynalezl hrnčířský kruh. Všiml si zubaté páteře v těle ryb a podle jejího vzoru zhotovil první pilu. Podařilo se mu i spojit kloubem dvě stejně dlouhá železná ramena a sestrojil tak kružidlo.

Jednou si Daidalos prohlížel stavbu nového paláce a vyslechl, co si povídají dělníci na druhé straně zdi.

„Daidalos je největší umělec na světě, nevěříš?“ řekl jeden.

„Talós bude větší umělec než Daidalos, jen počkej, až doroste,“ řekl druhý.

Daidala rozmluva dělníků roztrpčila. Býval zvyklý, že o jeho prvním místě mezi umělci nikdo nezapochyboval. Od té chvíle se nemohl na Talóa ani podívat. Učenlivý chlapec uměl už tolik, že

Daidalos tušil bezpečně jeho nadcházející slávu. V duchu viděl i zářící hvězdu své slávy a zdálo se mu, že pohasíná.

Talós nechápal, proč se strýc na něho zlobí a proč ho kára. Proto byl rád, když ho Daidalos navečer vyzval na procházku. Ale strýc jen na chvíli skryl svou nenávist, aby mu provedl hrozný skutek. Vylákal Talóa na athénský hrad a v houstnoucí tmě ho srazil dolů z hradeb.

Po činu sestoupil pod hradby a chtěl Talóovu mrtvolu zahrabat, aby zahladil všechny stopy. Hledal ji marně. Bohyně Athéna zachytila padajícího chlapce, kterého si pro jeho chytrost a píli oblíbila. Zachytila ho v letu a proměnila jej v ptáka, v čejku. Dodnes se čejka bojí výšek, létá nízko a hnízdí na zemi, na lukách v malých jamkách. Je opatrná a varuje před nebezpečím i okolní ptáky.

Daidalův zločin nezůstal utajen. Nějaký pozdní chodec uviděl, co se stalo, a udal pachatele. Daidalos věděl, že neujde trestu, a proto včas prchl i se synkem Ikarem na ostrov Krétu.

Krétský král Minós uvítal s radostí na svém hradě slavného umělce. Hledal právě stavitele, který by mu postavil zvláštní vězení pro obludu Minotaura. Minotauros měl hlavu býka a tělo obrovitého člověka. Krutý král ho živil lidskými oběťmi.

Daidalos vymyslel pro Minotaura nevídanou stavbu, bludiště. Zástupy otroků lámaly kámen, přitesávaly trámy a vztyčovaly zdi. Stavěly od časného rána do noci. V obrovském bludišti se chodby křížovaly, zahýbaly a stáčely a rozvíjely jako klubko hadů. Uprostřed těch temných a klikatých cest měl být netvor uzavřen. Poslední se do spleti chodeb vydal Daidalos, aby odstranil značky, podle nichž mohl člověk nalézt z bludiště východ. Sám ve své podivuhodné stavbě málem zabloudil.

Král Minós vystrojil na počest stavitele velikou slavnost. Ale sláva i pocty i dary nebudily v Daidalovi touhu zůstat na ostrově. Nelíbilo se mu u krutého a panovačného krále. Toužil po vlasti. Denně vycházel se svým synem Ikarem zvečera na pobřeží a díval se přes širé moře až na obzor, kde v soumraku splývala obloha s vodní hladinou. Tam, někde v dálce, ležela Daidalova vlast. Zpočátku doufal, že se na vlnách ukáže loď, která ho odveze domů. Žádný koráb se však neodvažoval odvézt z ostrova někoho, komu král

nedovolil odplout. Místo lodní plachty přinášející spásu vídal Daidalos stále stejný obraz: pusté moře, skály a hejna ptáků vznášejících se nad vodou.

Proslulý stavitel záviděl ptákům jejich svobodu. Neznají hranic a překážek, přeletí hory i moře. Dnem i nocí myslel na ptáky a nemohl spát. Kreslil si jejich křídla, sledoval jejich let a tajně připravoval útěk. Opatřil si pera různých velikostí a jedné noci, skryt před lidskými zraky, se dal do práce. Svazoval lněnou nití pera k sobě od nejkratšího k nejdelšímu. Spjoval je voskem a vosk s peřím maličko zahrnul. Tím dostalo Daidalovo dílo tvar perutí. Dvě veliká křídla vyrobil pro sebe a dvě menší pro Ikara.

Spokojeně si prohlížel hotovou práci. Králi patří koráby, pomyslel si, ale mně patří vzduch.

Druhého dne probudil Daidalos Ikara časně zrána. Nejdříve si sám připjal křídla, rozvířil perutěmi vzduch a vznesl se do výšky. Učil Ikara používat křídel, jako zkušený ptáci učí létat svá mláďata. Ikaros se pokoušel létat jako otec a radostně se smál, když se mu podařilo lehce kroužit nad vysokými stromy a strmými skálami.

Daidalos syna poučoval:

„Dej pozor, Ikare, nelétej příliš vysoko. Slunce by roztavilo na křídlech vosk a ožehlo by ti peří. Nelétej také příliš nízko, aby ti mořské vlny nesmáčely křídla. Křídla by ti ztěžkla a stáhla by tě do hlubiny. Nelétej ani vysoko, ani nízko, leť uprostřed jako já a neztrácej mě z očí.“

Daidalos Ikara políbil a otec a syn se vznesli. První letěl Daidalos a stále se na Ikara ohlížel. Syn letěl, jak mu otec přikázal.

Dole pod nimi si pastýři zacláněli dlaní zrak, dívali se k nebi a říkali si:

„To jistě letí bohové z Olympu podívat se na zem, jak lidé žijí.“

Rybářům na břehu se zachvěly ruce svírající sítě, když spatřili vzduchoplavce v povětří.

Pak se rozprostřela pod Daidalem a Ikarem mořská hladina. Potkávali lodě a veslaři zapomínali veslovat. Udiveně hleděli za okřídlení.

Ostrov Kréta byl už daleko za nimi, den byl jasný a Daidalos, uklidněný zdařilým letem, se zabral do vzpomínek na svou vlast. Ikaros s rozkoší mával lehkými křídly v teplém vzduchu. Byl by se rád vznesl trochu výš, ale dokud se otec ohlížel, neodvažoval se neposlouchat. Nyní zapomněl zamyšlený otec na Ikara dohlížet a Ikaros toho využil.

Vznesl se výš a výš a byl by se samou radostí z té výšky dal do zpěvu. Přiblížil se k zářícímu spřežení slunečního boha tak blízko, že mohl obdivovat jeho zlatý vůz. A slunce sálalo a rozechřívalo na křídlech vosk. Velké žluté kapky rozpuštěného vosku kanuly do hloubky, do moře. Volné nitě a peří, které už nic nedrželo pohromadě, propustily vzduch. Ikaros mávl ještě jednou holými pažemi a zřítíl se s výkřikem do mořských hlubin. Voda umlčela jeho ústa a jiskřící hřebeny vln si podávaly hrst bílého peří. Daidalos uslyšel výkřik, ihned se obrátil a volal syna. Nikdo mu neodpovídal. Obrovské vzdušné prostory kolem něho byly prázdné a moře pod ním pusté. Daidalos se snesl až nad vlny a volal a hledal. Našel jen roztroušené vlhké peří. Zdrčený otec zamířil k blízkému ostrůvku, sňal křídla a usedl na pobřeží. Prosedl v zármutku celý den, a večer, když slunce končilo svou denní pouť, vyneslo moře na břeh mrtvého syna. Pod hvězdnou oblohou vyhloubil Daidalos Ikarovi hrob. Na čerstvě navršený rov slétl osamělý pták. To čejka odložila na chvíli svou plachost a křikem připomínala Daidalovi jeho dávný čin.

Jako šťvaný prchl Daidalos na křídlech z ostrova a odletěl daleko od své vlasti, na Sicílii. Tam vybudoval ještě mnoho podivuhodných staveb, i umělé jezero a pevný královský hrad na vrcholku skal, ale do smrti nenašel štěstí a klid.

Ostrov, kde pochoval syna, připomíná podnes svým jménem Ikarův osud. Říká se mu Ikaria.

THÉSEUS

Syn athénskému králi Aigeus se vydal před lety do světa a nevracel se. Když Athénám začala hrozit válka, vyslal starý král posly, aby syna hledali.

Pověst o Aigeových statečných činech je dovedla do cizího království, kde se syn athénské krále oženil s královskou dcerou. Mladým manželům se nedávno narodil synáček Théseus.

Aigeus cizí posly pohostil a po hostině se dověděl, proč přicházejí.

„Aigeo,“ řekli, „tvá athénská vlast je ve válečném nebezpečí. Otec je už starý

a neodolal by válečným útrapám. Posílá nás pro tebe, abys Athénany vedl k vítězství.“

Aigeus se zarmoutil, ale otci odepřít nemohl. Nežli vstoupil na loď, zvedl na pobřeží veliký balvan a ukryl pod něj svůj meč a střevíce. Manželce přikázal:

„Nevím, jak dlouho mě zdrží válka v Athénách, a nevím, kdy se zase uvidíme. Kdybych se nevrátil, než náš syn Théseus doroste, zaveď ho k tomu balvanu. Bude-li mít dost síly, aby kámen pozvedl a vzal si můj meč a střevíce, ať se vydá za mnou do Athén.“

Aigeus se rozloučil s manželkou i synkem a lodní plachta brzy zmizela za obzorem.

Míjely dny a míjely roky. Théseus vyrůstal u své matky na královském hradě. Cvičil rozum i sílu, a když dospěl a zesílil, odvedla ho matka k balvanu, pod nímž ležel otcův meč a střevíce.

„Uzvedneš-li kámen,“ řekla matka, „budu mít radost, že mám tak silného syna, uzvedneš-li kámen, budu mít i žalost, poněvadž se rozloučíme.“

Théseus se opřel patami o písek a kámen vyvrátil. Obul střevíce, opásal se mečem a vrátil se se sklíčenou matkou na hrad, aby se přichystal na cestu za otcem. Matka ho přemlouvala, ať pluje do Athén po moři. Cesta horami je příliš nebezpečná, lesy se hemží loupežníky a dravou zvěří. Ale Théseus se nedal přemluvit.

„Co by tomu řekl otec,“ namítal, „kdyby věděl, že si vybírám snadnější cestu.“

Toužil po hrdinských činech jako Hérakles. Proto vyrazil do Athén pěšky a sám. Cesta vedla hornatou krajinou, skálami a hustými lesy. V zákrutu lesní cesty číhal v křovinách hrozný loupežník. Přepadal pocestné s kyjem pobitým železem. I na Thésea se vyřítíl ze svého úkrytu.

„Přicházíš mi právě vhod,“ zavolal na něho Théseus, „tvůj kyj se mi hodí. Vyčistím s ním krajinu od takových ničemů, jako jsi ty!“

Pozvedl meč, uhnul loupežníkovi ráně a probodl ho. Kyj si vzal s sebou. V rozlehlých lesích a horských pustinách se utkal ještě s několika loupežníky a všechny pobil. Kde mu nestačil meč, použil kyje jako Hérakles. Lidé široko daleko si oddechli. Mohli zase volně cestovat a nemusili se bát, že je někdo přepadne.

Nejhorší setkání Thésea teprve čekalo. Posledním loupežníkem na cestě do Athén byl obr Prokrustes. Nevrhoval se s křikem a se zbraní v ruce na pokojné pocestné, ale zval je vlídně do svého stavení. I na Thésea se usmál a pozval ho, aby si po dlouhém putování odpočinul. Posadil ho za stůl a pohostil jídlem a pitím.

Po jídle Prokrustes řekl:

„Jsi unavený, poutníku, pojd', lůžko už na tebe čeká.“

Měl dvě lůžka, malé a velké. Pocestné ukládal na lůžko, které se pro ně nehodilo. Velké lidi ukládal na malé lože, malé lidi na velké. Velkým údy sekerou zkracoval, malým natahoval. Tak je trápil, dokud nevydechli duši.

Velkého Thésea chtěl obr povalit na malé lůžko. Théseus poznal, jaký osud mu Prokrustes chystá, a předešel obra. Sám ho porazil na malé lůžko a usekl mu mečem hlavu.

Teď už Théseovi nehrozilo žádné nebezpečí. Zanedlouho prošel athénskými bránami. Procházel se ulicemi a prohlížel si nádherné stavby. Lidé, kteří ho potkávali, si zase prohlíželi jeho zaprášenou postavu, opálenou tvář a dlouhé vlasy. Podívovali se obrovskému kyji a zedníci, opravující chrám Apollónův, se mu začali posmívat. Théseus neodpověděl. Mlčky vypráhl voly z vozu stojícího u chrámu, uchopil vůz a vymrštil jej na lešení za posměváčky. Všechny, kdo to viděli, naplnil úžas a zmlkli.

Před královským palácem bylo živo. Davy rozčilených mužů rokovaly a reptaly proti králi Aigeovi. Nadešel opět den, kdy měli Athéňané poslat na Krétu sedm mladíků a sedm dívek netvoru Minotaurovi. To byla krvavá daň krétskému králi.

Kdysi se konaly v Athénách slavné hry a zápasy. Krétský král Minós vyslal na ně i svého syna. Jeho syn zvítězil nad všemi

Athénany a popudil tím proti sobě i krále Aigea. Aigeus dal královského syna zrádně usmrtit a mezi Krétou a Athénami vypukla krutá válka. Minós připlul k athénským břehům s velikým loďstvem, zpusťoš celou krajinu a Athénany porazil. Od té doby musili Athénští odvádět každý devátý rok sedm chlapců a sedm dívek na Krétu. Minós je uzavíral do bludiště, kde je pohlcoval nestvůrný Minotauros.

Athénané se bouřili proti králi Aigeovi, že se takové strašlivé dani nebrání.

„Jak by se bránil,“ podněcovali někteří muži nepokoj, „Aigeovi na tom nesejde. Na smrt jdou naše děti, a ne jeho. Nemá děti a nepochopí naši bolest.“

Bouřili se, ale metali los, koho na Krétu pošlou. Ti, kteří neštěstí ušli, už se do hádky nemíchali. Vylosovaní spustili nářek.

Théseus procházel hlučícím davem a všechno vyslechl. Dal se ohlásit u krále. Aigeus přijal svého syna jako cizího hosta, nepoznával ho.

„Přišel jsi k nám, cizince, ve smutnou dobu,“ přivítal Thésea, „přicházíš asi z daleka a nevíš o našem neštěstí. Jinak by ses raději Athénám vyhnul.“

„Přicházím, králi, opravdu z daleka,“ odpověděl Théseus, „vím o vašem smutku a rád bych vám pomohl. Chci odplout s obětmi, které posíláte Minotaurovi, jako jedna z nich. Slib mi, králi, že mé přání splníš, ať se děje co se děje.“

Aigeus si překvapen Thésea změřil:

„Ty chceš jít dobrovolně k Minotaurovi? A kdo jsi, že neváháš ztratit život?“

„Život ztratí Minotauros, a ne já,“ řekl směle Théseus, „slib mi, králi, že splníš mé přání, a já ti povím, kdo jsem.“

Aigeus jako ve snu přikývl. Théseus ukázal králi meč a střevíce. Aigeovi se zalily oči slzami a rozpřáhl náruč.

„Sotva jsem se se synem shledal,“ bědoval, „mám ho zase ztratit?“

Ale královský slib nemohl zrušit.

Celé Athény se rozšuměly tou novinou jako strom v závanu větru. Na hradě se objevil nečekaně králův syn Théseus a chce se pokusit zabít Minotaura. Nehovořilo se o ničem jiném.

Množství lidí doprovázelo vybrané dívky a hochy do přístavu. Ženy líbaly Théseovu zbraň a muži mu nadšeně provolávali slávu. Aigeus se těžko loučil s Théseem. Řekl mu:

„Jsem už starý a starci jsou nedočkaví jako děti. Proto jsem dal na loď složit i bílou plachtu. Vyplujete jako vždy s černou, ale podaří-li se ti zabít Minotaura, zavěste bílou plachtu. Tak poznám z dálky, mám-li se radovat z vítězství.“

Loď vyplula a lid se s králem vrátil do města. Ve všech narůstala naděje a zmenšovala bolest z rozchodu.

Na Krétě už čekal na athénskou loď král Minós s průvodem. Do přístavu připlul koráb s černými plachtami a na břeh vystoupilo sedm dívek a sedm mladíků, mezi nimi Théseus. Mladý hrdina se lišil od ostatních mladých Athéňanů vzrůstem i hrdým pohledem. I Minós na něho pohlédl se zalíbením.

Théseus se mu podíval zpříma do tváře a oslovil ho:

„Nemysli si, králi, že jsem přijel, abych se stal Minotaurovi potravou. Přišel jsem, abych zabil netvora a osvobodil vlast od strašné daně.“

Král se pousmál:

„Budeš-li tak statečný v činech, jako jsi v řeči, snad by se ti to mohlo podařit.“

Když zabiješ Minotaura, dám tobě i tvým druhům svobodu a zbavím Athény poplatku.“

Králova dcera Ariadna stála v otcově průvodu a naslouchala jako omámena. Nemohla spustit oči z urostlého hrdiny. Dávno ji minul a zmizel z dohledu, ale jeho obraz ji neopouštěl. Bylo jí ho líto a věděla, že bez její pomoci půjde vstříc jisté smrti.

Touha zachránit Thésea vyhnala v noci Ariadnu z lože. Proplížila se ztichlým palácem k vězení, v němž hrdina se svými druhy vyčkával rána. Všichni už usnuli neklidným spánkem, jen Théseus ještě bděl. Ariadna odemkla tajná vrátka a tiše zavolala na

zamyšleného hrdinu. Théseus očekával pomoc od bohů, a místo boha mu přinášela pomoc mladá a krásná dívka.

„Vím, že chceš zabít Minotaura,“ zašeptala Ariadna chvatně Théseovi, „ale sám bys to sotva dokázal. Přinesla jsem ti klubko nití. Jakmile vejdeš do bludiště, přivaž konec nitě ke sloupu a cestou odvíjej nit z klubka. Minotaura bys obyčejným železem nezabil. Proto jsem ti přinesla kouzelný meč. Vyjdeš-li ze zápasu jako vítěz, najdeš cestu zpátky podle nitě odvinuté z klubka.“

Théseus chtěl Ariadně poděkovat, ale královská dcera zmizela v noční tmě. Kdyby nedržel v rukou klubko a meč, byl by si myslel, že se mu zdál sen.

Ráno příštího dne otevřeli hlídači vrata vězení a vyhnali mladé Athéňany ven k bludišti. Mladíci kráčeli s pokleslými hlavami, dívky plakaly. Jen Théseus krácel s hlavou směle vztyčenou a dodával všem myslí a povzbuzoval je. Pod šatem skrýval kouzelný meč a Ariadnino klubko.

Vstoupili do bludiště, plného křižujících se chodeb, temných jeskyň a spletitých síní. Théseus nakázal krajanům, aby zůstali v chodbách blízko východu, a sám se vydal za Minotaurem. Na prvním sloupu uvázal nit a po cestě odvíjel z darovaného klubka. Rozlehlá Daidalova stavba byla němá jako hrob. Théseus tápal tmavými chodbami a poplašení netopýři mu bili křídly do hlavy, procházel síněmi, kde zdivo praskalo v prudkém slunci, a nořil se do vlhkých jeskyň, z kterých vanula plíseň a hniloba. Všude bylo ticho, jen myši občas přeběhly chodbu, ukrývaly se před hrdinou do děr a pavouci prechali z potrhaných sítí. Théseus si otřel pot z čela a dal se dlouhou chodbou. Svítlo do ní slunce a odhalovalo na zdech zaschlé skvrny od krve. Náhle prorazil ticho burácivý řev. Théseus stiskl v dlani kouzelný meč a zamířil k místu, odkud se řev ozýval. Řvaní rostlo, podobalo se hukotu rozbouřeného moře i táhlému hromobití. Sloupy v chodbách se chvěly jako ve vichřici.

Za ohbím chodby spatřil Théseus Minotaura. Stál nad hromadou vybělených kostí a potřásal obrovskou býčí hlavou. Tělo měl lidské, ale nestvůrně veliké. Z nozder mu šlehaly žluté a zelené plameny a z tlamy vypouštěl otravný dech. Vztáhl po Théseovi ohromné chlupaté

paže, chtěl ho rozmačkat. Théseus uskočil jeho tlapám a netvor se pomalu a ztěžka za ním obracel. Hrdina hbitě máchl kouzelným mečem a zasáhl Minotaura přímo do srdce.

Země zaduněla, jak obluda na ni dopadla a zaryla se do hlíny. Ozvěna pádu se nesla s rachotem do všech zákрутů chodeb, do jeskyní a do všech síní.

Uslyšeli ji i dívky a mladíci, kteří přišli do bludiště s Théseem.

„Teď přepadl Minotauros Thésea a zahubil jej,“ říkali si s úzkostí. Truchlivě očekávali i svůj konec.

Zatím Théseus tápal temnými chodbami nazpět k východu. Pečlivě se držel nitě Ariadnina klubka a bezpečně se dostal podle nitě ke svým. Objímali ho a radostí mu líbali tváře i ruce. Tu se před nimi objevila Ariadna, jako by vystoupila ze země.

„Rychle, pojďte za mnou,“ volala, „můj otec se dověděl, že jsem vám pomohla, hněvá se a nechce dodržet slib. Než pro vás pošle stráž, uprchneme na pobřeží a vsedneme do vaší lodi.“

Rozběhli se za Ariadou. Vyvedla je z bludiště cestou, kterou znala jen ona. Cesta vedla na břeh moře a k athénské lodi. Nežli král Minós poznal, co se stalo, byla už Théseova loď tak daleko, že na pronásledování nebylo pomyšlení.

Plavbu přerušili jen u ostrova Naxu. Vystoupili na ostrov, nabrali pitné vody, jedli a odpočívali. Ariadna zde usnula a zdál se jí živý sen. Zjevil se jí bůh Dionýsos a přikazoval jí, aby zůstala na ostrově. Osud mu prý Ariadnu přisoudil za manželku.

Ariadna poslechla boha Dionýsa, a když Athéňané vstoupili na loď, odmítla jet s nimi. Théseus se neodvážil odporovat božskému rozhodnutí a zanechal Ariadnu na Naxu. Théseus i lodníci litovali, že se krásná Ariadna neplaví s nimi do Athén, a v zármutku zapomněli na přání krále Aigea. Nevyměnili černé plachty za bílé.

Aigeus očekával netrpělivě příjezd lodi a přístav byl plný vzrušených lidí. Konečně se objevila na obzoru loď, blížila se a už bylo možno rozeznat plachty. Jakmile Aigeus spatřil na stěžni smuteční barvu, vrhl se v zoufalství z vysokého břehu do moře a vlny se za ním zavřely.

Vítězný Théseus odevzdal zachráněné mladíky a dívky rodičům, sám se však s otcem neshledal. Když moře vyplavilo mrtvého krále, dal ho slavně pohřbít a na jeho památku založil slavnost, která potomkům připomínala radostnou i smutnou událost Théseovy výpravy. Moře, v němž král našel smrt, se nazývalo od těch dob po něm Aigejským, Egejským.

Všechn lid se radoval, když Théseus nastoupil na uprázdněný trůn a stal se athénským králem. Nedovedl vládnout jen mečem, ale i rozumem. Pověst vypráví, že sjednotil roztříštěné obce a dal své vlasti nové zákony. Sám prý omezil královskou moc a dával si radit shromážděním nejmoudřejších a nejušlechtilejších mužů.

Tak osvobodil hrdinský Théseus svou vlast a svobodě a právu postavil pevné základy.

SISYFOS

Za starých časů se lidé báli bohů. Kdo se bohů nebál, měl strach aspoň ze smrti. Lstivý král Sisyfos se nebál ani bohů, ani smrti.

Založil bohaté město Korint a postavil korintský hrad. Hrad neměl pramen a Sisyfos přemýšlel, jak přimět bohy, aby hradu pramen darovali. Pomohla mu šťastná náhoda.

Osud, který vládne lidem i nesmrtelným bohům, způsobil, že se říční bůh Asópos dostal do sporu s vládcem bohů Diem. Hledal Dia, ale nemohl vypátrat, kam se Zeus skryl. Sisyfos se doslechl o Asóповě sporu a lstí se dověděl, kde Zeus žije. Ihned pospíšil k Asópovi a řekl mu: “Vím, která končina skrývá vládce bohů, a rád ti to povím, pomůžeš-li mi v nesnázi. Postavil jsem hrad, a nemám v něm vodu. Služebníci ji musí donášet ze vzdálených studní. Pomoz mi a já pomohu tobě.” Asópos přikývl. Navštívil Sisyfov hrad a dotkl

se na nádvoří skály. Ze skály vytryskl průzračný proud chladné vody. Vděčný Sisyfos mu za tu službu prozradil Diův úkryt.

Rozhorlený Asópos začal Dia pronásledovat. Zapomněl, že je Zeus vládcem bohů i lidí, a zapomněl, že rozkazuje bleskům. Zeus hněvivě pozoroval blížícího se Asópa. Mrštíł po něm bleskem a sežehl ho. Popálený bůh se zřítíl do řeky a řeka, jež ho přijala, přinášela od těch dob ve svém proudu i kousky uhlí. Když Zeus zahubil Asópa, obrátil svůj hněv i proti Sisyfovi. „Jdi,“ poručil Smrti, „odveď Sisyfa do říše stínů, tam nebude moci prozrazovat tajemství.“ A Smrt šla. Král Sisyfos stál na hradbách svého hradu a díval se do krajiny zalité sluncem. V poledním žáru žloutla tráva a na zemdlených stromech se nepohnul ani list. Krajina byla bez lidí, všichni odpočívali ve stínu svých příbytků. Jen král nevyhledával stín. Měl zlou předtuchu, že se blíží Diův trest. Tu spatřil, jak se prašnou cestou ubírá k hradu Smrt. Seběhl z hraděb do hradu, vyhledal dva silné provazy a postavil se ke dveřím. Nic netušící Smrt vstoupila do síně. Sisyfos přehodil přes ni provaz a utáhl jej, jiným provazem ji sešněroval a spoutanou zavřel do komory. Oddechl si. Teď mu nemohla Smrt ublížit.

Sisyfos nezemřel a nikdo na světě neumíral. Smrt ležela spoutána na hradě. Bolesti a nemoci navštěvovaly lidské příbytky jako dřív a neměly konce. Lidé stárli a neumírali. I ptáci zasažení šípem letěli dál a divoká zvěř prchala s oštěpem ve hřbetu do hloubi lesa. Dobytčata stárla a nikdo je nemohl zbavit života.

Zeus zachmuřil tvář a zavolal boha války Area.

„Sisyfos zvrátil na zemi všečen pořádek,“ řekl vládce bohů, „kdo jiný může osvobodit Smrt a poslat ji na lidi než ty, bůh války.“

Bůh Áres sestoupil na zem, rozrazil dveře komory, v níž Sisyfos věznil Smrt, a osvobodil svou přítelkyni. Sotva byla Smrt na svobodě, chopila se Sisyfa a odvěkla ho do podsvětí. Smrt začala opět navštěvovat příbytky, plula s lodníky na korábech, doprovázela lovce do lesů a bojovníky do válek.

Lstivý Sisyfos věděl, že Smrt nad ním nakonec zvítězí, a proto se už před časem podle toho zařídil. Nakázal manželce, aby po jeho úmrtí nekonala žádné pohřební oběti.

V podsvětí však naříkal na svou manželku.

„Zapomněla na mne,“ říkal, „nestará se o posvátné obřady.“

Všichni ho v říši stínů litovali a sama vládkyně té truchlivé končiny, Persefona, mu dovolila, aby se vrátil na zem a připomněl manželce její povinnosti.

Sisyfos vyšel z říše věčné tmy na denní světlo a předstíraný zármutek mu zmizel z tváře. Radostně spěchal na hrad. Na oslavu svého návratu mezi lidi vystrojil veselou hostinu. O návrat mezi stíny se nestaral, ani na něj nepomyslel. Manželku jen chválil, že vyplnila jeho bezbožný příkaz.

Už voněly hodovní síní pečené volské kýty a číše se plnily sladkým vínem. Síň zvučela hovorem a u ohniště usedl slepý pěvec s lyrou. Král Sisyfos pozvedl číši ke slavnému přípitku. Ale víno mu nesmočilo rty. Smrt stojící za ním mu odtrhla číši od úst a odvedla ho podruhé do říše mrtvých.

Krutě trestali bohové smrtelníky, kteří si nevážili bohů a božských zákonů. I Sisyfa postihl zlý trest. Musí v podsvětí valit do kopce ohromný balvan mramoru, a když jej konečně dovalí na kopec, kámen mu uklouzne a sjede ze svahu dolů. Znovu a znovu opakuje Sisyfos marnou práci a jeho utrpení se stále obnovuje a nikdy nekončí.

BELLEROFONTES

Nešťastný byl Sisyfov rod. Sisyfova syna roztrhali koně a jeho vnuk Bellerofontes musil uprchnout z vlasti. Byl podezřelý z vraždy.

Na útěku se dostal Bellerofontes ke králi Proitovi, který ho vlídně přijal a nabídl mu pohostinství. Host byl mladý a statný a jeho pohyby, řeč i smýšlení nezapřely, že je ze vznešeného rodu. I mladé královně se zalíbil a vyznamenávala ho před všemi domácími šlechtici. Když si toho nevšímal, rozzlobila se na něho a uvažovala, jak by ho u krále Proita očernila.

„Bellerofontes je pyšný,“ říkala králi, „ani si nevšímá poct, kterých se mu dostává. Jistě bude i zlý.“

„Kdo si nevšímá poct, může být i skromný,“ odpovídal král. S Bellerofontem jednal jako s přítelem.

Královna se zlého záměru nevzdala. Příštího dne podplatila služebníka a vyhledala krále.

„Bellerofontes se spojil s tvými nepřáteli,“ lhala manželovi, „chce se zmocnit tvého trůnu. Neznavíš-li se ho brzy, zabije tě. Sluha vyslechl jeho rozmluvu a může ti to dosvědčit.“

A královna zavolala podplaceného sluhu. Král tomu dlouho nemohl uvěřit, ale když ho královna i sluha přesvědčovali, nakonec uvěřil. Na hosta se neodvážil vztáhnout ruku. Načrtl na tabulku tajná znamení a vyslal Bellerofonta ke svému příbuznému, králi Lobatovi. Tomu měl Bellerofontes tabulku předat. Důvěřivý mladík nevěděl, že znaky na tabulce znamenají pro doručitele smrt. Ochotně se vydal se vzkazem k Lobatovi.

Lobatés byl starý dobromyslný král. Bellerofonta přijal laskavě, ani se neptal, odkud přichází, a hostil ho po devět dní. Mladíkovo vznešené chování králi postačilo, aby v něm viděl urozeného hosta. Po devět dní pořádal na jeho počest hostiny, slavnosti a hry a teprve desátého dne se zeptal mladíka na jeho původ a účel cesty.

Bellerofontes mu pověděl, odkud jde, a podal mu složenou tabulku. Lobatés si prohlédl znamení a zděsil se. Poznal znamení smrti. Hosta si oblíbil a nerad by mu byl ublížil. Přemýšlel, jak by se vyhnul ukrutné službě, kterou na něm požadoval jeho příbuzný. Bude nejlépe, rozhodl se, když mladíka pošlu na nebezpečnou cestu. Bude-li Bellerofontes statečný, může se vrátit nezraněn zpátky.

Tehdy žila v zemi podivná obluda. Jmenovala se Chimaira. Zpředu vypadala jako lev, vzadu jako drak a uprostřed se podobala divoké koze. I hlavy měla tři: lví, kozí a dračí. Soptila oheň a dusivý dým.

„Bellerofonte,“ řekl Lobatés, „jsi mladý a silný, a přece jsi ještě nevykonal žádný hrdinský čin. Vydej se za Chimairou, usmrť ji a vrať se jako slavný hrdina.“

Odvážného mladíka nemusil pobízet. Bellerofontes si vzal meč, oštěp a luk s šípy a vyrazil tam, kde k obloze stoupal sloup dýmu. Dým označoval rokli, v níž obluda žila. Cestou Bellerofontes rozvažoval: „Chimaira je silná a hbitá, ubráním-li se jedné hlavě, napadnou mě ostatní dvě. Uskočím-li ohni, který obluda soptí, zadusí mě dým.“

Nezastavoval se však a mířil přímo k rokli. Náhle strnul překvapením. U pramene pod skálou stál okřídlený kůň Pegasos. Byl to týž kůň, jenž vyskočil z hrdla zabité Medusy. Pegasos skláněl hlavu k prameni a napájel se. Kdybych měl okřídleného koně, napadlo Bellerofonta, zaútočil bych na Chimairu ze vzduchu a byl bych hbitější než ona. Potichu a skryt houštinami se blížil k Pegasovi. Už byl od něho jen několik kroků, vtom Pegasos ucítil cizince, zvedl křídla a odletěl.

Rozmrzelý Bellerofontes ulehл do trávy vedle pramene a usnul. Ve snu se mu zjevila bohyně Athéna, podala mu nádhernou uzdu zdobenou zlatem a vybídla ho:

„Probuď se, Bellerofonte, a obětuj bohu Poseidonovi býka. Uzdu, kterou ti daruji, snadno zkrátíš okřídleného koně.“

Bellerofontes se probudil, sáhl rozespale po zlaté uzdě a opravdu — uzda, o níž se mu zdálo, ležela vedle něho v trávě. Pevně ji sevřel v ruce. S radostí, že mu bohové jsou příznivě nakloněni, spěchal, aby učinil, co mu Athéna poradila. Porazil býka, obětoval ho Poseidonovi a bohyni Athéně z vděčnosti zasvětil nový oltář.

Navečer se vrátil k prameni a čekal, až Pegasos opět přiletí. Večerním vzduchem brzy zašuměla křídla a Pegasos se snesl k prameni, aby se napil. Bellerofontes k němu přistoupil se zlatou uzdu. Tentokrát se okřídlený kůň nebránil a dal se pokojně osedlat.

Bellerofontes se na něho vyšvihl a poručil mu, kam má letět. Pegasos mávl křídly a už se vznášeli nad loukami a lesy. Nad rokli zakroužili kolem oblaku temného dýmu, který obluda vydechovala. Bellerofontes vyňal z toulce šíp a snesl se na Pegasovi nad řvoucí Chimairu. Napjal tětivu a z výšky obludu zasáhl. Všechny tři hlavy se na něho sáply, ale Bellerofontes jim unikal na okřídleném koni. Šíp za šípem stíhal obludu, dokud v ní nepohasly její tři životy. Naposled vydechla chuchvalec dýmu a ohně a skácela se na dno rokle.

Bellerofontes stáhl mrtvé Chimaiře kůži, sedl na Pegasa a vrátil se k Lobatovi. Král užasl nad okřídleným koněm i nad kůží obludy. Teď už byl přesvědčen, že jeho host je pod ochranou bohů a že není zločincem. Dal mu za ženu svou dceru a Bellerofontes se stal králem.

Ale i Bellerofontes se začal po čase domnívat, že vyzraje na bohy. Nebyl nadarmo vnukem lstivého Sisyfa. Mám-li okřídleného koně, myslil si, kdo mi může zabránit, abych nenavštívil nesmrtelné bohy na Olympu. Vsedl na Pegasa a nutil ho do nadoblačných výšek. Pegasos se takovému úmyslu vzepřel. Ve výšce se vzepjal a shodil domýšlivého jezdce ze hřbetu. Bellerofontes prolétl vzduchem a dopadl do bažiny. Zachránil si tak sice život, mezi lidmi se však už neukázal. Styděl se před bohy i lidmi, bloudil v pustinách a v pustinách našel i smrt. Okřídlený kuň doletěl na Olymp sám a vstoupil do služeb vládce bohů Dia.

MELEAGROS

Žena kalydónského krále Oinea se jmenovala Althaia. Narodil se jí syn, kterému byl předurčen podivuhodný osud. Jednoho dne usnula Althaia neklidným spánkem. Zdálo se jí, že v místnosti, ve které spí, někdo obchází a slyšela hlasy. Otevřela oči a jako ve snu spatřila, jak se nad lůžkem malého syna sklánějí tři postavy. Byly to Moiry, sudičky. Jedna z nich poklekla k ohništi a vložila do plamenů poleno. Oheň jasně vzplanul.

„Tvůj život je spojen s životem dřeva v ohni,“ prorokovaly Moiry dítěti osud. „Budeš tak dlouho žít, dokud plameny nepohltí poleno, které tak jasně hoří a svítí“

Po těch slovech Moiry zmizely. Zděšená matka ihned vstala z lože, kvapně vytáhla z ohně hořící poleno a polila je vodou. Ohořelé osudné dřevo uložila do truhlice a truhlici ukryla.

Syn dostal jméno Meleagros. Vyrůstal v královském paláci se svými sestrami, sílil, a když dospěl do věku, kdy mladíci závodí na cvičišti, nikdo se mu v mrštnosti a síle nevyrovnal.

Meleagrovu otci patřily rozsáhlé vinice, pole a sady. Když ukončil sklizeň, děkoval bohům bohatými oběťmi. Bohyni Démétér obětoval polní plodiny, veselému bohu Dionýsovi víno, bohyni Athéně olivový olej. Každému bohu obětoval díl úrody, jenom na bohyni Artemidu zapomněl. I nebešťané cítí hněv a hněv bohů je mocnější než hněv člověka. Artemis seslala na krajinu krále Oinea trest. Vypustila do kalydónských lesů obrovitého kance. Kanec byl větší než nejmohutnější býk, oči mu planuly krví a ohněm, jeho štětiny se podobaly trčícím oštěpům a ostré tesáky, vyčnívající ze zpěněné tlamy, se délkou rovnaly sloním klům. Kudy se řtil, spaloval žhavým dechem zelené listí křovin a stromů. Zrající obilí zadupal do země, strhával vinnou révu a drtil hrozny kopyty, ničil vinice i sady, vyvracel stromy a lámal větve obtížené ovocem. Přepadal stáda a trhal psy i pastýře. Rozptýlený dobytek se toulal bez strážců po svazích hor.

Lidé utíkali z venkova, strach je zaháněl za hradby města Kalydónu. Kdo vyšel z města, nemohl slíbit, že se do města vrátí zdrav zpátky. Zármutek padl na celou krajinu, všem hrozil hlad a smrt.

Když Meleagros viděl neštěstí, které postihlo krajany, připravil zbraně a pozval k lovu na kance hrdiny z celého Řecka. Přišlo jich mnoho a přišel i Iásón, slavný hrdina výpravy za zlatým rounem, i Théseus, vítěz nad obludným Minotaurem, i Admétos, manžel věrné Alkéstis, přišli nejstatečnější mužové Řecka a mezi nimi bratr Meleagrový matky. S řeckými hrdiny se chystala na lov i statečná lovkyně Atalanta.

Otec Atalantin si přál kdysi, aby se mu narodil syn. Když se mu narodila dcera, Atalanta, dal ji odnést do hor, aby se o ni podělila dravá zvěř. Dítěte se v horách ujala medvědice a odnesla je do své jeskyně. Tak vyrostla Atalanta v divoké přírodě mezi zvěří v nebojácnou lovkyni. Svou odvahu a sílu dokázala už mnohokrát. Nyní se znovu postavila po bok statečných lovců s toulcem ze slonové kosti na plecích a s lukem v ruce.

Meleagros ji upozoroval v zástupu lovců a bylo mu, jako by spatřil bohyni lovu Artemidu. Nemohl od její krásné tváře odtrhnout oči.

Ale lovci jej vybízeli, aby s nimi vyrazil z města. Kalydónský lid se shromáždil u městské brány. Loučil se s hrdiny s nadějí i úzkostí v srdci. A smrt si už mezi lovci vybírala kořist.

Hrdinové s Meleagrem a Atalantou postupovali k hustým lesům na stráních hor. Cestu lemovala zpustošená pole a zničené vinice. Když dospěli k okraji lesa, pustili psy z řemenů. Psi, s čenichy při zemi, prodírali se křovím, stoupali po svazích a sestupovali do údolí, až se dostali do strže vymleté jarními dešti. Ve strži po celý rok nevysychala voda. Bahnitou mokřinu pokrývalo vrbové proutí a rákosí a vysoká ostrá tráva. Psi v ní zmizeli se štěkotem. Náhle se proutí rozhrnulo a z mokřiny se pozvedl supící obrovský kanec. Vyřítil se zuřivě proti lovcům.

První lovec vymrštil oštěp a minul cíl. Iásón mrštil po kanci oštěpem tak mocně, že oštěp přeletěl zvíře a zaryl se hluboko do hlíny. Třetí lovec zasáhl kance, ale neublížil mu. Bohyně Artemis zachytila jeho oštěp v letu a strhla z něho kovový hrot.

Útok kance jen rozběsnil. Z očí mu završel oheň a plameny vyšlehly z tlamy. Vyrazil kupředu jako kámen vržený kamenometem proti hradební zdi, porazil dva neopatrné lovce a na místě je rozdupal. Jiného nabral na tesáky a další by sotva ušel záhubě, kdyby se nebyl vzeprěl o své kopí a nevyšvihl se do větví stromu. Zuřivý kanec pak vběhl do spleti houštin.

V té chvíli napjala Atalanta tětívu luku a vyslala za kancem šíp. Šíp utkvěl zvířeti za uchem v mělké ráně a objevilo se trochu krve. Meleagros se radoval z Atalantina zásahu víc než Atalanta. Ale lovci se cítili dívkou zahanbeni. Aby zastřeli svůj stud, že se jim nepodařilo to, co se podařilo Atalantě, dali se do křiku a o překot začali metat oštěpy. Bohyně Artemis i tentokrát ochránila své zvíře. Oštěpy narážely na sebe navzájem v letu a padaly k zemi, aniž se obrovského kance dotkly.

„Ať si tě chrání Artemis,“ zvolal jeden z lovců, „přece zahyneš mou rukou.“ Zamával sekyrou a věřil, že zvítězí ostrou sekyrou nad osudem. Kanec byl rychlejší, srazil jej tesáky k zemi a trávu skropila lovcova krev.

Oštěpy končily svůj let v kůře stromů a ve větvích, některá kopí si zmýlila směr a probodla psy. Jediný oštěp utkvěl ve hřbetě kance. Byl to oštěp Meleagrův.

Nestvůrné zvíře se pokrylo krví a sraženo druhým oštěpem Meleagrovým dopadlo na zem, až se otřáslý stráně a zahučel les.

Lovci se shlukli kolem vítězného Meleagra a tiskli mu pravici. Meleagros, jako by zapomněl na lovce, viděl jenom Atalantu.

„Přijmi jako dar kůži toho kance,“ řekl statečné dívce, „i hlavu s kančími zuby a tesáky.“

Lovci ještě nikdy neviděli tak obrovskou kanci kůži a tak dlouhé tesáky a záviděli Atalantě Meleagrův dar.

„Nech být, co ti nepatří,“ volali na Atalantu, „a nepleť si loveckou slávu s ženskou krásou.“

Nad mrtvým kancem se rozpoutal spor, komu náleží kořist. Bohyně Artemis, popuzena, že Meleagros zabil její zvíře, podněcovala při, rozdmýchávala křik a vádu. Meleagros rozohněn sporem pozvedl kopí a zmlkl. Tam, kde nestačí slova, nastupuje násilí. Pozvedl kopí a probodl nejohnivějšího odpůrce. Lovec se zhroutil mrtev k zemi. Byl to bratr Altháie, Meleagrovy matky.

Zpráva o Meleagrově vítězství nad kalydónským kancem předběhla vracející se lovce. Také Altháia vyšla do chrámu, aby oslavila obětí bohům synovo vítězství. K chrámu však nedošla. Cestou spatřila muže, nesoucí na nosítkách jejího neživého bratra. Jakmile bratra poznala, přivítala ho s hlasitým pláčem, a když se dověděla, kdo způsobil jeho smrt, touha po pomstě jí sevřela srdce.

Odešla domů a jako omámena vyhledala v úkrytu truhlici s osudným polenem. Na všem ležela mnohaletá vrstva prachu, ale osud určený Moirami byl živý a platil a nebylo možné mu uniknout. Altháia poručí rozdělat oheň ze smolných dřev, uchopí poleno, které znamená život, odvrátí od ohně tvář a se smysly obestřenými bolestí a pomstychtivostí vhodí poleno do plamenů. Jako by poleno v ohni zasténalo lidským hlasem, jako by plameny couvly, než je obemkly žhavými prsty. V tom okamžiku zasáhla vracejícího se Meleagra palčivá bolest a rostla a rostla, čím více se oheň zmocňoval dřeva. Meleagros ji hrdinně snášel. Jen litoval, že smrt k

němu nepřistoupila na lovu nebo v boji. Skrytá žhavá rána ho mučila, a jak oheň sílil, sílila muka, a jak oheň slábl, ochabovaly síly i Meleagrovi. Nakonec zbyl z polena pouhý oharek, žhnul, černal a zšedl. Tehdy vydechl Meleagros naposledy.

Meleagrova matka Altháia uchopila meč do ruky, která vydala syna na smrt, a zbavila se sama života.

Palác kalydónského krále Oinea se naplnil nářkem. S pláčem objímaly Meleagrový sestry chladné tělo svého bratra a zahřívaly je dechem. K životu ho probudit nemohly.

Zármutek Meleagrových sester obměkčil i bohyni Artemidu. Odložila svůj hněv a slitovala se nad nešťastnými sestrami. Pokryla jim těla peřím a peří je zbavilo pozemské tíhy. Paže jim proměnila v křídla a pozvedla je do ovzduší. Z kalydónského paláce odletěly dvě perličky.

Ani třetí Meleagrova sestra, Deianeira, neušla krutému osudu. Způsobila smrt svého muže, Hérakla, a sama si vzala život. Tak nešťastně skončili potomci kalydónského královského rodu.

OIDIPUS A ANTIGONA

V Thébách vládl kdysi král Láios s královnou Iokastou. Neměli děti. Toužili po synovi, který by jednou převzal vládu, a toužili marně.

I vyslal král do Delf posla, aby se zeptal ve slavné věštírně, čím usmířit hněv bohů. Posel se vrátil s hroznou věštbou, která králi vzala dech:

„Narodí se ti syn a s ním vstoupí pod tvou střechu neštěstí. Sám přijmeš z jeho ruky smrt.“

Zdrcený král oznámil věštbu manželce a královna proplakala celé noci, zlá předtucha ji skličovala.

Po čase se Iokastě narodil synáček. V paláci zavládlo místo radosti zděšení. Král Láios nechtěl dítě ani vidět a zavolal starého pastýře, aby nemluvně zanesl do divokých hor a nechal je tam šelmám napospas. Pastýřovi bylo nevinného děcka líto. Neodložil je v horách. Odnesl je k svému starému známému, pastýři, který pásł

stáda korintského krále. Pak se vrátil do Théb a tvářil se, jako by svědomitě vyplnil, co thébský král Láios uložil.

Láios se uklidnil, a když uplynulo několik měsíců, oschly slzy i královně Iokasté a zapomněla na hroznou věštbu i na svého nebohého syna. Královští manželé se smířili s tím, že trůn nebude mít následníka.

Pastýř korintského krále nazval chlapečka Oidipem a vzal ho s sebou do města Korintu. Také král tamní země byl bezdětný. Dítě v pastýřově náručí se mu zalíbilo. Přijal je k sobě do paláce a vychovával je jako vlastní. Oidipus rostl a sílil a netušil, kdo jsou jeho praví rodiče. Všichni před ním tajili, že ho přinesl pastýř z hor.

Když Oidipus dospěl, pořádal jeho pěstoun v paláci velkou hostinu. Veselým hodovníkům rozpálilo dobré víno tváře i mysli. Vyprávělo se o tom, co se stalo i nestalo, a horkokrevnější hosté se dali do hádky. Oidipus sám byl prudké povahy a vmísil se do sporu. Hašteřivý host hledal, jako by se Oidipa co nejvíce dotkl, a proto zvolal:

„Omrzelo mne hádat se s tebou. Bozi vědí, čím jsi syn. Našeho krále jistě ne.“

Oidipus zkrotl hněv a zmlkl. Podivná myšlenka mu vzala klid. Hned ráno vyhledal krále a královnu a vyptával se jich, je-li pravda, co se dověděl. Uklidňovali ho a zlobili se na opilého mluvku. Oidipus se jen smutně usmíval a nevěřil jim. Podezření mu nedoprávalo klidu. Bez vědomí pěstounů se vydal na cestu do Delf. Doufal, že mu věštba ukáže pravdu. Z Delf odcházel zmatenější, nežli do nich přišel. Věštba mu odhalila děsnou budoucnost:

„Prchej před otcem! Setkáš-li se s ním, stihne ho z tvých rukou smrt a oženíš se s vlastní matkou.“

Oidipus si umínil, že se vyhne městu, kde žili jeho pěstouni, které pokládal za své rodiče. Dal se na opačnou stranu, chodil neznámými krajinami a řídil se podle hvězd, aby ho cesta nezavedla zpátky do vlasti. Báł se, že by se v Korint mohla splnit slova věštbu.

Jednoho dne se na svém putování setkal na úzké cestě s vozem. Na voze byl nějaký stařec a dva služebníci. Chtěli rychle projet a volali na Oidipa:

„Uхни nám z cesty!“

Oidipus neustoupil a dostal se s vozkou do prudké hádky. V hádce srazil vozku z vozu. Stařec na voze se rozzlobil a udeřil Oidipa bodcem do hlavy. Prchlivý Oidipus zabil starce a pobil i zbylé služebníky. Tak si zchladil hněv a pokračoval v pouti.

Za krátký čas spatřil Oidipus hradby města Théb. Unavený usedl na kámen u cesty a odpočíval. Tu se v zákrutu cesty objevil pocestný, pospíchající z Théb. Před Oidipem se zarazil a vyhrkl:

„Kdo jsi, že si tu tak klidně vysedáváš? Ani svému nepříteli bych neradil odpočívat v téhle krajině.“

Oidipus si příchozího udiveně prohlížel.

„Někdo odpočívá a někdo běží, jako by spáchal zlý čin,“ řekl. „Ty utíkáš z Théb a já tam mířím.“

„Do Théb!“ vyděsil se pocestný. „Copak nevíš, že se na skále před Thébami usadila sfinx?“

„Přicházím z Delf,“ řekl Oidipus, „a s nikým jsem cestou nemluvil.“

„Tak poslyš,“ šeptal bázlivě pocestný, „sfinx je stvoření s dívčí hlavou a lvím tělem. Na hřbetě má křídla. Každý den musí jeden Théban přijít ke skále a sfinx mu dá hádanku. Když ji neuhodne, shodí ho do propasti. Hádanku nemůže nikdo uhodnout, je asi očarovaná. Ještě štěstí, že nejsem Théban. Jak jsem do města přišel a uslyšel o tom trápení, hned jsem vzal nohy na ramena a utíkám celou cestu. Ani ty nejsi Théban, nechod' do města, pojd' se mnou, poběžíme oba.“

„Běž,“ řekl Oidipus, „život má pro tebe asi velikou cenu, když jej tak opatrně chráníš před místy, kde mu hrozí nebezpečí. Přijdu-li však o život já, vyhnu se jen splnění zlé věštby.“

Oidipus se zvedl a zvolna a zamyšlen vykročil k Thébám. Pocestný nad ním zakroutil hlavou:

„Není Théban a plete se do thébských záležitostí. Ať jsou mu bozi milostiví.“ A rozběhl se, aby měl nešťastné město co nejdřív daleko za zády.

Oidipus šel v Thébách rovnou do královského paláce. Nalezl tam královnu Iokastu a jejího bratra Kreonta.

Král Láios vyjel do Delf zeptat se věštírny na radu, jak zbavit město sfingy, a nevrátil se. Cestou prý ho přepadli loupežníci a zabili. Místo mrtvého krále vládl zatím Kreón.

Oidipus předstoupil před vladaře.

„Vím o soužení, které postihlo město,“ řekl, „půjdu ke sfince a pokusím se uhádnout její hádanku.“

Kreón i Iokasta se podivili Oidipově statečnosti. Kreón smutně řekl:

„Odvážným přejí bohové. Sfinx zahubila i mého syna a zahubí nás všechny, neuhodne-li někdo její hádanku. A já rád předám vládu tomu, komu se podaří nad sfingou zvítězit“

Iokasta s obdivem hleděla na Oidipovu odhodlanou tvář a nevěděla, že se dívá do tváře synovi.

Thébští obyvatelé doprovodili Oidipa k jedné ze sedmi thébských bran. Dál se neodvážili.

Oidipus vystoupil příkrou stezkou ke skále, kde seděla sfinx. Už čekala na svou oběť. Přimhouřila oči a změřila si Oidipa potměšilým pohledem.

„Poslouchej dobře,“ ozval se jí z lidského hrdla nelidsky tvrdý hlas:

„Má to jednu hlavu, čtyři nohy ráno, v poledne jen dvě a tři nohy večer. Čím to má víc noh, tím to má méně síly.“

Oidipus se usmál. Byl chytrý a hádanka se mu zdála lehká.

„To je člověk,“ řekl, „když prožívá ráno života, leze po ruce i nohou, jako by byl čtyřnohý, v poledne života kráčí vzpřímen jen na dvou nohách, a když přichází večer života, přibírá na pomoc nohám hůl. To je ta třetí noha.“

„Uhodl jsi,“ zaskučela sfinx a vrhla se sama dolů ze skály do propasti.

Když Thébané spatřili z hradeb svého města, že se Oidipus vrací živ a zdrav, propukli v jásot. Oslavovali ho jako svého osvoboditele a Kreón mu předal trůn. Tak se stal Oidipus vládcem v Thébách a královnu Iokastu dostal za ženu.

Dlouho panoval Oidipus ve své říši spravedlivě a šťastně. Královně se narodili dva synové, Eteokles a Polyneikes, a dvě dcery,

Antigona a Isména. Nikdo netušil, že Oidipovy děti jsou zároveň jeho bratry a sestrami.

Přešla léta a z Oidipových chlapců vyrůstali muži a z dívek ženy. Konečně nadešel nešťastný rok, kdy do thébského království vstoupil mor. Morová smrt řádila v thébských příbytcích, vymíraly celé rodiny a nesmírná úzkost zachvátila ty, kdo ještě mohli doufat, že přežijí. I stáda na lukách prořídla morovou ranou. Zemřeli pastýři i stáda uhynula. Stráně, z nichž se dříve ozývalo bučení, byly nyní němé a mrtvé.

Přestrašení občané vyhledali Oidipa a prosili ho, aby odvrátil zkázu od jejich prahu a od jejich stád. Byli přesvědčeni, že vítěz nad sfingou je pod ochranou nesmrtelných bohů. Oidipus je utěšoval:

„Vraťte se klidně do svých domovů. Ještě dnes přijede z Delf bratr mé ženy Kreón a přinese věštbu. Uposlechneme příkazu bohů a vyženeme mor z naší země.“

Než skončil den, zastavil před palácem vůz tažený zpěněnými koňmi. Seskočil z něho Kreón a spěchal s věštbou k Oidipovi.

„Věštba nám neslibuje rychlou a snadnou pomoc,“ oznamoval králi, „vrah krále Láia prý žije ještě v našem městě. Mor ustoupí tehdy, až bude viník potrestán.“

Oidipus dal ihned po celé říši rozhlásit, aby ten, kdo o vraždě krále Láia něco ví, bez odkladu přišel do královského paláce vydat svědectví. Dal také zavolat slepého Teiresia, kterého bohové obdařili prorockým duchem.

Pro Teiresia musil několikrát vzkázat. Věstec odmítal přijít. Konečně ho chlapec dovedl k paláci, ale Teiresias krácel jen zdráhavě a před palácem se zastavil. Oidipus mu vyběhl vstříc.

„Pojď do paláce,“ naléhal, „čekáme na tvou moudrou radu.“

„Propusť mě, králi,“ prosil Teiresias, „neprozradím-li viníka, bude nám oběma lip. Někdy je lépe nevědět než vědět.“

„Jen promluv,“ povzbudil ho Oidipus, „není mezi námi nikdo, kdo by si nepřál zachránit Théby před zkázou. Nesmíš být výjimkou. Pohled, všechen lid si přeje, abys promluvil.“

„Nenuť mě, králi, dovol, ať raději mlčím,“ řekl Teiresias, „zlá pohroma se snesla na naši vlast, ale horší by se snesla na tvou hlavu, kdybych promluvil.“

„Dobrá,“ vybuchl Oidipus, „už je mi jasné, proč nechceš mluvit. Jsi asi spojencem těch lupičů, co zavraždili krále, jsi zrádcem své vlasti, a kdybys nebyl slepý, řekl bych, že vrahem jsi ty sám!“

Po takovém pohanění se Teiresias už nezdržel a prozradil to, o čem dávno věděl:

„Chceš vědět pravdu, řeknu ti ji. Nehledej vraha, když jsi vrahem sám. Ty jsi zavraždil krále Láia a vlastní matku sis vzal za ženu!“

Oidipus se ulekl, vzpomněl na starou věštbu. Ale hněv mu zaplašil zneklidňující vzpomínku.

„Kdo si to vymyslí,“ vykřikl, „ty, nebo Kreón? Chcete lstí a podvodem dostat můj trůn? Nebo jsi šlejný?“

„Tobě se zdám šlejný,“ odpověděl Teiresias, „tví rodiče mě pokládali za moudrého. Čas ukáže, kdo měl pravdu a kdo ji nechtěl pochopit.“ Po těch slovech opustil slepý stařec palác.

Královna Iokasta utěšovala rozhněvaného Oidipa:

„Co na tom záleží, co říká Teiresias. Nedělej si s tím starosti. Ukáži ti na příkladu, jak se může věštba mýlit. I můj první muž Láios se kdysi zeptal věštírny a dostal odpověď, že zemře rukou svého syna. A pak náš jediný syn zemřel v horské pustině a Láia zavraždili lupiči nedaleko rozcestí na cestě do Delf.“

„Nedaleko rozcestí?“ vzrušil se Oidipus. „Řekni mi rychle, jak Láios vypadal?“

„Byl veliké postavy,“ odpověděla Iokasta, „na skráních mu už bělely vlasy stářím a podobu měl skoro jako ty.“

„Teiresias měl pravdu!“ vykřikl zděšený Oidipus a vyptával se a vyptával, a čím více se dovídal, tím větší neštěstí se na něj valilo a dusilo ho. Pověst o tom, že Láia zabili lupiči, se rozplývala jako pára a zbývala strašná domněnka, že tím lupičem byl Oidipus sám.

V těch dnech dorazil do Théb z Korintu posel se zprávou, že korintský král zemřel. Oidipus měl nastoupit na korintský trůn. Iokasta se posla vyptávala, jakou smrtí korintský král zemřel. Dověděla se, že přirozenou smrtí na lůžku. Byl už příliš starý.

Jakmile to uslyšela, běžela za Oidipem a s úsměvem mu oznamovala, co se dověděla.

„Vidíš,“ řekla, „ty se trápíš, a zatím zemřel tvůj otec v Korintu klidnou smrtí.“

Oidipa zpráva neuklidnila. Musel myslet na toho opilého mluvku.

„Přesto se do Korintu nevrátím,“ ohlásil poslu na jeho zprávu, „žije tam ještě má matka.“

„Bojíš-li se, pane, toho, že tam žije tvá matka,“ řekl posel, „pak tě mohu uklidnit. Ani korintský král, ani královna nebyli tvými rodiči. Já sám tě donesl kdysi před lety jako malé dítě do Korintu.“

„A odkud jsi mě nesl,“ divil se Oidipus.

„Dal mi tě v horách jeden starý pastýř, který pásal stáda thébského krále.“

S šíleným výkřikem se vyřítil Oidipus z paláce. Už nebylo pochyb, věštba došla hrozného splnění. Pobíhal po městě a prosil občany, aby ho usmrtili a zbavili tak město neštěstí. Ale Thébané svého krále litovali, necítili k němu nenávist. Oidipus se rozběhl zpátky do paláce, rozhodl se potrestat vlastní rukou. V paláci potkal plačící služky. Vyděšené dívky ukazovaly Oidipovi ke královnině komnatě. Iokasta se oběsila. Oidipus se vrhl k mrtvé, vytrhl jí z roucha zlatou jehlici a vypíchl si oči. Oslepený volal na Kreonta:

„Vezmi si trůn a potrestej mě vyhnanstvím!“

Kreón nešťastného Oidipa zdržoval v Thébách. Mor už pominul a do města se vracel klid a blahobyt. Oidipus se nedal přemluvit. S poutničkou holí vyšel z Théb. Doprovázela ho jen starší dcera Antigona. Ta jediná nechtěla otce v neštěstí opustit. Brzy znalo celé Řecko dvojici podivných poutníků. Slepého starce Oidipa, kterého vedla mladá, krásná Antigona. Vyprošovala pro svého otce chléb a starala se o něho. Putovali spolu a hledali háj bohyní pomsty Erinyí. V háji Erinyí měl Oidipus podle věštby najít klid.

Zatím Oidipovi synové Eteokles a Polyneikes dospěli a oba se ucházeli o thébský trůn. Jejich soupeřství nebylo na prospěch vlasti. Kreón s obavami sledoval svár v královské rodině a poradil oběma mladíkům, aby se ve vládě střídali. Bratři souhlasili. Rok měl vládnout Polyneikes a další rok zase Eteokles. Eteokleovi se však za

jeho panování podařilo upevnit si moc tak, že bratr Polyneikes musil před ním prchnout. Eteokles se stal v Thébách králem a Polyneikes začal v cizině sbírat veliké vojsko, aby si dobyl trůnu mocí.

Oba bratři byli horkokrevní po otci Oidipovi a neústupní. Schylovalo se mezi nimi k válce. Oba by byli rádi na své straně Oidipa. Věštba předpověděla, že válku vyhraje ten, s kým půjde Oidipus. Začali po otci pátrat a poprvé po dlouhém čase se starali o to, kde putuje.

Oidipus byl v té době nedaleko Athén. Cítil, že se blíží okamžik, kdy dojde pokoje. Usedl s Antigou na okraj háje a odpočíval. Tu se ozval na cestě dusot koňských kopyt a objevila se skupina lovců s athénským králem Théseem v čele. Vraceli se do města z lovu. Théseus ihned poznal Oidipa, seskočil z koně a pozdravil ho.

„Ubohý Oidipe,“ řekl, „znám tvůj osud a rád bych ti pomohl. Pojď s námi, vezmu tě do Athén a můžeš tam v klidu prožít své stáří. Zakrátko se snese chladná noc a nemůžeš nocovat zde, v háji zasvěceném Erinyím.“

Když Oidipus uslyšel, že odpočívá v háji Erinyí, zaradoval se. Byl u cíle své cesty. Odpověděl proto klidně a tiše:

„Děkuji ti, králi, ale jsem u cíle. Brzy odejdu do říše stínů. Chceš-li mi prokázat poslední službu, přikaž služebníkově, ať mi přinese nový oděv, abych slavnostní chvíli nevítal v zaprášených starých šatech.“

Théseus poslal do Athén pro nové roucho a posadil se k Oidipovi. Sotva služebník zmizel mezi stromy, ozval se na cestě znovu dusot koní a před Oidipem seskočil jeho syn Polyneikes. Konečně našel otce. Padl před ním na kolena, žaloval na svého bratra Eteokla, který ho zbavil trůnu, a prosil Oidipa, aby s ním vytáhl proti Thébám.

„Po léta sis na mne nevzpomněl,“ odpověděl Oidipus na synovy nářky, „ale když chceš uchvátit moc, mám ti pomáhat v bratrovražedném boji. Poslechni otce, který stojí před bránou podsvětí. Vytáhneš-li s vojskem proti Thébám, postihne tě to, co přeješ svému bratrovi. Jdi odtud pryč, i moje slepé oči vidí krev bratra na tvém meči.“

Polyneikes zlostně vsedl se svými průvodci na koně a bez pozdravu odcválal ke svému vojsku.

Eteokles vyslal k otci Kreonta, aby ho přemluvil k návratu do Théb. Kreón se dostal k Athénám právě ve chvíli, kdy Polyneikes s hněvivou tváří v plném cvalu opouštěl otce. Polyneikes minul Kreonta, aniž ho poznal. Pohled na Polyneika dodal Kreontovi naději, že Oidipa získá pro Eteokla. Vyrázil k háji Erinyí a přednesl Oidipovi Eteoklovu prosbu.

Oidipus jen odvrátil tvář. V posledních okamžicích života tušil hrozný výsledek thébské války a nechtěl zasahovat do světských záležitostí.

Kreón odjel s nepořízenou.

Služebník se vrátil z Athén a Oidipus si oblékl slavnostní roucho. Rozloučil se se všemi a požádal Thésea, aby Antigoně umožnil návrat do rodných Théb. Potom jako by náhle jeho slepé oči prohlédly, vzpřímený a pevným krokem sám vstoupil bez průvodce do háje bohyní pomsty. Hluboko v houštinách se před ním otevřel vchod do podsvětí. Oidipus v něm zmizel a země se za ním opět tiše zavřela.

Nikdo nikdy nenalezl jeho tělo.

Antigona se vrátila do Théb. Blížilo se k nim už Polyneikovo vojsko. Šest udatných vojevůdců oblehlo šest thébských bran a sedmou oblehl se svým oddílem Polyneikes sám.

Eteokles se obával dlouhého obléhání, a proto vystoupil nahoru na hradby a zvolal:

„Nač mají, Polyneiku, umírat bojovníci na obou stranách pro spor, který si můžeme vyřídit mezi sebou my sami. Změř sám se mnou své síly! Padneš-li v boji ty, ať odtáhne i tvoje vojsko, padnu-li já, staneš se bez války thébským králem a Thébané ti otevřou brány.“

Polyneikes bratrův návrh přijal. Obě vojska uzavřela příměří a shromáždila se před hradbami. Bojovníci se vzrušeně přeli, kdo bude vítězem. Eteokles a Polyneikes vyšli proti sobě se zbraní v ruce a na prostranství před zraky vojsk začal bratrovražedný boj.

Zasvištěly oštěpy a odrazily se od nastavených štítů. Bratři na sebe rozhořčeně dotírali, podněcováni svými bojovníky, ale štíty

zachycovaly všechny rány. První se zapomněl Eteokles a ukázal pod štítem nohu. Polyneikes mu okamžitě zasáhl dobře mířeným oštěpem holeň. Polyneikovo vojsko zajásalo. Zraněný Eteokles přemohl bolest a chopil se meče. I Polyneikes uchopil meč a boj pokračoval. Eteoklovi se podařilo nečekaně se přiblížit bratrovi z nechráněné strany. Máchl mečem a zasadil mu smrtelnou ránu. Polyneikes se zhroutil bratrovi k nohám.

Eteokles se sklonil nad umírajícím Polyneikem. Polyneikes otevřel naposled oči, sebral zbytek sil, zvedl meč a probodl bratra. Společně vydechli duši.

Bratři byli mrtví, ale mezi vojsky propukla prudká hádka. Thébské vojsko bylo přesvědčeno, že vyhrál Eteokles, Polyneikovi bojovníci, že zvítězil Polyneikes. Thébané vzali na zápasíště prozíravě zbraně. Polyneikovo vojsko přišlo bezstarostně beze zbraní. Když hádka vypukla, byli Thébané ve výhodě. Obrátili své oštěpy a meče proti nepříteli a Polyneikovo vojsko se dalo na zmatený ústup, který se změnil v úprk. Vítězní thébstí bojovníci se vrátili do osvobozeného města s bohatou kořistí.

Vlády se opět ujal Kreón. Eteokles padl za vlast, a proto jej dal pohřbít s královskými poctami. Polyneika rozkázal ponechat nepohřbeného před hradbami, neboť vytáhl s ozbrojenou silou proti Thébám. Ať se o něj rozdělí dravé ptactvo a potulní psi. Kdyby se však přece jen někdo našel, kdo by Polyneika pohřbil, měl být potrestán smrtí. K mrtvole vyslal Kreón strážce, aby nikdo neporušil jeho rozkaz.

Antigona těžce nesla nelidské Kreontovo rozhodnutí. Jak může Polyneikova duše dojít klidu, není-li tělo pohřbeno?

„Sestro,“ řekla Antigona Isméně, „náš mrtvý bratr leží před hradbami. Pojď se mnou, pohřbíme ho spolu, než se stane kořistí dravců.“

„Nevíš, že za pohřbení Polyneika je smrt?“ lekala se Isména.

„Smrt za čin, který je milý bohům i lidem, je krásná smrt,“ odpověděla Antigona.

„Nemůžeme vždy dělat jenom to, co pokládáme za dobré,“ bránila se bázlivě Isména. „Kreón je mocný a neunikneš mu.“

„Už jsem mu unikla,“ řekla Antigona, „může mne zabít, že jsem uposlechla lidskou a sesterskou lásku. Ale lidskost a lásku zabít nemůže. Když nechceš jít se mnou, půjdu sama.“

Antigona sestru nepřesvědčovala. Za bezhvězdné noci se vykradla sama z paláce a opustila město. Pod hradbami ležel mrtvý Polyneikes a nedaleko dřímaly strážce. Tiše odvěkla bratra k řece, omyla ho a navršila na mrtvého hlínu. Před svítáním se vrátila do Théb.

Ranní chlad probudil strážce z dřímoty. Místo, kde dříve ležel mrtvý, bylo nyní prázdné. Strážce už viděly, jak se na ně snese Kreontův hněv. Proto pilně prohledávaly okolí, až našly stopu, kudy Antigona bratra vlekla. Po stopě došli strážcové k řece a spatřili nehotový čerstvý rov. Horlivě smetli z mrtvého hlínu a skryli se za blízký pahorek. Čekali, že pachatel přijde dílo dokončit.

Čekali celý den a za soumraku zpozorovali temnou postavu. Neohrožená Antigona se vracela k hrobu svého bratra. Nad odkrytým mrtvým se zarazila, ale neotálela. Nabrala do hrstí prst' a začala bratra znovu pokrývat hlínou. Sotva se shýbla podruhé, vyskočily z úkrytu strážce a odvedly Antigonu ke Kreontovi. Nebránila se, ani nezapírala svůj čin.

„Jak ses mohla opovážit přestoupit můj zákaz?“ zvolal rozlícený Kreón, když se přiznala.

„Ten zákaz nevydal Zeus, ale král,“ odpověděla srdnatě Antigona, „nemůže proto platit víc než láska a lidskost. Jsou zákony, které nepocházejí od králů, a jsou důležitější a trvalejší.“

„To si myslíš jenom ty!“ rozkřikl se Kreón.

„Ne,“ řekla Antigona, „to si myslí i thébský lid, ale před tebou mlčí.“

„A nestydíš se lišit se od ostatních?“

„Nestydím se za to, že ctím mrtvého bratra. Smrt dává rovná práva vítězům i poraženým. A víc než život nemůžeš mi vzít.“

„Mluvíš odvážně. Jen ať tě odvaha cestou do podsvětí neopustí. Strážce sem!“

Přiběhli ozbrojenci a Kreón jim vydal rozkaz, aby dívku odvedli do liduprázdné končiny a tam ji zazdili živou ve skalní sluji. Ozbrojenci s Antigonou byli už na cestě, když se o tom dověděl

Kreontův syn Haimón. Antigona byla jeho nevěsta, ale nelítostný Kreón toho nedbal. Haimón vyrazil z paláce a na místě chtěl zabránit otcovu rozsudku.

I přišel do paláce slepý věstec Teiresias a varoval krále před jeho krutým rozhodnutím. Zlá znamení starci ukázala, že se nad královskou rodinou vznáší neštěstí. Teiresias odešel a Kreón se zamyslel. Padla na něho náhlá úzkost před trestem nesmrtelných bohů. Rozkázal rychle zapřáhnout, sám skočil na vůz a tryskem vyjel k jeskyni. Už cestou se dověděl hroznou zprávu. Antigona se v jeskyni oběsila na svém závoji a jeho syn Haimón se před mrtvou nevěstou probodl mečem. Když se o neštěstí doslechla Kreontova manželka, zvolila dobrovolně smrt.

Jak rád by byl Kreón všechno napravil, jen kdyby mrtví opět ožili. Ale takový je osud tyranských králů. Mohou jediným rozhodnutím náraz zničit štěstí a životy svých poddaných, ale žádným rozhodnutím nemohou náraz štěstí poddaných obnovit a nikdy nedovedou mrtvým vrátit život. Smutně žil Kreón, dokud i jeho neodvedla Smrt do podsvětí.

FILEMON A BAUCIS

Za starých časů bral na sebe Zeus podobu pozemšťana, sestupoval z Olympu a zkoumal, jsou-li lidé dobří nebo zlí. Na cestách ho doprovázel Hermes, posel bohů.

Na své pouti se božská dvojice jednou zastavila ve svěžím údolí. Ze strání svítily bílé dvorce a bohaté statky a z pastvin se ozývalo bučení a bečení tučných stád. Slunce už sjíždělo po svahu oblohy, a

Hermes proto řekl: „V takovém utěšeném údolí bychom snad mohli přenocovat Půjdu do některého statku a požádám o nocleh.“

Zeus přikývl a Hermes se vydal k největšímu dvorci. Za chvíli byl zpátky.

„Vyhnali mě,“ žaloval Diovi, „pro nějaké tuláky prý nocleh nemají.“

„Jen jdi jinam,“ řekl mírně Zeus, „bohatých dvorců je tu dost. Možná že se smilují jinde nad unavenými poutníky.“

Hermes šel tedy jinam a pochodil stejně. Sotva řekl, co chce, už ho vykazovali ze dvora a pobízeli na něho psy. Někde ani dveře neotevřeli. V celé vesnici nenašel Hermes jediný dům, který by je přijal pod střechem.

Vrátil se k Diovi a vyprávěl mu, jak pochodil:

„Vládce bohů, žijí zde jen zlí lidé. Nemají slitování s pocestnými a neznají pohostinství. Všude mě vyháněli a zamykali přede mnou.“

„A byl jsi opravdu všude?“ usmíval se Zeus.

„Všude,“ řekl Hermes, „kromě té chatrné chaloupky tamhle u lesa. Je pokrytá jen slámou a rákosím. Bydlí tam jistě nejchudší lidé z celé vesnice. K těm přece nepůjdu, bylo by to stejně marné.“

„I jen jdi,“ pravil Zeus, „jdi a zkus požádat o nocleh.“

V chaloupce bydlil stařeček Filemon a stařenka Baucis. Žili tu už od mládí a ve svornosti a lásce tu i zestárli.

Hermes spatřil stařečka Filemona na dvorku. Lámal do otýpek suché roští. Když se dověděl, že chudí pocestní hledají nocleh, řekl:

„Co máme, rádi dáme i vám. Ale mnoho toho nemáme, jsme chudí. Nevím, nevím, bude-li se vám naše pohostinství zamlouvat“

Hermes stařečkovi poděkoval a přivedl Dia. Sklonili v nízkých dveřích hlavy a vstoupili do chatrče. Filemon je upřímně přivítal a hned jim starostlivě chystal sedátka. Stařenka Baucis na sedátka prostřela čisté plátno a už zas pospíchala k ohništi, rozdmýchala slabým stařeckým dechem doutnající oheň a postavila nad plamen kotlík s vodou. Filemon zatím uřízl v zahrádce zelí a přinesl je stařence. Dvozubou vidlicí sňal z černého trámu kus uzeného a Baucis připravila jídlo.

Stůl byl vetčný a nakláněl se ke straně. Měl jednu nohu kratší. Filemon podložil kratší nohu střípkem a přisunul ke stolu prosté lehátko. Pokryl je svátečním přehozem a zval hosty k jídlu. Baucis otřela voňavou mátou stůl a před hosty se zakouřil z hliněných misek pokrm. Zavonělo uzené maso a zelí, začervenaly se ředkvičky a zažloutl sýr. I vejce vařená v popelu a čekankový salát donesla pečlivá Baucis. Filemon bavil při jídle pocestné hovorem a přemýšlel, co by jim ještě podal. Ztratil se na chvíli ze světnice a objevil se s jablky, ořechy a s hrozny vína, které uzrály u chaloupky, a s košíčkem fíků. Doprostřed stolu položil sladký medový plást

Zeus a Hermes jedli s chutí a usmívali se na dobrosrdečného stařečka a stařenku. Filemon mísil v čistém hliněném měsidle víno s vodou a naléval do dřevěných bukových číší.

„Není takové,“ omlouval se, „na jaké jsou zvyklí na statcích a ve městech.“

„Neomlouvej se, Filemone,“ řekl Zeus, „víno je sladké, je-li milý hostitel.“

Filemon naléval podruhé a potřetí do bukových číší, odléval vína ze džbánu do měsidla a divil se. Vína ve džbánu neubývalo. Přivolal k tomu divu stařenku Baucidu.

„Bohové navštívili naši chaloupku,“ s bázní vydechla Baucis.

A Filemon a Baucis se poklonili vzácným hostům a prosili je o milost

„Bohové, odpusťte nám skrovné pohoštění,“ šeptali chvějícími se rty.

Vyběhli na dvorek, kde se procházela jejich jediná husa. Chtěli ji chytit a upéci bohům. Ale husa tušila, co ji čeká, a utíkala před nimi z jednoho kouta do druhého, až udýchaným stařečkům zaběhla otevřenými dveřmi do chatrče, přímo k bohům, jako by u nich hledala spásu.

Zeus pokynem ruky zastavil Filemona a zadržel ho, aby husu nezabíjel.

„Jsme bohové,“ řekl, „sestoupili jsme na zem a nikdo nás nepřijal pod střechu. Ty, stařečku Filemone, a ty, stařenko Baucido, jste nás

přivítali a pohostili. Nyní všeho nechte a vystupte s námi na úbočí hory.“

Filemon a Baucis poslechli bohy a belhali se o holi za nimi do stráně nad údolí. Vystoupili veliký kus cesty po kamenité stezce a rozhlédlí se.

Travnaté stráně, dvorce a statky zmizely pod vodou a vítr hnal vlnobití ke břehům nového jezera. Z bahna na mělčinách rychle vyrazil rákos a ověňčil mladou zelení nepokojnou hladinu. Jezero ničím nepřipomínalo lidské příbytky, které pohltilo.

Stařečkovi i stařence se naplnily oči slzami. Vzpomněli si na své známé. Všechny zavalily vlny. Jen chaloupka Filemona a Baucidy stála na břehu jezera jako rybářská chatrč. Stařečkové hleděli s dojetím na slaměnou střechu a známé zdi. Pojednou se střecha rozevřela jako kalich květiny a vyrůstaly z ní štíhlé mramorové sloupy a rostly a rostly do výšky. Dřevo se proměnilo v hladký kámen a slaměné došky se zaleskly zlatem. Místo nuzných dřevěných vrátek zazářily v soumraku tepané a zdobené dveře a přede dveřmi se vyhouply ze země bílé stupně, jako by z trávy vytryskl zpěněný pramen a zkameněl. U jezera se už nekrčila nuzná chatrč, tyčil se tam nádherný chrám.

„Spravedlivý Filemone a spravedlivá Baucido,“ oslovil Zeus oba staré manžele, „rád vám za vaši dobrotu a pohostinnost splním přání. Přejte si, co byste chtěli.“

Filemon a Baucis se nemusili spolu radit. Rozuměli si i beze slov.

„Bohové,“ řekl Filemon, „dovolte nám stát se strážci a sluhy toho krásného chrámu, a až se naplní náš čas, kéž bychom zemřeli ve stejnou chvíli. Celý život jsme spolu žili ve svornosti a věrně jsme stáli při sobě. Ať nikdy nespátřím hrob své ženy a mne ať nemusí ona pohřbívat.“

Bohové splnili stařečkovi a stařence jejich přání. Filemon a Baucis se stali strážci chrámu a opatrovali jej, dokud nenadešel den, kdy se měli rozloučit se životem. Hráli se spolu před chrámem na výsluní a vzpomínali na to, co prožili. Tu vidí Filemon, jak Baucis obrůstá listím, a Baucis zpozoruje, že Filemon se ztrácí v mlze zelených lístků. Vztáhne po něm paži a paže se promění v rameno stromu, ve

větev plnou zelených snětí. Filemon rozevře paže v náruč a jeho tělo se mění v kmen stromu a rozevřená náruč se plní haluzemi.

„Sbohem,“ zavolá Filemon.

„Sbohem,“ řekne Baucis a ústa jim současně zarostou větvovím.

Tak se proměnil Filemon v dub a Baucis v lípu. I po smrti jsou si nablízku, a zavane-li vítr, dotýkají se haluzemi něžně druh druhá.

z trávy vytryskl zpěňný pramen a zkameněl. U jezera se už nekrčila nuzná chatrč, tyčil se tam nádherný chrám.

„Spravedlivý Filemone a spravedlivá Baucido,“ oslovil Zeus oba staré manžele, „rád vám za vaši dobrotu a pohostinnost splním přání. Přejte si, co byste chtěli.“

Filemon a Baucis se nemusili spolu radit. Rozuměli si i beze slov.

„Bohové,“ řekl Filemon, „dovolte nám stát se strážci a sluhy toho krásného chrámu, a až se naplní náš čas, kéž bychom zemřeli ve stejnou chvíli. Celý život jsme spolu žili ve svornosti a věrně jsme stáli při sobě. Ať nikdy nespátím hrob své ženy a mne ať nemusí ona pohřbívat.“

Bohové splnili stařečkovi a stařence jejich přání. Filemon a Baucis se stali strážci chrámu a opatrovali jej, dokud nenadešel den, kdy se měli rozloučit se životem. Hřáli se spolu před chrámem na výsluní a vzpomínali na to, co prožili. Tu vidí Filemon, jak Baucis obrůstá listím, a Baucis zpozoruje, že Filemon se ztrácí v mlze zelených lístků. Vztáhne po něm paži a paže se promění v rameno stromu, ve větev plnou zelených snětí. Filemon rozevře paže v náruč a jeho tělo se mění v kmen stromu a rozevřená náruč se plní haluzemi.

„Sbohem,“ zavolá Filemon.

„Sbohem,“ řekne Baucis a ústa jim současně zarostou větvovím.

Tak se proměnil Filemon v dub a Baucis v lípu. I po smrti jsou si nablízku, a zavane-li vítr, dotýkají se haluzemi něžně druh druhá.

ERÓS A PSÝCHÉ

Před mnoha a mnoha lety žil král a královna a měli tri dcery. Nejstarší z nich byla krásná, mladší byla krásnější, ale nejkrásnější z nich, krásná nad všechno pomyšlení, byla nejmladší dcera. Jmenovala se Psýché.

Lidé putovali z dalekých krajin, plavili se po mořích a přecházeli zasněžená pohoří, jen aby spatřili její krásu. Hleděli na ni v údivu, když vyšla před palác, klaněli se jí a šeptali:

„Sama bohyně krásy a lásky Afrodita opustila Olymp a přišla nás navštívit. Tak krásná nemůže být dcera lidských rodičů.“

„Ach ne, to není bohyně Afrodita,“ říkali jiní, „narodila se nová bohyně, krásnější a mocnější než Afrodita.“

A klaněli se jí a modlili se k ní a přinášeli jí oběti. Psýché vyšla do ulic a ulice ožily jako o slavnosti, lidé se sbíhali a sypali jí cestu kvítím.

V opuštěných chrámech bohyně Afrodity tkali pavouci sítě, popel na obětištích dávno vychladl a nikdo nepřinášel nové oběti. Chrátové stupně zarůstaly trávou a plevellem. Všichni uctívali královskou dceru Psýché a zapomínali na bohyni Afroditu.

Rozhořčená Afrodita viděla, jak její sláva upadá a jak se lidé chystají zasvětit lidské dívce nové chrámy. Nesnesla takové ponížení a zavolala svého syna Eróta, aby jí pomohl smělou princeznu potrestat. Okřídlený syn bohyně roztáhl zlatá křídla a ihned se snesl ke své matce. V ruce držel luk a toulec měl plný šípů. Šípy byly lidskému oku neviditelné, ale koho z lidí zasáhly, toho poranily láskou. A láska někomu přinášela radost, jinému starost a žal.

„Dole na zemi žije královská dcera Psýché,“ řekla Afrodita Erótovi, „je tak smělá, že se dává uctívat jako bohyně. Pomůžeš mi ji potrestat. Napneš luk a zasáhneš jí srdce svým šípem. Ale tvůj šíp jí nesmí přinést radost, přinese jí jen strasti. Ať si vezme za muže nejhoršího člověka, kterého země nosí. Utrápenou a poníženou nebude nikdo uctívat a na mých oltářích zaplane zase oheň a k nebi bude stoupat vůně obětí.“

Erós poslušně kývl hlavou a rozletěl se, aby vykonal, co mu matka poručila. Ukryl se v koruně stromu před královským palácem a vyňal z toulce šíp.

Kolem paláce všude postávaly hloučky poutníků. Čekali, až vyjde krásná Psýché z domu.

Netrvalo dlouho a její krása se uprostřed nich rozsvítila jako sluneční paprsek. Erótovi klesla ruka s lukem a ohromen hleděl na Psýché. Šíp zasunul zpátky do toulce a odletěl. Poprvé neuposlechl svou matku Afroditu.

Ačkoli všichni Psýché uctívali a obdivovali se jí, nebyla šťastna. Její méně hezké sestry se vdaly a odstěhovaly ke svým manželům, o Psýché se nikdo neucházel, všichni se k ní jen modlili. Král tušil, že se na jeho dceru asi bohové hněvají, a dotázal se věštírny, jak by se měl zachovat. Věštba pravila:

„Oblékní Psýché do pohřebního roucha, to bude její svatební šat. Odveď ji na vrchol skály za palácem. Tam pro ni přijde ženich. Není z lidského rodu a dovede ukrutné věci.“

Král uslyšel věštbu a zaplakal. Jeho nejmilejší a nejkrásnější dcera se nezrodila pro lidskou lásku, ale nějaký netvor si ji má odnést z pusté skály. Presto se neodvážil vzepřít se pokynu bohů.

Dal připravit smuteční hostinu, svolal hudebníky a poručil jim hrát nejsmutnější písně. Dceru oblékl, jako by ji strožil do hrobu. Když zhasla světla pochodní a umlkly zpěvy, vyšla Psýché naposled z paláce. Král s královnou a všechen lid ji s pláčem a nářkem doprovázeli ke skále za palácem.

Na vrchol skály vystoupila sama. Usedla, slzy úzkosti jí stékaly po tvářích a kolem ní plula truchlivá šedivá oblaka. Lehký vítr Zefyr náhle oblaka rozhrnul, uchopil Psýché do měkkého náručí a snesl ji z vysoké skály do údolí plného vonných květů a hebké trávy. Osušil jí slzy a Psýché se rozhlédla.

Před ní tiše šuměl háj a ve stínu stromů se třpytil křišťálový pramen. Nedaleko pramene stál nádherný zámek, stěny z tepaného stříbra, střecha ze zlata a slonové kosti. Psýché se plaše přiblížila k zámku. Dveře byly otevřeny a vycházela z nich barevná záře. Podlahy zámku byly vykládány drahokamy a hrály všemi barvami.

Kdo asi v takovém skvělém zámku bydlí, pomyslí si Psýché. Vstoupila na první stupeň schodiště, na druhý a na třetí, vyběhla po schodech a nahlédla do síně, nahlédla a vkročila dovnitř. Prošla prázdnými komnatami, a nikoho nenašla. Zatímco si prohlížela drahocenné vázy a mramorové sochy, ozval se hlas neviditelné bytosti:

„Vítám tě, Psýché, do mého zámku. Všechno, co kolem sebe vidíš, patří i tobě. Máš-li přání, jen je vyslov. Moji služebníci ti je splní.“

Psýché si přála vykoupat se. Sotva přání vyslovila, už jí neviditelné ruce připravily lázeň. Po koupeli našla prostřený stůl s nejvzácnějšími pokrmy a nápoji. Když se najedla, překvapil ji neviditelný zpěvák písni a neviditelní hudebníci hudbou. Naslouchala líbeznému hudbě a zpěvu, dokud ji nepřemohla únava. Ve vedlejším pokoji nalezla už rozesílané lože.

Ulehla znavena, ale nemohla usnout. Přemýšlela o zázračném zámku a o manželovi, kterého jí věštba přisoudila. Pak zase vzpomínala na rodiče, jak se asi pro její odchod trápí.

Šeřilo se a šero houstlo v tmě. Ve tmě zaslechla Psýché šum. Někdo, koho v temnotě nemohla vidět, se blížil k jejímu loži a docela blízko u ní ji oslovil.

„Jsem tvůj manžel, Psýché,“ řekl, „neboj se mě. Nic ti nebude chybět. O to se postarají moji neviditelní služebníci. Ale mou tvář nesmíš nikdy spatřit. Proto k tobě přijdu jen v noci a jen potmě můžeš se mnou rozmlouvat.“

Hlas podivného manžela byl milý a jasný a Psýché se přestala bát. Slíbila, že se nikdy nepokusí spatřit tvář neznámého a že u něho zůstane.

Po celé dny žila Psýché v nádherném zámku bez lidské bytosti a jedinou útěchou jí bylo, že se večer setká s manželem.

Král i královna by byli rádi věděli, co se stalo s jejich dcerou. Přemítali o věštbě a domnívali se, že Psýché roztrhal nějaký zlý drak. I sestry se doslechly o osudu nejmladší princezny. Navštívily královský palác, aby utěšily smutné rodiče.

Té noci řekl neznámý manžel Psýché:

„Milá Psýché, blíží se ti nebezpečí. Zítra vystoupí na vysokou skálu tvé sestry a budou tě volat, bědovat a plakat. Možná že jejich nárek zaslechneš, ale nesmíš jim odpovédět.“

Psýché se vynořil před očima obraz vzdáleného domova, dala se do pláče a prosila a zapřísahala manžela, a by jí dovolil sestry pozvat. Pová jim, že se jí daří dobře, a starý otec a matka se nebudou pro ztracenou dceru trápit. Prosila a prosila, dokud manžela nepřemluvila. Dovolil jí sestry pozvat i obdarovat, zakázal jí však povědět pravdu o manželovi. Psýché mu děkovala a slibovala. Těšila se, že po dlouhé době uvidí opět své sestry.

Druhého dne se vyptaly sestry na skálu a vystoupily až na vrcholek. Tam bědovaly a volaly Psýché jménem. Psýché je uslyšela a rozkázala lehkému větru Zefyroví, aby jí přinesl sestry před zámek. Zefyr rozestřel průhledné perutě a snesl obě sestry ze skály. Psýché se s nimi objala, vyptávala se jich, vyprávěla jim a šťastně se smála. Sestry se smály také, ale před skvělým zámekem se už jen usmívaly. Když je Psýché provedla komnatami a sestry chodily po zlatě a drahokamech, přestaly se i usmívat. Psýché poručila neviditelným rukám, aby připravily koupel a prostřely stůl.

Sestry se vykoupaly, pojedly pokrmů, jakých nikdy neokusily, a napily se nápojů, jakých nikdy nepily. Bledé závistí se vyptávaly:

„A kdy nám ukážeš svého manžela?“

Psýché měla na paměti manželovu radu a neodpovídala. Sestry dorážely, posmívaly se a ptaly se znovu a znovu. Psýché se chtěla zbavit nepříjemných otázek, a proto jim řekla, co ji právě napadlo:

„Můj manžel je ještě mladý, celé dny je na lovu, a proto ho nemůžete uvidět.“

Chvatně sestry obdarovala zlatem a drahými kameny, zavolala Zefyru a Zefyr je odnesl na zem. Sestry si nesly od Psýché dary, radost z nich však neměly. Záviděli jí nejtrpčí závistí. Nejstarší sestra se ozvala:

„Jestlipak si Psýché zaslouží, aby bydlila v takovém přepychu a měla neviditelné služebnky jako bohyně. Co mám já? Lakomého muže. Každý groš desetkrát v ruce obrátí, než jej vydá, a trámy nad hlavou by nechal ze samé lakoty nejraději shnít“

„A co můj muž?“ řekla druhá sestra. „Je starý a nemocný. Nikdy si nevyjde na lov. V celém domě nám voní léky a odvary z bylin. A u Psýché voní jen drahé oleje a voňavky. Copak nejsme starší než Psýché? Proč má mít všechno a my nic? Rodičům raději nepovíme o tom, co jsme viděly. Proč bychom rozhlašovaly štěstí, jakého se Psýché dožila?“

Sestry vešly do královského paláce s nářkem a předstíraly, že nebohou Psýché nemohly najít. Tajně mysly jen na to, jak by nejmladší sestře uškodily.

Psýché byla ráda, že se jí podařilo neprozradit tajemství. Večer, když se všechno rozplynulo ve tmě, uslyšela Psýché opět hlas svého muže. Chválil ji, že se ubránila otázkám sester, ale smutně dodal:

„Jen jestli mě, Psýché, neprozradíš podruhé. Sestry ti závidí a určitě se vrátí. Nemluv s nimi o manželovi a nepátrej, kdo jsem. Zhlédneš-li mou tvář jen jednou, ztratíš mě navždycky a nikdy se už neuvidíme.“

Psýché slibovala, že bude poslušná a nic neprozradí. Sestry nedaly na sebe dlouho čekat. Za několik dní přišly znovu. Ani nečekaly, až Psýché pro ně pošle Zefyra. Skočily nedočkavě ze skály dolů. Zefyr je v pádu zachytil a snesl na trávník před zámek. Psýché je přivítala, pohostila a obdarovala. Sestry nejprve vyprávěly, co se na zemi děje.

„Měla jsi vidět otce a matku,“ lhaly, „jakou měli radost z tvého štěstí. ‚A kdo je její manžel?‘ zeptali se nás. ‚Neviděly jsme ho,‘ odpověděly jsme. ‚Psýché nám ho ukáže až příště.“

Psýché zapoměla, co si při poslední návštěvě vymyslíla, a řekla:

„Můj manžel není doma. Je už starý a vydal se někam za obchodem.“

Okamžitě zavolala Zefyra a dala sestry odnést na skálu.

Sestry se vracely domů a nejstarší spustila:

„To je divné, posledně říkala, že má mladého manžela, a teď zase povídá, že má starého kupce.“

„Bud' svého manžela ještě neviděla,“ řekla druhá sestra, „anebo si vymýšlí lži. Musíme se k ní vrátit ještě jednou a dovědět se pravdu.“

Sestry přespaly v královském paláci u rodičů a nemohly dočkat rána. Časně ráno běžely na skálu, daly se snést Zefyrem dolů a pospíchaly k nejmladší sestře.

„Ach sestřičko, ubohá Psýché,“ volaly a nutily slzy z očí, „ty nevíš, co tě čeká. Víš, kdo je tvůj manžel? Věštba mluvila pravdu, není to člověk jako my, ale hrozný drak“

Psýché prozradila ulekanou tvář, že svého manžela nikdy nespátřila. Sestry poznaly její úlek a teď teprve si začaly vymýšlet lži.

„Pastýři ho viděli kroužit kolem skály,“ tvrdila jedna.

„Je strašný, i pohled na něho způsobí nemoc,“ tvrdila druhá.

„Až si tě vykrmí, jistě tě spolkne,“ říkaly obě.

„Co mám dělat?“ obrátila se Psýché v úzkostech ke svým sestrám.

„Nemusíš mít strach, poradíme ti,“ utěšovaly ji starší sestry licoměrně. „Připrav si pod lůžko rozsvícenou olejovou svítilnu. Její plamen přikryj nádobou, aby drak světlo nezpozoroval. V lůžku ukryj ostrý nůž. Až netvor usne, potichu si na něho posvit’ a jedním rázem mu uřízni nožem hlavu. Tím se osvobodíš z jeho zajetí a my se o tebe už postaráme. Vždyť jsme tvoje sestry.“

Psýché sestrám poděkovala a Zefyr je odnesl zpátky na skálu. Rozrušena jejich zprávami, připravila si nůž a světlo a čekala na večer.

Konečně skončilo slunce v moři svou pouť a zámek se zahalil do tmy. S nadcházející nocí přišel manžel. Dnes byl obzvláště unavený a brzy usnul. Jakmile Psýché uslyšela, že pravidelně oddechuje, odkryla světlo a vzala do ruky nůž. Ale když si posvítla na manželovo lůžko, zděšeně ucouvla. Před ní ležel sám syn bohyně Afrodity a zlatá křídla se třpytila ve světle olejové lampy. Byl tak hezký, že Psýché vzdychla. Ruka se světlem se jí zachvěla a krupěj žhavého oleje ukápla z lampičky na rameno mladého boha. Erós se okamžitě bolestí probudil. Spatřil Psýché sklánějící se nad ním. Beze slova se zvedl z lože a odlétl do tmy.

Marně za ním nešťastná Psýché volala a marně prosila. Noc kolem ní mlčela, nikdo neodpovídal.

Zoufalá Psýché vyběhla do tmy, klopýtala o kořeny a kameny, rozdírala si nohy a ruce o trnitá křoví a hledala, volala manžela a zase naslouchala, neuslyší-li šum jeho křídel. Noc byla němá.

Erós zatím doletěl ke své matce Afrodítě a přiznal se jí, co se mu přihodilo.

„Dobře se ti stalo,“ zlobila se bohyně, „kdybys mě byl poslechl, nebyla by tě Psýché popálila. Nedovedl jsi ji potrestat ty, potrestám ji já.“

Erós u matky ulehл a dostal od spáleniny zlou horečku. Psýché bloudila světem, hledala manžela a trápily ji touha po něm i výčitky svědomí. Vyptávala se lidí ve městech, pastýřů na pastvinách i rybářů na mořském pobřeží, zda neviděli Eróta, jejího manžela. Někteří nad ní pokyvovali soustrastně hlavou, jiní se jí vysmáli, a všichni si mysleli, že Psýché zešilela. Žádný člověk nikdy Eróta nespatriл, ačkoli každého zasáhl jeho šíp radosti nebo žalu.

Po dlouhém bloudění a hledání přišla Psýché k nejstarší sestře a pověděla jí o svém smutném osudu. Sestra ji naoko politovala. Jen Psýché odešla, rozběhla se k vysoké skále, vystoupila na ni a zavolala:

„Snes mě, Zefyre, k svému pánovi. Chci mu být lepší manželkou než Psýché.“ S těmi slovy seskočila do propasti. Zefyr však nedbal jejího rozkazu a nepřející sestra se pádem ze skály zabila.

I k druhé sestře přišla Psýché a žalovala jí své neštěstí. Sestra se tvářila lítostivě a utěšovala ji. Přitom myslela jen na to, jak by sama Erótovi manželku nahradila. Sotva Psýché odešla, utíkala také druhá sestra ke skále, vystoupila na ni a zavolala:

„Eróte, přijmi svou pravou manželku a ty, Zefyre, snes mě dolů!“ Zavolala a skočila do propasti. Ani druhou sestru Zefyr neposlechl. Skokem ze skály se zabila.

Psýché se srdcem sevřeným bolestí, starostmi a touhou se konečně setkala s Afroditinými služebnicemi. Hledaly ji.

„Tady jsi!“ vykřikly. „Máme tě hned odvést k naší velitelce, bohyni Afrodítě.“

Psýché se nebránila. Doufala, že se u Afrodity sejde se svým manželem. Vyšla se služebnicemi do hor, kde v nadoblačné výši měla bohyně palác.

Afrodita si Psýché změřila zlým pohledem a řekla:

„Už tě, Psýché, neoslavují jako bohyni? Kde jsou lidé, kteří ti nosili dary a oběti? Můj syn Erós je u mne, dobře jsem ho uzamkla, netěš se, že ho uvidíš. Tvá smělá neposlušnost ho uvrhla do horečky.“

A bohyně rozkázala služkám, aby smísily pšenici, ječmen, proso, mák, hrách, čočku a boby. Před velkou hromadu smíchaných semen postavila Psýché a vybídla ji:

„Tady zkrot' svou pýchu! Do večera přeber hromadu a roztříd' pěkně každý druh zvlášť. Než se sejde den s nocí, přijdu se podívat. Nebudeš-li s prací hotova, postihne tě krutý trest.“

Bohyně odešla a Psýché usedla k hromadě. Ani se nepokoušela zrnka rozdělovat. Kdo na světě by dovedl vykonat takovou práci? Truchlivě pozorovala prodlužující se stíny a bezmocně přihlížela, jak jí každá chvilka přibližuje trest Afrodity.

Běžel tudy malý pracovitý mravenec a bylo mu krásné Psýché líto. Doběhl i pro své kamarády a rozdělil jim práci. Jedni mravenci nosili jen zrnka pšenice, jiní ječmen a jiní proso. Přišlo jich tolik, že hromada pod nimi zmizela. Nosili semínko k semínku na sedm hromádek. Do večera všechno přebrali.

Večer přišla Afrodita z olympské hostiny, ověncena růžemi, a hněvivě se na Psýché rozkřikla: „Nemysli si, že jsi vyhrála! Sama jsi to určitě nevykonala. Někdo měl s tebou slitování a pomohl ti. Ale tím hůře pro tebe.“

Hodila princezně kus černého chleba a na noc ji pevně zamkla.

Ráno přišla Afrodita znovu, ani se na Psýché nepodívala a rozkazovala:

„Vidíš u řeky ten háj? V háji se pasou ovce a jejich vlna svítí jako zlato. Běž do háje a přines mi chomáč té vlny.“

Psýché se ochotně rozběhla k háji. Dnešní úkol se jí zdál mnohem lehčí. Když běžela kolem řeky, smíloval se nad ní rákos pošeptal jí:

„Psýché, nespíchej. Zrána jsou ovce v háji divoké a potrkaly by tě k smrti. Počkej raději, až polední slunce začne slábnout. Ovce budou podřimovat a lehko sesbíráš chomáče vlny, které uvízly na houštinách.“

Psýché poslechla hlasu dobrého rákosu a skryla se za strom. Odpoledne ovce usnuly.

Psýché sesbírala zlatou vlnu a pospíšila k Afroditě.

Bohyni se zablýskaly oči: „Nemysli si, že jsi vyhrála. Jistě se nad tebou někdo slitoval a pomohl ti. Uvidíme, jestli splníš třetí úkol. Tady máš křišťálovou misku. Běž mi nabrat vody z černého pramene. Tryská ze země pod vrcholkem tamté hory.“

Psýché spěchala splnit přání bohyně. Šplhala po ostrých kluzkých kamenech na vrcholek hory, pod nímž vyvřel černý pramen. Touha po manželovi ji přenášela přes nebezpečná místa. Nad strmými srázy ji sílila naděje, že Eróta aspoň jedenkrát spatří, splní-li rozkaz bohyně. Dostala se k prameni tak blízko, že slyšela hukot vody řítící se do propasti, a strnula úzkostí. Nemohla se přinutit, aby pozvedla nohu. Z děr kolem pramen vysunuli obludní draci zubaté tlamy a otáčeli za Psýché potměšilé oči. I hučící vody dostaly pojednou hlas a volaly:

„Jdi odtud! Dej pozor! Zahyneš! Utíkej!“

Psýché vytryskly z očí slzy. Byla u cíle a neodvažovala se naplnit misku vodou. Její hoře a utrpení vzbudilo soucit v hrdém orlovi. Snesl se z oblak a promluvil k ní:

„Psýché, jakpak sis mohla myslit, že splníš takový těžký úkol? Vody černého pramene padají přímo do podsvětí, do říše mrtvých, a žádný smrtelník nemůže nabrat ani krůpěj z jejich vln. Ale podej mi nádobku, pomohu ti.“

Psýché podala orlovi misku, ten ji uchopil do zobáku, odvážně zavesloval křídly mezi čelistmi hrozných draků, nabral vody a vrátil se.

Psýché mu radostně poděkovala a běžela s vodou k Afroditě. Cestou dávala pozor, aby ani trochu nevyhlila. Afrodita se na Psýché zlostně usmála: „Opravdu, zdá se, že jsi mocná čarodějka. Ale mám pro tebe ještě jeden úkol. Vezmi si tuhle krabičku a jdi rovnou do

podsvětí, do říše stínů. Krabičku odevzdej Persefoně a popros ji, aby ti dala trochu hojivé masti pro mého syna. Spálila jsi ho, hled' mu aspoň pomoci. Bez masti se mi nevracej.“

S těžkým srdcem opustila Psýché palác bohyně Afrodity. „Jen mrtvý může navštívit mrtvé,“ říkala si. Kdo jednou sestoupí do jejich říše, nevrací se mezi živé lidi. A přece by ráda přinesla z podsvětí mast na Erótovu ránu. Možná že ho rána pálí a bolí, možná že nařiká, děsila se Psýché. Rychle, rychle — hučela jí krev ve spáncích. Zmateně hledala nejkratší cestu do podsvětí. Rozechvěna doběhla k vysoké věži. Seskočím z věže a Smrt mne ihned zavede do říše mrtvých, pomyslna si. Odhodlaně zamířila ke schodům vedoucím vzhůru. Tu probudil soucit i chladnou kamennou věž a promluvila lidským hlasem: „Zastav se, ubohá Psýché. Proč se chceš zahubit? Kdybys zemřela a tvůj stín vešel do podsvětí, už nikdy bys nemohla zpátky na zem. Jdi stále na západ, až přijdeš ke sluji ukryté v černých skálách. Vstup do ní a dej se temnou chodbou. Ta vede do podsvětí. Na cestu se nesmíš vydat s prázdnými dlaněmi. Vezmi s sebou dva medové koláče a do úst dej dva penízky. Cestou s nikým nehovoř. Trojhlavému psu Kerberovi, strážci podsvětí, předhod' jeden koláč a on tě pustí dál. Až přijdeš k řece mrtvých, ať si převozník Charón sám z tvých úst vezme jeden peníz. Po řece popluje mrtvý stařec a bude k tobě vztahovat zpráchnivělé ruce a prosit tě, abys ho vtáhla do loďky. Ty si ho nevšímej. Nikomu cestou podsvětím nepomáhej, mohla bys ztratit koláč a bez něho bys nespátřila už světlo pozemského dne. Až ti Persefona naplní krabičku mastí, neotvírej ji. Uzavřenou ji dones Afroditě. Na zpáteční cestě podej převozníku Charónovi na jazyku druhý peníz a trojhlavému psu hod' druhý koláč. Poslechněš-li mě, všechno se ti podaří.“

Psýché poděkovala a šla stále na západ. Po cestě si vyprosila u hodných lidí dva medové koláče a dva penízky. Tak se dostala až k černým skálám a vstoupila do sluje, z níž vedla cesta do podsvětí. Všechno šťastně vyřídila a s radostí opět vyšla z temnot a věčného mlčení na denní světlo, kde ji přivítal zpěv ptáků. Cesta jí vesele ubíhala. Ale zvědavost jí nedala myslet na nic jiného než na divotvornou mast v krabičce. Kdybych se na mast jen trochu

podívala a rychle přiklopila víčko, jistě by se nic nestalo, uvažovala. Hned to také zkusila. V krabičce však nebyla hojivá mast, nýbrž podsvětní spánek smrti. Sotva Psýché sňala víčko, vylil se spánek smrti a Psýché klesla na zem jako mrtvá.

Zatím se Erótovi rána zahojila a začal toužit po své manželce. Rozhlížel se, zda ji někde na zemi neuvidí. Spatřil ji, ležela na zemi jako mrtvá. Bůh rozeplal zlatá křídla a slétl k ní. Setřel z ní pečlivě spánek smrti a uložil jej do krabičky. Probudil Psýché jemným bodnutím svého šípů a rozletěl se nazpět k Afroditě. Chtěl být v jejím paláci dříve než Psýché. I Psýché chvátala s krabičkou k Afroditě. Erós vyprošoval u matky pro Psýché odpuštění, ale Afrodita byla neoblomná. Teprve když se za Psýché přimluvil i vládce bohů Zeus, přijala ji Afrodita na milost. Zeus poslal pro Psýché boha Herma, aby ji odvedl na Olymp. Sám jí podal číši božského nápoje nektaru a učinil ji nesmrtelnou.

Na Olympu se pak slavila slavná svatba. Všichni bohové se na ní sešli. Jedli božský pokrm ambrózii, pili nektar a Múzy jim při hostině líbezně zpívaly.

GÝGES A PRSTEN

Žil kdysi v Lydii pastýř Gýges. Od rána do večera pásal stáda svého krále Kandauly a večer se ohříval u ohně jako jiní pastýři. Nikdy ho ani nenapadlo, že by se mu mohlo přihodit něco neslýchaného, co by změnilo jeho život. Slunce vycházelo vždycky na stejném místě za hřbety hor a stejně zapadalo za hlubokými lesy.

Jednoho dusného dne se zatáhla obloha těžkými mraky a strhla se zlá bouře. Zeus metal k zemi blesky jeden za druhým a hromy duněly krajinou bez ustání, jako by se hory valily do údolí. Vyděšený Gýges utekl do lesa, aby se tam ukryl. V prudkém lijáku nebylo vidět ani na krok a divoké potoky se řítily po lukách a trhaly břehy jako vlk ovci.

Poznenáhlu se bouře přehnala a obloha shlédla na zem modrým okem. Gýges si oddechl, padl na zem a děkoval nesmrtelným bohům, že mu zachovali život. Pak vstal, rozhlédl se a poznal, že v bouři zabloudil. Dlouho se prodíral lesními houštinami, než přišel na

prostranství, kde vítr vyvrátil spoustu stromů. Padlé kmeny smutně zdvihaly k nebi místo korun spletené kořeny. Gýges přeskakoval jámy plné vody, hlíny a písku a náhle se zastavil. Tam, kde vichřice porazila obrovský dub, spatřil v jámě plné přervaných kořenů podivný černý otvor. Gýges se spustil do jámy a zvědavě nahlédl do otvoru. V té chvíli vyplulo na obloze slunce z mraků a několik paprsků sjelo i do temného otvoru. Užaslý pastýř poznal, že stojí před vchodem do jeskyně. V šeru rozeznal lesklou sochu bronzového koně s dvířky na boku. Dvířka byla otevřená a Gýges, jemuž sluneční světlo dodalo odvahy, vkročil do jeskyně a sáhl do otvoru v boku velikého koně. Nahmatal prsten na chladné ruce nějakého mrtvého člověka. Lekl se a uskočil. Ale pak si řekl:

„Nač je mrtvému prsten? Jistě byl zaživa bohatý a užil si prstenu až dost. Já doposud nepoznal nic lepšího než černé placky a ovčí sýr. Proč by jednou nemohl mít i chud'as prsten?“ Zatímco tak uvažoval, stáhl mrtvému zlatý kroužek z prstu a vylezl z jámy.

Prsten byl opravdu zvláštní. Ve zlatě se černal kámen s vyrytým lidským okem. Gýges si prsten navlékl a rozpačitě si prohlížel ozdobený prst.

Bekot mezi stromy ohlašoval, že je stádo nablízku. Gýges sehnal ovce do houfu a vracel se s nimi k ohradě. Schylovalo se k večeru a ostatní pastýři stáli už před ohradou a čekali na Gýga. Gýges je slyšel, jak se diví a ukazují si na jeho stádo:

„Podívejte, jaké má Gýges vycvičené ovce. Jdou samy domů a on si někde vyspává.“

„Kdybychom měli všichni takové ovce,“ smál se jiný pastýř, „mohli bychom je tu klidně nechat a jít do města dělat králi písaře. Ovce by se samy ohlídkaly a třeba by si i samy stříhaly vlnu.“

Všichni se dali do smíchu. Gýges stál těsně u nich, otevřel ústa a chtěl zavolat: „Copak jste slepí, že mě nevidíte?“ V posledním okamžiku si to rozmyslil.

Vzpomněl si na prsten. V prstenu bude asi kouzlo. Proto je na něm vyryto lidské oko. Opatrně začal otáčet prstenem, a teď ho pastýři uviděli.

„Kde ses tu vzal? Přiletěl jsi snad na křídlech?“ Potřásali hlavami.

Gýges chytře mlčel a o prstenu jim nic neřekl. Ponechal si tajemství jen pro sebe.

Od toho dne si už nekrátil čas pískáním na pastýřskou píšťalu. Kdykoli otočil prsten kamenem do dlaně, stal se neviditelným. Neviděn si mohl jít poslechnout, co si vyprávějí pastýři na stráni. Večer u ohně jim se smíchem vykládal, o čem hovořili. Pastýři úžasem otvírali oči i ústa a mysli si, že je Gýges vševědoucí.

„Zdá se,“ řekl starý pastýř, „že opravdu znáš nějaké mocné kouzlo. Ale když tak všechno víš, pověz mi, kdo krade z mého stáda ovce. Každou noc je hlídají oba nejmladší pastýři, a ovce se přece ztrácejí.“

„To se lehko dovím,“ řekl Gýges, „zítra ti povím, kdo je zloděj.“

V noci Gýges otočil prstenem a neviditelný odešel do ohrady. V ohradě seděli oba mladí pastýři, hlídající stádo. Šeptali si:

„Věříš, že Gýges pozná zloděje?“

„Vůbec tomu nevěřím. Gýges je starý chlubil.“

„Tak poženeme ovce?“

„Poženeme.“

Mladí pastýři se zvedli, vybrali ze stáda nejtučnější kusy a odehnali je do blízké rokli. V rokli na ně čekal překupník, který od nich ovce každou noc odváděl.

Gýges se na nepoctivé pastýře rozzlobil. Zatahal je za vlasy a začal do nich bušit pěstmi. A jak rozdával rány, dal se i do překupníka.

„Pomoc!“ křičeli vystrašení zloději ovcí. Cítili rány a neviděli, kdo je rozdává. Domnívali se, že upadli do moci zlého ducha. Nechali ovce ovcemi a rozběhli se na všechny strany. Gýges zahnal ovce do ohrady, ale oba mladí pastýři se vrátili bledí a nevyspalí až s úsvitem.

Starý pastýř počítal ovce svého stáda a poprvé po dlouhé době nechyběla ani jediná. Zaradoval se a hned to šel povědět Gýgovi.

„Jakpak by nebyly všechny,“ řekl Gýges, „dnes v noci jsem od ohrady zahnal vlka velikého jako kůň.“

Oba mladí pastýři se báli, že je Gýges prozradí. Třásli se strachy a horlivě kývali ke všemu, co povídal.

Ovce se přestaly ztrácet a Gýgova sláva vzrostla.

„Všechno ví,“ vykládali si pastýři.

„Je silný jako býk,“ chválili Gýga, „zahnal obrovského vlka.“

Pověst o podivuhodných skutcích pastýře Gýga se donesla až ke králi Kandaulovi. Zavolał ho do hlavního města, aby se přesvědčil o jeho umění.

Gýges si ulomil hůl, vzal na cestu trochu sýra a šel. Navečer spatřil v dálce věže a hradby královského města. Dnes tam už nedořdu, pomyslıl si a rozhlížel se, kde by přespal. Nanosil si do hustého houští listí a trávu, ustlal si a usnul.

V noci ho probudily hlasy. Otevře oči a vidí mezi větvičkami a listím světlo. Několik mužů si rozdělalo nedaleko houštiny oheň a o něco se hádali. Gýges otočil prstenem, vystoupil z houští a posadil se k mužům. Neviděli ho, ale on je viděl i slyšel.

„Nejraději bych to už udělal dneska,“ řekl jeden.

„Dnes je v královském hradě hostina, všude je hodně lidí. Zítra v noci budou všichni unaveni a budou tvrdě spát. Nemůžeme si přát nic lepšího.“

„Jen jestli je králova pokladnice tak plná, jak se říká,“ pochyboval jiný.

Gýges pozorně naslouchal a dověděl se, s kterou stráží jsou loupežníci smluveni, kudy vniknou do paláce a kdy. Hádali se o to, kdo jaký díl z lupy dostane. Teprve před svítáním ulehli k spánku.

Gýges se vrátil do houští a vyspal se. Ráno se probudil a loupežníci byli už pryč. Jen doutnající ohniště Gýgovi dokazovalo, že noční příhoda nebyla sen. Otočil prstenem, stal se viditelným a vydal se do města ke králi.

„Představoval jsem si tě většího,“ řekl král, když spatřil Gýga, „a silnějšího.“

„Co by ti bylo, králi, platné, kdybych byl veliký, a silný a přitom nevěděl, co se má dnes v noci stát,“ odpověděl Gýges.

„Hraješ si na vševědoucího?“ posmíval se král Kandaules.

„Dnes v noci se chystají lupiči vykrást tvou pokladnici,“ řekl Gýges.

Král si nedůvěřivě Gýga změřil. Báł se však příliš o své poklady. Proto poslechl jeho rady.

O půlnoci přišli do paláce lupiči s pytli a královi strážci je pochyťali.

Ted' už se král neposmíval. Jmenoval Gýga prvním šlechticem v zemi a královským rádcem a už ho z paláce nepustil.

Gýges přinášel králi zprávy o nejtajnějších rozhovorech, trestal podvody a vyvracel lži. Stačilo, aby otočil prstenem, a neviděn mohl vniknout, kam se mu zachtělo. Věděl brzy o všem, co se v paláci i ve městě dělo, a pomáhal králi napravovat křivdy. Poctivci si Gýga vážili a nepoctivci se volky nevolky dávali na dráhu ctnosti ze strachu, že by Gýges mohl jejich nepravosti objevit. Falešní proroci a lidumilní pokrytci opustili království. Poddaní ještě nikdy nezažili tak spravedlivou vládu, jako když králi radil Gýges.

Jedné noci měl Gýges živý sen. Zdálo se mu, že k jeho loži přistoupila postava v bílé říze, duch mrtvého, kterému patřil kouzelný prsten.

Duch pravil Gýgovi:

„Jsem rád, Gýgu, že se prsten dostal do dobrých rukou. Sledoval jsem tvé počínání a nikdy jsi moci prstenu nezneužil. Proto tě přicházím varovat Učiň se neviditelným a jdi do královny komnaty.

Po těch slovech duch zmizel a Gýges se probudil. Poslechl mrtvého, otočil prstenem a pospíšil ke králi. Dveře královské komnaty byly dokořán a nad mrtvým králem se skláněl náčelník tělesné stráže s krvavým mečem. Právě krále probodl. Okolo náčelníka stálo několik jeho přátel. Ti všichni krále nenáviděli a ještě více nenáviděli Gýga.

„Dnes jsme se zbavili krále,“ řekl náčelník, „a zítra se zbavíme Gýga. Namluvíme královně, že krále zavraždil Gýges.“

Náčelníkovi přátelé souhlasili. Záviděli Gýgovi jeho postavení a doufali, že zaujmou jeho místo, až ho dá královna uvrhnout do vězení.

Náčelník očistil meč a chtěl jej zasunout do pochvy. Přitom zpozoroval, že se mu ulomila špička a kousek železa zůstal v ráně. Mávl nad tím jen rukou.

Gýges se mlčky a nikým neviděn zase vrátil na své lůžko.

Ráno se rozlehl po celém paláci zděšený křik a od úst k ústům letěla zpráva: Gýges zavraždil dnes v noci krále. Chce se zmocnit trůnu.

Královna si dala Gýga zavolat.

„Jsi obviněn ze zločinu,“ řekla, „můžeš-li, obhaj svou nevinu.“

„Královno,“ odpověděl Gýges klidně, „král byl zabit mečem, ať tedy meč prozradí vraha. Všichni muži v paláci složí před tebou meče a já se zeptám chladného železa, co ví o králově smrti. Uvidíš, že alespoň jeden meč promluví.“

Všichni kroutili hlavami nad Gýgovou řečí. Gýges se pomátl, mysleli si. Kdopak kdy slyšel, že by meče mluvily?

Ale královna Gýga poslechla. Gýges každý meč pozorně prohlédl. Šlechtici se usmívali, domnívali se, že naslouchá, kdy meče začnou hovořit. Gýges mezi meči poznal náčelníkův meč s ulomeným hrotem. Ukázal jej královně a královna dala prohlédnout ránu. Lékař našel v ráně kousek železa, který se hodil přesně k meči náčelníka tělesné stráže.

Vraha se hned chopili ozbrojenci a odvěkli ho do žaláře. Gýgova sláva ještě vzrostla.

Po čase si vzal královnu za ženu a stal se králem. Panoval moudře a spravedlivě. Prsten mu pomáhal.

Když zemřel, pohřbili ho i s prstenem. Škoda že nevíme, kde je jeho hrob.

TROJSKÁ VÁLKA

V Malé Asii, v krajině nedaleko Hellespontu, stávalo v dávných dobách město Trója. Za mohutnými městskými hradbami vládl svému národu král Priamos s královnou Hekabou. Jedné noci měla královna podivný sen. Zdálo se jí, že se jí narodilo dítě. Když je chtěla vzít do náručí, proměnilo se dítě v hořící pochoděň. Plameny pochodně přeskočily na královský hrad, z hradu na okolní domy a za chvíli hořelo celé město jasným plamenem.

Královna se probudila poděšena a vyprávěla svůj sen královi. Král zavolal ještě za ranního šera věštce, aby mu vyložili, co královnin sen znamená. Neradi pověděli věštci králi zlou novinu, kterou skrýval v sobě neblahý sen. Královně prý se narodí syn a přinese zkázu celému městu. Chce-li si král zachovat život svůj a své manželky, dětí a životy občanů, chce-li zachovat město Tróju, ať dá

novorozeně odnést do pustých hor. Bude lépe, když dítě zemře, než aby ztratilo život tolik nevinných poctivých lidí.

Zanedlouho se královně narodil syn. S pláčem se s ním královna rozloučila a zarmoucený král Priamos odevzdal dítě sluhům, aby je zanesli do horské pustiny. Sluhům bylo hezkého děcka líto, ale báli se neuposlechnout králova rozkazu, neboť znali věštbu. Zanesli dítě do hor a rychle běželi k městu. Nechtěli slyšet dětský pláč a křik.

Opuštěné dítě dlouho neplakalo. Našla je medvědice, očichala je, olízala, vzala jemně do zubů příkrývku, do níž bylo dítě zabaleno, a odnesla je do jeskyně ke svým medvíd'atům. Tam vyrůstal chlapec mezi medvědy, medvědice ho živila a medvíd'ata si s ním hrála. Chlapec sílil, naučil se běhat, lézt po stromech, jen lidské řeči se nemohl od medvěďů naučit.

Jednoho dne hledal v té končině pastýř zatoulanou ovci a spatřil na pasece opuštěného chlapce, jak si hraje. Vzal ho k sobě do chatrče a od té doby žil chlapec s pastýři. Pomáhal jim hlídat stáda a konečně se od nich naučil i mluvit. Rostl a stal se z něho silný, urostlý mladík. Říkali mu Paris. Paris se ničeho nebál. Chránil stáda před šelmami i před lupiči a všichni pastýři ho měli rádi.

Paris sedával uprostřed stáda, hrával na píšťalu a dával pozor, aby se mu ovce nezatoulaly do lesa. Jednou právě pozvedal píšťalu k ústům, když se před ním náhle objevily tři krásné bohyně. Héra, manželka vládce bohů Dia, Athéna, bohyně moudrosti a ochránitelka statečných a chytrých mužů, a Afrodita, bohyně krásy a lásky. Paris při pohledu na bohyně úžasem oněměl. Bohyně Héra mu podala zlaté jablko a řekla:

„Paride, rozsud' náš spor. Přeme se o zlaté jablko. Má je dostat ta nejkrásnější z nás. Dobře se na nás podívej a pověz, které z nás jablko patří. Dáš-li jablko mně, staneš se vládcem nad celou Asií, nejmocnějším panovníkem na celém světě.“

Athéna se usmála a řekla:

„Když dostanu jablko já, budeš nejslavnějším vojevůdcem všech dob. Vyhraješ každou válku a nepřátelská města ti budou sama otvírat brány, jakmile se k nim s vojskem přiblížíš.“

Afrodita řekla sladkým hlasem:

„Dáš-li jablko mně, slibuji ti ženu tak krásnou, že krásnější neviděl svět“

Paris okamžik zaváhal a pak podal zlaté jablko bohyni Afroditě. Tím si rozhněval bohyně Hérú a Athénú a rozhodl o svém osudu i o osudu města Tróje.

V městě se zatím chystala slavnost a veliké závody. Pastýři poslali Parida do města, vedl k slavnostem býka. Paris viděl poprvé v životě tak mohutné město. Jako omámen procházel ulicemi a prohlížel si vysoké kamenné chrámy a domy. Nejvíce se mu líbilo na závodisti. A protože byl mladý, silný a odvážný, přihlásil se k závodům také. Vedl si tak dobře, že v zápase porazil i své bratry, i nejstatečnějšího z nich Hektora.

Král Priamos dal vítěze zavolat k sobě a vyptával se ho, odkud přichází. Paris ochotně vyprávěl králi své osudy a král poznal, že cizí mladík je jeho syn.

Dojatý Priamos objal Parida, a nestaraje se o věstce, přijal syna na hrad. Opět nalezený syn se shledal s matkou a sourozenci.

Bohyně Afrodita na Parida nezapomněla. Zjevila se mu brzy a pravila:

„Jdu, Paride, splnit svůj slib. Zvolil sis za odměnu nejkrásnější ženu a já ti k ní pomohu. Nejkrásnější ze všech je Helena, žena spartského krále Meneláa. Její otec, Zeus, jí vdechl nadpozemskou krásu. Nemeškej a dej se do stavby lodi. Neopustím tě.“

Paris podnícen bohyní začal stavět pevnou loď. Chystal se na cestu do Meneláova království. Otec Priamos zarmoucen pozoroval Paridovy přípravy na dalekou plavbu. Věstci se Paridovy cesty děsili a viděli v ní počátek zkázy, která postihne všechny. Marně se snažili král i královna, sourozenci i věstci odvrátit Parida od jeho úmyslu. Neustal ve stavbě lodi a sama bohyně Afrodita mu při ní pomáhala.

Konečně se kýl lodi dotkl vln a červená příd' se vřízla do hladiny. Paris ujel se svými plavci navzdory všem výstrahám, prosbám a věštbám. Afrodita se postarala o příznivý vítr a loď s napjatou plachtou letěla po vlnách jako okřídlená.

Spartský král Meneláos přijal hosta ze vzdálené Tróje přívětivě a pohostil ho. Netušil, že Paris přišel do jeho paláce zasít zlo, jehož

úrodu bude na dalekém bojišti kosit smrt. Afrodita přivedla Paridovi do cesty Meneláovu ženu Helenu a probudila v jejím srdci lásku. Paris se jí zalíbil a ona se zalíbila Paridovi. Paris odvrhl zákony pohostinství, které jsou milé i bohům, a unesl v noci Helenu na svou loď. Plavcům se rozbušilo srdce, když ji spatřili. Bylo jim, jako by sestoupil na loď stříbrný měsíc z oblohy a plavil se s nimi k jitrnému břehu noci. Tak zářila její bílá krása. Loď brázdila noční tmou a bohyně Afrodita ji vedla k trojským břehům.

Jakmile král Meneláos zpozoroval Paridův zločin, vyrazil do Mykén. V Mykénách vládl Meneláův bratr, král Agamemnón. S Agamemnónem se radil, jak potrestat nešlechtného hosta. Ještě téhož dne se rozjeli poslové do všech stran, aby vyzvali řecké hrdiny na válečnou výpravu proti Tróji.

Celou zemí se ozývalo chřestění zbraní, zkoušelo se ostří mečů, napínaly se tětiny luků, chystaly se příllice, v přístavech se zakusovaly sekery do vonného dřeva, stavěly se nové lodi, přitesávala vesla, chystaly plachty. Řekové opouštěli své domovy, ženy a děti, matky a otce a odcházeli do Aulidy, kde se shromažďovalo vojsko i loďstvo.

Jen ithacký král Odysseus se nechtěl rozloučit s manželkou Penelopou a synkem Telemachem. Nebyl mocný král, ale všichni si ho vážili pro jeho statečnost, moudrost a lstivost. Proto nechtěli poslové odejít bez něho. Hledali ho v paláci a v zahradě a nenašli ho. Zastihli ho na poli, kde předstíral šílenství. Zapřáhl do pluhu vola s koněm, oral s nimi a místo zrna sil sůl. Poslové stáli bezradní nad chytrým králem, který se na ně usmíval stále stejným úsměvem a na otázky zmateně odpovídal. Málem by byli odešli s nepořízenou, kdyby jeden z nich nepoužil lsti. Položil před spřežení Odysseova synka Telemacha. Odysseus zarazil pluh a zvedl synka ze země. Tím prozradil, že neztratil rozum, a musil táhnout do boje s ostatními.

Do války vytáhl i Achilleus, nejjudatnější hrdina celé výpravy. Říkalo se o něm, že je nezranitelný. Když se narodil, ptala se jeho matka, mořská víla Thetis, jaký bude mít její syn osud. Sudičky jí řekly, že její syn Achilleus bude slavný hrdina, ale v mladém věku padne ve válce. Aby ho ochránila od nepřátelských šípů a mečů,

ponořovala ho do kouzelné vody podzemní řeky Styx. Přitom ho držela za patu. Divotvorná voda učinila Achillea nezranitelným na celém těle kromě paty, které se voda nedotkla. I Achillea vyučoval a cvičil moudrý a silný kentaur jako mnohé jiné řecké hrdiny. V nádherné zbroji, podoben mladému bohu, vypravil se statečný Achilleus do války. Doprovázel ho jeho nejmilejší přítel, věrný Patroklos.

V Aulidě se sjelo na dvanáct set řeckých lodí. Vrchním velitelem loďstva se stal král Agamemnón. Před vyplutím se hrdinové shromáždili a pod velikým platanem obětovali nesmrtelným bohům. Tu jim Zeus seslal znamení. Ke stromu se připlazil had, ovinul se kolem kmenu a zadával v hnízdě na větvi osm ptačích mlád'at i s jejich matkou a po činu zkameněl. Věštci vyložili příhodu tak, že válka potrvá devět let a desátého roku Trója padne.

Loďstvo je připraveno a Řekové čekají jenom na příznivý vítr. Plachty visí volně, ani list se nepohne na stromech. Bohyně lovu Artemis se rozhněvala na krále Agamemnóna, že jí zabil oblíbenou laň, a zdržovala vojsko v přístavu. Když bezvětrí nemělo konce, radili věštci Agamemnónovi, aby usmířil hněv bohyně obětí.

„Obětuj svou dceru Ifigenii,“ přikazovala Agamemnónovi věštba.

Agamemnón zaváhal nad krutou věštbou, ale pro zdar výpravy se přece jen odhodlal k těžké oběti. Poslal domů list, v němž pozval Ifigenii k sobě do tábora. Jakmile list odeslal, zhrozil se činu a napsal hned jiný, ať Ifigenie do tábora nejezdí. Král Meneláos viděl, jak z Agamemnónova stanu vybíhá nový posel, a domyslí se, že velitel změnil své rozhodnutí. Ze strachu, že z výpravy sejde, pospíšíl za poslem a novou zprávu mu vzal. Tak Ifigenie dostala první list a poslušně vyrazila na cestu k otci. Zoufalý Agamemnón ji přivítal v táboře a knězi chystali oběť. Už pro ni přišli, vedli ji k oltáři a otec si zastřel tvář. Náhle se snesla mlha a vítr odnesl Ifigenii daleko odtud, do Tauridy. V Tauridě se stala kněžkou bohyně Artemidy. Usmířená bohyně položila místo dívky na oltář laň.

Příznivý vítr rozčeřil moře a opřel se v plachty. Řekové vypluli z přístavu.

Přiblížil se den, kdy trojské hlídky spatřily z městských hradeb stěžně a plachty nepřátelského vojska. Trojští bojovníci se vyhnuli z města se zbraní v ruce. Vedl je nejstarší syn krále Priama Hektor. Chtěli uhájit břeh.

Řekové věděli, že kdo z nich první vstoupí na trojskou půdu, nalezne smrt. Tak pravila věštba. Jen přirazí ke břehu první loď, už mladý řecký hrdina vyskočí na pevnou zemi a zvolí si dobrovolně smrt. Ostatní vojsko se za ním valí a Hektor s Trojany ustupuje. Achilleus vyskočil z lodi tak prudce, že pod jeho patami vytryskl ze země pramen. Nezranitelný hrdina se pustil do boje s takovou silou, že Trojane, zděšeni jeho ranami i zářící zbrojí, uprchlí za hradby města.

Řekové vytáhli válečné lodi na břeh, postavili tábor a obehnali jej náspem. Achilleus si dal okolo stanu postavit hradbu z mohutných kůlů zaražených do země. Brána v hradbě se zavírala obrovskou závorou, s níž stěží pohnuli tři silní muži. Jen Achilleus ji dovedl zvednout sám a otevřít si.

Každý den vyjížděli Řekové na válečné výpravy do okolí Tróje a do tábora se vraceli s bohatou kořistí. Město Trója však odolávalo všem řeckým útokům.

Po devět let války kolísalo vítězství mezi Trojany a Řeky, po devět let plakaly v Tróji vdovy pro své padlé a asijská půda lačně pila řeckou krev.

Desátého roku vypukl mezi Achilleem a Agamemnónem prudký spor o válečnou kořist. Agamemnón byl vrchní velitel a využil svého postavení, aby spor vyhrál. Přinutil Achillea vzdát se části kořisti. Roztrpčený hrdina odmítl dále bojovat. Odešel na mořský břeh a žaloval matce, mořské víle, jaká se mu stala křivda. Matka už věděla o příkoří, vyšla z hučících vln a utěšovala syna. Achilleus prosil matku, aby se přimluvila u vládce bohů Dia za porážku Agamemnónových vojsk. Milující matka nedovedla synovi nic odepřít. Přimluvila se u Dia a Řekové začali prohrávat. Achilleus seděl nečinně ve stanu, jeho meč i oštěp odpočívaly. Trojane se stávali smělejšími a smělejšími. Jednoho dne vtrhli i do řeckého

tábora a začali zapalovat lodě. Ani zápach hořícího dřeva nevyhlákal Achillea ze stanu.

Ve chvíli nejvyššího nebezpečí vběhl do Achilleova stanu jeho přítel Patroklos. Zapřísahal ho a prosil, když už sám nechce bojovat, ať mu půjčí svou zbroj.

Trojane budou myslit, že táhne udatný Achilleus, a jistě se rozběhnou k městu. Achilleus svolil a půjčil příteli nádhernou zbroj. Radil mu přitom:

„Nedej se, příteli, strhnout v zápalu boje a nepronásleduj trojské bojovníky. Jen se jim ukaž, to stačí. Jakmile Trojane ustoupí z tábora, hned se vrať. Boj před Trójou přenechej jiným. Zbroj ti půjčuji jen proto, aby nám oheň nezničil lodě.“

Patroklos si rychle připjal Achilleův jiskřící krunýř, na hlavu posadil přilbici s žíněným chocholem a vybral si dva oštěpy. Achilleův oštěp nechal na místě. Ten neuzvedl nikdo jiný než Achilleus sám. Nakonec uchopil štít a vyrazil v čele Achilleových bojovníků proti Trojanům. Trojane se při pohledu na Patrokla zachvěli jako tráva, po které přeběhne vítr. Spatřili Achilleovu zbroj a domnívali se, že se Achilleus smířil s Agamemnónem a jde teď sám do bitvy. Trojské řady prořídly, bojovníci se obraceli na útěk a strhli k ústupu celé vojsko. Řekové vedeni Patroklem postupovali za nimi, štít vedle štítu, přilba vedle přilbice, hnali před sebou nepřítele jako zed', jež se dala do pohybu. Patroklos sveden úspěchem razil si mečem statečně cestu kupředu za trojským vojevůdcem Hektorem. Zapomněl na Achilleovu radu a odvážil se do houfu nepřátel na širé pole před Trójou. Vtom ho zranil nepřátelský oštěp. Hektor si všiml, že je Patroklos raněn, proboujel se k němu a zasadil mu smrtelnou ránu. O Patrokovu mrtvolu se rozpoutal boj. Řekové ji vybojovali a odnesli ji do tábora. Achilleovu zbroj ukořistil Hektor.

O smrti věrného přítele se dověděl i Achilleus ve svém stanu a padl na něho veliký žal. Na hlavu si nasypal prach a jeho nárek se nesl široko daleko po mořském břehu. Achilleovo bédování zaslechla jeho matka. Opustila svůj příbytek v mořských vlnách a navštívila nešťastného syna. Nalezla Achillea, planoucího touhou pomstít přítelovu smrt. Smutně na něho pohlédla a řekla:

„Zabiješ-li Hektora, stihne i tebe brzy smrt.“

„Raději zemřu,“ zvolal Achilleus, „než bych nechal žít vraha svého přítele!“

Achilleova matka přinese synovi od Héfaišta novou a ještě krásnější zbroj náhradou za ztracenou. Achilleus uzavře s Agamemnónem smír a v nové zbroji se vrhne jako lev do trojských řad. Drtí a ničí kolem sebe nepřátele a hledá mezi nepřátelskými bojovníky Hektora.

Spatřil ho, jak mával mečem, a řítil se k němu. I udatný Hektor, když uviděl Achillea v nebeské zbroji, pocítil strach. Obrátil se a dal se na útek. Tušil, že se za ním žene smrt. Třikrát oběhl Achilleus za Hektorem městské hradby a nakonec ho probodl oštěpem. Pln hněvu přivázal Hektorovu mrtvolu k svému vozu a na pohanu ji vlácel kolem města před zraky Trojanů, stojících na hradbách.

V noci se vydal k Achilleovi do řeckého ležení stařícký král Priamos a prosil ho, aby mu vydal mrtvého Hektora. Achillea dojaly prosby starého otce, vzpomněl si na domov a vydal Hektora Priamovi, aby ho s poctami pohřbil.

Brzy po smrti Hektorově padl i Achilleus. Paris zasáhl Achillea šípem na jediném zranitelném místě, na patě. Velký smutek zavalil řecký tábor a žalem hlučely i hlubiny moře. Mořské nymfy vystoupily z moře a plakaly pro slavného hrdinu. Múzy mu zpívaly pohřební písně. Po sedmnáct dní trval nářek a pláč. Osmnáctého dne zapálili bojovníci Achilleovu hranici a plameny živěné drahými mastmi a obětními zvířaty šlehaly k nebi celý týden.

O Achilleovu zbroj se ucházeli dva hrdinové. Odysseus a Aiás. Zbroj podle práva měl dostat Aiás. Agamemnón a Meneláos ji přisoudili Odysseovi. Aiás těžce nesl nespravedlivé rozhodnutí, hněv se ho zmocnil a pobízel ho, aby pobil řecké vůdce i s Odysseem. Vyšel v noci ze stanu s mečem a hledal své nepřátele. Bohyně Athéna řecké vůdce ochránila. Soslala na hrdinu šílenství. Aiás zaslepen šíleným hněvem pokládal za své nepřátele stádo ovcí a bojoval s nimi jako s vojskem. Některé z nich i zajímal a poutal. Ranní úsvit ukázal jeho dílo a Aiás vystřízlivěl. Hanbu nad takovým

činem nepřežil a sám si vzal život. Řekové v něm ztratili dalšího velkého hrdinu.

Odysseovi se podařilo zajmout trojského věštce. Vynutil na něm věštbu, jak by mohli Řekové dobýt Tróje. Dověděl se, že je třeba přivést před Tróju ještě dva jiné řecké hrdiny. Achilleova syna Neoptolema a proslulého Filoktéta, kterému Hérakles odkázal svůj luk a smrtící šípy.

Odysseus dal spustit na moře loď a oba hrdiny přivezl. Filoktétes zabil Parida, Trója však odolávala.

Když nepomáhala síla a zbraně hrdinů, napadla Odyssea lest. Převlékl se za žebráka, vloudil se do města a celé je proslídil. Setkal se i s Meneláovou manželkou Helenou, která toužila dostat se zpátky do vlasti. Po návratu do tábora poručil postavit ohromného dřevěného koně. V dutém koni se skryl Odysseus s největšími řeckými hrdiny. Ostatní spálili tábor, vstoupili do lodí a odpluli, jako by se vzdali obléhání. Neodpluli však daleko. Ukryli se za nedalekým ostrovem.

Trojane s radostí pozorovali odchod řeckého vojska. Ústa podávala ústům veselou zprávu o konci dlouhé války. Brány Tróje se otevřely a obyvatelé vyšli na pobřeží. Obcházeli obrovského dřevěného koně a divili se mu. V pobřežních skálách objevili také jednoho Řeka, kterého tam Odysseus lstivě zanechal. Řek padl na kolena a volal:

„Nezabíjejte mě, dobří lidé! Jen taktak jsem unikl Řekům. Chtěli mě obětovat jako Ifigenii, aby měli šťastnou plavbu do vlasti. Toho dřevěného koně vám postavili na rozkaz bohů jako dar městu Tróji.“

Trojane Řekovi uvěřili. Jen trojský kněz Laokoon cítil, že kůň přinese městu zkázu, a varoval před ním:

„Nevěřte Řekům, nevěřte Danaům! Shod'te danajský dar do mořských vln, postavte hranici, upalte jej! Neberte koně za hradby města!“

Na jeho křik se vyvalili z mořských hlubin dva nestvůrní hadi a připlazili se k němu. Ovinuli slizkými těly kněze i jeho syny a zardousili je. Osud určil městu zkázu.

Trojane viděli v Laokoontově smrti boží soud a bez váhání vtáhli dřevěného koně do Tróje. Hostinami a slavnostmi skončil den a

město ulehlo ke klidnému spánku. V nočním tichu vyšla na hradby Helena a dala Řekům na moři hořící pochodní smluvené znamení k návratu. Z útrob dřevěného koně vystoupili hrdinové a otevřeli městské brány vojsku, které opět zakotvilo u trojských břehů.

Řinčení zbraní, křik a plameny probudily trojské spáče. S očima zastřenýma ještě snem chápali se zbraní. Boj vstoupil do města a navštívil každý dům. Město hořelo ze všech stran a ve světle oslnivých požárů sváděli Trojane marnou bitvu. Padl i starý král Priamos a skoro všichni z královské rodiny. Helenu si Meneláos odvedl na svou loď. Město lehlo popelem a popel se smísil s krví Trojanů a Řeků.

Skončila trojská válka a nikomu nepřinesla dobro. Trojane leželi mrtvi v troskách domů a jejich ženy a děti odvedl vítěz do otroctví. Předčasně jásali Řekové nad pádem Tróje. Jen málo z těch, kdo ušli smrti, uzřelo daleký rodný kraj. Válečnou kořist, zlato i stříbro, pohlcovaly bouřlivé vlny i s loděmi a s plavci. Kdo po bludné pouti doplul domů, nalézal místo svých milých často jen hrob. Jako cizinci se vraceli hrdinové do vlasti a synové nepoznávali tvář vracejících se otců a ženy marně hledaly v tvářích starců drahé rysy svých mužů. Skončila válka, a zlo, které zrodila, kráčelo dál.

ORESTES

Smutně trčely k nebi očazené rozvaliny dobytého města Tróje a mezi hromadami suti se ozýval jen křik dravých ptáků, hledajících kořist. Ale na pobřeží bylo živo. Řekové nakládali na lodě truhlice plné vzácných stříbrných a zlatých předmětů a drahocenných rouch a

tkanin. Na palubách se tísnily houfy otrokyň. Loď za lodí rozrážela přídi zpěněné vlny a opouštěla cizí břeh.

I vojevůdce Agamemnón, král z Tantalova rodu, vyplul se svými loděmi k domovu. Deset let obléhal s řeckými bojovníky Tróju a po celou tu dlouhou dobu nespátřil svou vlast a královský palác v Mykénách. Blížil se k Řecku a netušil, že se blíží k místu, kde na něho číhá záhuba.

Agamemnónův příbuzný Aigisthos už dávno toužil po mykénském trůnu a hledal příležitost, jak se ho zmocnit. Neodtáhl do trojské války a zůstal v Mykénách. Králova nepřítomnost mu měla otevřít cestu k moci. Radami a lichotkami se vetřel do přízně královny Klytaiméstry, až Klytaiméstra povolila a slíbila mu svou pomoc. Nemohla svému manželu Agamemnónovi zapomenout obětování dcery Ifigenie.

Lstivý Aigisthos rozestavil na pobřeží strážu a řekl jim: „Hlídejte pečlivě mořský obzor. Uvidíte-li v dálce stěžně a plachty Agamemnónova loďstva, zapalte ohně. Kouř mi bude v Mykénách znamením, že se král navrací.“

Brzy vzplanuly ohně strážců a vyslaly k obloze dým. Aigisthos v Mykénách poznal, že nadchází rozhodná chvíle. Klytaiméstra, včas varována, rychle vyzdobila palác k slavnostnímu uvítání a poručila služkám pokrýt cestu k paláci červenými koberci. Po nich měl vítězný Agamemnón vstoupit do domu. Zpráva o králově návratu se rozletěla městem. Lidé se sbíhali před palác, aby spatřili slavného vojevůdce.

Agamemnón vystoupil z lodi a políbil půdu rodné země. U přístaviště už na něho čekal vůz. Pozdravován zástupy občanů přijel král před mykénský palác. Královna Klytaiméstra mu vyšla s úsměvem vstříc, vítala ho a předstírala radost. Vybídla ho, aby po kobercích slavnostně vstoupil pod střechu svého paláce. Agamemnón, příjemně překvapen počtami, kterých se mu dostalo, vešel do domu.

„Jsi jistě znavený namáhavou cestou,“ oslovila ho Klytaiméstra, „připravila jsem ti proto koupel.“

Agamemnóna potěšila manželčina starostlivost, poslechl ji a vstoupil do lázně. Jakmile se svlékl a s oděvem odložil zbroj, Aigisthos s Klytaiméstrou se na něho vrhli a ubili ho.

Královův smrtelný výkřik zalehl před palác. Mezi shromážděným lidem vypukl zmatek. Rozvážnější radili svolat celé město na pomoc, horkokrevní se chápali mečů a chtěli ihned vtrhnout do domu.

„Zavraždili krále!“ volali jeden přes druhého.

„Aigisthos se chce zmocnit vlády!“ překřikovali se a zaútočili se zbraní v ruce na vchod do paláce.

Ale Aigisthos očekával vzpouru a byl na ni dobře připraven. Jeho ozbrojenci lehko vytlačili špatně ozbrojený dav z nádvoří a zajistili svému pánu vládu. Násilím se Aigisthos zmocnil trůnu a násilím si udržel moc. Usedl na místo mrtvého Agamemnóna a Klytaiméstru si vzal za ženu.

Agamemnón zanechal po sobě synka a dvě dcery. Starší dcera Elektra se obávala o život svého malého bratra Oresta, a poslala ho tajně k příbuznému králi na vychování. Mladší sestra byla mírnější povahy než Elektra a poslouchala matku bez odmlouvání. Elektře však připomínal v paláci každý kout zločin spáchaný na otci a s hrůzou viděla, jak otcova roucha obléká Aigisthos. Neustávala matce vyčítat zlý čin. A matka s ní jednala jako s otrokyní. Nikdo by neřekl, že pohublá dívka v nuzných šatech je dcera krále Agamemnóna. Sloužila v paláci jako služka.

Po sedm let vládl Aigisthos s Klytaiméstrou. Po sedm let se Elektra trápila. V utrpení a žalu ji sílila jen myšlenka na bratra. Věřila, že Orestes jednou pomstí otcovu smrt. A tak mýjely dny a měsíce a roky a Elektra pomalu ztrácela naději.

Ale právě v té době, kdy nejvíc pochybovala o bratrově návratu, prošel mykénskou bránou stařec, kterého ve městě ještě nikdy nikdo neviděl. S ním přišli do města dva neznámí mladíci. Ačkoli jim prach daleké cesty pokrýval opánky, nevyhledávali nikde odpočinku, a vydali se přímo ke královskému paláci. Před palácem se zastavili.

Stařec se obrátil k jednomu z mladíků a řekl:

„Dobře poslouchej, Oreste, co ti povím já, tvůj pěstoun. Nepoznáváš rodné město a občané nepoznávají tebe. A přece stojíš

před domem svého slavného otce, krále Agamemnóna. Ted' se v něm usadil zpupný Aigisthos, zbabělec s rukama poskvrněnými zločinem. Nadchází chvíle pomsty. Jdi se s Pyladem poklonit památce svého otce a já půjdu do paláce. Připravím vám cestu ke královně, jak jsme si umluvili.“

Orestes a Pylades, jeho věrný druh z dětství, poslechli pěstouna a zamířili nejdříve k Agamemnónovu náhrobku.

Starý pěstoun zastihl v paláci Klytaiméstru. Plísnila Elektru, a když se objevil cizinec, zmlkla.

„Hledám vladaře,“ řekl pěstoun královně, „nesu mu dobrou zprávu.“

„Král Aigisthos není v paláci,“ odpověděla Klytaiméstra, „ale neseš-li mu dobrou zprávu, bude zpráva dobrá i pro mě. Jsem jeho žena.“

„Neznám příjemnější zprávu pro vás,“ usmál se pěstoun, „Orestes je mrtev.“

Jak to uslyšela Elektra, vykřikla zoufale a dala se do pláče. Tolik let se těšila na bratra a teď slyší, že zemřel. Kdo pomstí otcovu smrt? Klytaiméstra stěží ztlumila úlevné vydychnutí. Sedm let nosila v sobě strach, že Orestes pomstí čin spáchaný na otci. Dnes v noci se jí zdál zlý sen o trestu za nešlechetný skutek. Úzkostí se probudila, čelo vlhké potem. Nadarmo se strachovala. Orestes je mrtev.

„Vypravuj, vypravuj,“ naléhala dychtivě, „jak zemřel ubohý Orestes, jediný syn našeho rodu?“

„Tak často byl vítězem závodů a slavnostních her. Poslední závod mu přinesl záhubu. Zpočátku jsme mysleli, že i tentokrát zvítězí. Cožpak nebyl Orestes mistr v jízdě na dvoukolých vozech? Vozy rachotily po závodní dráze, kola zdvihala prach a frkající koně měli pysky plné pěny. Orestes jako ostatní závodníci objížděl cílový sloup a tryskem se vracel zase zpátky. Tu se splášili koně jednomu závodníkovi a srazili se se spřežením, které jelo za nimi. Ti zadní nemohli už zadržet své vozy a najížděli v trysku druh do druhu a brzy se na závodišti kupily trosky vozů, jezdci a zvířata v hrozném zmatku a spleti. Jediný Orestes se vyhnul zkáze, rychle pobídl koně, aby naposled objel cílový sloup. Koně vyrazili jako šíp, ale vůz se

otřel o sloup, náprava praskla a Orestes vypadl z vozu. Při pádu se zapletl do řemení a uhánějící spřežení ho vláčelo a smýkalo prachem, dokud ho vozkové nevyprostili z řemenů. Tak skončil život Orestes, zkrvaven a usmýkán vlastními koňmi.“

Po těch slovech Elektra vyběhla ze síně, aby se někde o samotě vyplakala.

Klytaiméstra zářila radostí. Pozvala dobrého posla ke stolu a poručila mu donést jídlo a pití. Pěstoun přijal pozvání:

„Rád počkám na krále a zopakuji mu tu zprávu. Nebude dlouho trvat a dva mladí muži sem přinesou urnu s Orestovým popelem.“

Královna sama pobízela hosta, aby si bral z plných mís, a vyptávala se znovu a znovu. S každým slovem cizince v ní vzrůstal pocit bezpečí a klidu.

Elektra zatím v osamělém koutě paláce rozvažovala, nemá-li také zemřít, když zemřel bratr. Snad by mohla sama pomstu vykonat, jen kdyby její slabá ruka dovedla pozvednout meč. Ve smutných úvahách ji překvapila mladší sestra. Vpadla k ní se smíchem jako šťastný sluneční paprsek.

„Elektro,“ volala na sestru, „byla jsem u náhrobku našeho otce a víš, že jej někdo ověncil? A na náhrobku ležela uštířená kadeř. Měla barvu jako tvé vlasy. Jistě ji tam nepoložil nikdo jiný než Orestes. Kdo jiný by tam mohl obětovat kadeř. Mám takovou radost, sestřičko. Dnes se jistě sejdem s bratrem a ty se přestaneš trápit.“

Elektra zmatena poslouchala, co sestra povídá. Má věřit jí, anebo cizinci?

A čím kadeř by se mohla objevit na otcově hrobě? Nová naděje jí dodala síly. Je-li Orestes ve městě, blíží se chvíle odplaty. Proto Elektra neděsila mladší sestru zprávou cizího posla. Rozechvěna vyšla před palác, nespátří-li Oresta.

Orestes právě přicházel s Pyladem k otcovskému domu. Elektra spatřila dvojici mladých mužů, ale bratra po tak dlouhém odloučení nepoznala. Ani Orestes nepoznal sestru v chatrných šatech a oslovil ji jako služebnou:

„Jdi a doved' nás ke své královně. Oznam jí, že přinášíme urnu s Orestovým popelem.“

Teď teprve si Elektra všimla nádoby, kterou Orestes držel v rukou, a oči jí přetekly slzami. Objala něžně popelnici, jako by objímala živého bratra, a zanaříkala:

„Tak je to pravda. Bratr se mi vrací, ale je němý, proměnil se v popel. Proč jsem raději místo něho nezemřela já? Je mrtev silný Orestes a žije slabá Elektra. To bude radost v paláci! Vrahové mohou klidně spát a já se žalem udusím.“

Orestes poznal sestru a nemohl se už déle přetvařovat tváří v tvář její bolesti. Přemožen soucitem pošeptal Elektře:

„Neobjímej tu popelnici, není v ní popel Orestův.“

„Není?“ vzhlédla Elektra překvapeně na Oresta. „A kde je tedy pohřben?“

„Nikde, protože živé není zvykem pohřbívat.“

„Orestes žije?“ nedůvěřivě si Elektra prohlížela cizince.

A Orestes jí ukázal svou ruku s prstenem, který od ní dostal, když ho posílala tajně z domova. Elektra se zadívala Orestovi pozorně do tváře a poznala, že před ní stojí bratr. Zmocnila se jí divoká radost a rozkřikla se:

„Orestes žije, žije!“

Opatrný pěstoun uslyšel v paláci křik a vyběhl ven. Elektřiny výkřiky urychlily provedení plánu.

„Pospěš si, Oreste, teď nadešla tvá chvíle,“ zavolal na Oresta. Orestes vytasil meč a vrhl se do paláce. V patách za ním běžela Elektra.

Klytaiméstra stála v síni jako vytesaná z mramoru. Slyšela pokřik, a když se objevil Orestes s mečem a za ním Elektra, pochopila, že do paláce vstoupil její syn jako mstitel otcovy smrti.

Před matkou se Orestes zarazil. Ale pěstoun a Elektra v něm roznítili znovu krutou nenávist a touhu pomstít otce. Orestes pozvedl meč a zabil Klytaiméstru.

Ještě stál Orestes s mečem v ruce, omámený hrozným činem, tu vběhl do síně Aigisthos. Uslyšel venku od služebníků radostnou zprávu, že Orestes je mrtev, a pospíchal, aby se dověděl o jeho záhubě z úst posla. Místo mrtvého Oresta spatřil mrtvou

Klytaiméstru a vzápětí padl na zem vedle ní proboden Orestovým mečem.

Sotva se mykénský lid dověděl, že se Orestes vrátil a pomstil Agamemnónovu smrt, proudily před palác zástupy. Toužily pozdravit syna hrdinného krále.

Ve vratech paláce se potácel muž. Nevšímal si zástupů na nádvoří, mával pažemi a bránil se neviditelným přízrakům. Vrávorající muž byl Orestes. Sotva dokončil dílo pomsty, slétly se k němu bohyně Erinye, pronásledující pachatele krvavých činů. Okřídlené Erinye s vlajícím černým rouchem a se zmijemi ve vlasech kroužily kolem jeho hlavy, zpívaly mu strašnou píseň o vraždě matky a z očí jim kanula krev.

Lid hrůzou oněměl při pohledu na nešťastného Oresta. Erinye ho vyšívaly z paláce a pronásledovaly z místa na místo. Opustil Mykény a bloudil po krajině, odešel z krajiny a bloudil po světě. Všude ho doprovázela strašná píseň Erinyí a naplňovala ho zoufalstvím.

Věrný přítel Pylades mu byl druhem na těžké pouti. Spolu došli až do Delf. Ve slavné věštírně se zeptali na radu, jak zmírnit Orestovu trýzeň, jak zahnat kruté Erinye.

Věštba pravila:

„Jdi do Tauridy a přines odtamtud sochu Artemidy, která tam spadla z nebe.“

Orestes poslechl věštbu a vydal se s Pyladem do té daleké země. V Tauridě vládl zlý král. Cizince chycené na svém území dával obětovat bohyni Artemidě. Orestes i Pylades věděli, jaký osud je očekává, budou-li zajati, proto se přes den skrývali a putovali cizím královstvím jen v noci. Skryti noční tmou, se chystali odnést sochu. Přiblížili se šťastně k chrámu, ale neopatrným hřmotem probudili blízké strážce. Strážci je zajali a uvěznili a zrána je předvedli svému králi. Král nemilosrdně poručil vetřelce obětovat Artemidě.

Ihned odvěkli spoutané muže k obětnímu oltáři. Donutili je pokleknout s obnaženou šíjí a kněžka bohyně Artemidy se k nim přiblížila s ostrým mečem. V té chvíli vzpomněl Orestes na svou sestru Ifigenii, obětovanou kdysi také bohyni Artemidě. Loučil se s životem s jejím jménem na rtech: „Ifigenie.“

Kněžka zaslechla jméno a meč jí poklesl. Obrátila se ke králi:

„Králi, zlá znamení mi přikazují, abych oběť odložila. Zatím ať strážé odvedou cizince do vězení. Zítřa Artemis jistě přijme tvou oběť.“

Král nerad svolil, nechtěl však odporovat bohyni, která k němu hovořila ústy kněžky.

Orestes s Pyladem vstali od oltáře. Artemidina kněžka k nim přistoupila a tiše se zeptala Oresta:

„Odkud znáš to jméno?“

„Ifigenie byla moje sestra,“ řekl Orestes, „a zemřela tak, jak my zítřa zemřeme.“

Kněžka přemohla touhu Oresta obejmout a vzrušeně zašeptala: „Já jsem tvoje sestra Ifigenie. Bohyně mě tehdy od oltáře zanesla v oblaku sem a řadu let jí tu sloužím jako kněžka. Neboj se, bratře, zachráním vás.“

Té noci svítily hvězdy na cestu třem uprchlíkům. Orestes, Pylades a Ifigenie prchali z Tauridy a odnášeli s sebou sochu bohyně Artemidy, aby Orestova duše našla klid.

Ale ještě dlouho zněla truchlivá píseň Erinyí Orestovi nad hlavou, dlouho mu zpívaly smutně o jeho činu. Až Pallas Athéna se smílovala nad nešťastným Orestem a sama rozhodla o skončení trestu. Erinye odletěly a Orestes nastoupil na mykénský trůn.

Píseň Erinyí už nezněla, ale kdo ji jednou uslyšel, může na ni zcela zapomenout?

ODYSSEOVY CESTY

Když Tróju sežehly plameny a ležela v rozvalinách, vyplul od trojských břehů se svými dvanácti loďmi i Odysseus, ithacký král. Toužil spatřit co nejdříve kouř rodné Ithaky, ale osud mu připravil nejpodivuhodnější plavbu, jakou kdy nějaký plavec zažil.

Co byly platné veslařům silné paže? Vítr byl silnější a zahnal loď k cizímu břehu, k městu Kikonů Ismaru. Řekové vystoupili na břeh a v boji se zmocnili města. Kořist byla bohatá. Marně Odysseus radil, aby se ihned vydali na další cestu. Jeho druhové ho nechtěli poslechnout. Načali měchy s vínem, rozdělali ohně a opékali maso. Zatím Kikoni přivolali z vnitra země na pomoc své sousedy. Přišlo jich tolik, kolik je zjara na větvích mladého listí, a za ranního šera přepadli Řeky zmožené jídlem a pitím. V krutém boji padlo po šesti Řecích z každé lodi a ostatní zachránil jen útěk. Chvatně nasedali do lodí a co nejrychleji vyrazili na moře.

Nepluli dlouho a obloha i moře ztemněly a zlá bouře se s hukotem přihnala po vlnách. Zběsilá vichřice potrhala plachtoví. Řekové se opřeli do vesel a jen s velikou námahou dorazili k pevnině a zakotvili. Dva dny a dvě noci se zdrželi na pobřeží. Odpočinuli si, dali do pořádku plachty a vztyčili stožáry. Vypluli znovu v naději, že se přiblíží domovu, ale divoký vítr je opět zanesl k neznámemu břehu. Vystoupili na souš, nabrali čerstvé pitné vody a Odysseus vyslal tři plavce na výzvědy, jací lidé tu žijí. Plavci se dlouho nevraceli, a proto se za nimi vydal sám. Obával se, že se jeho druhům přihodilo něco zlého. Brzy však poznal, proč se nevracejí.

Pevnina, u které řecké lodě zakotvily, byla zemí Lotofagů. Lotofagové každého cizince vlídně přijali a nabídli mu svůj pokrm, sladký plod lotosu. Kdo okusil tohoto skvělého jídla, nechtěl se vrátit a do smrti si přál žít v zemi Lotofagů. Ubozí plavci, vyslaní Odysseem, okusili plodu lotosu a bránili se návratu. Musili je odvést násilím a spoutané položit na dno lodě. Pouta jim sňali teprve tehdy, když země Lotafagů zmizela z dohledu.

Za několik dní klidné plavby připluly Odysseovy lodě k malému ostrovu. Na travnatých stráních se proháněla stáda divokých koz a

vybízela řecké plavce k lovu. Za chvíli sestupovali Řekové ze strání s tučnými úlovky. Na pobřeží zaplanuly ohně a vzduchem se nesla příjemná vůně pečeného masa. Večeři zapíjeli starým vínem, ukořistěným u Kikonů.

Odysseus zvědavě pozoroval nedaleký pruh neznámé pevniny ležící proti ostrovu, na němž se vylodili. Nevěděl, že je to země Kyklopů, obrů, kteří neořou a nesejí, a přece mají všeho hojnost.

Ráno, sotva noc ustoupila před růžovými prsty Jitřenky, zamířil Odysseus s jednou lodí k protějším břehu. Ostatní lodě zanechal ukryté v dobrém přístavu. Čím víc se Odysseova loď blížila k neznámé zemi, tím větší byl jeho údiv. Ačkoliv země nebyla obdělávána, zrála na pláních nádherná úroda obilí a na svazích se divoce pnula réva kolem křovin a mezi listy se modraly šťavnaté hrozny vína. Odysseus poručil plavcům, aby zakotvili v bezpečném zálivu, a sám s dvanácti nejjudatnějšími hrdiny se vydal na břeh. Razili si cestu bujným rostlinstvem, mezi stromy, jejichž větve obtěžkané ovocem se skláněly až k zemi, a hledali stopy živých bytostí. Konečně stanuli na úpatí skalnaté hory před černým otvorem jeskyně zpola zarostlé vavřínem. Okolo sluje byla navršena hradba z hrubých, nepřitesaných balvanů, ze které trčely kmeny jedlí a dubů, zaražené mezi kameny a do hlíny obří silou. Za hradbou bečelo a mečelo ohromné stádo jehňat a kůzlat.

Řekové prošli hradbou a vstoupili do sluje. Na lískách velikých jako prámy ležely bochníky sýra a na zemi stály nádoby s mlékem i prázdné džbery připravené pro dojení. I sýry i nádoby byly tak obrovské, že Řekové začali Odyssea přemlouvát k návratu na loď. Odysseus jim radil, aby aspoň vyčkali příchodu obra. Byl by rád věděl, jaké pohostinství jim poskytne. Zdržel své druhy v jeskyni do večera.

Za soumraku se ozvaly venku těžké dunivé kroky, až se sypal písek ze stropu jeskyně. Dovnitř vkročil obr Polyfém s ohromným nákladem suchého dříví na zádech. Před sebou hnal z pastvy ovce a kozy. Dříví shodil na zem, ke vchodu do sluje přisunul obrovský balvan a rozdělal oheň. Z veliké hromady dříví vyšlehly vysoko

plameny a ozářily obrův obličeje. Řekové si všimli, že má jen jedno oko uprostřed čela. Obrovo jediné oko hledělo upřeně na Řeky.

„Kdo jste, cizinci?“ zeptal se Polyfémos drsným hlasem, „co tu hledáte?“

„Jsme Řekové,“ vystoupil z hloučku srdnatě Odysseus, „plavíme se domů od města Tróje, kterého jsme dobyli, a prosíme tě o pohostinství. Víš stejně dobře jako my, že bohové přikazují chovat se k hostům s úctou.“

Polyfémos se rozesmál, až ozvěnou zaburácely všechny kouty jeskyně:

„Bohové! Přikazují! Nestarám se o tvé bohy. My Kyklopové jsme silnější než bohové a já jsem z Kyklopů nejsilnější. Děláme jen to, co chceme, rozumíš? A kde jste přistáli s lodí, mluv!“

Lstivý Odysseus poznal, že bude lépe, nedoví-li se zpupný Polyfémos, kde zakotvili loď. Proto řekl: „Nemáme lodi. Poseidon, vládce moře, mrštil naší lodí o skalisko. Zachránil jsem se jen já s dvanácti muži. Ostatní našli ve vlnách smrt.“

Obr na to neodpověděl, jen vztáhl ruku do houfce Řeků a vytáhl z něho dva muže. Připravil si z nich večeři, zapil kozím mlékem a uložil se mezi své ovce ke spánku.

Řekové hrůzou strnuli. Strašlivá hostina jim nedala usnout. Vzývali horoucně vládce bohů Dia a prosili ho o pomoc. Odysseus uvažoval, nemá-li spícího obra probodnout mečem. Kdyby však lidojeda probodl, byli by odsouzeni k smrti. I kdyby se všichni opřeli do balvanu, jímž Polyfémos zatarasil vchod do sluje, nebyli by jej odvalili.

Ráno Kyklop rozžehl oheň a podojil kozy a ovce. Pak opět uchopil dva Řeky a připravil si z nich snídani. Najedl se, odsunul balvan lehce jako křemínek, vypustil z jeskyně ovce a kozy a sluj za sebou pečlivě balvanem zavřel, aby mu nikdo z Řeků neunikl.

Smutně seděli Řekové v temné sluji ozářené jen pohasínajícím ohněm. S úzkostí čekali na okamžik, kdy se obr vrátí. Chytrý Odysseus nepřestal ani na chvíli přemýšlet, jak by se se svými přáteli dostal na svobodu. Nápad za nápadem mu putoval hlavou, ale všechny zavrhoval, žádný se mu nezdál dost bezpečný. Jak

prohledával jeskyni, zda by nemohli uniknout jinudy, našel při skalní stěně obrův kyj. Podobal se stožáru z dvacetiveslové nákladní lodi. Při pohledu na kyj napadla Odyssea lest. Usekl z kyje kus dřeva, přizval přátele, aby mu pomohli dřevo ohladit a zahrotit, a hrot opálili ve žhavém uhlí. Potom vysvětlil přátelům svůj plán. Řekové losovali a vybrali losem čtyři muže, kteří budou Odysseovi v jeho díle pomáhat. Dřevo před obrem dobře schovali.

Navečer se Kyklop Polyfémos vrátil se stádem do jeskyně a zavalil otvor balvanem. Usedl, podojil kozy a ovce, vybral z prořídleho houfce Řeků dvě nové oběti. Najedl se a chystal se ulehnout ke spánku. Tu k němu přistoupil Odysseus s korbelem plným silného kikonského vína z měchu, který Řekové přinesli s sebou.

„Napij se, Kyklope,“ řekl Odysseus, „pij, snad pohár dobrého vína obměkčí tvé ukrutné srdce.“

Polyfémos vyprázdnil pohár naráz a víno mu zachutnalo.

„Nalij mi ještě,“ vybídl Odyssea.

Odysseus mu nalil a obr si liboval:

„Takové víno jsem ještě nepil. Bohové nemohou pít lepší. Nejsem nevděčník, pověz mi své jméno, chci ti také udělat radost a podarovat tě.“

Odysseus nalil obrovi potřetí a lstivě řekl:

„Prozradím ti své jméno, ale nezapomeň na dar, který jsi mi slíbil. Jmenuji se Nikdo, Nikdo mi říkají lidé, má rodina i přátelé.“

Obr odpověděl ztěžka, víno mu ovládlo jazyk:

„Poslouchej dobře, líbíš se mi. Tebe, Nikdo, sním až naposled po všech ostatních. To bude můj dárek pro tebe.“ Dořekl a svalil se na zem zmožený pitím. Tehdy Odysseus podle úmluvy uchopil se svými druhy zaostřené dřevo a vnořil je do řeřavého popela. Doutnající trám vrazili Řekové vši silou do jediného obrova oka. Obr se probudil a zařval, až se zachvěla jeskyně i celá hora. Řekové od něho s děsem prchli. Polyfémos vytrhl prudce dřevo z oka jako třísku a tápal kolem sebe zuřivě rukama. Byl slepý, a proto se před ním Řekové mohli skrýt za výstupky skal. Obr drtil v prstech jen kameny a hlínu.

Polyfémův křik a bědování zaslechli ostatní Kykloповé. Vyběhli ze svých slují v okolních kopcích, přibíhali k jeskyni a ptali se, co se mu stalo a proč je v noci budí. Vraždí ho snad někdo?

Polyfémos bez sebe bolestí jen opakoval:

„Kdo mě vraždí? Ach, Nikdo, přátelé, Nikdo!“

Kykloповé potřásali hlavami a volali:

„Nikdo? Tak proč naříkáš? Seslal na tebe Zeus nemoc? Pomodli se k Poseidonovi, ke svému otci, ať ti v nemoci pomůže.“

A Kykloповé se rozešli do svých domovů.

Ráno pootevřel sténající obr jeskyni, aby mohly ovce a kozy na pastvu. Posadil se u vchodu a každému zvířeti pečlivě ohmatl hřbet, neseď-li na něm některý z Řeků.

Lstivý Odysseus však svazoval proutím k sobě vždy tři berany a pod prostředního berana z trojice uvazoval jednoho po druhém své zbylé druhy. Sám se zachytil vlny na břicho největšího berana a dal se jím vynést ze sluje. Obr ohmatával jen hřbety zvířat, a tak mu Řekové šťastně unikli.

Venku odvázal Odysseus své druhy a všichni běželi co nejrychleji k lodi kotvící v zálivu. S radostí přivítala posádka lodi Odyssea a jeho druhy. Radost zmenšoval jen zármutek nad přáteli, kteří se z obrovy jeskyně už nevrátili. Šest hrdinů zahubil Polyfémos. Ale na truchlení nezbyval čas. Odysseus přikázal zahnat na loď Kykloповy ovce, kolik se jich tam vešlo, a rychle odplout od břehu.

Na širém moři se obrátil Odysseus čelem k pobřeží obrů a zvolal:

„Polyféme, slyšíš mě? Stihla tě spravedlivá odplata za tvé bezbožné skutky! Neváhal jsi vztáhnout zločinnou ruku na hosty. Proto tě ztrestal Zeus a všichni bohové!“

Obr uslyšel Odysseovo volání a zuřivě se vyřítit z jeskyně. Utrhl vrchol velké hory a vrhl jej ve směru, odkud přicházel hlas. Skalisko dopadlo těsně před Odysseovu loď. Nechybělo mnoho a bylo by ji roztránilo. Moře se rozvířilo, zvedla se mocná vlna a hnala loď ke kyklopskému pobřeží. Jen stěží odvrátili veslaři loď od břehu.

Když se vzdálili od pevniny dvakrát tolik co prve, vykřikl Odysseus znovu: „Až se tě, Kyklope, někdo zeptá, kdo tě oslepil, řekni mu, že tě připravil o zrak Odysseus z ostrova Ithaky!“

„Běda mi,“ zanaříkal obr, „splňuje se stará věštba. Kdysi mi bylo prorokováno, že mne oslepí Odysseus. Myslil jsem, že to bude muž veliký a silný jako já a že se mnou bude zápasit. A teď přijde takový maličký člověk a lstí mne připraví o zrak. Ale počkej, Odyssee, vyprosím ti u svého otce Poseidona, aby ses vrátil domů hodně pozdě a sám, bídný, bez přátel a na cizí lodi!“

Po těch slovech mrštil za lodí novou, ještě větší skálou a málem přelomil kormidlo. Řekové se opřeli do vesel a přemohli mohutnou vlnu. Unikli obrovi i podruhé a brzy se shledali s přáteli na lodích kotvících u ostrova divokých koz. Rozdělili kořist a Odysseus obětoval Diovi berana, pod jehož břichem vyvázl z Kyklopy sluje. Zeus však oběť nepřijal. Poseidon vyslyšel prosby svého syna Polyféma a přimluvil se u Dia. Zeus připravoval Odysseovi a jeho plavcům nová trápení.

Druhého dne za svítání usedli Řekové k veslům a zamířili tam, kde v dálce ležela rodná Ithaka. Několik dní se plavili nesmírným mořem a žádná bouře je nehnala zpět. Tak připluli k ostrovu obehnanému kovovou hradbou. Větší štěstí nemohlo Odyssea potkat. Na ostrově žil král Aiolos, vládce větrů. Dobrý král přijal vlídně Odyssea a jeho Řeky v nádherném paláci, vyptával se na trojskou válku a na Odysseovu cestu do vlasti. Všechny bohatě hostil po celý měsíc.

Když měsíc uplynul, požádal Odysseus Aiola, aby ho propustil. Aiolos sám dohlédl na přípravy k odjezdu a připravil Odysseovi neobyčejný dar. Uzavřel do velikého měchu z volské kůže všechny nepříznivé a divoké větry a měch pevně zavázal stříbrnou tkanicí. Měch dal Odysseovi s sebou a poručil lehkému příznivému větru, aby se opřel do plachet a hnál řecké lodě k břehům Ithaky.

Devět dní a devět nocí napíнал příčinlivý vítr plachty Odysseových lodí a desátého dne té nádherné plavby uzřeli Řekové Ithaku. Pobřeží ostrova bylo tak blízko, že mohli rozeznat pastýře u ohňů. Tehdy se Odysseus neubráníl spánku. Po celou cestu řídil loď a nezamhouřil oka, ale nyní před cílem cesty usnul.

„Podívejme,“ povídali si plavci. „Odysseus usnul. Konečně se přesvědčíme, jaké dary si veze v měchu od krále Aiola. Ani se nám nepochlubil, nechce se asi s námi o zlato a stříbro rozdělit.“ Plavci se

chopili měchu a rozvázali stříbrnou tkanici. S kvílením a fičením vyrazily divoké vichry z měchu a vláčely Odysseovy lodě bouří a vlnobitím na daleké moře, pryč od břehů domova. Odysseus se probudil a poznal, co se stalo. Zoufalstvím div se nevrhl do rozbouřených vln. Vichry a bouře přihnaly loď opět k Aiolovu ostrovu.

Odysseus se ihned vydal do paláce, kde král větrů hodoval s manželkou a dětmi. Aiolos se nemálo podivil Odysseovu návratu, a když se dověděl důvod, s hněvem povstal od stolu a zvolal:

„Opusť palác a odpluj od ostrova! Jistě jsi upadl v nemilost bohů. Takového člověka nemohu přijmout pod ochranu.“

Smutně se vrátil Odysseus na pobřeží ke svým přátelům. Už nemohli spoléhat na příznivý vítr. Přidě lodí si těžce razily cestu vlnami a veslařům se leskla čela potem.

Od Aiolova ostrova dorazili znavení plavci ke skalnaté neznámé pevnině. Našli pro lodě dobrý přístav, jen Odysseus přivázal svou loď ke skalisku před přístavem a vyšplhal se po balvanech na výšinu, aby se rozhlédl. Ležela před ním pláň bez lidí a bez zvířat. V dálce stoupal k obloze kouř, snad se za obzorem rozkládalo nějaké město. Odysseus sestoupil k přístavu a vyslal do vnitrozemí tři Řeky na výzvědy. Řekové přešli planinu, prosekali si cestu hlubokým lesem a stanuli před městem s vysokými domy. První člověk, s nímž se setkali, byla dívka nabírající u studny vodu. Nepodobala se lidským dívkám, byla obrovská jako věž, ale ochotně a přívětivě vysvětlovala Řekům všechno, co chtěli vědět. Dověděli se, že zakotvili u země Laistrygonů a město že se jmenuje Telepylos. Otec dívky je tu prý králem. Dívka je dovedla do královského paláce a Řekové ustrnuli. Stáli před královnou velikou jako hora. Jakmile je spatřila, začala volat svého muže. Její hlas hřměl, jako když se utrhne na horském úbočí skála a valí se do údolí a strhává cestou balvany, keře a stromy. Nestvůrně veliký král Laistrygonů přispěchal, popadl jednoho Řeka a dal si ho připravit k jídlu. Druzí dva plavci prchli a dostali se s neblahou zprávou šťastně ke svým druhům.

Obří král vyhlásil poplach. Na planinu se vyrojili obrovití Laistrygoni a seběhli se na mořský břeh. Lámali ze skal kameny,

vrhali je na lodě a rozbíjeli je. Stožáry praskaly, prolomenými prkny se drala do vnitřku lodí voda a plavidla klesala ke dnu i s Řeky. Žádná z lodí kotvících v přístavu neunikla. Zachránil se jen Odysseus s hrstkou plavců. Přetáhl v poslední chvíli lano poutající jeho loď ke skalisku a chvatně opustil nepřátelskou pevninu.

S jedinou lodí se zbylými přáteli brázdil Odysseus moře a vzpomínal na mrtvé druhy, které už nikdy nespátí. K smrti znaveni usilovným veslováním a vyčerpání přestálými hrůzami, vstoupili Řekové na břeh jakéhosi ostrova, padli na zem a leželi tak dva dny a dvě noci. Třetího jitra, sotva Jitřenka začala rozčesávat zlaté vlasy nového dne, vzal Odysseus meč a oštěp a pustil se do nitra ostrova. Objevil cestu a zahlédl i stužku dýmu nad korunami stromů. Na zpáteční cestě vběhl Odysseovi do cesty statný jelen. Odysseus ho zabil oštěpem a vrátil se s úlovkem k hladovým plavcům. Najedli se pečeného masa a odpočinek a pokrm jim vrátily sílu. Po jídle rozdělil Odysseus Řeky na dva stejné oddíly. První vedl Odysseus, druhý vedl kormidelník Eurylochos. Potom losovali, který oddíl se má vydat do vnitrozemí. Los připadl na Eurylocha a jeho skupinu. Truchlivě vykročil se svým oddílem do lesa. Řekové měli na mysli všechno, co zažili u Laistrygonů i Kyklopů, a postupovali jen zvolna a opatrně.

V lesním úvalu našli krásný výstavný dům. Kolem domu obcházeli horští vlci a lvi, ale nesápali se na příchozí. Lísali se k plavcům, jako se lísají psi k navracejícímu se pánu. Z domu zazníval sladký zpěv. Líbezný zpívající hlas patřil kouzelnici Kirké, která v domě bydlila. Sama otevřela Řekům bránu domu a zvala je s úsměvem dovnitř. Řekové neodolali a vešli. Jen kormidelník Eurylochos neznámé ženě nedůvěřoval a zůstal raději venku před domem.

Kirké zavedla lodníky do skvělého sálu, posadila je do pohodlných křesel a připravila jim lahodné jídlo z medu, sýra, mouky a silného vína. Do pokrmu přilila kouzelnou šťávu. Řekové s chutí pojedli a náhle začali měnit podobu. Kůže jim porostla štětinami, hlava se protáhla v prasečí rypák a s chrochtáním se spouštěli na všechny

čtyři. Kouzelnice je prutem vyhnala ze sálu do prasečích chlívků a předhodila jim žaludy a bukvice.

Eurylochos se nedočkal svých druhů, a proto se vypravil zpátky k lodi a podal Odysseovi zprávu o tom, co zažil a viděl.

„Odplujme, dokud ještě můžeme,“ radil Odysseovi Eurylochos, „bozi vědí, jaké nebezpečí tu na nás číhá.“

„Nemůžeme odplout a opustit své přátele,“ řekl Odysseus. Dal si popsat cestu, ozbrojil se a vydal se hledat ztracené plavce.

Cestou potkal urostlého mladíka a poznal v něm boha Herma. Hermes stiskl Odysseovi pravici a oslovil ho:

„Kam běžíš? Myslíš, že bez pomoci bohů pomůžeš svým druhům, které Kirké začarovala do podoby vepřů? Chci ti pomoci.“ Hermes se sehnul a vyhrábl z hlíny bylinu s bílým květem a černým kořenem. „Tato bylina,“ řekl, „se jmenuje Moly a s ní odoláš všem kouzlům. Vezmi si ji. Až se tě Kirké dotkne kouzelným proutkem, vytrhni meč a vrhni se na ni, jako bys ji chtěl zabít. Lehko na ní vymůžeš přísahu, že ti neublíží. Nic zlého ti už nebude hrozit a opět se shledáš se svými druhy.“

Hermes promluvil a zmizel. Odysseus kráčel zamyšleně k domu kouzelnice.

Kirké ho uvítala v bráně, vlídně ho zvala dál a s úsměvem mu podala kouzelný nápoj. Nemohla se ani dočkat, až vyprázdní zlatou číši. Jakmile Odysseus dopil, šlehla ho prutem a zvolala:

„Běž si do prasečího chlívku ke svým přátelům!“

Ale Odyssea se kouzla nedotkla. Chránila ho bylina Moly. Vytasil meč a hnal se na kouzelnici, jako by ji chtěl probodnout. Užaslá a zděšená Kirké padla na zem a objala Odysseovi kolena.

„Běda,“ křičela, „nejsi ty Odysseus, kterého mi předpověděla věštba? Jsi-li Odysseus, zastrč meč a buďme přáteli.“

„Přísáhej,“ řekl Odysseus s pozvednutým mečem, „přísáhej, že mi nebudeš škodit.“

Kirké mu přísahala. Pak teprve uložil meč a přijal její pohostinství. Služebné nymfy se daly do přípravy hostiny. Jedna prostírala a přehazovala nachové pokrývky přes křesla, druhá mísila ve stříbrném měsidle medově sladké víno s vodou, jiná chystala Odysseovi lázeň.

Když se Odysseus vykoupal a oblékl nový šat, který mu Kirké darovala, usedl s ní za stůl pokrytý pokrmý. Nejedl však a smutně se díval před sebe.

„Proč odmítáš jídlo?“ zeptala se ho Kirké. „Uvykl jsi snad lepším lahůdkám, než ti předkládám?“

„Jak mohu jíst a radovat se, když mí druhové strádají,“ odpověděl Odysseus. „Zbav je kouzla a zbavíš i mne smutku.“

Kirké Odysseovu prosbu neodmítla. Vyšla na dvůr, otevřela chlívky a vyhnala z nich vepře. Každého z nich potřela kouzelnou šťávou a hned z nich padaly štětiny, těla se jim napřimovala a místo vepřů stáli kolem Kirké statní Řekové. Běželi k Odysseovi a dojatě děkovali za své zachránění. Kirké vyzvala Odyssea, aby přivedl i ostatní lodníky.

Plavci vyvlekli koráb na souš a všichni se sešli u Kirké. Kouzelnice a nymfy se staraly o jejich pohodlí a mísy a mšedidla se plnily po celý rok. Čas rychle míjel při hostinách a zábavách. Po roce požádal Odysseus Kirké, aby jej a řecké hrdiny propustila.

„Nechci tě držet u sebe proti tvé vůli,“ řekla kouzelnice. „Chceš-li se však vyhnout dlouhému bloudění na cestě domů, musíš sestoupit do podsvětí. Tam se zeptej na věštbu stínu slepého věštce Teiresia.“

Odysseus se zarmoutil nad novou nebezpečnou cestou. Kirké to zpozorovala a utěšovala ho: „Nedělej si starosti, Odyssee, jen postav stožár a napni plachty. Vítr se už postará, abys tam doplul. Až přepluješ oceán, spatříš nízké pobřeží s hájem vrb a štíhlých černých topolů. To je háj bohyně Persefony a vchod do podsvětí. Sám bez průvodců odejdi na osamělé místo, vyhrabej jamku a obětuj mrtvým černého berana a černou ovci. Stíny zemřelých přiláká vůně obětní krve a budou se chtít napít. Ty jim v tom braň mečem a nedovol, aby se přiblížily, dokud se nezeptáš Teiresia na věštbu. Věštba ti poradí, jak se navrátit domů.“

Kirké vybrala ze stáda černou ovci a černého berana, darovala je Odysseovi a rozloučila se s ním i s plavci.

Vál příznivý vítr a loď letěla po vlnách jako pták. Netrvalo dlouho a objevil se nízký břeh oceánu s černými topoly a vrbami. Odysseus

poslechl rady kouzelnice Kirké a vydal se sám na neveselý břeh, kde vyhrabal jamku.

Jakmile se pomodlil a krev obětovaných zvířat stekla do jamky, vynořily se z podsvětí duše zesnulých. Mladíci i starci, ženy i děti, muži zabítí ve válce, všichni se sténáním vystupovali z říše stínů a tlačili se a tísnili kolem obětí. Odysseus vytrhl meč a bránil obletujícím stínům, aby se napily krve zabitých zvířat. Mezi dušemi zemřelých spatřil i stín své matky, která ještě žila, když Odysseus odcházel do války. Při pohledu na ni zaplakal lítostí, ale ani jí nedovolil svažít rty. Konečně se přiblížil stín věštce Teiresia a vyzval Odyssea, aby schoval meč. Věstec se napil a promluvil:

„Těžce jsi, Odyssee, rozhněval boha Poseidona, že jsi oslepil jeho syna Polyféma. Bude ti překážet v návratu domů. Přesto se můžete vrátit, jestliže budete dbát mé rady. Brzy přistanete u ostrova Thrinakie. Na svěžích loukách ostrova se popásají tučná stáda ovcí a krav. Ta stáda patří bohu slunce Héliovi. Nedotýkejte se jeho zvířat. Kdybyste některé z nich zabili, prorokuji tvé lodi a tvým druhům zkázu. Sám a na cizí lodi bys dosáhl vlasti. Ani tam tě nebude čekat nic dobrého. Najdeš svůj palác plný zpupných ženichů, ucházejících se o ruku tvé ženy Penelopy. Vrátiš-li se, ztrestáš je. Pak obětuj bohu Poseidonovi a můžeš se dožít klidného stáří.“

Odysseus poděkoval za věštbu a zeptal se Teiresia:

„Tam vidím stín své zesnulé matky, mlčí a nedívá se na mne. Co mám udělat, abych s ní mohl promluvit?“

Teiresias radil:

„Komu dovolíš přiblížit se zde k té krvi, bude s tebou rozmlouvat a poví ti pravdu.“ Pak se obrátil a zvolna kráčel zpátky do říše stínů.

Odysseus dovolil matce, aby se napila, matka poznala syna a promluvila:

„Jak jsi sem přišel, dítě moje? Ještě bloudíš světem od pádu Tróje? Ještě ses nevrátil na Ithaku k manželce a synovi?“

Odysseus pověděl matce o svém smutném osudu a zeptal se jí, co se děje doma. Matka řekla:

„Tvá věrná manželka Penelopa tě stále očekává a pláče pro tebe. Syn Telemachos užívá klidně otcovských statků. Tvůj starý otec

touží, aby tě spatřil ještě živé ho. Odešel na venkov a odmítá chodit do města. Žije na venku se svou čeledí a pracuje jako rolník. A mně ukrátily život veliká touha po tobě a zármutek, že se nevracíš.“ Domluvila a Odysseus se zachvěl steskem. Rozpřáhl náruč, ale stín matky se před ním rozplynul jako mlha v závanu větru. K obětní krvi přistoupil stín krále Agamemnóna, napil se a poznal Odyssea. S pláčem vyprávěl Odysseovi o tom, jak ho usmrtila jeho vlastní žena Klytaiméstra, když se vrátil domů z trojské války. Varoval Odyssea, aby si dal při návratu na Ithaku pozor a tajně vystoupil na pobřeží. Možná že i o jeho život někdo ve vlasti usiluje.

Před Odysseem se objevily stíny mrtvých bojovníků od Tróje. Achilleus poznal v Odysseovi svého statečného druhá z války a Odysseus ho chválil a lichotil mu, že i v podsvětí se z Achillea stal veliký vladař mrtvých. Achilleus jen truchlivě odpověděl:

„Raději bych byl na zemi oráčem a sloužil v cizině u chudých lidí, než abych byl v podsvětí vladařem mrtvých.“ Vyptával se Odyssea na svého syna, jak si počínal u Tróje, a s radostí uslyšel, že si jeho syn vedl jako hrdina.

Mlčky minul Odyssea Aiás. I mrtvý ještě se hněval na Odyssea pro spor o Achilleovu výzbroj.

V dlouhé řadě přicházely stíny zesnulých k Odysseovým obětem. Mnohé poznal a mnozí poznali jeho. Ale ze zástupů úpějících duší pojala Odyssea taková hrůza, že se od nich odvrátil a rozběhl se k lodi. Veslaři se opřeli do vesel a loď vyrazila z nehostinných končin smrti na daleké rozvlněné moře.

Odysseus věděl, že nyní musí překonat dvě nebezpečí, před nimiž ho už varovala Kirké.

Nejdříve musí uniknout nástrahám, které kladou nebohým plavcům líbezná mořská víly Sirény. Lákají nezkušené lodníky sladkým zpěvem ke svému ostrovu, a zamíří-li koráb za jejich hlasem, ztroskotává na ostrých útesech ukrytých pod hladinou. Sotva byl v dohledu zrádný ostrov, zalepil Odysseus plavcům uši voskem, aby nezaslechli sladký zpěv. Sám se dal pevně připoutat ke stožáru. Tak uslyšel zpěv Sirén, ale provazy mu zabránily vrhnout se do moře a plavat k ostrovu.

Unikli Sirénám a po krátké plavbě uslyšeli hrozný rachot a štěkání. Blížili se druhému nebezpečí. To řvala v jeskyni pod obrovským úskalím obluda Skylla. Jejích šest psích hlav kývajících se nad hladinou bez ustání štekalo. Naproti mořské jeskyni s hrozným netvorem trčela z moře nižší skála. Pod ní Poseidonova dcera Charybdis třikrát za den pohlcovala a chrtila vodu. Voda kolem skaliska vřela, skála zlověstně hučela a vlny byly temné hlínou a pískem a bílé rozbouřenou pěnou. Loď, které se podařilo ujít obludě Skylle, upadla obvykle do protějšího hrozného víru Charybdy a neušla zkáze. Odysseovým plavcům zděšením klesly ruce z vesel. Odysseus je povzbuzoval a radil jim, aby projeli kolem větší skály. Tak mu poradila kouzelnice Kirké. Veslovali usilovně, přece však neušli Skylle. Z vln se vynořilo jejích šest hlav, uchvátila šest Odysseových druhů a stáhla je k sobě do mořské sluje, kde je pohltila. Ostatní plavci však unikli Charybdě, která by byla roztříštila celou loď.

Utrmácení namáhavou plavbou spatřili travnaté břehy ostrova Thrinakie. Louky plné vonných bylin tu spásala stáda boha Héliá. Odysseus nechtěl u ostrova zakotvit. Obával se, že některý z plavců ublíží Héliovým stádům a že se vyplní Teiresiova věštba.

„Dovol, ať si odpočineme po těžké plavbě,“ požádal Odyssea kormidelník Eurylochos, „jen si odpočineme a poplujeme dál. Stád si ani nevšimneme.“

Odysseus se zdráhal, ale když mu všichni plavci přísahali, že se posvátných stád nedotknou a že se spokojí se zásobami jídla, které si vezou s sebou, svolil. Zakotvili a Řekové s rozkoší ulehli do hebké trávy.

Ale v noci seslal Zeus bouři a od té noci neustávaly vichry bičovat moře a vzduuté vlny nedovolovaly plavcům opustit ostrov. Řekové dopravili loď do bezpečí a setrvali na pevnině. Dokud měli zásoby, netrpěli nouzí. Den stíhal noc a noc stíhala den a bouře neustávala. Už celý měsíc věznilo bouřlivé moře Řeky na ostrově. Zásoby došly a plavce navštívil hlad. A vyplout na moře stále ještě nemohli.

V tom nešťastném čase se vypravil Odysseus podél pobřeží na obhlídku. Za jeho nepřítomnosti promluvil k plavcům Eurylochos:

„Chcete zemřít hladu, zatímco se kolem nás popásá nejužší dobytek, jaký jsem kdy viděl? Pojdte, zabijeme několik krav a nejlepší kusy masa budeme obětovat bohům, aby nám odpustili. O zbytek se rozdělíme.“

Hladoví plavci radostně souhlasili s Eurylochem a slibovali, že vyváznou-li živí, postaví Héliovi na Ithace nádherný chrám. Pak přihnali několik kusů dobytka, porazili je a obětovali nejlepší část masa bohům. Sami si opékali zbytky. Odysseus se vrátil příliš pozdě, než aby jim mohl v jejich počínání zabránit. S hlasitým nářkem vyčítal druhům, že nedodrželi přísahu.

Hněv bohů se brzy projevil. Stažené kůže dobytčat samy lezly po trávě a syrové maso bučelo na rožnících. Hélios viděl ze slunečního vozu čin Odysseových plavců a žaloval jej Diovi a ostatním nebešťanům. Žádal pro Odysseovy druhy náležitý trest a hrozil, že nebudou-li potrestáni, sestoupí do říše stínů a bude tam svítit mrtvým.

Šest dní se živili plavci masem posvátného stáda. Sedmého dne ráno se utišilo moře a mohli vyplout. Thrinakie zmizela na obzoru za jejich zády a na všechny strany se prostírala pustá vodní hladina. Zeus už neodkládal trest. Vyslal na modrou oblohu černé mračno, rozpoutal bouři a mrštil po lodi bleskem. Koráb se v bouřlivých vlnách naklonil a plavci byli smeteni do moře. Naživu zůstal jen Odysseus, který nepožil masa Héliových dobytčat.

Na troskách lodi připlul desáté noci od ztroskotání k ostrovu Ogygii. Na ostrově bydlila uprostřed kvetoucích hájů ve stinné jeskyni nymfa Kalypsó. Nymfa Odyssea přijala ve svém klenutém příbytku obrostlém révou a hostila ho a snažila se, aby zapomněl na okolní svět. Po sedm let zdržovala Kalypsó Odyssea na ostrově a nedovolovala mu odplout.

Konečně se nad nešťastným zajatcem slitovala bohyně Athéna a přimluvila se za něho u vládce bohů Dia. Zeus vyslal k nymfě posla bohů Herma s příkazem, aby Odyssea propustila.

Odysseus seděl jako obvykle na břehu moře, díval se do dálky na neklidné moře a plakal steskem po domově. Tu uslyšel za sebou hlas.

„Nerada se s tebou, Odyssee, rozloučím,“ promluvila Kalypsó, „byl bys žil v mém zajetí navěky, mohl jsi být věčně mladý a nesmrtelný. Ale Diovu příkazu se nemohu vzpírat. Postav si prám a vydej se na cestu do vlasti.“

Odysseus nemohl uvěřit, že ho nymfa propouští. Když se z údivu vzpamatoval, radostně se chopil sekyry a začal kácet stromy. Brzy si postavil prám. Nymfa hrdinu opatřila jídlem a pitím.

Znovu vyplul Odysseus na zvlněné moře. Vál příznivý vítr a cesta vesele ubíhala. Po několika dnech plavby spatřil pevninu. Proti jasnému nebi se rýsovaly temné obrysy horstva země Fajáků. Odysseus však neměl dosáhnout pobřeží bez pohromy. Bůh Poseidon si všiml Odysseova prámu a zlostně rozbouřil trojzubcem moře. Zahalil mračny nebe i zemi i vody a poštvál na Odyssea nejhorší vichry a bouře. Bědujícího Odyssea smetla vlna do moře a dva dny a dvě noci se potácel ve vlnách mezi životem a smrtí, přidržuje se jen trámu ze svého rozbitého voru.

K ránu třetího dne spatřil lesnatý břeh a veliká vlna ho sama vynesla na pevninu, jiná vlna ho však opět spláchla do moře. S posledními silami dosáhl břehu právě tam, kde ústila do moře malá říčka. Na souši klesl k zemi a omdlel. Probudil ho teprve noční chlad, neboť v bouři přišel i o oděv. Vyhledal tedy olivovou houštinu, nahrnul pod větve spadané listí, ustlal si tam a dobře se listím přikryl. Jen ulehl, usnul. Nevěděl, že spí v zemi Fajáků.

Zatímco spal, starala se o jeho návrat do vlasti bohyně Athéna. Pospíšila do paláce krále Fajáků Alkina a vyhledala jeho dceru. Krásná Nausikaa spala na loži, i ve spánku se podobala bohyni. Athéna se nad ní sklonila a vdechla jí sen. Ve snu jí vybízela, aby hned ráno vyjela s vozíkem a se služkami k řece a vyprala svá nádherná roucha. Jitřní paprsky zaplašily sen a Nausikaa vstala a šla za otcem, aby jí dal zapřáhnout vozík. Do vozíku naložila se služkami šaty a vypravila se s nimi k řece, jak jí přikazoval noční sen. Sama řídila vozík a služky běžely za ním. Vypraly v řece roucha, a zatímco se šaty sušily, vykoupaly se a pojedly. Pak se dala Nausikaa s dívkami do tance a hrály si s míčem. Nausikaa hodila míč děvčeti, které stálo blízko řeky, a Athéna jej řídila tak, že padl doprostřed

proudu. Všechna děvčata vykřikla a křikem procitl Odysseus ze spánku.

Zprvu se polekal, že se opět dostal do země lupičských obrů, ale brzy rozeznal dívčí hlasy. Ulomil si listnatou větev, aby zakryl svou nahotu, a vystoupil z křoví. Jakmile ho dívky spatřily, spustily křik horší než předtím a rozprchly se po celém břehu. Nebylo divu. Odysseus byl pomazán blátem a mořským kalem, a jak svíral před sebou listnatou větev, podobal se víc přízraku než člověku z masa a kostí. Jediná Nausikaa zůstala a neprchala. Athéna jí vlila do srdce odvalu. Odysseus se zastavil a zpovzdáli, aby Nausiku nezaplašil, začal ji prosit.

„Ať jsi bohyně nebo člověk, prosím tě, neutíkej a pomoz mi. Bouře mě zahнала k této pevnině jako trosečníka, nikoho tu neznám a nevím ani, kde jsem. Smiluj se nade mnou a daruj mi nějaký oděv a ukaž mi cestu k lidským příbytkům. Bohové ti odplatí a dají ti, co si přeješ!“

Nausikaa nebojácně odpověděla:

„Nezdá se, cizince, že jsi špatný člověk. Chci ti pomoci. Jsem dcera fajáckého krále Alkina a ukáži ti cestu do města. Obrátil ses na mne s prosbou a neodmítnu tě.“

A královská dcera zavolala bázlivé služky a poručila jim, aby Odysseovi přinesly šaty. Odysseus se vykoupal v řece a oblékl se. Jeho ochranitelka, bohyně Athéna, mu propůjčila krásný vzhled, takže se podobal nebešťanům. S úžasem pozorovaly Nausikaa a dívky změnu, která se udala s Odysseem. Daly mu jíst a pít a Odysseus s chutí utišil hlad a uhasil žízeň.

Suché prádlo a šaty naložily služky do vozíku a Nausikaa vstoupila na vůz. Odysseus šel za vozem pěšky se služkami. Před městem řekla Nausikaa Odysseovi:

„Nehněvej se, cizince, ale do města s námi nechod'. Počkej zde v osikovém háji a vydej se do města, až ti zmizíme z očí. Kdyby někdo z Fajáků viděl, že přicházím do města s cizincem, povídali by, že si vedu cizího ženicha. Královský palác nalezneš snadno i sám. Vyhledej v něm mou matku a popros ji o pomoc. Bude-li ti přát ona, jistě se navrátíš do své vlasti.“ Průvod královské dcery zmizel za

městskými hradbami. Odysseus vystoupil z osikového háje a kráčel také k městu. Bohyně Athéna ho obklopila mlhou, aby ho Fajákové nezpозorovali a nezastavovali ho. Vzala na sebe podobu mladé dívky a dovedla ho do paláce krále Alkina.

Udiven si prohlížel Odysseus zářící královský palác. Stěny paláce byly pokryty bronzem a dovnitř se vcházelo dveřmi pobitými zlatem. Zlatí a stříbrní psi stáli po obou stranách vchodu. Kolem paláce se prostírala nádherná zahrada, plná šťavnatých hrušek, fíků, jablek a hroznů. Ovoce těch stromů se nikdy nekazilo a větve rodily po celý rok.

V sále královského paláce byli právě shromážděni vznešení Fajákové s králem u slavnostní hostiny. Odysseus došel neviděn až ke královské dvojici. Zde sňala Athéna z něho mlžnou roušku a Odysseus padl královně k nohám.

„Královno,“ zvolal, „k tobě a k tvému choti se utíkám o pomoc. Už dlouhá léta bloudím po světě, toužím po vlasti a nemohu se tam vrátit Pomozte mi k návratu domů. Bohové ať vám nadělí štěstí!“

Promluvil a usedl před krbem v prachu u ohně. Všichni zmlkli a nastalo úplné ticho. Konečně se ozval jeden starý fajácký hrdina:

„Nesluší se, králi Alkinoe, aby host seděl na zemi u krbu v prachu. Ať usedne s námi do křesla. Dej smísit v měsidle víno a klíčnici poruč, ať přinese hostu jídlo.“

Králi se ta řeč zalíbila. Vzal Odyssea za ruku a sám ho posadil na skvělé křeslo po svém boku a pohostil. Slíbil, že se postará, aby se host navrátil do své vlasti.

Když hostina skončila a Odysseus osaměl s královskými manželi, nezdržela se královna a zeptala se, odkud má jejich host ty krásné šaty. Poznala svou práci, neboť je sama s pomocí služek utkala. Odysseus králi a královně věrně vyprávěl své poslední dobrodružství s nymfou Kalypsó, pověděl jim o svém ztroskotání a nezamlčel ani, jak potkal na mořském břehu jejich dceru. Jen své jméno zamlčel.

Král napjatě poslouchal. Takového hrdinu by přál své dceři za ženicha. Přesto opakoval cizinci svůj slib, že mu dopomůže k návratu do jeho vlasti. Potom se s ithackým hrdinou rozloučili a odešli spát. I

Odysseus ulehl na měkké lože a spánek mu brzy odvál všechny starosti.

Ráno poručil král Alkinoos, aby dvaapadesát vybraných plavců stáhlo na moře nový černý koráb a připravilo jej k plavbě. Až bude připraven, mají se odebrat do paláce. V královském paláci bylo rušno. K slavnostní hostině na počest cizince pozval král množství vznešených Fajáků a ti zaplnili všechny sály. Dostavil se i božský pěvec Démodokos, jenž byl slepý, ale dovedl zpívat o hrdinských činech a bitvách tak živě, jako by je viděl před sebou.

Po hostině vyzval král pěvce, aby zazpíval. Slepý Démodokos sáhl do strun loutny a přenesl posluchače před Tróju. Píseň vyprávěla o hádce dvou slavných hrdinů, Achillea a Odyssea.

Odyssea Démodokův zpěv dojal. Zaslzel při jméně Odysseus, když je pěvec vypustil z úst. Král si povšiml hostova dojetí a přerušil píseň. Chtěl zaplašit cizincův smutek, a proto vybídl fajácké mladíky k slavnostním hrám, závodům a zápasům.

Závodistiště se zaplnilo Fajáky, kteří ukazovali, co dovedou. Závodili v běhu, skoku a ve vrhu diskem. Odysseus jen přihlížel. Fajákové by byli rádi poznali i Odysseovu sílu a hbitost. Ale ten byl už v myšlenkách na moři a netrpělivě očekával chvíli, kdy dá král znamení k vyplutí. Závod sledoval zamyšleně a roztržitě.

„Snad je náš host kupec potloukající se po mořích,“ šeptali si Fajákové, „kupci nemilují bojové hry a myslí jen a jen na zisk.“ Šeptali si a posmívali se. Alkinoův syn, podnícen řečmi svých přátel, vybídl Odyssea, aby také ukázal, co umí. Odysseus se zdráhal, ale tím posílil fajácké posměváčky. Tu se Odysseus rozhněval a vybral si největší disk, jaký byl na závodistišti. Kámen zasvištěl vzduchem, že se Fajákové až přikrčili k zemi. Přeletěl nad hlavami zástupu a dopadl daleko, tam, kam doposud nikdo z fajáckých mladíků nedohodil. Fajákové ztichli a žasli. Nikdo se už neodvážil Odysseovi se posmívat

Po závodech, hrách a tancích se vrátili Fajákové s Odysseem do paláce a pokračovali v přerušené hostině. Tentokrát vyzval Odysseus sám pěvce Démodoka ke zpěvu. Démodokos začal píseň o dobytí Tróje. Když Odysseus uslyšel zpívat o svých osudech a o dřevěném

koni, dojetím znovu zaslzel. Alkinoos si jediný všiml Odysseova pohnutí, poručil ukončit zpěv a obrátil se k Fajákům:

„Jak vidím, neradují se všichni z Démodokova zpěvu. Démodokos zpívá, a našeho hosta přepadl smutek. Každému z nás musí být host tak blízký a drahý jako vlastní bratr. Řekni nám tedy, cizince, konečně, jak se jmenuješ, kdo jsou tví rodiče a z které země jsi plul. To nám stejně musíš povědět, abychom tě tam mohli zavézt.“

Odysseus trochu v rozpacích, jak začít své vyprávění, pověděl své jméno i jméno své vlasti. Shromážděnými Fajáky proběhlo radostné vzrušení a údiv. Se zatajeným dechem poslouchali Odysseovo vyprávění.

Skončil a v sále se dlouho nikdo nepohnul, ani číše necinkla. První se pozvedl král Alkinoos. Z upřímného srdce přál ušlechtilému hrdinovi rychlou a bezpečnou plavbu do vlasti, kterou tak nešťastně míjel.

Nazítří odnesli Fajákové na loď dary, které Odysseus dostal od krále a fajáckých šlechticů. Truhlice s drahocennými rouchy a vzácnými nádobami i nádherné zbraně. Alkinoos dal zabít krávu a obětoval nejlepší maso bohům. Po slavnostních hodech na rozloučenou poručil král rozprostít na zádi lodi jemné plátno a koberec, aby Odysseus mohl cestou nerušeně spát.

Na prahu paláce se rozloučil Odysseus s dobrým králem Fajáků. Teď už nic nebránilo ithackému hrdinovi v cestě domů. Vstoupil na loď a veslaři zabrali vesly. V dálce mizel pohostinný fajácký břeh a někde před nimi ležela Ithaka.

Ve chvíli, kdy hvězdy začínají blednout a noc ustupuje bílému dni, dorazili Fajákové k Odysseově vlasti. Hrdina spal tvrdým spánkem. Nezbyvalo plavcům tedy nic jiného než spícího Odyssea vysadit na břeh i s dary. Potom obrátili loď k domovu.

Jakmile se dověděl bůh Poseidon, že Fajákové pomohli Odysseovi, krutě se na ně rozhněval. Vyžádal si od vládce bohů Dia svolení, aby je mohl potrestat. Fajácká loď se už blížila přístavu a lidé shromáždění na břehu ji mohli zřetelně vidět. Náhle se vynořil z mořských vln Poseidon a udeřil do lodi dlaní. V tom okamžiku se

celá loď se vším, co na ní bylo, proměnila v kámen a kámen narostl až ke dnu a pevně v něm zakotvil.

Na břehu stál i král Alkinoos a hlasitě zabědoval. Znal starou neblahou věštbu. Jednou prý Poseidon promění vracející se fajáckou loď v kámen a sevře město velkým skalnatým pohořím. Svolal ihned Fajáky k velkým obětem, aby se Poseidon nad nimi slitoval a neuzavíral město pohořím. Fajákové se polekali a začali chystat oběti.

Odysseus se zatím probudil na pobřeží ostrova Ithaky, vstal a smutně se rozhlížel. Nepoznal rodnou zemi po tolika letech. Tam, kde bývala holá stráň, vyrostly za tu dlouhou dobu košaté stromy a tam, kde se zelenávaly husté houštiny, běhalo se v jitřním slunci kamení. Odysseus začal v zoufalství volat a naříkat. Myslil si, že je zase v nějaké cizí zemi a že ho Fajákové oklamali. Z fajáckých darů však nechybělo nic. Trojnožky, kotlíky, šperky a nádherná roucha v truhlicích, všechno leželo neporušeno na břehu.

Po svahu sestupoval k hrdinovi mladý pastýř. Bohyně Pallas Athéna vzala na sebe podobu pastýře a přišla utěšit nešťastného hrdinu.

Odysseus se zaradoval, když spatřil na pustém pobřeží člověka. Mladý pastýř byl oblečený jako panský syn, na nohou měl zdobené opánky a v ruce oštěp. Nevypadal jako nepřítel a Odysseus mu vyšel vstříc a vyptával se ho.

„Jistě přicházíš z daleka,“ řekla přestrojená bohyně, „že neznáš jméno země. Břeh, na němž stojíme, je břeh ostrova Ithaky.“

Odysseus potlačil radost ze shledání s rodnou zemí a opatrně zatajil své jméno. Vyprávěl pastýři smyšlený příběh, jak se dostal i se svým majetkem na ithacký břeh.

Bohyně se usmívala. Z mladého pastýře se proměnila v krásnou nebešťanku a řekla:

„Jaký by to musil být člověk, aby nad tebou zvítězil Istí. I boha bys obelstil. Ve vlastní zemi neodkládáš přetvářku. Ale já ti přišla pomoci, Odyssee. Jsem Pallas Athéna.“

Bohyně pomohla hrdinovi ukrýt vzácné dary v blízké sluji a pak s ním usedla pod olivový strom, dodávala Odysseovi odvahy a radila mu:

„Nemusíš se obávat, neopustím tě. Nejprve se postarám, aby tě na Ithace nikdo nepoznal dřív, dokud nebude třeba. Svraštím tvou hladkou kůži, dám zmizet tvým vlasům a obléknu tě do chatrných hadrů. Uhasím lesk v tvých očích a udělám je stařecky mdlé, aby ses zdál ohyzdný nejen ženichům, kteří usilují o tvou manželku Penelopu, ale i vlastní manželce a synovi. V podobě nuzného starce vyhledáš pasáka vepřů Eumaia. Je poctivý a zůstal ti věrný. U něho se doviš, co se děje doma v paláci. „Zatím přivolám tvého syna Telemacha, který odplul do Sparty. Pátrá u krále Meneláa po tvém osudu.“

„I můj syn má bloudit po mořích?“ strachoval se Odysseus.

Bohyně ho uklidnila.

„Nemusíš mít o svého syna starosti. Netrpí nedostatkem. Sama jsem ho doprovázela a přivedu ho nazpět do vlasti.“

A bohyně se dotkla Odyssea kouzelným proutkem. Hrdinovi se svraštěla kůže, tvář se mu pokryla vráskami a oděv se na stařeckých údech rozpadl v cáry. Do ruky mu vtiskla hůl, přes rameno mu přehodila ošklivou odřenou mošnu a zmizela.

Tak proměněn se vydal Odysseus za pastýřem Eumaie, kam mu bohyně ukázala cestu.

Starý pastýř seděl v ohradě, kterou sám pro vepře postavil, a vyráběl si z kůže nové opánky. Ostatní mladší pastýři byli někde se stády na pastvě. Odysseus se zaradoval, když spatřil na pustém pobřeží člověka. Mladý pastýř byl oblečený jako panský syn, na nohou měl zdobené opánky a v ruce oštěp. Nevypadal jako nepřítel a Odysseus mu vyšel vstříc a vyptával se ho.

„Jistě přicházíš z daleka,“ řekla přestrojená bohyně, „že neznáš jméno země. Břeh, na němž stojíme, je břeh ostrova Ithaky.“

Odysseus potlačil radost ze shledání s rodnou zemí a opatrně zatajil své jméno. Vyprávěl pastýři smyšlený příběh, jak se dostal i se svým majetkem na ithacký břeh.

Bohyně se usmívala. Z mladého pastýře se proměnila v krásnou nebešťanku a řekla:

„Jaký by to musil být člověk, aby nad tebou zvítězil Istí. I boha bys obelstil. Ve vlastní zemi neodkládáš přetvářku. Ale já ti přišla pomoci, Odyssee. Jsem Pallas Athéna.“

Bohyně pomohla hrdinovi ukrýt vzácné dary v blízké sluji a pak s ním usedla pod olivový strom, dodávala Odysseovi odvahy a radila mu:

„Nemusíš se obávat, neopustím tě. Nejprve se postarám, aby tě na Ithace nikdo nepoznal dřív, dokud nebude třeba. Svraštím tvou hladkou kůži, dám zmizet tvým vlasům a obléknu tě do chatrných hadrů. Uhasím lesk v tvých očích a udělám je stařecky mdlé, aby ses zdál ohyzdný nejen ženichům, kteří usilují o tvou manželku Penelopu, ale i vlastní manželce a synovi. V podobě nuzného starce vyhledáš pasáka vepřů Eumaia. Je poctivý a zůstal ti věrný. U něho se dovíš, co se děje doma v paláci. „Zatím přivolám tvého syna Telemacha, který odplul do Sparty. Pátrá u krále Meneláa po tvém osudu.“

„I můj syn má bloudit po mořích?“ strachoval se Odysseus.

Bohyně ho uklidnila.

„Nemusíš mít o svého syna starosti. Netrpí nedostatkem. Sama jsem ho doprovázela a přivedu ho nazpět do vlasti.“

A bohyně se dotkla Odyssea kouzelným proutkem. Hrdinovi se svraštěla kůže, tvář se mu pokryla vráskami a oděv se na stařeckých údech rozpadl v cáry. Do ruky mu vtiskla hůl, přes rameno mu přehodila ošklivou odřenou mošnu a zmizela.

Tak proměněn se vydal Odysseus za pastýřem Eumaiem, kam mu bohyně ukázala cestu.

Starý pastýř seděl v ohradě, kterou sám pro vepře postavil, a vyráběl si z kůže nové opánky. Ostatní mladší pastýři byli někde se stády na pastvě. Sotva psi ucítili, že se k ohradě blíží cizinec, vyrazili se zuřivým štěkotem ven. Byli by Odyssea zle potrhali, kdyby je nebyl Eumaios zahnal kameny a křikem. Vlídne přijal cizího starce, nastlal mu v chýši chvojí a přes chvojí přehodil měkkou kožešinu,

aby se cizinci dobře sedělo. Na počest hosta zabil dvě selata, rozkrájel je a začal opékat na rožni. Přitom k cizinci hovořil:

„Mohu ti nabídnout jen podsvinče. Krmné vepře musím odvádět do paláce, kde hodují ženiši po celé dny a noci. Hodují a stáda řídnou, sklepy a sýpky se prázdní. Kdyby tu byl můj ubohý pán, jistě by zavedl pořádek. Ale bozi vědí, kde je pochován. Vytáhl před dávnými lety do trojské války. Kdyby byl živ, byl by se už vrátil. Trója přece dávno padla.“

Pastýř předložil Odysseovi pečené maso a namísil mu v dřevěné nádobě víno. Když se Odysseus posilnil, řekl pastýři:

„Putoval jsem po moři a po souši dlouhý čas. Pověz mi, jak se jmenuje tvůj pán. Možná že jsem se s ním setkal a mohu ti o něm vyprávět.“

„Můj nešťastný pán,“ odpověděl pastýř, „se jmenoval Odysseus. Byl dobrý a spravedlivý. Takového panovníka už nedostanu, co živ budu.“

„Když je tvým pánem Odysseus,“ řekl přestrojený hrdina, „pak ti mohu od-přísáhnout, že se tvůj pán ještě tento rok vrátí. Odměnu za svou zprávu si sám u tebe vyberu, jakmile se Odysseus opět objeví v královském paláci.“

„Nech si své přísahy,“ mávl nevěřící pastýř rukou, „odměnu stejně nedostaneš, protože se Odysseus do svého paláce nevrátí. A teď mám strach i o jeho syna Telemacha. Vypravil se ke králi Meneláovi a říká se, že prý ženiši za ním poslali loď, aby ho na zpáteční cestě zaskočili a zabili. A teď mi ty, hoste, pověz, co jsi zažil a odkud jsi k nám připlul.“

Odysseus vyprávěl pastýři smyšlený příběh. Pochází prý z ostrova Kréty a zažil spoustu dobrodružství. Byl i v trojské válce a seznámil se tam s Odysseem. Setkal se s ním prý nedávno znovu. To byl Odysseus na cestě do vlasti.

Pastýř pečlivě naslouchal, všemu uvěřil, jen tomu, že by se Odysseus měl vrátit, tomu neuvěřil. Domníval se, že si ho chce cizinec dobrou zprávou naklonit.

Smrákalo se a do chýše se vraceli ostatní pastýři. Stáda zavřeli do chlévů a usedli k večeři. Venku pokryly mraky měsíc a tma se

rozšuměla deštěm. Vlhký chladný vítr vál skulinami ve stěnách a Odysseovi byla zima. Přemýšlel, jak by se zahřál, a rozhodl se, že pastýře vyzkouší.

„Poslyšte,“ řekl, „povím vám příhodu, která se mi stala při obléhání Tróje. Jednou jsem ležel s králem Meneláem, Odysseem a jinými bojovníky v křovinách pod trojskými hradbami. Chystali jsme nepříteli úklady a musili jsme venku přečkat noc. V noci se přihnal severák s vánicí. Mrazivý vítr nám vrhal do tváře sníh a brzy jsem byl celý zkrhlý. Ostatní bojovníci měli teplé pláště a nic jim nevadilo, že se jim na jejich štítech usazoval led. Ale já jsem nechal svůj plášť v táboře. Myslil jsem, že nebude mrznout. K ránu jsem už nemohl zimou vydržet a povídám Odysseovi: ‚Příteli, ještě chvíli a vydechnu duši. Nemám plášť a umírám zimou.‘ — ‚Mlč odpověděl mi Odysseus, ‚ať tě nikdo neslyší.‘ Vztyčil se nad podřimujícími bojovníky a oslovil je: ‚Právě mi bůh seslal sen. Vzdálili jsme se příliš od lodí a potřebujeme posilu. Někdo by se měl vrátit se vzkazem k vojevůdci Agamemnónovi.‘ — Ihned se zvedl jeden bojovník, odložil plášť a rozběhl se nazpět k lodím. Já se zahalil do jeho pláště a spal jsem až do svítání. Kdybych jen byl nyní tak mladý a statný jako tehdy, jistě by mi někdo půjčil plášť, aby mě ochránil před nočním chladem.“

„Opravdu, skvělý příběh,“ smál se Eumaios, „i my ti, starče, půjčíme plášť. Až se vrátí Telemachos, Odysseův syn, daruje ti plášť a vypraví tě, kam budeš chtít.“

A pastýř mu prostřel měkké lože z ovčích a kozích kůží. Když Odysseus ulehl, přikryl ho vlastním huňatým pláštěm. Sám neulehl. Vzal meč a kopí a vyšel ven hlídat stáda. Odysseus ještě nespál, a když viděl, kam Eumaios jde, měl radost, že se pastýř tak pečlivě stará o svěřený dobytek.

Té noci se převaloval Telemachos na lůžku ve Spartě, v paláci krále Meneláa. Každou chvíli se probouzel, starosti o otce mu nedávaly spát. Náhle se noční tma rozestoupila a před Telemachem se objevila bohyně Athéna.

„Vrať se bez odkladu domů,“ přikazovala mladíkovi, „ale cestou buď opatrný. Ženichové ti chystají nástrahy, čekají na tebe v úžině s

lodí, aby tě zajali. Proto se mořské úžině vyhni a pluj se svou lodí jen v noci. Až dopluješ na Ithaku, pošli do města své druhy a sám se vydej k věrnému pastýři Eumaiovi.“

Pallas Athéna se vznesla na Olymp a Telemachos poslechl její rady. Opustil s mnoha dary krále Meneláa a jeho manželku Helenu a vyrazil na moře. Vyhnul se mořské úžině, kde číhala loď s ženichy, a za příznivého větru šťastně doplul k břehům Ithaky.

Vystoupil z lodi dříve než jeho druzi a šel k pastýři Eumaiovi.

Odysseus seděl s pastýřem v chatrči, když se venku rozhléhl radostný psí štěkot. Pastýř vstal, aby se podíval, kdo přichází, a spatřil Odysseova syna. Nádobka s vínem mu vypadla překvapením z prstů, třesoucíma rukama objal Telemacha a v slzách ho líbal. Odysseus si dojatě a s pýchou prohlížel Telemacha. Kdysi dávno ho opustil jako malého chlapce a nyní se s ním setkával jako s mladým a urostlým mužem. Nedal však pohnutí na sobě znát a chtěl postoupit synovi své místo na kožešině.

„Jen sed', cizince,“ zadržel ho Telemachos, „posadím se jinam, místa je tu dost.“

Přisedl k pastýři a k Odysseovi a pastýř zářící radostí mu předložil pečené maso a víno. Telemachos jedl a ptal se, odkud je cizí host. Eumaios vyprávěl smyšlený příběh, který mu Odysseus o sobě pověděl.

„Přišel ke mně,“ končil pastýř vyprávění, „a žádal mě o přístřeší. Teď, když ses vrátil, mohu ho odevzdat zase tobě. Přichází k nám jako prosebník.“

„Raději ať zůstane host u tebe,“ uvažoval Telemachos, „pošlu mu dobrý oděv i meč i jídlo, ale s sebou do paláce ho nemohu vzít. Nápadníci mé matky, kteří tam hodují, jsou zpupní a svévolní, mohli by se mu posmívat nebo mu ublížit. Je jich příliš mnoho, než abych mohl hosta před nimi ubránit.“

Odysseus se podívil, že Telemachos strpí takové hýření v domě svého otce, a Telemachos mu vylíčil, jak se z okolních ostrovů i z Ithaky sjeli šlechtici, když se Odysseus dlouho nevracel. Ucházejí se o ruku královny Penelopy a Penelopa si netroufá vzepřít se jim. Hostí je a oddaluje chvíli, kdy se bude musit pro některého z nich

rozhodnout. Nápadníci zatím hýří a Odysseův majetek se tenčí, stád ubývá a sýpky se prázdní. Telemachos je sám a příliš mladý. Nemůže se postavit takové přesile.

Pak se Odysseův syn obrátil k pastýři a poslal ho do města ke královně se zprávou, že se syn vrátil ze Sparty živ a zdrav. Eumaios vzal hůl a vypravil se do paláce. Odysseus s Telemachem osaměli. Tu se zjevila Odysseovi bohyně Athéna a pokynula mu. Odysseus vyšel na její pokyn z chatrče a Athéna k němu promluvila:

„Už se nemusíš, Odyssee, skrývat před svým synem. Řekni mu, kdo jsi, a vydejte se spolu do města potrestat zpupné nápadníky. Pomohu vám při tom.“ Domluvila a dotkla se kouzelným proutkem hrdiny. Stal se zázrak. Odysseus omládl, hadry se proměnily v krásné šaty, bílý vous zčernal a vetřelý krok se stal pevným a jistým.

Proměněn vstoupil opět do chatrče a Telemachos se polekal. Myslel, že má před sebou nějakého boha.

„Nejsem bůh,“ řekl Odysseus, „jsem tvůj otec, kterého jsi už oplakával.“

Sevřel svého syna Telemacha v náručí, ale syn mu nevěřil. Cožpak může smrtelník tak snadno měnit podobu? Před chvílí byl ještě starcem.

„Pallas Athéna stojí při nás, můj synu,“ svěřil se mu Odysseus, „a bohové mohou měnit podobu smrtelníků. Nyní se naposled přestrojím za žebráka a zítra půjdu do královského paláce. Nikomu prozatím neříkej o našem shledání, ani Eumaiovi, ani matce. Sám chci poznat, kdo mi v paláci zůstal věrný a kdo přeje nápadníkům.“

Zatím dorazila do přístavu Telemachova loď a zanedlouho po ní i loď ženichů, která na Odysseova syna číhala v mořské úžině a nedočkala se ho. Nápadníci se vyhnuli z paláce k přístavu. Nikdo si nedovedl vysvětlit, jak se stalo, že jim Telemachova loď unikla.

„Na moři nám unikl, to je pravda,“ řekl nejhorší ze všech nápadníků Antinoos, „ale na pevnině nám neunikne. Zahubíme ho v městě.“

Sluha věrný královně uslyšel Antinoovu řeč a pověděl o tom své velitelce. Penelopa pobouřena Antinoovým zločinným záměrem šla ihned do sálu, kde se nápadníci radili, a vytýkala jim, že usilují o

smrt jejího syna. Nápadníci se zalekli a předstírali, že co budou živi, jejímu synovi se nezkříví ani vlas. Při té lži se usmívali, aby královnu upokojili. Tajně však mysleli na Telemachovu smrt.

Večer se vrátil Eumaios do chýše a přinesl zprávy o obou lodích a událostech v paláci. Telemachos se choval k svému otci jako k cizinci a řekl Eumaiovi:

„Půjdu ráno do paláce a navštívím matku. Ty přijď s cizincem za mnou, ať si ve městě vyprosí nějakou almužnu.“

Nazítří přivítala Penelopa Telemacha s otevřenou náručí. Musil jí vyprávět, co se o svém otci na cestách dověděl. A Telemachos vykládal o víle Kalypsó, která Odyssea zdržuje na svém ostrově, a neprozradil, že se otec vrátil.

Když slunce po mrazivé noci ohřálo vzduch, vyrazil k městu i Eumaios s přestrojeným Odysseem. Odysseus si přidržoval pod paží odřenou mošnu a namáhavě se opíral o žebráckou hůl. Ve městě vyhledali královský palác. Hluk hostiny, vůně pokrmů a pěvcova loutna prozradily Odysseovi, že v paláci hoduje velké množství lidí. Eumaios radil, aby Odysseus počkal na dvoře. Nejdříve se vydá do paláce on sám.

Jak spolu hovořili, zvedl hlavu starý nemocný pes ležící na smetišti. Odysseus ho kdysi vychoval, nežli odplul do trojské války. Nyní pes zvětřil svého pána, zavrtěl ohonem, ale zesláblý nemohl už pozvednout tělo a přiběhnout. Odysseus psa zpozoroval a potají si setřel z oka slzu. „To je divné, že takový pes leží na hnoji,“ řekl Eumaiovi, „ještě teď je vidět, že byl z dobrého chovu.“

„Ovšem,“ řekl Eumaios, „vždyť to byl nejmilejší pes mého pána. Odysseus si ho brával vždycky na lov. Neznal jsem rychlejší a nebojácnější zvíře. Teď o něj už nedbalé služky nepečují, když pán na ně nedohlíží.“

Eumaios vkročil do paláce a Odysseus se dlouze zadíval na svého milého psa. Pes jako by dvacet let čekal na tento okamžik, sklonil hlavu a vydechl naposled.

V paláci seděl Telemachos s nápadníky u stolu. Povšiml si Eumaia a pozval ho k sobě. Pastýř přisedl k svému pánovi, který ho pohostil jídlem z bohatě prostřeného stolu. Po Eumaiovi vešel do hodovní

síně nejistým stařeckým krokem i Odysseus a posadil se ve dveřích na práh. Jakmile ho Telemachos uviděl, sáhl do košíku pro chléb a nabral do rukou maso, podal jídlo Eumaiovi, aby je zanesl Odysseovi. Až se cizinec nají, může prý žebrot. Odysseus se najedl a vydal se mezi ženichy žebrot, jako by celý život nedělal nic jiného, než prosil o almužnu.

Všichni Odyssea obdarovávali a vyptávali se ho, odkud přichází. Odysseus jim pověděl svůj smyšlený příběh. Jen Antinoos mu nechtěl nic dát, ačkoliv ani jeden nápadník nedával ze svého. Podarovávali žebráka jídlem ze stolu.

„Kdyby každý dal tomu špinavému žebrákovi to, co já, jistě by se tu už nikdy neukázal,“ zavolal Antinoos a zvedl ze země podnožku, o níž si opíral při hostině nohy, mávl s ní a hodil ji za Odysseem. Zasáhl Odyssea do zad, ale ten se ani nepohnul, stál jako skála.

Královna Penelopa ve své komnatě zaslechla křik. Bolelo ji, že pyšný Antinoos zranil v jejím domě nuzného cizince. Dala si zavolat Eumaia a vyzvídala, kdo je ten cizí žebrák. Pastýř jí ochotně pověděl, co věděl. Jak se královna dověděla, že cizinec zná Odyssea a že s ním nedávno hovořil, zatoužila uslyšet nejnovější zprávy o svém manželovi. Poslala Eumaia pro žebráka. Odysseus se však vymluvil. Až večer prý přijde, teď nechce dráždit ženichy.

Pastýř se po jídle zvedl a odešel ke svým stádům. Slíbil, že se ráno vrátí s nejlepšími vepři.

Nápadníci se bavili tancem a zpěvem a den se chýlil zvolna k večeru.

Tu se objevil ve dveřích hodovní síně nový žebrák. Říkali mu íros a byl známý po celém městě. Neměl sice velikou sílu, ale byl náramně veliký. Sotva spatřil na prahu Odyssea, začal ho vyhánět a vyhrožoval mu.

Odysseus mu mírně odpověděl: „Na prahu je dost místa pro nás oba. Oba jsme žebráci a nevím, proč bychom se měli přít.

Íros spustil na Odyssea příval urážek a neustával vyhrožovat. Ženichové se smíchem naslouchali hádce obou žebráků a Antinoos řekl:

„Přátelé, to bude pěkná podívaná, až se ti dva pustí do sebe. Přimlouvám se, abychom vítězi dali jako výhru největší krvavé jelito. A můžeme ho odměnit ještě tím, že bude s námi vždycky hodovat a jiného žebráka do domu nepustíme.“

Ženichové přijali vesele Antinoův návrh. Všem se zamlouval. Odysseus předstíral, že váhá. Chtěl od nápadníků vynutit slib, že se nebudou do jeho zápasu s írem plést a nebudou írovi pomáhat. Nápadníci přisvědčili, i Telemachos jako hostitel mu to přislíbil.

Odysseus si vykasal cary, které mu zahalovaly nohy, a ukázal svalnatá lýtka a silná stehna. Obnažil si širokou hrud'. Ženichové překvapeně oceňovali Odysseovy svaly a tiše prorokovali írovi porážku, íros se zápasu s cizincem polekal, ale couvnout nemohl. Strachy se mu třásla kolena.

Odysseus okamžik uvažoval, má-li žebráka udeřit silně nebo slabě, a pak se rozhodl, že mu uštědří jen slabou ránu. Pozvedli pěsti a íros udeřil Odyssea první. Odysseus mu ránu oplatil, ani se příliš nerozpráhl a íros už ležel na zemi, křičel a z úst mu tekla krev. Odysseus poraženého muže uchopil a vyvlekl na dvůr.

„Tady sed' a zaháněj klackem vepře a psy,“ řekl írovi, „a nechtěj být pánem nad cizinci a nad žebráky.“

Ženichové hlučně přivítali vracejícího se Odyssea a Antinoos mu podal nejuťnější jelito.

Nápadníci se bavili dlouho do noci, a když se každý po chuti najedl a napil, rozešli se ke svým domovům k spánku.

V prázdné hodovní síni zbyl jen Telemachos a Odysseus.

Odysseus myslel na odplatu. Proto řekl:

„Musíme, Telemachu, z hodovní síně odklidit zbraně.“

Opatrný Telemachos zavolal svou starou chůvu Eurykleiu a namluvil jí, že zbraním v hodovní síni škodí kouř, a proto je třeba uložit je do zbrojnice. Eurykleia ať zatím zadrží zvědavé služky, bude lépe, nedovědí-li se o tom.

„Ale pane,“ starala se Eurykleia, „kdo vám posvítí na cestu, když služby nesmějí vycházet?“

„Host mi posvítí,“ odmítl Telemachos cizí služby, „jí můj chléb, může mi pomoci.“

Otec se synem odnosili ze síně všechny přílby, štíty a kopí. Bohyně Pallas Athéna jim při práci svítila na cestu zlatou pochodní.

Když uklidili zbraně do bezpečí, poslal Odysseus Telemacha na lůžko a sám vyčkal příchodu Penelopy. Nečekal dlouho. Penelopa vyšla ze své komnaty, dychtivá zpráv o svém manželovi, a usedla do lenošky zdobené stříbrem a slonovou kostí. V záři ohně, u něhož lenoška stála, spatřil Odysseus po dvaceti letech tvář své milované ženy. Ani zármutek, ani stesk její krásu neporušil. Penelopa Odyssea v přestrojení nepoznala. Byla žádostivá jen toho, co jí poví. Jinak si cizince nevšímala.

Odysseus vyprávěl i své ženě vymyšlené životní osudy. Skončil a smyšlený příběh se tak podobal pravdě, že se Penelopa rozplakala. Dlouho se nemohla utiшит Konečně si osušila slzy a řekla:

„Ještě tě, milý cizince, vyzkouším, zda mluvíš pravdu. Pověz mi, jaký měl Odysseus oděv, když ses s ním setkal, jak vypadal, a pověz mi o jeho družích.“

„Těžko si vzpomínám po tak dlouhé době,“ odpověděl Odysseus, „od prvního setkání uplynulo už téměř dvacet let Ale pokud se pamatuji, měl Odysseus na sobě nachový vlněný plášť a na plášti zlatou jehlici. Jehlice byla mistrovské dílo, byl na ní zobrazen kolouch, jak se zmítá v tlapách loveckého psa. Odyssea doprovázel nějaký přihrblý druh.“

Znova se Penelopa rozplakala, neboť všechno souhlasilo. Odysseus ji utěšoval a tvrdil jí, že její manžel už brzy přijde. Penelopu nepřesvědčil. Nevěřila, že se někdy s manželem shledá. S očima ještě vlhkýma od pláče zavolala starou chůvu Eurykleiu, aby hostu umyla nohy.

Eurykleia připravila Odysseovi lázeň. Postavila před něho mísu s vodou, pohlédla mu pozorně do tváře a potřásla udiveně hlavou:

„Přišlo k nám už mnoho cizinců,“ řekla, „ale tak podobný Odysseovi, jako jsi ty, nebyl žádný.“

Odysseus jí rychle odpověděl:

„To říkali všichni, kdo nás viděli s Odysseem vedle sebe.“

Při těch slovech si odsedl od ohniště a obrátil se do přítmí. Vzpomněl si, že má na noze jizvu. Kdysi jej tam poranil klem divoký

kanec. Stařena myla a v šeru poznala jizvu hmatem. Radostí a vzrušením upustila Odysseovu nohu do mísy, až vyšpláchla voda.

„Ty jsi Odysseus,“ řekla, „jak bych neznala jizvu svého pána.“

Odysseus jí kvapně přikryl ústa a zašeptal jí: „Chceš mě zničit? Jsem Odysseus, ale nikdo se to ještě nesmí dovědět.“

„Budu mlčet,“ přikývla rozzářená Eurykleia, „vždyť víš, že jsem pevná a tvrdá jako kámen, jako železo.“

Domyla Odysseovi nohy a natřela mu je olejem. Odysseus si opět přitáhl židli blíž k ohni, aby se ohřál. Jizvu na noze zahalil pečlivě, v cáry.

Zamyšlená Penelopa promluvila na Odyssea, jako by se ho tázala na radu:

„Milý hoste, přiblížil se den, kdy se rozhodne o mém osudu. Zítra vyzvu nápadníky k závodu. Kdo závod vyhraje, toho chci následovat. Dám postavit v síni dvanáct sekyr v řadě za sebou, jako je stavěl můj manžel Odysseus. Pak z dálky prostřelil šípem otvory všech dvanácti sekyr. Ať se pokusí nápadníci napnout Odysseův luk a prostřelit otvory sekyr, ať mezi sebou závodí.“

Odysseus Penelopu povzbuzoval, aby závod neodkládala.

„Dříve se vrátí Odysseus,“ řekl, „nežli se některému z nápadníků podaří napnout Odysseův luk a prostřelit šíp dvanácti sekýrami.“

S neklidnou myslí odešla Penelopa do své ložnice. Odysseus uleh k spánku v předsíni paláce.

Zrána druhého dne se ženichové opět shromáždili v hodovní síni. Odložili pláště na křesla a šli porážet tučné ovce, vykrmené vepře a telata. Upekli maso, mísili víno, jedli a pili, hodovali. Pastýř vepřů Eumaios už byl také v paláci a pomáhal při hostině. Odysseovi poručil Telemachos postavit při samém prahu stolec a starou židli. Tam mu dal předložit jídlo a pití a řekl mu:

„Tady klidně jez a neradím nikomu, aby tě tupil. Dnes tě budu chránit třeba proti všem ženichům.“

Nápadníci užasli, jak směle Telemachos promluvil, a mlčeli se zaťatými zuby. Ale jeden z nich se posměvačně otočil k Odysseovi a zvolal:

„Měl jsi, hoste, od všech jídel stejný díl, jak se sluší a patří. I já jsem ti připravil dar.“

Při té řeči uchopil hovězí hnát a mrštil jím po Odysseovi. Odysseus uhnul a hnát narazil na stěnu.

„Máš štěstí, že jsi hosta nezasáhl,“ zvolal Telemachos, „byl bych tě za to proklál oštěpem. Raději bych sám zemřel, než abych se díval na to, jak jsou týráni moji hosté.“

„Telemachos má pravdu,“ řekl jiný nápadník, „ale když chce mít klid pro sebe a své hosty, ať neváhá a domluví matce. Ať si Penelopa vybere z našeho středu nápadníka, který se jí bude líbit, a odejde s ním.“

„Při nesmrtelných bozích,“ odpověděl Telemachos, „už dávno domlouvám matce, aby se rozhodla, ale nemohu ji přece násilím vyhnat z paláce.“

Zatímco nápadníci hodovali a přeli se, připravovala Penelopa závody. Vynesla se služkami ze zbrojnice Odysseův luk a toulec s šípy i dvanáct Odysseových sekyr. S pohnutím brala do rukou ty známé předměty. Athéna jí však vdechla odvalu a Penelopa vstoupila do hodovní síně. Nápadníci se při pohledu na ni ztišili a Penelopa je oslovila:

„Rozhodla jsem se odejít z tohoto domu. Ale odejdu jen s tím z vás, kdo napne Odysseův luk a prostřelí šípem otvory dvanácti sekyr, tak jak to dělával kdysi můj manžel.“

Nato poručila pastýři vepřů Eumaiovi, aby předložil ženichům Odysseův luk a šípy. Telemachos vyhloubil v podlaze rýhu a postavil sekery do řady, jednu za druhou. Všichni se podívovali jeho přesnosti. Pokusil se i napnout luk a bývalo by se mu to snad i podařilo, ale otec mu pokynul a Telemachos toho zanechal. Opřel luk o dveře a vrátil se na své místo.

Nyní se zvedl Antinoos a zvolal:

„Vzhůru, přátelé, zkusíme po řadě štěstí. Začneme třeba od toho místa, odkud se vždy začíná nalévat víno.“

Nápadníci souhlasili a první z ženichů sáhl po luku. Vší silou se snažil napnout tětivu, ale marně.

„Přineste lůj,“ rozkázal Antinoos.

Služky donesly veliký kotouč loje. Nápadníci zahřívají luk nad ohněm a potírali jej lojem, aby se stal pružnějším a nekladl takový odpor. Potom zkoušeli znovu své štěstí, a nadarmo. Jeden po druhém měřili své síly a vzdávali se.

Odyseus nechal nápadníky závodit a vyšel na dvůr za pastýřem Eumaiem a jeho přítelem a zeptal se jich:

„Kdyby teď přivedl Odyssea domů nějaký bůh, bránili byste ženichy nebo Odyssea?“

„Kdyby se Odyseus vrátil,“ řekli pastýři svorně, „to by nápadníci teprve poznali, co umíme. Jen kdyby se nám vrátil!“

Tak projevíli své věrné smýšlení a Odyseus se jim dal poznat a ukázal jim jizvu na noze. Pastýři ho objali a radostí nemohli ani promluvit. Odyseus je políbil dojat.

„Až se vrátíme do hodovní síně,“ přikázal Eumaiovi, „podáš luk také mně. A vy,“ řekl pastýřům, „oznamte služkám, aby uzavřely dveře ženské komnaty a nevycházely z ní, i kdyby slyšely z hodovní síně hluk nebo sténání. Vrata u dvora zavřete pevně na závoru a zajistěte je provazem.“

Do síně se vrátili v okamžiku, kdy byl na řadě poslední ženich, Antinoos. Antinoos se nechtěl přiznat k porážce jako jeho předchůdci, a proto se raději závodu vyhnul. Napadlo mu, že ten den světí lid posvátnou slavnost a že není vhodné při takové příležitosti napínat luk. Zítra je dost času pokusit se o to znovu. Než přistoupí k zítřejším závodům, budou obětovat bohům a zápas jistě dobře skončí.

„Správně jste se rozhodli, že odkládáte závody,“ obrátil se k nápadníkům Odyseus, „ale dovolte také mně, abych zkusil svou sílu.“

Antinoas Odyseovo přání rozhněvalo a zle se na něho obořil. Penelopa zlostného nápadníka uklidňovala:

„Myslíš snad, Antinoe, že se cizímu žebrákovi podaří napnout luk a že si mě odvede jako manželku?“

„Toho se nebojíme,“ bránili se nápadníci, „ale bojíme se pomluv, kdyby se to žebrákovi podařilo. Lidé by se nám směli.“

„O tom, kdo smí vzít luk do ruky, rozhoduji jenom já,“ vmísil se do sporu Telemachos. „Zbraně patří mužům. Jdi, matko, do své komnaty a nevycházej z ní.“

Penelopa pohlédla udiveně na syna, ale poslechla ho a odešla z hodovní síně. Eumaios vzal luk a šípy a nesl je Odysseovi. Nápadníci spustili křik a chtěli ho zadržet.

„Jen jdi, Eumaie, já ti poroučím,“ povzbudil ho Telemachos, „jen kdybych mohl poroučet ženichům, jako mohu poručit tobě.“

Nápadníci se rozesmáli a Eumaios podal luk Odysseovi. Odysseus prohlédl zevrubně luk a lehounce jej napjal. Zkusil tětivu a tětiva zašvitořila jako vlaštovka. Z nebes se ozvalo mocné zahřmění. Sám Zeus dal Odysseovi znamení. Hrdina uchopil šíp, napjal luk a prostřelil všech dvanáct sekyr. Ohromení nápadníci zbledli a zlá předtucha je obešla.

Telemachos se opásal mečem, chopil se kopí a postavil se otci po bok. Odysseus shodil ze sebe žebrácké cáry, vysypal šípy před sebe a hrozným hlasem zvolal:

„První závod skončil a teď si najdu cíl, který nikdo ještě nezasáhl.“

Při těch slovech napjal znovu tětivu a vystřelil šíp. Antinoos chtěl právě pozvednout k ústům zlatou dvojuchou číši plnou vína, a zasažen Odysseovým šípem, klesl. Šíp mu proklál hrdlo. Nápadníci ve zmatku hledali zbraně, ale nemohli je najít. Odysseus je s Telemachem v předvečer zápasu včas odnesl. . „Před vámi stojí Odysseus,“ zavolal hrdina na pobíhající ženichy, „přišel potrestat vaše zlé činy. Nebáli jste se bohů ani lidí, a teď nadešla chvíle odplaty!“

Napínal luk, vystřeloval šíp za šípem a každá střela našla svůj cíl. Nápadník za nápadníkem padal mrtev k zemi. Telemachos odběhl do zbrojnice a donesl zbraň a zbroj i pro dva věrné pastýře. V rozrušení však zapomněl zavřít u zbrojnice dveře. Jeden ze zrádných služebníků se tam vloudil a donesl postranními dvířky do hodovní síně zbraně. Ale podruhé se už se zbraněmi do síně nevrátil. Pastýři ho ve zbrojnici chytili a spoutali.

Odysseus poklesal na mysl, když viděl tolik zbraní mezi ženichy a jak přesilou na něho dotírají. V nejvyšší nouzi pomohla Pallas

Athéna a způsobila, že se oštěpy ženichů mýjely cílem. Jeden zasáhl dveře, jiný udeřil do zdi, jen Odyssea a jeho druhý nezasáhl žádný.

Hluk boje a sténání umírajících naplnilo dům. Na přímluvu Telemachovu ušetřil Odysseus jen pěvce a jednoho služebníka. Poznenáhlu utichlo řinčení zbraní a poslední nápadník padl mrtev k zemi.

Odysseus se rozhlédl po síni, neskrývá-li se někde ještě nějaký nepřítel. Nikdo z ženichů nezůstal naživu, všichni tu leželi jako ryby vysypané z rybářovy sítě. Hrdina dal zavolat starou chůvu Eurykleiu. Přišla a spatřila Odyssea, jak stojí nad padlými muži a podobá se lvu, jenž zvítězil. Chtěla hlasitě zajásat Odysseus jí zabránil.

„Nesluší se,“ řekl, „aby živí jásali nad padlými. Proto skryj svou radost a pošli sem nehodné služky, které mě neměly v úctě a hýřily s ženichy.“

Nehodné služebnice musily odklidit ze síně mrtvé nápadníky a vyčistit sál. Nakonec zahynuly všechny potupnou smrtí.

Odysseus vykouřil sírou hodovní síň i celý palác. Když bylo všude zase čisto a všechno v pořádku, poslal chůvu Eurykleiu pro svou manželku Penelopu. Eurykleia už netrpělivě čekala na ten příkaz a teď se rozběhla, co jí staré nohy stačily, aby pověděla paní radostnou novinu.

Penelopa spala tak tvrdě, že neslyšela ani křik, ani hluk zápasu. Chůva ji probudila a vyprávěla, co se stalo. Jak se vrátil Odysseus, že ho poznala už při mytí nohou, ale zakázal jí mluvit. A pověděla o slavném Odysseově vítězství nad zpupnými ženichy.

Penelopa jí nevěřila a šla za ní do hodovní síně nedůvěřivě a s malou nadějí, že muž, který ji tam čeká, je Odysseus, její manžel. Překročily spolu práh a Penelopa mlčky usedla naproti Odysseovi. Chvilími se jí zdálo, že je to její manžel, poznávala jeho tvář, a chvilími se jí zdál cizí, nepoznávala ho zase. Bála se, aby ten cizí muž nebyl nějaký podvodník. Přála si od Odyssea uslyšet něco, o čem věděla jen ona a on, aby měla důkaz, že je to opravdu její manžel. Odysseus jí připomněl, jak stavěl v paláci ložnici. Postavil místnost kolem olivového stromu, sám jej přitesal a použil pně

stromu jako sloupu. Popsal Penelopě i zlaté a stříbrné ozdoby a řezby, jimiž sám lože ozdobil.

Penelopa poznala, že tento muž je skutečně Odysseus, její oplakávaný manžel. Objala ho a se slzami štěstí ho přivítala pod střešou domova. Vypytávání a vyprávění nemělo konce.

Aby náhlé ticho v paláci nebudilo v kolemjdoucích podezření, vymyslel si Odysseus lest. Prikázal pěvci hrát na loutnu veselé písně a služebnictvu vystrojil slavnost. Kdo nyní šel okolo paláce, domníval se, že hýření ženichů pokračuje. Tím Odysseus oddálil chvíli, kdy se rozkřikne po městě zpráva o pobití ženichů.

Časně zrána se rozloučil Odysseus s Penelopou a poradil jí, aby nevycházela z komnaty. Vydal se se synem Telemachem na venkov ke svému starému otci Laertovi. Doprovázeli je oba věrní pastýři. Městem prošli za svítání, dokud byly ulice liduprázdné.

V Laertově venkovském statku nezastihli nikoho doma. Všichni byli za prací venku na polích. Odysseus zanechal Telemacha a pastýře na statku a sám vyšel hledat otce. Našel ho v sadě. Laertes měl na sobě záplatovanou sukni a okopával keř. Stará otcova tvář byla rozbrázděna vráskami a usouzena steskem po ztraceném synovi. Odysseovi se bolestí a lítostí rozbušilo srdce. Nedal se otci poznat a předstíral, že hledá Laertova syna Odyssea. Před pěti lety prý se seznámili.

Jak stařec zaslechl jméno Odysseovo, naplnily se mu oči slzami a hlas se mu zachvěl. Odysseus už nedovedl pokračovat v předstírání. Přiznal se, že on sám je Odysseus. Ukázal otci jizvu na noze a vyjmenoval stromy, které kdysi od otce dostal darem. Jakmile otec pochopil, že se mu vrací jeho dlouho pohřešovaný syn, radostí omdlel. Ale radost, jež mu v prvním okamžiku málem vzala dech, vzápětí ho opět probudila k životu. Jako by omládl, spěchal s Odysseem do domu. Tam se Laertes umyl, dal natřít olej a oblékl krásný vlněný plášť. Usedl s hosty a čeledí ke stolu, změněný a svěží, rozprávěl, žertoval a usmíval se.

Zatímco na statku obědvali a těšili se ze shledání, roznesla se městem pověst o zkáze ženichů. Rozrušený lid, podněcovaný příbuznými ženichů, se shromáždil na sněmovišti. Nebyli však

jednotní. Někteří viděli ve smrti ženichů trest seslaný bohy, jiní volali po odplatě a vyhrožovali Odysseovi. Zástup pomstychtivých vedl Antinoův otec. Ozbrojili se oštěpy, luky a šípy a vydali se bojovně k Laertovu statku, kde se Odysseus zdržoval.

Odysseus uslyšel šum davu a hřmot zbraní a vyšel ozbrojen s hrstkou věrných vstříc zástupu válečníků. Laertes první mrštil oštěpem a zasáhl Antinoova otce. Zasažený padl mrtev do prachu u cesty. Začala bitva a strašné krveprolití. Odysseus a jeho přátelé by snad byli pobili celý zástup bojovníků, kdyby nebyl zahřměl hlas bohyně Athény:

„Zastavte boj, Ithačané, neprolévejte marně krev.“

Bojujícím vypadly zděšením zbraně z rukou a ti, kdo přišli z města, dali se na útěk k městským hradbám. Na Ithace zavládl mír.

Dlouho a věrně čekala Penelopa na svého manžela a dočkala se ho. Dlouho a vytrvale hledal Odysseus domov a našel jej. Čas plynul a v slunci klidného stáří jim zbělely vlasy.

POSLEDNÍ PŘÍBĚH BEZ KONCE

Nebe nad hornatou řeckou krajinou je oslnivě modré a podobá se širé hladině blízkého moře. I tehdy, před pětadvaceti stoletími, měla obloha nad touto krajinou stejnou barvu jako dnes, ale pod oblohou žili jiní lidé s jinými starostmi a radostmi. Zde byla za starověku místa, kde ožívaly postavy hrdinů a bohů. Starověká řecká divadla.

Navštívíme spolu na chvíli starověké řecké divadlo.

Píše se páté století před naším letopočtem. Je slunečný den, jako stvořený k návštěvě divadla. Ale pospěšme si, vždyť už od rána se valily cestou k divadlu zástupy dychtivých diváků. Sedmnáct tisíc se jich vejde do hlediště. Vezmeme si s sebou peníze. Vstupné stojí dva oboly, dva staré řecké peníze. Ale kdyby chom byli chudí a neměli na vstupné, mohli bychom na představení zadarmo. Vstupné by za nás zaplatila státní pokladna.

Vmísíme se do spěchajícího davu a projdeme kamennou bránou do divadla. Opravdu, nevypadá jako dnešní divadelní budovy. Připomíná spíše nekrytý sportovní stadión. Hlediště je vestavěno do svahu návrší. Bránou jsme vstoupili do kruhovitého prostoru. Staří Řekové mu říkali orchestra. V orchestře se shromažďuje při představení divadelní sbor. Kolem orchestry se zdvihají v půlkruhu kamenné lavice jako stupně obrovského schodiště. Lavice jsou široké a nemají opěradla. Jenom první řada je opatřena kamennými opěradly. To jsou sedadla vyhrazená kněžím, vyšším úředníkům a vzácným hostům. První řada ještě není obsazena. Zato místa pro ženy a mládež jsou už zaplněna do posledního sedadla. Slunce vrhá ostré černé stíny. Mnozí diváci si stíní tváře širákem, stírají pot a hovor v hledišti šumí a hučí jako mořský příboj.

Kam se posadíme? Snad vedle vousatého Řeka do šesté řady? Vousatý muž má dlouhý sváteční plátěný chitón s rukávy. Jeho oděv připomíná dlouhou košili, volně a bohatě zřasenou, splývající až ke kotníkům. Dívá se mlčky dolů do první řady. Zeptáme se ho, co dnes hrají. Diví se, jak je možné, že to nevíme. Dnes přece hrají „Krále

Oidipa“. Hru napsal Sofokles. Zná prý tu hru, viděl ji před časem a těší se, že ji uvidí znovu.

Už přicházejí hosté i na nejdolejší sedadla. Divadlo je plné až po místa nejvzdálenější od jeviště, až po místa obsazená otroky. Zdá se, že představení brzy začne.

Jeviště, které se zvedá dole za kruhovitou orchestrou proti hledišti, také málo připomíná jeviště dnešního divadla. Je to stavba z kamene, dlouhá, proti našim dnešním jevištím nepatrně hluboká, s patrem, krátkými postranními křídly a pozadím. Z jevištní budovy vedou do prostoru, kde se hraje, troje dveře. Pozadí zakrývá plátěná dekorace, představující palác, jak to vyžaduje dnešní představení. Z prostředních dveří vyjde za chvíli hlavní herec. Druhý a třetí herec vyjdou z postranních dveří. Jeviště uzavírají po stranách vysoké otáčivé trojhranné kulisy. Všechno je dobře vidět, neboť jeviště nemá oponu.

Vyprávěli jsme si o trojích dveřích a třech hercích. Copak jich nehraje víc? Hrají jenom tři. Tři herci se střídají na jevišti a hrají všechny mužské i ženské role. Když mají zasáhnout do hry v jiné roli, musí se za scénou rychle přestrojit. Na jevišti se objevují ovšem ještě jiné postavy. Ty však nemluví. Přestrojení není naštěstí tak složité jako na našem dnešním divadle. Herci se nemusí líčit. Starořeční herci hrají s maskami na obličeji. Stačí, když vymění škrabošku a přehodí si jiný oděv. Masky, kterými si zakrývají tvář, mají své přesné předpisy. Jiné masky se používají ve hře s hrdinským námětem, v tragédii, a jiné ve veselé hře, v komedii.

V této chvíli stojí herci připraveni, každý u svého vchodu na jeviště. A u vchodu do orchestry, skryt zrakům diváků, se řadí divadelní sbor. Sbor nám ve svých zpěvech prozradí to, co nemůže povědět žádný ze tří herců.

Sofokles, který napsal tragédii o králi Oidipovi, napsal celou řadu slavných tragédií. Se svým předchůdcem Aischylem a nástupcem Euripidem patří k proslulé trojici starověkých řeckých dramatiků. V jejich hrách se setkáváme s většinou postav, o nichž jste se dočetli v této knize. Ale mnohem dřív, než pověsti a báje ožily na jevišti, vyprávěli si je lidé u ohnišť a na pastvinách. O slavnostních

hostinách je zpívali slepí pěvci dávno předtím, než byly napsány. Část se nám jich dochovala v díle největšího řeckého básníka Homéra. Homér složil dlouhou báseň o Odysseově bloudění, Odysseu, a báseň o trojské válce, Iliadu.

Zatímco jsme si vyprávěli, začalo na scéně divadlo. Na jeviště vyšel král Oidipus se svým průvodcem a Diův kněz. Protože starověké jeviště nemá hloubku, jakou mají jeviště dnešních divadel, nestojí herci ve skupinách, ale v řadě. Obraz scény s herci se podobá výjevům na starověkých vázách.

Oidipus na jevišti očekává se svým průvodem Kreonta, kterého poslal do delfské věštírny. Osud, o němž staří Řekové věřili, že je dílem bohů, se začíná naplňovat. Hlediště ztichlo. Dnes nebudou kopat patami do lavic a dupat, syčet a mlaskat jako při hrách, které se jim nelíbí. Hra je vážná, tragická, odhaluje temné a tajemné síly, jež vládnu lidskému životu. A tajemných sil, jak se tehdejší lidem zdálo, bylo mnoho.

V těch dávných dobách si lidé nedovedli mnoho věcí vysvětlit a to, čemu nerozuměli, pokládali za dílo nějaké tajemné bytosti. Všude, kde člověk narazil na něco nevysvětlitelného, vymýšlel si tajemné síly, záhadné bytosti, obludy, víly nebo bohy. Ale ty obludy se podobaly zvířatům, která člověk dobře znal. A víly, nymfy a bohové měli docela lidské vlastnosti. I bohové se zlobili, smáli se, rádi dobře jedli a pili, měli děti a zápasili spolu.

Každý bůh něčemu vládl. Tak obětovali Řekové vždy určitému bohu, podle toho, jakou pomoc si chtěli vyprosit. Když toužili nahlédnout do budoucnosti, obětovali Apoliónovi, bohu věštby. O bohatou úrodu prosili bohyni rolnictví Démétér.

Podle staré báje sídlili bohové na vrcholku hory Olympu a bylo jich mnoho. Povězme si aspoň o nejdůležitějších. Staří Římané měli podobné bohy a jejich jména vám budou možná leckdy známější než jména řeckých bohů. Řekneme si je proto také. S některými jmény jste se už setkali, s jinými se setkáte.

Nejmocnějším bohem, jak jsme už poznali, byl Z e u s. Byl pánem nebes i země, ovládal bouře, hromy a blesky. Od Dia pocházelo štěstí

i neštěstí, sláva i bohatství. Římané měli také nejvyššího boha a říkali mu J u p i t e r .

Manželkou Diovou byla bohyně H é r a. Byla nejmocnější bohyní, královnou v sídle bohů na hoře Olympu. I římský Jupiter měl manželku. Římané jí říkali Juno.

Dcerou Diovou byla P a l l a s A t h é n a, bohyně moudrosti a ochránkyně chytrých a statečných mužů. Řekové jí zasvětili sovu. Římané měli podobnou bohyni a říkali jí Minerva.

Synem Diovým byl H é f a i s t o s, bůh ohně a kovářské práce. Měl prý své kovářské dílny pod kouřícími sopkami. Byl to nehezky chromý bůh, ale veliký umělec. Římané mu říkali Vulkanus.

A p o l l ó n byl bohem světla, věštby a básnického umění. Proto byl vůdcem devíti Múz, bohyň, které ochraňovaly jednotlivá umění. Římané ho nazývali Apollo.

A r t e m i s, bohyně lovu, byla jeho sestra. U Římanů Diana.

Krvavý bůh války se jmenoval Á r e s . U Římanů Mars.

Krásná bohyně A f r o d i t e, u Římanů Venus, česky se jí říká Venuše, byla také dcerou Diovou. Byla bohyní krásy a lásky a její syn se jmenoval E r ó s (u Římanů Amor).

H e r m e s (u Římanů Merkur) byl poslem bohů. Dovedl rychle plnit Diovy rozkazy, neboť měl okřídlené opánky, které ho donesly, kam jen chtěl. Ochraňoval obchodníky a poutníky.

Veselý bůh vína se jmenoval D i o n ý s o s (u Římanů Bakchus).

H e s t i a byla bohyní domácího krbu a ohně. Římané jí říkali Vesta.

Bohyně rolnictví a dárkyně zemědělských plodin se jmenovala D é m é t é r . U Římanů Ceres.

P o s e i d ó n vládl mořským vodám a svým trojzubcem je dovedl rozbouřit i uklidňovat. Byl Diovým bratrem. Římané mu říkali Neptunus.

V říši mrtvých, v podsvětí, panoval bůh H á d e s (u Římanů Pluto). Také Hádes byl Diovým bratrem. Jeho manželka se jmenovala P e r s e f o n a (u Římanů Proserpina).

Ale to nejsou všichni řečtí bohové. Vyjmenovali jsme si jenom hlavní bohy. Kromě nich věřili staří Řekové v mnoho jiných, nižších

bohů. K nim patřil i Aiolos, vládce a strážce větrů, i Éós (u Římanů Aurora), bohyně jitřních červánků. Bohyně pomsty Erinye (u Římanů Furiae, česky čteme Furie) byly obrazem zlého svědomí a nymfy obývající lesy a vody se podobají našim starým slovanským rusalkám a divoženkám. Jak si staří Řekové své bohy a hrdiny představovali, to nám ukazují sochy, a hlavně obrazy na starověkých vázách.

Obrazy nám ovšem neukazují jenom bohy a hrdiny, ale také bájná zvířata. Taková zvířata pochopitelně nikdy nežila. Všelijací draci a obludy, o kterých se kdysi vyprávělo a zpívalo na hostinách a na jevišti, jsou vlastně nejružnější pohromy, které postihovaly tehdejší lidi. Obluda soptící oheň byla možná krutá sopka, netvor usmrcující lidi byl možná mor, strašlivý vodní had mohla být povodeň. To, co bylo nevysvětlitelné, jak už jsme řekli, pokládal starověký člověk za dílo tajemné bytosti.

Některé báje vyjadřovaly dávné lidské sny a touhy. Odedávna toužil člověk vznést se do vzduchu, podobat se ptákům. V báji se mu to podařilo. Osedlal okřídleného koně, Pegasa, a vznesl se. Nebo si připjal s Ikarem křídla. Dnes říkáme o člověku, který má bujnou fantazii, že létá na Pegasu. Pegas se stal obrazem pro básnický rozlet.

Mnoho úsloví z řeckého bájesloví užíváme v řeči podnes. Úslovím jako Achillova pata, klubko Ariadnino, Prokrustovo lože, silný jako Herkules a nevím ani kterým ještě, nyní už jistě porozumíte.

Řecké báje a starověcí řečtí hrdinové doprovázeli nejen moje mládí, ale i mládí našich otců, dědečků, pradědečků. Hluboko dozpátku do lidských dějin sahá jejich sláva. Řečtí hrdinové zažili neuvěřitelná dobrodružství, ale nebyli slavní proto, že slavní chtěli být. Byli slavní proto, že jejich činy pomáhaly ostatním lidem. Za dávných dob bylo hrdinstvím zabít dravou šelmu a nemusil to být drak. Lidé si o hrdinech vyprávěli a k pravdě přidávali, co si vymyslili. Posílali ve svých vyprávěních hrdiny i proti tajemným silám, kterým nerozuměli, kterých se báli a které si představovali jako ukrutné bytosti.

Vzpomínáte si, že Prométheus nebo Hérakles bojovali i s bohy? Prométheus lstí a Hérakles silou. Hrdinové starého Řecka dodávali

lidem odvahu i naději. Staré pověsti jim říkaly: chtějte vědět, jako chtěl vědět váš oblíbený hrdina, cvičte se jako on, buďte stateční, spravedliví a zvítězíte i v nejtěžších zkouškách.

Starověké řecké báje a pověsti ukazovaly a podnes ukazují, jak se dostat na cestu hrdinů. Je to cíl hodný lidského života. A cesta hrdinů nemá konce.

Eduard Petiška